

การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน
ในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

ปริญญาานิพนธ์
ของ
นายนริศว์ ปราบรัมย์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

พฤษภาคม 2548

การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน
ในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

ปฏิญานินพนธ์
ของ
นายนริศว์ ปราบมย์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

พฤษภาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน
ในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

บทคัดย่อ
ของ
นายนริศว์ ปราบรัมย์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

พฤษภาคม 2548

นริศว์ ปรากรมย์. (2548). การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

ระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา. ปรินญาณิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม :

รองศาสตราจารย์ ดร.อรพินท์ ชูชม, รองศาสตราจารย์ ดร. ดุษฎี โยเหลา,

อาจารย์ ดร. อรุณศรี อนันตรศิริชัย.

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียน พัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนและสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา แหล่งข้อมูลที่ดำเนินการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน ครู จำนวน 3 คน ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 45 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1 โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่ม การสนทนากลุ่ม การสังเกต จดบันทึกและกระบวนการ Appreciation Influence Control

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในอดีตครูเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนทั้งหมด โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอนดำเนินการสอน และการวัดผล ประเมินผล รูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันครูเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนมีส่วนร่วมในระหว่างดำเนินการทำกิจกรรมการเรียนการสอน รูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในอนาคตมีดังนี้ ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน ร่วมเสนอความต้องการร่วมกันค้นหาหาข้อมูลที่ต้องการเรียนมีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญและมีการปรับเปลี่ยนบทบาท

ผลการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพบว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกขั้นตอน ครูเปลี่ยนแปลงบทบาทผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกและนักเรียนเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอน ผลการสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่ได้จากการพัฒนา มีองค์ประกอบดังนี้ การมีส่วนร่วมตัดสินใจร่วมวางแผนร่วมกำหนดความต้องการ ร่วมปฏิบัติ เปลี่ยนแปลงบทบาท และร่วมประเมินผล

THE DEVELOPMENT OF THE PARTICIPATORY ROLE OF THE STUDENT
IN SECONDARY LEVEL INSTRUCTION

Presented in partial fulfillment of the requirement
For the Doctor of Philosophy degree in Applied Behavioral Science Research
at Srinakharinwirot University
May 2005

Naris Prarom. (2005). The Development of the Participatory Role of the Students in Secondary Level Instruction. Dissertation, Ph.D. (Applied Behavioral Science Research). Bangkok. Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assoc. Prof. Dr. Oraphin Choochom. Assoc. Prof. Dr. Dusadee Yoelao, Dr. Arunsri Anantrasirichai.

There purposes of the participatory action research were : (1) to study model of the participatory model of the students in secondary level instruction ; (2) to develop the participatory role of the students in secondary level instruction, and (3) to synthesize the participatory of the students in secondary level instruction. The participants were 40 students in Mattayomsuksa IV, 3 teachers, 1 assistant principalship, and 1 principalship in the school in Bangkok .These participants were selected by the purposive method. The data collecting methods were the techniques of in-depth interview, group discussion, focus group discussion, observation, recording in diaries and Appreciation Influence Control Process.

The results were as follows: The past model of the participatory of the students in secondary level instruction was directed all instructions, planning instruction, teaching and evaluation by the teachers. The present model of the participatory of the students in secondary level instruction is still appointed by the teachers, however it changed a little bit. That is the students can participate teaching activities. The future model of the participatory of the students in secondary level instruction is that all participants ,teachers and students can participate all process of instruction properly which are participation in instruction planning, showing of needs, inquiring data to learn ,including, the student centered instruction and changing the role. Results from development of the participatory role of the students in secondary level instruction were found that students could participate all instruction, teachers changed the role from facilitator to be introducer and students changed the role to be the instructive participants. Besides, teachers and students had satisfied with the instruction participatory. Results from the synthesis of the students participatory in secondary level instruction indicated components of the participatory instruction which were decision making, planning, showing of needs, changing the role and evaluation.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน
ในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

ของ

นายนิธิศ ปรารมย์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่.....เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.อรพินทร์ ชูชม)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อรุณศรี อนันตรศิริชัย)

..... กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ ดร.มนัส บุญประกอบ)

..... กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ ดร.พลวิทย์ เกติมี)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ความสำเร็จของงานวิจัยนี้เกิดขึ้นได้เพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.อรพินทร์ ชูชม รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลาและดร.อรุณศรี อนันตรศิริชัย กรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์ที่ท่านสละเวลาอันมีค่าของท่านเพื่อให้คำปรึกษาการทำงานวิจัยนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์อันทรงคุณค่าในการทำงานวิจัยและรู้ถึงการทำงานด้านการพัฒนาคนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำแก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ นักเรียน ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ร่วมวิจัยทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตลอดการดำเนินการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ พ่อ แม่ พี่ น้อง เพื่อนๆ นิสิตปริญญาเอกการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ รุ่นที่ 3 ทุกคน และผู้ร่วมงานที่สำนักงานติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงครอบครัว อันประกอบด้วย คุณสุนันท์ ปราบรมย์ เด็กชายนริศนันท์ ปราบรมย์ และ เด็กชายสริชญ์ ปราบรมย์ ที่ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำงานวิจัย

นริศว์ ปราบรมย์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
หลักการ แนวคิดของการเรียนการสอน.....	11
หลักการ แนวคิดของการมีส่วนร่วม.....	17
การจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม	23
การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม.....	26
สาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.....	40
งานวิจัยและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง.....	51
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	55
การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง	55
การออกแบบการวิจัย.....	56
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	59
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	70
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	70
การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	71

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	73
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป.....	74
ตอนที่ 2 การวางแผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียน การสอนระดับชั้นมัธยมศึกษา.....	77
ตอนที่ 3 การพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา.....	97
ตอนที่ 4 การสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา.....	138
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	140
สรุปผลการวิจัย.....	141
การอภิปรายผล.....	142
ข้อเสนอแนะ.....	152
บรรณานุกรม.....	155
ภาคผนวก ก.....	161
ภาคผนวก ข.....	178
ภาคผนวก ค.....	187
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	192

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 เปรียบเทียบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน	2
2 ขั้นตอนดำเนินการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน ในการจัดการเรียนการสอน มัธยมศึกษา.....	65
3 แผนการกำหนดขั้นตอนการกำหนดสภาพ รูปแบบการมีส่วนร่วม ในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษา.....	78
4 แผนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ระดับชั้นมัธยมศึกษา.....	94

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม.....	56
2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวงจรการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม.....	64

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประเทศไทยได้มีการจัดการศึกษาโดยจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาตั้งแต่หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) แต่ก็ไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้เพราะมีสาเหตุหลายประการ ดังที่ บัญญัติ คุ่มภัย (2542 : 49) วิจัยพบว่าพฤติกรรมการสอนของครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนน้อย การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยทำให้นักเรียนขาดความสนใจในการเรียนซึ่งเป็นผลทำให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน (ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ. 2545 : 37-38 ; วิทยากร เชียงกุล. 2544 : 9-10.115-116 ; ธรรมเกียรติ กันอริ. 2543 : 102-103 ; นงคราญ กาญจนประเสริฐ. 2543 : 3 ; วิไลวรรณ เหมือนชาติ 2540 : 1) ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ต่อมาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2545) ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ หมายถึง ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญสังเกตได้จากการมีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมีความกระตือรือร้นและมีปริมาณของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนที่เพิ่มมากขึ้นโดยมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2543 : 29-31) สอดคล้องกับ บังอร ภานุสี (2544) ได้ศึกษาพบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น ดังนั้นถ้าครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนโดยมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ เป็นการสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและ ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียนทำให้มีค่านิยมในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (Korn and Crossley. 2003 : 1) มีความแตกต่างกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนักเรียน ดังการเปรียบเทียบในตาราง 1

ตาราง 1 เปรียบเทียบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

องค์ประกอบ	การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
1. บทบาท	- ครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้	- ครูและนักเรียนร่วมกันจัดการเรียนการสอน
2. หน้าที่ครู	- ครูพูดเป็นส่วนน้อย - นักเรียนพูดเป็นส่วนมาก - ครูเป็นผู้เตรียมกิจกรรม คำถามให้นักเรียนพูดและทำกิจกรรม - ครูสอนในสิ่งที่ครูรู้หรือไม่รู้ก็ได้	- ครูเป็นผู้แนะนำ - นักเรียนกับครูร่วมกันวางแผน ดำเนินการสอน และประเมินผล - ครูกับนักเรียนร่วมกันวางแผน ดำเนินการสอน และประเมินผล - นักเรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันกับครู และนักเรียนด้วยกัน - เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน
3. จุดมุ่งหมาย	- เน้นนักเรียนคิด ทำและแสดงออกเพื่อแก้ปัญหา - สร้างองค์ความรู้ - การเรียนแบบมีส่วนร่วมเป็นส่วนใหญ่	- นักเรียนเกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
4. การวัดผล	- วัดผลหลายด้าน อาทิ ผลงานขั้นสุดท้าย กระบวนการคิด การทำงาน ความรับผิดชอบ	- นักเรียนมีส่วนร่วมในการวัดผล เช่น กำหนดวิธีการวัดผล กำหนดเกณฑ์ เป็นต้น

ที่มา : วิไลวรรณ เหมือนชาติ. (2540 : 81-82) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการเล็งเห็นความสำคัญของการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการสอนโดยกำหนดไว้ในเกณฑ์การประเมินครูปฏิบัติการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมที่จะเป็น

ครูต้นแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ต้องมีการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดแผนการจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผล ครูมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ส่วนบทบาทนักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ของชั้นเรียน และกำหนดแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 29–30)

จากสภาพการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา การมีส่วนร่วมของนักเรียนน้อยมากเพราะการเรียนการสอนส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้น้อยทำให้นักเรียนขาดการมีส่วนร่วมทำให้การจัดการเรียนการสอนนั้นขาดความสนใจ ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เป็นปัญหาทำให้ไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนั้นจึงต้องพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่ขั้นการวางแผน ประกอบด้วย การวางแผนการสอน เริ่มด้วยการกำหนดจุดประสงค์ กำหนดเนื้อหา วิธีการสอน สื่อการสอน และการวัดผล ประเมินผล **ขั้นการปฏิบัติและสังเกต** คือ การดำเนินการสอนประกอบด้วยขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป และวัดผล ประเมินผลการสอน และ **ขั้นการสะท้อนการปฏิบัติ** เพื่อให้นักเรียนได้เกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาศักยภาพในตัวนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมของนักเรียนอันเป็นการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนทำให้นักเรียนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการสอนและสังคมโรงเรียนนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการสังเกตและการสะท้อนการปฏิบัติ มีลักษณะเป็นวงจรที่มีการปรับปรุงแผนทุกครั้งแล้วนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไป จนกว่าจะพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา
2. เพื่อพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา
3. เพื่อสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา
2. ผลการศึกษาทำให้ครู นักเรียน เกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ร่วมในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยดำเนินการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม
3. เป็นการเพิ่มพูนความรู้เรื่องการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่เป็นไปตามการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเน้นเฉพาะบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2547 โดยการเลือกสุ่มอย่างเฉพาะเจาะจงโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร ที่มีชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งมีความต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยมีนักเรียน ครูและผู้บริหารยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัย

สำหรับเนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นเนื้อหาในวิชาสังคมศึกษา 2 ประวัติศาสตร์ ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประชากรมีทั้งสิ้น 285 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 240 คน ครูที่สอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน และผู้บริหาร จำนวน 5 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 1 โรงเรียน ปีการศึกษา 2547

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ร่วมการวิจัยครั้งนี้มีทั้งสิ้น 45 คน ได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน ครูที่สอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 1 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2547

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียน หมายถึง การที่นักเรียน และครู ร่วมกันดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1.1 การสำรวจปัญหา หมายถึง การตรวจสอบรายละเอียดเพื่อค้นหาสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนการสอนทำให้ไม่สามารถที่ดำเนินการไปได้

1.2 การวางแผน หมายถึง การกำหนดรายละเอียดของการจัดการเรียนการสอนล่วงหน้าเพื่อเป็นแนวทางของการการสอน ประกอบด้วย

1.2.1 การกำหนดจุดประสงค์ หมายถึง การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนสามารถบรรลุผลในสิ่งที่กำหนด การกำหนดจุดประสงค์ของการสอนต้องครอบคลุม 3 ด้าน คือ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ และค่านิยม

1.2.2 เนื้อหาสาระ หมายถึง การเลือกรายละเอียดของเรื่องที่นักเรียนต้องเรียนรู้ การเลือกเนื้อหาสาระต้องคำนึงถึงความยากง่ายมีความเหมาะสมกับผู้เรียน เนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมช่วงชั้นที่ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 วิชาสังคมศึกษา 2 ประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท และองค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล

1.2.3 วิธีสอน หมายถึง หมายถึง การเลือกกระบวนการที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน

1.2.4 สื่อการสอน หมายถึง การเลือกสิ่งต่างๆ ที่นำมาใช้ในการสอน เช่น เอกสาร หนังสือ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจในบทเรียน

1.2.5 การวัดผล ประเมินผล หมายถึง การวางแผนเพื่อเลือกวิธีการตรวจสอบตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ใช้วิธีการต่างๆ ในการวัดหรือประเมินผลผู้เรียนหลังจากการสอนแล้วว่า ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ ค่านิยม เป็นอย่างไรและจะบรรลุจุดประสงค์ได้เพียงใด

1.3 การดำเนินการสอน ประกอบด้วย

1.3.1 ชี้นำ หมายถึง การใช้กิจกรรมช่วยชักนำให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในเนื้อหาที่จะสอน เช่น การสนทนา การเล่าเรื่อง การทนายปัญหา เป็นต้น

1.3.2 ชี้นสอน หมายถึง กิจกรรมหลักใช้เวลามาก เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้ในแผนการสอนซึ่งการสอนนี้ต้องใช้วิธีการต่างๆ สื่อการสอนและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด

1.3.3 **ขั้นสรุป** หมายถึง การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนในขั้นสุดท้าย โดยการนำเนื้อหาที่สำคัญได้เรียนรู้มาทำการทบทวนให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและจดจำได้ดี

1.4 **การวัดผล ประเมินผล** การสอน หมายถึง การตรวจสอบผลของการเรียนการสอนที่ได้ดำเนินไปแล้วว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร สิ่งใดควรปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

2. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของนักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนจนสำเร็จทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติการสังเกต และการสะท้อนการปฏิบัติ มีลักษณะเป็นวงจรที่มีการปรับปรุงแผนทุกครั้ง แล้วนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปเรื่อยๆ จนกว่าจะสร้างการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนให้สำเร็จโดยผลการประเมินผ่านเกณฑ์ที่กำหนดจึงดำเนินการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่อไป

2.1 **ขั้นวางแผน** การกำหนดแผนการสอนเป็นการกำหนดรายละเอียดต่างๆ ของแผนการสอน เช่น กำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการสอน การดำเนินการสอน สื่อ และการประเมินผลเพื่อใช้เป็นแนวทางการสอนต่อไป

2.2 **ขั้นปฏิบัติและสังเกต** การปฏิบัติตามแนวดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้อย่างมีเหตุผลและมีการควบคุมให้เป็นไปตามแผนที่วางเอาไว้ พร้อมทั้งมีการเก็บบันทึกข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติงานไว้เพื่อนำมาใช้ต่อไป

2.3 **ขั้นสะท้อนการปฏิบัติ** เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงการกระทำที่ได้บันทึกไว้จากการสังเกต การเก็บข้อมูล เป็นการแสดงให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติซึ่งถือว่าการประเมินผลประเภทหนึ่ง ยังเป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการจริงการสะท้อนข้อมูลเป็นข้อเสนอแนะในการดำเนินงานต่อไปที่เป็นไปได้

3. กระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) หมายถึง การระดมความคิดในการวางแผนการปฏิบัติเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันของนักเรียน ครู และผู้บริหารที่อยู่บนพื้นฐานความเสมอภาค มี 3 ขั้น คือ

3.1 **ขั้นสร้างความเข้าใจ (Appreciation)** เป็นขั้นการรับรู้ การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อเท็จจริง และประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยโดยดำเนินการเริ่มตั้งแต่ การให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้ร่วมวิจัยเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้วิจัยได้บรรยาย

ความหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้ร่วมวิจัยแล้วดำเนินการ ดังนี้

3.1.1 การรับรู้ถึงสภาพอดีตของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยดำเนินการแบ่งกลุ่มผู้ร่วมวิจัยแล้วให้แต่ละกลุ่มดำเนินการกำหนดสภาพที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีการสนทนากลุ่มเริ่มกำหนดสภาพของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในอดีตที่ผ่านมา เพื่อช่วยให้เกิดการมองภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันและอนาคตที่ชัดเจนขึ้นด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม และนำเสนอภาพของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียน โดยมีการกำหนดข้อตกลงก่อนการสนทนากลุ่มดังนี้ สอบถามได้แต่ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเปิดโอกาสให้รับฟัง รับรู้จุดจำข้อมูล ประสบการณ์ ความรู้สึกของผู้นำเสนอไว้และเพื่อให้เห็นภาพการมีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอนของนักเรียนที่ผ่านมา

3.1.2 การรับรู้ถึงสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอนของนักเรียนโดยดำเนินการให้แต่ละกลุ่มที่แบ่งไว้แล้วใช้วิธีการสนทนากลุ่มโดยให้ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนเขียนบรรยายถึงสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนลงบนแผ่นกระดาษที่ผู้วิจัยแจกให้ ทุกคนได้เสนอวิธีการรวมสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน จากการใช้ผู้ร่วมวิจัยช่วยกันเสนอวิธีการรวมสภาพปัจจุบันของกลุ่มใหญ่เป็นการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ทำให้ได้วิธีการดังนี้ คือ ถ้าข้อความเหมือนกันให้นำมา รวมกัน ถ้าข้อความเหมือนกันเป็นบางส่วนให้นำมาเขียนรวมกัน ถ้าข้อความไม่เกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมให้ตัดทิ้งไป แล้วนำข้อความที่รวบรวมได้มาปรับปรุงรายละเอียดแล้วเสนอต่อกลุ่มใหญ่ เป็นที่ผู้เสนอได้รับการยอมรับจากคนอื่นดังเช่นความคิดเห็นที่ทุกคนได้เสนอมาซึ่งสามารถแสดงผล การหลอมรวมข้อความของสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

3.1.3 กำหนดสภาพที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนให้แต่ละกลุ่มดำเนินการการสนทนากลุ่ม การระดมพลังสมอง และการอภิปรายเพื่อสร้างสภาพที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ผู้ร่วมวิจัยระดมพลังสมองช่วยกันกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องการในอนาคตว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

3.2 ขั้นสร้างแนวทางการปฏิบัติ (Influence) เป็นขั้นการกำหนดกิจกรรมการปฏิบัติ จะนำไปสู่ความสำเร็จในการกิจมีรายละเอียดดังนี้ เมื่อกำหนดสภาพที่มุ่งหวังแล้ว กำหนดให้แต่ละกลุ่มกำหนดแนวทางไปสู่การปฏิบัติ คือ กำหนดกิจกรรมการปฏิบัติเพื่อเป็นแผนการพัฒนาบทบาท

การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการ การสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมอง และการอภิปราย เพื่อกำหนดเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยแต่ละผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนได้อภิปรายเพื่อสร้างเป้าหมายแล้วรวบรวมเป็นเป้าหมายของแต่ละกลุ่มให้ตัวแทนของกลุ่มออกมานำเสนอเป้าหมาย เพื่อนำมาสร้างเป็นแผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

3.3 **ขั้นกำหนดแนวทางการปฏิบัติ (Control)** เป็นขั้นตอนการนำกิจกรรมการปฏิบัติที่ยอมรับร่วมกันมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการมีรายละเอียดดังนี้ เมื่อกำหนดแนวทางการปฏิบัติ คือ แผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนแล้ว การนำไปสู่การปฏิบัติ คือ การสร้างแผนการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการสอน เป็นเป้าหมายในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมองและการอภิปราย เพื่อสร้างเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ผู้ร่วมวิจัยแต่ละกลุ่มสร้างแผนการสอนแล้วได้แผนการสอนของแต่ละกลุ่ม เมื่อแต่ละกลุ่มดำเนินการจัดทำแผนการสอนแล้วตัวแทนแต่ละกลุ่มได้นำเสนอแผนการสอนในที่ประชุม เมื่อพัฒนาปรับปรุงแผนการสอนสมบูรณ์แล้ว ผู้ร่วมวิจัยได้นำแผนการสอนไปใช้สอนจริง

4. การระดมสมอง หมายถึง การร่วมเสนอความคิดเห็นที่กลุ่มผู้ร่วมการวิจัยให้ได้มากมายหลากหลายเพื่อนำมาใช้พิจารณา

5. บทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน หมายถึง การแสดงออกของพฤติกรรมความร่วมมือของนักเรียนในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกขั้นตอนร่วมกับครูในการดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

6. ความพึงพอใจต่อบทบาทการมีส่วนร่วม หมายถึง ความรู้สึกชอบ พอใจของนักเรียนที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูในการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

7. ผู้ร่วมวิจัย หมายถึง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งประกอบด้วย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน ครูที่สอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คน และผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 1 โรง ในปีการศึกษา 2547 รวมทั้งสิ้น 45 คน

8. รูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่นักเรียน ครูและผู้บริหารโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแบบแผน การดำเนินการเรียนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ และมีความเกี่ยวข้องกับการเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการร่วมกันเพื่อกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนตามหลักการของการมีส่วนร่วม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยผู้วิจัย นักเรียน ครูและผู้บริหารในโรงเรียนร่วมกันเรียนรู้ แสวงหาข้อเท็จจริง อภิปรายประเด็นปัญหาพร้อมกันตลอดจนเพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนร่วมกันพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเน้นถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนเป็นสำคัญ โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันวางแผน ปฏิบัติการและสังเกต และสะท้อนการปฏิบัติหลายๆ ครั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนในโรงเรียนโดย มีกรอบความคิดพื้นฐานการวิจัยที่มุ่งเน้นให้การจัดการศึกษาและการเรียนการสอนโดยถือว่าตัวผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด ดังนั้นในการปฏิรูปการศึกษาจึงได้เน้นถึงการปฏิรูปการเรียนรู้ซึ่งให้พัฒนาคนได้เต็มศักยภาพโดยระบุในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งไปสู่กระบวนการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ชนาธิป พรกุล. 2543 : 29) ครูส่วนใหญ่ยังคงสอนแบบเก่าไม่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยมากทำให้นักเรียนขาดความสนใจในการเรียนการสอน (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. 2545 : 37-38) ทำให้นักเรียนขาดความรู้สึกลึกเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจในการเรียนการสอนซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมของการเรียนการสอนเพราะทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของตัวนักเรียนได้ดี นักเรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนต้องการ เมื่อได้เรียนรู้จึงทำให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ดังนั้นการสอนของครูที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจเป็นการสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเนื้อหาสาระ

และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 29) การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนและครูต้องเปลี่ยนหน้าที่จากผู้สอนไปเป็นผู้ชี้แนะ ส่วนผู้เรียนนั้นมีความอิสระที่จะเรียนรู้ด้วยการกำหนดวิธีการของตนเอง มีเสรีภาพในการตัดสินใจดังที่กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 29-30) ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินคุณภาพการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นครูต้นแบบการเรียนรู้ว่าจะต้องให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมวางแผนการสอน การสอน และการวัดประเมินผล ครูมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ดังที่ Buch (1973 : 1-12) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอนผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แทนที่ครูเป็นศูนย์กลางในการเรียน

ดังนั้นการศึกษาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน จึงเริ่มตั้งแต่การวางแผน เป็นการวางแผนการสอน ประกอบด้วย การกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหาสาระ วิธีการสอน สื่อการ และการวัดผล การประเมินผล ขั้นตอนปฏิบัติและสังเกต คือ การดำเนินการสอน ประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุปและการวัดผล ประเมินผลการสอน สุดท้ายขั้นการสะท้อนการปฏิบัติ เพื่อให้ นักเรียนได้มีการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการทำงาน การตัดสินใจการร่วมกลุ่มเกิดพฤติกรรม การมีส่วนร่วมของนักเรียนอันเป็นการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนทำให้นักเรียนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโรงเรียนนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการสังเกตและการสะท้อนการปฏิบัติเป็นวงจรที่มีการปรับปรุงแผนทุกครั้งแล้วนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปเรื่อยๆ จนกว่าจะพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนได้บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักการ แนวคิดของการเรียนการสอน
2. หลักการ แนวคิดของการมีส่วนร่วม
3. การจัดการเรียนรู้มีส่วนร่วม
4. การวิจัยปฏิบัติการมีส่วนร่วม
5. งานวิจัยและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

หลักการ แนวคิดของการเรียนการสอน

หลักการจัดการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนควรมีบทบาทในการเรียนรู้มิใช่เป็นเพียงฝ่ายรับเท่านั้น การจัดการเรียนการสอนที่ดีต้องมีการวางแผนและการใช้หลักการทางการศึกษาต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้ ในการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนต้องอาศัยปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี ดังนี้

1. ปรัชญา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

ปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียน มีหลายปรัชญา ดังนี้

1.1 ปรัชญาพิพัฒน์นิยม (Progressivism)

ปรัชญาพิพัฒน์นิยมหรือปรัชญาพัฒนาการ ปรัชญานี้มีต้นกำเนิดมาจากปรัชญาแม่บทคือ ปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ซึ่งได้รับแนวคิดมาจาก ชาลส์ เอส เพียซ (Charles S. Peirce) และได้รับการเผยแพร่ให้กว้างขวางขึ้นโดย วิลเลียม เจมส์ (William James) จนได้รับความนิยมสูงสุดเมื่อ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้นำแนวคิดนี้มาใช้ในการศึกษา ปรัชญา ปฏิบัตินิยม (Stumpf. 1994 : 383-400 and Dewey. 1963 : 25-50) ให้ความสนใจอย่างมากต่อการปฏิบัติหรือการลงมือกระทำเพราะลำพังแต่เพียงการคิดไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตที่ดีต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคิดที่ดี และการกระทำที่เหมาะสม จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้นำแนวคิดนี้ไปทดลองและประยุกต์ใช้ในการศึกษา โดยเสนอแนะการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือทำหรือที่เรียกกันเสมอว่า Learning

by Doing เขาได้ทดลองให้เด็กเรียนรู้จากการกระทำในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เด็กได้รับอิสระในการริเริ่มความคิดและลงมือทำตามความคิดซึ่งเป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในการจัดการเรียนการสอน การจัดหลักสูตรการศึกษาตามปรัชญานี้จึงเน้นการปลูกฝังการฝึกฝนอบรมโดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) และเรียนรู้จากการคิด การลงมือทำและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

1.2 ปรัชญาอัตนิยม (Existentialism)

นักปรัชญาของปรัชญานี้คือ เคียร์กการ์ด (Kierkegaard) และซาร์ต (Sartre) ปรัชญานี้ให้ความสนใจที่ตัวบุคคลหรือความเป็นอยู่ มีอยู่ของมนุษย์ ที่มักจะถูกละเลย ปรัชญานี้เชื่อว่า ความจริง (Truth) เป็นเรื่องนามธรรมที่ไม่มีคำตอบสำเร็จรูปให้ (Stumpf. 1994 : 486) สาระความเป็นจริงคือ ความมีอยู่เป็นอยู่ของมนุษย์ (Existence) ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะต้องกำหนดหรือแสวงหาสาระสำคัญ (Essence) โดยการเผชิญกับสถานการณ์ที่มีอยู่จริง Existential Situation ซึ่งบุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง การจัดการศึกษาตามปรัชญานี้ (Stumpf. 1994 : 481-490) จึงให้ความสำคัญกับการให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด และสนับสนุนส่งเสริมผู้เรียนในการค้นหาความหมายและสาระสำคัญของชีวิตของเขาเอง ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่เรียนตามที่ตนต้องการ มีเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจเมื่อเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ และรับผิดชอบในการตัดสินใจหรือการกระทำของตน เนื้อหาของหลักสูตรนี้มุ่งไปที่สาระที่จะช่วยให้เด็กมีความเข้าใจตนเองและเป็นตัวของตัวเองและเน้นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคล

1.3 ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

ปรัชญานี้ เชื่อว่า การปฏิรูปสังคมหรือการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นโดยการช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การจัดระเบียบของสังคม การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและการส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคม และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่สามารถทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ ด้วยเหตุดังกล่าว การศึกษาที่จัดตามปรัชญานี้ จึงมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมและการปฏิรูปให้สังคมดีขึ้น เนื้อหาของหลักสูตรจะเน้นสาระที่เกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาของสังคม กระบวนการประชาธิปไตยและประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ส่วนการจัดการเรียนการสอนจะเน้นการให้ผู้เรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมและเน้นกระบวนการประชาธิปไตยเพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีในสังคมประชาธิปไตย

1.4 ปรัชญาการศึกษาผสมผสาน (Electicism)

เนื่องจากปรัชญาการศึกษาแต่ละปรัชญาล้วนมีแง่มุมและมีจุดเด่นกันไปคนละแบบจึงเกิดมีการนำเอาประเด็นต่างๆ ของปรัชญามากกว่าหนึ่งปรัชญามาผสมผสานกันเพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ที่ต้องการ ทำให้เกิดปรัชญาการศึกษาแบบผสมผสานขึ้น ซึ่งไม่มีสาระของตัวเองที่ตายตัวขึ้นอยู่กับการผสมผสานของแต่ละบุคคล/กลุ่ม ซึ่งโดยปกติแล้วการผสมผสานจะไม่ใช้แนวคิดของปรัชญาใดปรัชญาหนึ่งทั้งหมด การผสมผสานที่ดีจะต้องมีลักษณะที่กลมกลืนคือประเด็นที่นำมาผสมผสานจะต้องไม่มีความขัดแย้งกัน

จากปรัชญาข้างต้นอันเป็นที่มาของปรัชญาทางการศึกษาต่างๆ จึงนำมาใช้เป็นแนวทางการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองไปสู่จุดหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้

2. การประยุกต์แนวคิด ทฤษฎี ผู้การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียน

การประยุกต์แนวคิด ทฤษฎี ผู้การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนนั้นเป็นเรื่องของการจัดการเรียนรู้และการสอนเข้าด้วยกันโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี ดังกล่าวเป็นหลักในการประยุกต์แนวคิด ทฤษฎีเหล่านั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปในแต่ละยุคแต่ละสมัยรวมทั้งได้ขยายขอบเขตไปสู่เรื่องของการจัดการศึกษาและการสอน แต่ยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของการจัดการศึกษาและเกิดแนวความคิดใหม่ๆ และยังทรงคุณค่ามหาศาลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนั้นแนวคิด ทฤษฎีที่น่าเสนอเป็นแนวคิดของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียน มีดังนี้

3. แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อยู่ในกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) (ทิตินา แชมมณี. 2545 : 68–78) ดังเช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers) เสนอว่า การที่มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองได้ดีหากอยู่ในสภาพการณ์ที่ผ่อนคลายและเป็นอิสระ การจัดบรรยากาศการเรียนที่ผ่อนคลายและเอื้อต่อการเรียนรู้ (Supportive Atmosphere) และเน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Teaching) โดยครูใช้วิธีการสอนแบบไม่กำกับควบคุม (Non-Directive) และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (Facilitator) และการเรียนรู้จะเน้นกระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ จึงสามารถที่นำมาใช้ในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนคือ การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัว น่าไว้วางใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้วครูจึงควรสอนแบบไม่กำกับควบคุม (Non-Directive) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำ

ทางในการเรียนรู้ของตน (Self-Directed Learning) และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวก จนบรรลุผล ส่วนในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิตและแสวงหาความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ของ โนลส์ (Knowles) ที่ว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้มากหากมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการภายในอยู่ในความควบคุมของผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนจะนำประสบการณ์ ความรู้ ทักษะและค่านิยมต่างๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของตนและจะเรียนรู้ได้ดีหากมีอิสระที่จะเรียนในสิ่งที่ตนต้องการและด้วยวิธีการที่ตนพอใจ คนทุกคนมีลักษณะเฉพาะตน ความเป็นเอกลักษณ์เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามนุษย์ควรได้รับการส่งเสริมในการพัฒนาความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถและเสรีภาพที่จะตัดสินใจและเลือกกระทำสิ่งต่างๆ ตามที่ตนพอใจและรับผิดชอบในผลของการกระทำนั้น สามารถนำมาใช้ในการมีส่วนร่วม ในการเรียนการสอนของนักเรียน ดังนี้คือ ในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรับผิดชอบร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ในกระบวนการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ ความรู้ ทักษะ เจตคติและค่านิยมต่างๆ ของตน เข้ามาใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งใหม่ ประสบการณ์ใหม่ การจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกสิ่งที่เรียนและวิธีเรียนด้วยตนเอง ด้านกระบวนการเรียนการสอนควรเข้าใจและส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคล ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณสมบัติเฉพาะตน ไม่ควรปิดกั้นเพียงเพราะเขาไม่เหมือนคนอื่น ในกระบวนการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตัวเองลงมือกระทำและยอมรับผลของการตัดสินใจหรือการกระทำนั้น

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของแฟร์ (Faier) มีความเชื่อในทฤษฎีของผู้ถูกกดขี่ (Pedagogy of the Oppressed) คือ ผู้เรียนต้องถูกปลดปล่อยจากการกดขี่ของครูที่สอนแบบเก่า ผู้เรียนมีศักยภาพและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองนำมาใช้ในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียน คือ ระบบการจัดการศึกษาควรเป็นระบบที่ให้อิสรภาพและเสรีภาพในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ดังแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเนล (Neil) ที่กล่าวว่า มนุษย์เป็นผู้มีศักดิ์ศรี มีความดีโดยธรรมชาติ หากมนุษย์อยู่ในสภาพแวดล้อมที่อบอุ่นบริบูรณ์ไปด้วยความรัก มีอิสรภาพและเสรีภาพมนุษย์จะพัฒนาไปในทางที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคมแนวคิดนี้นำมาใช้ในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเรียนการสอนคือให้เสรีภาพอย่างสมบูรณ์แก่ผู้เรียนในการเรียน เรียนเมื่อพร้อมที่จะเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามธรรมชาติ

การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนนั้นได้นำแนวคิด ทฤษฎี เหล่านั้นเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมโดยการเรียนการสอนจะเน้นไปที่ผู้เรียน โดยครูเป็นผู้ชี้แนะ ส่วนผู้เรียนมีความรู้สึ้อิสระ เรียนด้วยวิธีการของตนเอง มีเสรีภาพในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่จะกระทำด้วยตนเอง ดังที่ Buch (1973 : 1-12) ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนว่า

1. การเรียนการสอน คำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน ในการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แทนการที่ครูเป็นศูนย์กลางในการเรียน ซึ่งเป็นลักษณะของ “การสอน”

2. การเรียนการสอน เป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะและเจตคติต่างๆ โดยเตรียมการวางแผนตามหลักวิชา มีขั้นตอนหรือกระบวนการสอนที่เป็นแบบแผนชัดเจนมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการสอน

3. การเรียนการสอน ครอบคลุมปฏิสัมพันธ์หลายรูปแบบ มิใช่เพียงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลเท่านั้น อาจเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสื่อต่าง ๆ ในขณะที่การเรียนการสอนเน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์คือครูกับผู้เรียน

4. การเรียนการสอน เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ การเรียนการสอนเกิดขึ้นทุกหนทุกแห่ง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่

นอกจากนี้ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526 : 16) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการเรียนการสอนเป็นกระบวนการสองทาง คือ การให้และการรับความรู้ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กันทั้งผู้สอนซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้และผู้เรียนซึ่งเป็นผู้รับความรู้ ซึ่งในขณะเดียวกันผู้สอนก็เกิดการเรียนรู้จากการตอบสนองของผู้เรียน สอดคล้องกับ ไสว พักขาว (2544 : 19) ที่ได้ให้ความหมายว่า การเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่มีการวางแผนเพื่อจัดสภาพการณ์ให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งในระหว่างการเรียนรู้ที่ผู้สอนก็จะได้เรียนรู้จากผู้เรียนไปด้วย

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนและผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์กันหลายรูปแบบ เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับเพื่อการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติต่างๆ ทั้งผู้สอนก็จะได้เรียนรู้จากผู้เรียนไปด้วยโดยมีการเตรียมการร่วมกันในการวางแผนตามหลักวิชาระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน มีขั้นตอนหรือกระบวนการสอนที่เป็นแบบแผนชัดเจน มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

นอกจากนี้ ทิศนา แคมมณี (2545 : 110-112) ได้จัดหลักการและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 3 หมวด โดยใช้บทบาทในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของครู

และนักเรียน จุดเน้นอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ ดังนี้

1. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered Instruction)
  - 1.1 การจัดการเรียนการสอนทางตรง (Direct Instruction)
    - 1.1.1 การจัดการเรียนการสอนทางตรงแบบใช้ผลการวิจัย (Research-Based Direct Instruction)
    - 1.1.2 การจัดการเรียนการสอนทางตรงแบบใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning-Theory Direct Instruction)
2. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Instruction)
  - 2.1 แบบเน้นตัวผู้เรียน
    - 2.1.1 การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ (Individualized Instruction)
    - 2.1.2 การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-Directed Instruction)
  - 2.2 แบบเน้นความรู้ความสามารถ
    - 2.2.1 การจัดการเรียนการสอนแบบรับประกันผล (Verification Teaching)
    - 2.2.2 การจัดการเรียนรู้แบบจริง (Mastery Learning)
    - 2.2.3 การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นมโนทัศน์ (Concept-Based Instruction)
  - 2.3 แบบเน้นประสบการณ์
    - 2.3.1 การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning)
    - 2.3.2 การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service Learning)
    - 2.3.3 การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning)
  - 2.4 แบบเน้นปัญหา
    - 2.4.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-Based Instruction)
    - 2.4.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project-Based Instruction)

2.5 แบบเน้นทักษะกระบวนการ

2.5.1 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการสืบสวน (Inquiry-Based Instruction)

2.5.2 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิด (Thinking Process Oriented Instruction)

2.5.3 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process-Oriented Instruction)

2.5.4 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการวิจัย (Research-Based Instruction)

2.5.5 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Learning Process Instruction)

2.6 แบบเน้นการบูรณาการ

3. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีครู (Instruction Without Teacher)

3.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction)

3.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted Instruction)

3.3 การจัดการเรียนการสอนทางไกล (Distance Instruction)

3.4 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เครือข่ายเว็ลด์ ไรด์ เว็บ (Web-Based Instruction)

ในการจัดการเรียนการสอนเป็นหมวดข้างต้นทำให้สามารถพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและนักเรียน การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนได้เน้นไปที่ตัวของนักเรียนว่ามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนอย่างไร

หลักการ แนวคิดของการมีส่วนร่วม

ในการดำเนินการทำกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีการแก้ไขและพัฒนากิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ การกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน คือ ทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำเพราะการเรียนรู้ร่วมกันก่อให้เกิดปัญหาและพลังในการก้าวผ่านความยากลำบากในการแก้ไขปัญหาและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมนั้นอย่างมั่นคง มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนา

ตนเองให้ดีขึ้นถ้ามีโอกาส การพัฒนาจะมีความสามารถเพิ่มขึ้นและเข้าร่วมในการพัฒนาเพราะ การให้โอกาสและให้การศึกษาจะช่วยดึงพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อ ส่วนรวม (เจเลียว บุรีภักดีและคณะ. 2545 : 112-113) เป็นไปตามหลักการของการมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาที่เน้นกระตุ้นให้บุคคลที่เคยอยู่วงนอกได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน กระบวนการพัฒนา เน้นการกระจายผลการพัฒนาให้มีความครอบคลุม ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมใน การบริโภคผลผลิตของสังคม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการริเริ่ม กิจกรรม โครงการร่วม ดำเนินการ ติดตามประเมินผลและรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความเท่าเทียมกัน ทุกเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อสมาชิกของสังคมนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจ สำคัญหนึ่งของระบบประชาธิปไตย (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. 2542 : 12-13 ; Carlson. 1996 : 269) ดังที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้รับรองการมีส่วนร่วมของประชาชน ในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิทธิและเสรีภาพ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนาตามแผนนโยบายพื้นฐานของรัฐ ด้านการออกเสียงลงคะแนน เลือกรัฐและด้านการตรวจสอบทางการเมืองเป็นไปตามแนวคิดที่ได้ให้การยอมรับการมีส่วนร่วม (Right to Participate) และเป็นสิทธิโดยธรรมชาติที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมโดยถือความคิดเห็นของ ประชาชนเป็นหลักใหญ่ คือ อำนาจอธิปไตยของประชาชน แต่การมีส่วนร่วมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีการสร้างเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ถึงแม้จะประกาศบังคับใช้ กฎหมายอย่างเดียวเพราะต้องสร้างฐานความรู้ ค่านิยม ให้ประชาชนเห็นถึงเหตุผลความจำเป็น ประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วมของประชาชน ต้องใช้การเพาะบ่มและใช้เวลาจนกว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเติบโต ก้าวแกร่ง จนกระทั่งการเมืองภาคประชาชน มีความเข้มแข็งมากที่สุด การสร้างเสริมการมีส่วนร่วมมีความสำคัญกับการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย จึงต้องมีการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียน เพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญ แห่งหนึ่งที่จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องและ ยั่งยืนสืบไป

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังเช่น เจเลียว บุรีภักดีและคณะ (2545 : 114) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ บุคคลสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบายพัฒนาอันเป็นกระบวนการขั้นต้นของการวางแผนในการพัฒนา หลังจากที่ได้ กำหนดวัตถุประสงค์และแผนงานร่วมกัน และปฏิบัติตามแผนงานร่วมกันแล้วยังมีส่วนร่วมใน การใช้ประโยชน์รวมทั้งการควบคุมประเมินผลโครงการ ส่วนศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 10-11) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะการมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะ

ที่หนึ่งการมีส่วนร่วมแบบกว้างๆ เป็นไปด้วยความสมัครใจโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การตรวจสอบ และการร่วมรับผลประโยชน์ ลักษณะที่สองเป็นลักษณะที่เจาะจง โดยมุ่งไปที่ความริเริ่ม ความพยายามและความเป็นตัวของตัวเองในการดำเนินการควบคุมการใช้ทรัพยากรในด้านการแข่งขัน เช่นเดียวกับ ปารีชาติ วลัยเสถียร (2542 : 138-39) ให้ความหมายไว้ 2 ความหมาย คือ 1) การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนาโดยบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการได้แก่ การร่วมกัน ค้นปัญหาการวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยี การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น และ 2) การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการเพื่อรักษาประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรอันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่บุคคลสามารถแสดงออกตามความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาและประเภทที่ 2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อความเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหารมีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรโดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

ดังนั้น ความหมายของการมีส่วนร่วมหมายถึง การที่บุคคลได้เข้าไปร่วมทำกิจกรรมหรือโครงการทุกขั้นตอน โดยเข้าไปร่วมค้นหาปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ระดมทรัพยากร บริหารจัดการ ร่วมติดตามประเมินผล รวมถึงการร่วมรับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมหรือโครงการนั้น

ศิริกาญจน์ โกลุมภ์ (2542 : 16-17 ; อ้างอิงมาจาก Hirsch. 1990 : 185-186) ได้อ้างถึงจุดเด่นของการมีส่วนร่วมไว้ 3 ด้าน คือ

1. ด้านบริบท (Context) การมีส่วนร่วมนำบุคคลในสังคมนั้นที่เป็นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทั่วไปอย่างแท้จริงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทำให้สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการปฏิบัติ (Practical) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้บุคคลในสังคมมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาและมีโอกาสใช้ความสามารถของตนเองร่วมทำงาน ใช้ความคิด การตัดสินใจและการกระทำอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชนและต้องการร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนมากกว่าการนำโครงการที่กำหนดทุกอย่าง

จากภายนอกเรียบร้อยแล้วมาใช้ในชุมชนซึ่งจะทำให้คนในชุมชนปฏิเสธและหลีกเลี่ยงให้ความร่วมมือ

3. ด้านจิตใจ (Moral) การมีส่วนร่วมทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีสิทธิในการตัดสินใจในส่วนที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อชีวิตตนเอง

จุดเด่นทั้ง 3 ด้านนั้นทำให้การตัดสินใจของบุคคลที่มีส่วนร่วมนั้นมีความถูกต้องมีประสิทธิภาพเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาความสามารถที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

จากผลของการวิเคราะห์ลักษณะของนักพัฒนาและประชาชนในการทำงานร่วมกันตามแนววัฒนธรรมของกาญจนกา แก้วเทพ (2538 : 129) พบความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน (Partnership) มีองค์ประกอบย่อย 3 ลักษณะ คือ

1. การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependance) เป็นลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน รับผิดชอบร่วมกันเพราะฉะนั้นผลออกมาไม่ดีก็ต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งสองฝ่าย
2. ดุลยภาพ (Balance) เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันเสมอภาคกัน
3. หุ้นส่วน (Partner) เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ผลประโยชน์ไม่ขัดแย้งกันหากแต่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

ดังนั้น องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่ต้องร่วมมือกันมีความเท่าเทียมกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

รูปแบบการมีส่วนร่วม

เชลลิว บุรีภักดีและคณะ (2545 : 115) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่ามีอำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรหรือความรู้ ด้อยกว่า เป็นต้น
2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาว่าต้องการอะไร โดยรัฐไม่รู้จักความต้องการของชาวบ้าน ดังนั้นการมีส่วนร่วมเป็นเพียงแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนเท่านั้น
3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การกำหนดปัญหาความต้องการ การตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหาและความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของบุคคลเป็นการสนับสนุนให้บุคคลมีความอิสระในการตัดสินใจ
2. เป็นส่วนที่สะท้อนให้เห็นความต้องการของบุคคลที่แท้จริง
3. เป็นการสร้างสรรค์มิตรร่วมกันของกลุ่มบุคคลก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม
4. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลเพราะในการมีส่วนร่วมนั้นมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกันจึงเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้
5. การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของจึงดูแลสิ่งที่ทำขึ้นมาจากการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

อคิน รพีพัฒน์ และคณะ (2539 : 49) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุ แห่งปัญหา
- ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการค้นหาพิจารณาแนวทาง วิธีการในการแก้ปัญหา
- ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
- ขั้นที่ 5 มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรม

ส่วนเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 272-273) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อเป็นการกำหนดความต้องการ จัดลำดับกำหนดนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวางแผนและนำไปใช้ในการตัดสินใจดำเนินงาน
- ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานประสานและการขอความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ
- ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เป็นไปในรูปของปริมาณและคุณภาพกระจายให้ครอบคลุมมีทั้งด้านที่เป็นคุณและเป็นโทษ
- ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นการสะท้อน ถึงความชอบไม่ชอบ ความเห็นความถูกต้องที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงโดยมีเครื่องมือต่างๆ เช่น การสังเกต เป็นต้น

ดังนั้น ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมควรเป็นดังนี้

ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการค้นหาแนวทาง วิธีการ

ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมกำหนดจุดประสงค์

ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการค้นหากิจกรรมต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้

ขั้นที่ 5 มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

ขั้นที่ 6 มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ

ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 113-114) ได้นำเสนอยุทธศาสตร์ของการมีส่วนร่วมไว้

ดังนี้

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) มีหลายวิธีดังนี้

1.1 จัดเวที สถานการณ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็น

ต่างๆ

1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ

ภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชน

1.3 ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ

1.4 ลงมือปฏิบัติ

1.5 ถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการ

ทำงานที่เหมาะสม

2. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย

เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความรู้ความสามารถที่มีอยู่จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาให้สามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

2.1 แลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2.2 สนับสนุนให้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสนับสนุนข้อมูล

อย่างต่อเนื่องแลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย

การจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

การจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมาไม่สามารถที่จะตอบสนองเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่นานาประเทศร่วมกันตั้งเป้าหมายไว้ ดังนั้นการจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาและเสริมสร้างทางด้านเจตคติและค่านิยม กระตุ้นให้บุคคลทุกหมู่เหล่าเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน วิธีการจัดการศึกษาที่จะได้ผลวิธีหนึ่งที่นำเสนอในที่นี้ คือ การจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งคือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามที่ประเทศและสังคมไทยกำลังเรียกร้อง

การจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม หมายถึง การจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติแต่กิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีส่วนร่วมมีความลึกซึ้งมากกว่านั้น เพราะต้องมีการวางแผนกิจกรรมต่างๆ อย่างรอบคอบโดยมีวัตถุประสงค์หลักดังนี้ (อลิศรา ชูชาติ. 2545 : 147-153)

1. ส่งเสริมให้บุคคลได้ค้นพบตนเอง ตระหนักในความสามารถและคุณค่าของตนเอง
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเลือก ตัดสินใจ และลงมือกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองและให้กับตนเอง
3. มุ่งพัฒนาจิตสำนึกของบุคคลในการกำหนดและปรับเปลี่ยนชีวิตของตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
4. ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในเรื่องต่างๆ รวมทั้งเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้อง
5. มุ่งพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสังคมที่ตนเป็นสมาชิก โดยส่งเสริมให้บุคคลนำศักยภาพที่ตนมีมาใช้ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
6. มุ่งพัฒนาความเชื่อมั่นในพลังของกลุ่ม โดยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันตั้งแต่การวางแผนและการดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา

ดังนั้น เป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม คือ ส่งเสริมพลังอำนาจภายในตัวบุคคล เพื่อปลูกจิตสำนึกของผู้เรียนและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้สึก ค่านิยม ตลอดจนการรับรู้บทบาทของตนเองเพื่อการพัฒนา นอกจากนี้จะพัฒนาชีวิตของตนเองแล้วจะต้องพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นด้วย

แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

อลิศรา ชูชาติ (2545 : 148-150) ได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ

ครูต้องตระหนักตลอดเวลาว่า ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นระดับใด หรือมีภูมิหลังอย่างไร ต่างก็ไม่ใช่ว่าจะว่างเปล่า แท้ที่จริงแล้วผู้เรียนทุกคนมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะตน ผู้เรียนแต่ละคนมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ แนวคิด การที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันจะช่วยขยายแนวคิด ประสบการณ์และความรู้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

2. ทุกคนเป็นผู้สอน ทุกคนเป็นผู้เรียน

สืบเนื่องจากแนวคิดในข้อแรก นอกจากผู้เรียนแต่ละคนจะมีความรู้และประสบการณ์แล้วผู้เรียนแต่ละคนยังมีศักยภาพในการคิด มีความสามารถในการเรียนรู้ มีแนวคิด ค่านิยมและความเชื่อที่เป็นของตนเอง การเรียนรู้ซึ่งกันและกันจะช่วยขยายโลกทัศน์ของทุกคนได้ เป็นอย่างดี ครูอาจไม่ใช่ผู้ที่มีความสำคัญที่สุดและมีบทบาทมากที่สุด ครูต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดี มีการสื่อสารที่แท้จริง มีความเคารพนับถือและศรัทธาต่อกัน โดยยอมรับความรู้สึก และความคิดเห็นซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความรัก ความอาทร และความหวังดี

3. การมีส่วนร่วมและการเป็นหุ้นส่วนในกระบวนการเรียนรู้

ผู้เรียนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ตามที่ครูกำหนดให้เท่านั้น แต่ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทในกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้วย เริ่มจากร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ครูต้องส่งเสริมและสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการแสดงออกของผู้เรียน โดยพยายามลด หลีกเลี่ยงการครอบงำหรือเปิดโอกาสให้มีบุคคลใดครอบครอง การพูด หรือการแสดงออกมากกว่าคนอื่น ๆ

4. การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงและเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุมชนทุกระดับ

ครูจะต้องพยายามจัดการเรียนการสอนและประสบการณ์การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิต โดยการให้ผู้เรียนค้นหาความต้องการ ความสนใจความคิดของตนเองและการเรียนรู้เริ่มจากแนวคิดปัญหาที่สนใจหรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตนเอง จากนั้นครูจึงช่วยในการเชื่อมโยงประสบการณ์ของบุคคลกับสภาพการณ์ และสถานการณ์ต่างๆ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งการกำหนดบทบาทของตนเองในการแก้ไขปัญหา นั้น ๆ

5. การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ

เนื่องจากการฟัง การอ่าน การอภิปราย ไม่สามารถให้ประสบการณ์การเรียนรู้เท่ากับการลงมือกระทำด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงเป็นไปในลักษณะกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ภายใต้บรรยากาศที่ส่งเสริมให้ทุกคนได้ร่วมกิจกรรมทุกรูปแบบทุกขั้นตอน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ประทับใจ

6. การเรียนรู้ร่วมกัน

การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และการเรียนรู้จากผู้อื่นจะช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจสภาพการณ์ที่เป็นจริง การนำแนวคิด ความรู้ ประสบการณ์ของทุกฝ่ายมาประสานผนึกกำลังเพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายแนวทางในการแก้ปัญหา ร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการร่วมกัน ผู้เรียนจะรู้สึกได้ถึงพลังที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ ความสามัคคีและกำลังใจและความมั่นใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

7. การพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์

สิ่งที่สำคัญของการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมประการหนึ่งคือ การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ปกติบุคคลมักจะยอมรับและทำตามสิ่งต่างๆ ง่ายเกินไปแทนที่จะพิจารณาเหตุผลก่อน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นจริง รวมทั้งตระหนักในความสัมพันธ์ของปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์จากระดับบุคคลสู่ระดับสังคม ประเทศชาติและโลก ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

ขั้นตอนและกระบวนการของการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมมีความเชื่อในเรื่องของการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตของบุคคลและเป็นการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุด กระบวนการที่ควรจะให้กับผู้เรียนนั้น อลิศรา ชูชาติ (2545 : 150-151) ได้เสนอขั้นตอนไว้ดังนี้

1. ขั้นการได้รับประสบการณ์ กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเชื่อว่าประสบการณ์ของบุคคลเป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ขั้นตอนนี้ต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดไตร่ตรอง ตรวจสอบ พิจารณาประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และประสบการณ์ในสถานการณ์จำลองที่จัดให้คำว่า “ประสบการณ์” นี้หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้เรียนได้รับ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ หรือได้เห็น หรือได้ยิน ประสบการณ์นี้อาจเป็นประสบการณ์จริงหรือประสบการณ์จำลองก็ได้ เช่น การใช้บทบาทสมมติจากภาพยนตร์ หรือจากกิจกรรมที่กำหนดให้

เมื่อผู้เรียนนำประสบการณ์ดังกล่าวมาแลกเปลี่ยนกันก็จะส่งผลต่อการเสริมประสบการณ์ในชีวิตมากยิ่งขึ้น

2. ขั้นการพิจารณาประสบการณ์ เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนได้พิจารณาประสบการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้น บุคคลได้ทำอะไรพูดอะไร คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ใดต่อประสบการณ์ รู้สึกอย่างไร ต่อบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์คนอื่น ทำอะไร อย่างไร พูดอย่างไร รู้สึกอย่างไร และเหตุการณ์นี้มีความสำคัญอย่างไร มีอะไรบ้างที่ยังไม่เข้าใจในเหตุการณ์นั้น การอธิบายแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

3. ขั้นการวิเคราะห์ประสบการณ์ เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เรียนพยายามทำความเข้าใจกับประสบการณ์นั้นอย่างลึกซึ้งเพื่อให้เกิดความหยั่งรู้และเข้าสถานการณ์อย่างแท้จริง

4. ขั้นสรุปบทเรียน เป็นการประมวลประสบการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วเปรียบเทียบกับประสบการณ์อื่นและสรุปเป็นบทเรียนที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง

5. ขั้นวางแผน เป็นขั้นที่นำบทเรียนที่ได้จากขั้นที่ 4 มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน

6. ขั้นลงมือปฏิบัติ เป็นการนำแผนที่กำหนดให้ไปปฏิบัติจริง รวมทั้งการติดตามผลของการปฏิบัติซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่ที่ผู้เรียนจะได้รับ เป็นจุดเริ่มต้นของวงจรของการเรียนรู้ในขั้นต่อไปที่สะท้อนถึงการไม่สิ้นสุดของกระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดการศึกษามีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อมุ่งพัฒนาศักยภาพภายในตนเองเกิดความตระหนักในตนเอง ตลอดจนบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของตนในสังคม มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสำนึก เคารพตนเองเท่ากับเคารพผู้อื่น ทำหน้าที่พัฒนาสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่อย่างเต็มที่ เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่เตรียมสมาชิกของสังคมและบุคคลรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนสังคม ประเทศชาติ

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

พันธุ์ทิพย์ รามสูตร. (2545 : 68) ให้ยึดหลักการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่บ้าน คนยากจนเพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา

2. ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวของเขาเองให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง เป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์แทนที่จะเมินเฉย ละเลย หรือเหยียดหยามว่าเป็นสิ่งไร้คุณค่าเช่นที่เคยปฏิบัติมา

3. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม

4. สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้านโดยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน เช่น การถูกกีดกันหรือแปลกแยก (Alienated) จากแผ่นดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ การต้องดิ้นรนต่อสู้กับแรงบีบคั้นจากผู้มีอิทธิพล สิ่งเหล่านี้เป็นคำถามที่นักวิจัยรูปแบบเก่าไม่มีใครนึกถึง และไม่เคยเป็นจุดเน้นในการค้นหาความรู้มาก่อน

5. ปลดปล่อยความคิด การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้านและคนยากจนสามารถใช้ความคิดเห็นของตนอย่างเสรี ในการมองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถยื่นหยัดต่อต้านพลังอิทธิพลจากภายนอกหรือจากอำนาจกดขี่ของผู้มีอำนาจ

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประกอบด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม (Social Investigation) การให้การศึกษา (Education) และการกระทำ (Action) เพื่อให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ของสังคม กระบวนการทั้ง 3 ส่วนของการสร้างความรู้ไม่ได้เป็นเพียงแต่กระบวนการชุดใหม่ของวิธีการวิจัยเท่านั้น หากยังเป็นแนวทางที่จะเปลี่ยนแปลงบุคคลและสังคมอย่างเป็นระบบโดยที่การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการพัฒนาความสำนึกอย่างมีวิจารณ์ญาณของชาวบ้าน เพื่อจะปรับปรุงสภาวะความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของเขาตลอดจนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานและความสัมพันธ์ในสังคมด้วย การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม สามารถหยั่งรากลึกกลงไปถึงประสบการณ์ทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น มีความมุ่งหมายที่จะเอาชนะหรือแก้ปัญหาที่ชาวบ้านมีความคับข้องใจอยู่โดยความพยายามใช้วิธีการเอาชนะหรือแก้ปัญหาด้วยวิธีการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะทำให้สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายได้ตรงตามความต้องการที่จะแก้ปัญหาของเขาและชี้ให้เห็นจุดบกพร่อง หรือจุดผิดพลาดในความคิดของชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาของเขาเอง ซึ่งจะบ่งบอกถึงสภาวะสังคมที่ขัดแย้งกันระหว่างความต้องการกับวิธีการสนองความต้องการและเปิดเผยให้เห็นกลไกที่ควบคุมขบวนการกดขี่เอารัดเอาเปรียบอยู่ด้วย นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมยังจะช่วย

ชี้แนะถึงกิจกรรมที่สามารถจะแทรกแซงและเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางสังคมที่เป็นอุปสรรคขัดขวางได้

โดยสรุปเป้าหมายหลักของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วยค้นหาความรู้ พื้นฐานที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันแพร่หลาย

1. ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม
2. สร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการกับความรู้พื้นฐาน
3. ยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของภาวะสังคมเศรษฐกิจ

Kemmis & McTaggart (1990: 11) ได้เสนอแนวความคิดของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในรูปแบบวงจรการวิจัย (Action research spirals) มีลักษณะดังนี้

1. การวางแผน สมาชิกในกลุ่มจะร่วมมือกันวางแผน การปฏิบัติในทางสังคมซึ่งมีลักษณะที่ยืดหยุ่นมากโดยคำนึงถึงความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการยอมรับสถานการณ์ที่ต้องผินใจบ้างตามความจริง รวมถึงข้อจำกัดทางวัตถุและการเปลี่ยนแปลงระดับนโยบาย ใช้ความคิดลึกซึ้งในการกำหนดกิจกรรมปฏิบัติ เพื่อประสิทธิผลการปฏิบัติในกระบวนการวางแผน สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการอภิปราย ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติเพื่อสร้างความหมายโดยผ่านสถานการณ์วิเคราะห์และปรับปรุงความเข้าใจใน การปฏิบัติกิจกรรม

2. การปฏิบัติ นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะปฏิบัติตามแผนอย่างจริงจังและควบคุมด้วยความระมัดระวังและมีการใช้ความคิดอย่างลึกซึ้งในการปฏิบัติ คือ มีลักษณะความคิดในขณะกระทำ (Ideas-in-Action) และใช้การปฏิบัติครั้งแรกเป็นพื้นฐานการพัฒนากิจกรรมครั้งหลัง คือ มีการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติตามสถานการณ์ การปฏิบัติไม่ใช่เป็นเพียงพฤติกรรมแต่ยังเป็นกลวิธี (Strategic Action) แผนที่กำหนดไว้จะยืดหยุ่นและเปิดกว้างสำหรับเปลี่ยนแปลง การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ (Implementation) เพื่อเป็นการกำหนดปรับแต่งการวางแผนและทฤษฎีระดับปฏิบัติขึ้นเป็นแนวทางการพัฒนาความรู้ที่มีระบบ และยังเป็นแนวทางการปฏิบัติโดยการวิจัย

3. การสังเกต ผู้สังเกต คือ ผู้วิจัยควรจะมีจุดมุ่งหมายในการสังเกตจะกระทำด้วยความระมัดระวัง มีความยืดหยุ่น เปิดกว้างสำหรับสิ่งที่ไม่คาดคิดจะเกิดขึ้น เพราะการปฏิบัติกิจกรรมอาจถูกข้อจำกัดด้วยสภาพความจริงซุกงูไป เมื่อสังเกตอย่างไร ควรจะทำการบันทึกประจำวันสิ่งที่สังเกตได้สิ่งที่จำเป็นต้องสังเกต คือ กระบวนการแสดงพฤติกรรมผลของการแสดงพฤติกรรมทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ ผลที่ตามมาจากพฤติกรรมที่ถูกซุกงูข้อจำกัดในการแสดงพฤติกรรม รวมทั้งประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น การสะท้อนตนเองอย่างลึกซึ้ง จะเป็นพื้นฐานที่ดีของการสังเกต เพราะเป็นหนทางที่ยิ่งใหญ่นำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติอย่างมีกลวิธี

4. การสะท้อนการปฏิบัติ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยจะร่วมกันอภิปรายถึงสิ่งที่สังเกตได้จากกระบวนการปฏิบัติ ปัญหาที่เกิดขึ้นและสิ่งชักจูงให้มีการแสดงพฤติกรรม มีการอภิปรายโอกาสหลากหลายของพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อขยายขอบเขตไปสู่สังคมรวมทั้งการทำ ความเข้าใจสภาพแวดล้อมและประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น การสะท้อนการปฏิบัติของกลุ่มจะนำไปสู่ การให้ความหมายใหม่ในสังคม เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแผน นอกจากนี้การสะท้อนการปฏิบัติมี ลักษณะเป็นการประเมินผลด้วย กล่าวคือ ผู้วิจัยจะประเมินประสบการณ์ของตนเอง ตัดสินใจ เกี่ยวกับผลที่ปรากฏขึ้น เพื่อการเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติต่อไป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่มีพลวัต กิจกรรมดำเนินเป็นกลุ่ม มีความต่อเนื่องไปตลอดการดำเนินการวิจัย มิใช่มีลักษณะดำเนินไปที่ละขั้นตอน สมาชิกทุกคน ร่วมกันดำเนินการวิจัยเป็นกลุ่มร่วมกันวางแผน ปฏิบัติและสังเกต และสะท้อนการปฏิบัติ เพื่อพัฒนา ความเข้าใจในการปฏิบัติร่วมกับตรวจสอบเชิงเหตุผล จนสามารถสรุปเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Propositions) และนำไปสู่การสร้างทฤษฎีใหม่ (Critical theory) สามารถนำไปใช้ในการพัฒนา หลักสูตรของโรงเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาองค์การและประเมินการปฏิบัติต่างๆ

หลักการของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

Mc Taggart. (1991 : 168-187) ให้หลักการไว้ 9 ข้อ ดังนี้

1. การให้ความหมายของบุคคลและโครงการวิจัย ลักษณะโครงการวิจัยเป็นไปเพื่อให้ สมาชิกในชุมชนนั้นๆ มีส่วนร่วมกันในการแสวงหาวิธีการปฏิบัติงานภายใต้บริบททางสังคม เดียวกัน เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับบุคคลและวัฒนธรรมของกลุ่ม สถาบันและสังคม ที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้องอยู่โดยบุคคลและกลุ่มตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลง

2. ศึกษาวัฒนธรรมสถาบันด้วยการการสนทนา การปฏิบัติกิจกรรมของสมาชิกใน กลุ่มและการเปลี่ยนแปลงขององค์การทางสังคม หลักการข้อนี้เป็นไปเพื่อศึกษาวัฒนธรรมของ สถาบันโดยการศึกษาความหมายของลักษณะแบบแผนทางภาษา การสนทนา กิจกรรม และ การปฏิบัติ สัมพันธภาพในสังคมและองค์การ ซึ่งเป็นปัจจัยของการมีปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม การศึกษาดังกล่าวนี้นำไปสู่การวิเคราะห์เอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละบุคคลและวัฒนธรรมของ สถาบันด้วยลักษณะเชิงวิภาษวิธี (Dialectical Interactions)

3. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลุ่มสถาบันและสังคม การวิจัยปฏิบัติการอย่าง มีส่วนร่วมมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม 3 กลุ่ม คือ กลุ่มนักวิชาการ และขยายผลไปสู่ที่ทำงานของ นักวิชาการ กลุ่มผู้ร่วมวิจัยและกลุ่มสถานที่ทำงานของผู้ทำงาน รวมทั้งขยายผลไปสู่ชุมชนด้วย ดังนั้นการวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของกลุ่ม คือ ต้องให้มีการเปลี่ยนแปลงตนเองของ

บุคคลในกลุ่มโดยการเปลี่ยนที่รูปแบบและแบบแผนภาษา แบบแผนพฤติกรรมสัมพันธ์ภาพ ในสังคมที่เป็นการบ่งบอกลักษณะของกลุ่มและปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม บุคคลจะ พัฒนางานด้วยการปรับปรุงแบบแผนพฤติกรรม ผ่านกระบวนการสนทนาระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ส่วนการปรับปรุงวัฒนธรรมสังคมจะเกิดขึ้นด้วยการเปลี่ยนแปลงที่ระดับบุคคล ร่วมด้วยการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลุ่มหรือขยายผลในระดับสังคม นักวิจัยจะเปลี่ยนแปลงโดย ปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม นักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงมีคำขวัญว่าคิดแบบสากลโลก ปฏิบัติแบบท้องถิ่น (Think Globally Act Locally)

4. การปฏิบัติและการสะท้อนการปฏิบัติ กระบวนการวิจัยเริ่มจากกลุ่มเด็กและพัฒนา ด้วยวงจรการสะท้อนการปฏิบัติตนเองก็คือ วงจรของการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตอย่างเป็นระบบ การสะท้อน การปฏิบัติ และการปรับปรุงแผน วิธีที่ดีที่เริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อเข้าใจสถานการณ์อย่างถ่องแท้ นำไปสู่การสะท้อนการปฏิบัติ เพื่อเป็นข้อมูลตัดสินใจ วางแผน เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งในระดับบุคคลและกลุ่ม

5. โครงการวิจัยจะรวมความรู้และการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กระบวนการวิจัย ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการวิพากษ์ตนเอง (Self-Critical Communities) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้าง ชุมชนแห่งการพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จ ด้วยขบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบถึงความสัมพันธ์ ระหว่างสิ่งแวดล้อม แบบแผนพฤติกรรมสถานการณ์รอบๆ ตัวกับการปลดปล่อยตนเอง ให้เป็นอิสระจากสถาบันและอุปสรรคด้านบุคคล ซึ่งจำกัดพลังการมีชีวิตด้วยค่านิยมทางการศึกษา และสังคมของตนเอง การเรียนรู้เป็นไปอย่างจริงจังด้วยการคิดอย่างลึกซึ้งชาญฉลาดเพื่อหาหนทาง ใหม่ ๆ ในการกระทำแบบแผนพฤติกรรมที่กลายเป็นพรaxis (Praxis) คือ การกระทำอย่างรอบรู้ และมีข้อผูกมัดที่จะเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมทางสังคมในการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นคือการวิจัย ปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะเกี่ยวพันกับการนำทฤษฎีไปสู่การกระทำแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลในการมีสัมพันธ์ภาพซึ่งกันและกัน

6. การสร้างความรู้ กลุ่มผู้ทำการวิจัยจะมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจซึ่งกัน และกัน ดังนั้นจึงเป็นบ่อเกิดของความรู้ 3 ชนิด คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นโดยสมาชิกกลุ่ม ความรู้ที่เกิด จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มและความรู้ที่พัฒนาโดยนักวิชาการ ความรู้ที่ได้เป็น มุมมองเฉพาะสังคมซึ่งต้องผ่านการวิพากษ์ วิจัย เพื่อพัฒนาไปสู่ทฤษฎีทางสังคมต่อไป ส่วนแบบแผนพฤติกรรมที่สังเคราะห์ได้จากกระบวนการวิจัยนั้น จะมีความยั่งยืนเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับ การปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติของสมาชิกในสังคมนั้น

7. การใช้อุบายในการทำการวิจัย เป็นที่ชัดเจนว่ากระบวนการวิจัยจะต้องเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลกระทบต่อสมาชิกหลายๆ คนในกลุ่ม ด้วยเหตุผลนี้ อาจเป็นเหตุให้เกิด การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงแสดงออกในรูปของความขัดแย้งระหว่างการปฏิบัติแบบใหม่กับ การปฏิบัติแบบเดิม นักวิจัยควรทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในความขัดแย้งดังกล่าว เพื่อหาอุบาย ในการแก้ไขสถานการณ์การต่อต้าน เช่น การเชิญชวนให้สมาชิกสำรวจวิธีการปฏิบัติกิจกรรมของ แต่ละคน เปิดโอกาสให้สมาชิกทำงานในสิ่งแวดล้อม ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น เป็นต้น

8. วิธีการวิจัย นักวิจัยอาศัยวิธีการวิจัยแบบศึกษาปรากฏการณ์ (Phenomenology) การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) และกรณีศึกษา (Case study) เพื่อทำความเข้าใจ เหตุการณ์ต่างๆ ขณะดำเนินงาน แสวงหาความเข้าใจ ประสบการณ์ตรงที่สมาชิกกลุ่มรับรู้ อันนำไปสู่ความเข้าใจ ความหมายในมุมมองของสมาชิกกลุ่ม ข้อมูลข่าวสารจะสะสมด้วยวิธีการ ตามธรรมชาติ ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การบันทึกภาคสนาม การจดบันทึก ในสมุดและการวิเคราะห์เอกสาร ความเที่ยงตรง เกิดขึ้นจากวิธีการหลายๆ วิธี ได้แก่ การตรวจสอบ สามเส้าด้วยการสังเกตและการตีความหมาย การยืนยันของสมาชิกในกลุ่มและการทดสอบ ข้อโต้แย้งต่างๆ อย่างมีเหตุผล การบันทึกของนักวิจัยควรริเริ่มบันทึกความก้าวหน้าด้วยตนเอง นักวิจัยยินดีและต้องการให้ผู้ร่วมวิจัยบันทึกการปรับปรุงแบบแผนพฤติกรรมโดยบันทึก การเปลี่ยนแปลงแผนพฤติกรรมและวิธีการปฏิบัติ บันทึกการเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางภาษา และการสนทนาที่สมาชิกใช้เพื่อการอธิบาย ความชัดเจนของการปฏิบัติกิจกรรม บันทึก การเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางสังคมและรูปแบบในองค์การที่เป็นของจำกัด การปฏิบัติกิจกรรม และบันทึกการพัฒนาโดยผู้เชี่ยวชาญที่ดำเนินการวิจัย

9. สร้างสรรค์ทฤษฎีการปฏิบัติงานของผู้ร่วมการวิจัย จะสามารถใช้วิธีการวิจารณ์ สถานการณ์อย่างลึกซึ้ง เพื่อริเริ่มการพัฒนา ทดสอบและการตรวจสอบเชิงเหตุผลอย่างลึกซึ้งใน วิธีการปฏิบัติกิจกรรมทั้งหลาย เพื่อหาหลักฐานสรุปเป็นทฤษฎีเฉพาะสำหรับการอธิบาย ปรากฏการณ์ในสังคมนั้นๆ อย่างกระจ่างแจ้ง

ลักษณะเด่น 10 ประการ ของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR)

พันธุทิพย์ รามสูตร. (2545 : 64-69.) ได้เสนอลักษณะเด่น 10 ประการ ดังนี้

1. เป็นการสร้างความรู้ (Produce Knowledge) โดยการผสมผสานระหว่างความรู้ จากนักวิชาการกับความรู้พื้นบ้านเปรียบเสมือนกับแม่น้ำ 2 สายไหลมาบรรจบกันเป็นสายเดียว ตรงที่บรรจบกันจะเกิดฟองซึ่งเป็นดังความรู้ใหม่เป็นการเรียนรู้ร่วม (Co-Generative Learning)

ซึ่งค่อยๆ ขยับขยายจากการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนจนเป็นการมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย และสร้างความรู้สึกร่วมกัน ผสมผสานทฤษฎีกับการปฏิบัติให้เกิดความรู้ใหม่

2. รูปแบบของความรู้ที่ได้จาก PAR เป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interactive) และสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งเป็นวิถีชีวิตเป็นปริทัศน์ทางจิตที่รวมเอาความอยากรู้อยากเห็น เข้ากับการเปิดใจกว้าง การผจญภัยเข้ากับการค้นพบสิ่งใหม่เป็นความต้องการที่จะ เสริมความรู้แก่ตนเองโดยผ่านวิธีการใหม่เป็นความมุ่งมั่นว่า การค้นพบสิ่งใหม่หมายถึงการเปิดหนทางใหม่ การเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ไม่ใช่จากการเรียนแต่จากการปฏิบัติเป็นผลของการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและทำงานอย่างเป็นระบบที่นำไปถึงรูปแบบความคิดที่ยืดหยุ่นมากขึ้น ดังนั้นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) จึงเป็นการฝึกปฏิบัติทั้งโดยส่วนตัวและร่วมกันกับผู้อื่น เป็นวิธีการที่ฝึกฝนให้เกิดทักษะที่จะพัฒนาจิตมากกว่าจดจำทฤษฎี ยิ่งไปกว่านั้น PAR ไม่เป็นเพียงแค่สหวิทยาการเท่านั้น แต่ยังเป็นการเรียนรู้ข้ามสาขาวิชา (Transdisciplinary) คือ เป็นความพยายามที่จะสร้างความเข้าใจที่ข้ามพ้นเขตแดนของวิชาชีพ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะเจาะจงออกไปสู่ความหลากหลายกว้างขวางเป็นการขยายปริทัศน์จากเฉพาะสาขามากกว่าสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ที่มีความเกี่ยวพันกันเพียง 1-2 สาขาเท่านั้น

3. PAR การลงมือกระทำให้ความเข้าใจออกมาเป็นรูปธรรมเป็นความจริง (Act to transform reality) ดังนั้นจังหวะของ PAR จึงเป็นการสะท้อนความคิด ลงมือปฏิบัติและสะท้อนความคิดแล้วลงมือปฏิบัติ (Reflection-Action-Reflection Action) จึงเท่ากับการทบทวนความคิด หรือสะท้อนความคิดของตนเองแล้วนำไปลงมือปฏิบัติ (Direct Act) เป็นการชี้นำการปฏิบัติที่มักจะได้ยินในฐานะที่เป็นคำพูดของนักการเมืองแต่ก็มีความหมายทางจิตวิทยาที่ทำให้บุคคลตระหนักถึงการที่ตนเองเป็นที่พึงแห่งตนหรือตนชี้นำตนเอง

4. การลงมือปฏิบัติความรู้หรือใช้ความรู้ลงสู่การปฏิบัติ (Practical) เป็นลักษณะเด่นของ PAR อีกประการหนึ่งที่เน้นการชูประเด็นปัญหาที่สำคัญและเป็นจริงของท้องถิ่นซึ่งเท่ากับเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยวิธีการเรียนที่ไม่เน้นความรู้ที่เป็นทฤษฎีและเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์ซึ่งเป็นลักษณะที่แบ่งแยกคน แยกความแตกต่างของเพศเช่นที่กล่าวกันว่า การเรียนรู้ทางทฤษฎีหรือการวิเคราะห์เป็นบทบาทของเพศชายในขณะที่ลักษณะบทบาทเพศหญิงจะเน้นที่สัญชาตญาณ (Intuitive) มากกว่าความรู้ทางทฤษฎีหรือทางวิทยาศาสตร์ และจะมีลักษณะของ การคิดค้นและลงมือปฏิบัติได้จริงกว่า แต่ขณะที่สถาบันที่เป็นทางการเริ่มอ่อนด้อยและลดความสำคัญลงและโครงสร้างของคนชั้นสูงได้สูญเสียหรือตัดขาดความเกี่ยวข้อง

กับคนยากจนส่วนใหญ่ไปนั้น PAR จะเป็นองค์กรขั้นพื้นฐานระดับติดดิน (Grass Root) ที่ให้โอกาสแก่คนชายขอบของกระบวนการพัฒนาได้สามารถดำรง อยู่และพัฒนาบทบาทของตนเองได้

5. PAR เป็นกระบวนการเปิดเสรี (Inclusive) ที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยการสร้างความรู้จากวิธีการและความรู้ที่มีอยู่ โดยไม่พยายามแยกหรือจำกัด ขอบเขตสิ่งใด ทุกความคิดเห็นจะได้รับการรับฟังและยอมรับเป็นการให้โอกาสทุกคนได้เรียนรู้ (Learning for All) ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของ PAR ดังที่ Schumacher กล่าวไว้ในเรื่องของการแสวงหาความสมดุลและความเท่าเทียมว่า “ในคู่ที่ตรงข้ามกันนั้น คู่ที่เป็นพื้นฐานคือ อิศรภาพ กับวินัยและความเจริญกับความเสื่อม” ซึ่งเป็นสิ่งที่นำโลกไปสู่ความกดดัน คนมีความหวาดระแวง ซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกเป็นตัวกูของกูหรือมีอัตตามากขึ้นและมันจะแทรกซึมเข้าไปใน ทุกกิจกรรมของชีวิตคน หากเราไม่ระมัดระวังในเรื่องนี้จะทำให้รอยร้าวระหว่างคนในสังคมยิ่ง กว้างขวางขึ้นและมีพลังยิ่งใหญ่อันเดียวที่จะทำให้คู่ตรงข้ามทั้งสองลงรอยกันได้ นั่น คือปัญญา (Wisdom) ปัญหามักจะแก้ไม่ได้แต่ปัญญาทำให้มันลดลงได้บรรเทาได้เช่นเดียวกับคู่ตรงข้าม อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกัน อยู่ในสังคมมนุษย์ทุกหนแห่ง เช่น ความมั่นคงกับความเปลี่ยนแปลงประเพณี กับนวัตกรรมความสนใจของประชาชนกับความสนใจของธุรกิจ (หรือส่วนตัว) การวางแผนกับการปล่อยตามบุญกรรม วินัยกับอิสรภาพ ความเจริญกับความเสื่อม เป็นต้น ในทุกระบบสังคม ควรจะต้องมีความสำนึกในความยึดเหนี่ยวผูกพันกัน (Achievement of Coherence) กล่าวคือ มีความยึดเหนี่ยวภายในตัวเอง (Coherence) หมายถึงว่าไม่ใช่เป็นเพียงภาพลัทธิของระบบอื่น เท่านั้นแต่คนที่มีความยึดเหนี่ยวผูกพันจะมีความเชื่อว่าตนเองสามารถจะควบคุมสถานการณ์ได้ โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของตนอย่างดีและอย่างเกื้อกูลกัน เชื่อว่าโลกของเขาเป็นโลก ที่มีความหมายที่สามารถเข้าใจได้ จัดการได้ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่และไม่ขัดกับวัฒนธรรม หรือกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับความสำนึกต่อชุมชน (Sense of Community) ที่จะจัดอดีตทางวัฒนธรรมและกระตุ้นบุคคลให้ตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม

6. กระบวนการทาง PAR เป็นสิ่งมีชีวิต มีชีวิต รูปร่าง (Organic) เป็นกระบวนการ ต่อเนื่องที่ไม่มีเวลาจำกัด เป็นรูปแบบเปิดที่ไม่สามารถกำหนดแผนการล่วงหน้า ไม่สามารถทำนาย ผลล่วงหน้าได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ตามกระแสที่นักวิจัย เข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและเลื่อนไหลไปตามความขึ้นลงของสถานการณ์โดยไม่มีทฤษฎีตายตัว ไม่มีกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์หรืออุดมการณ์เป็นกรอบกำหนด การไหลขึ้นลงตามกระแสนี้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Authentic Participation) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงหยั่งรากลึก ในแนวคิดของวัฒนธรรมประเพณีของคนทั่วไปนับแต่ในประวัติศาสตร์ของเขาที่มี ความสำนึกของ

ความรักถิ่น รักชาติ ความร่วมมือและการรวมกลุ่มที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง สิ่งนี้เป็นแกนของคุณค่าของชุมชนที่คงอยู่ ดำรงอยู่ นับแต่ดั้งเดิมเรื่อยมา แม้ว่าจะถูกผลกระทบทางทำลายจากสงครามจากการรุกรานและความกดดันจากภายนอก อย่างไรก็ตามคุณค่าที่คงทนและทนทานนั้นเกิดจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การดูแลเกื้อกูลระหว่างกัน การเอื้อเพื่อจุนเจือแก่กันและการแบ่งปันกันของชาวบ้านของวงศาคณาญาติและของเพื่อนร่วมชาติ ตลอดจนประเพณีปฏิบัติทางสังคมที่ถ่ายทอดกันมา อันเป็นรากเหง้าของการมีส่วนร่วม การที่มีความรู้เรื่องประเพณีปฏิบัติพื้นบ้านเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่น่าสนใจทางการพัฒนาของเรา การรู้กำเนิดของเราช่วยให้เราสามารถแก้ปัญหาปัจจุบันได้ถูกทิศทาง ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับสำนึกที่ฝังรากลึกในตัวเราทุกคน

7. PAR เป็นการนำเสนอการเปลี่ยนจุดเน้นจากข้อสรุปและผลของการวิจัยมาเป็นการเน้นที่กระบวนการและบริบทแทน นักวิจัยภายนอกจำเป็นต้องมีความรู้และมีความผูกพันต่อกลุ่มชาวบ้าน รวมทั้งความสนใจของเขาหาไม่แล้วจะไม่สามารถสร้างความเชื่อถือไว้วางใจให้เกิดขึ้นได้ใน PAR นักวิจัยภายนอกจึงเป็นแค่ผู้บริการ ผู้ช่วยเหลือ (Facilitator) มากกว่าเป็นผู้ควบคุมหรือผู้กำหนดโครงการวิจัย (Forester and Ward.1992) การสร้างความตระหนักถึงความเป็นตัวของตัวเอง (Self-Awareness) การสร้างความตระหนักในตนให้เกิดขึ้นกับประชาชนนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมโดยที่ PAR จะช่วยประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเองพัฒนาอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) ของประชาชนแม้คนที่ยากจนก็สามารถมีสิทธิมีเสียง ส่วนเป้าหมายของ PAR ที่จะปรับปรุงความเป็นมนุษย์ของคน (Rehumanizing) หมายถึง การที่บุคคลค้นพบอิสระภาพภายในของตนเอง เรียนรู้ที่จะฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้ที่จะปลดปล่อยจากข้อสรุปที่กำหนดไว้ล่วงหน้าและปลดปล่อยจากกฎเกณฑ์ข้อตัดสินพิพากษาล่วงหน้าต่างๆ ซึ่งไม่ใช่เพียงเสรีภาพเท่านั้นที่จะเกิดขึ้นแต่ยังจะช่วยให้คนสามารถมีพลังที่จะให้ความชุ่มชื้นแก่ชีวิตของตนเองและแก่ผู้อื่น พลังนี้จะทำให้ทุกคนที่ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อชีวิตที่ดีกว่า ประสบความสำเร็จหากประชาชนเรียนรู้ที่จะตีราคาคุณค่าประสบการณ์ของตนเองแล้วเขาจะมีความเชื่อมั่นและกล้าที่จะให้คุณค่าแก่ประสบการณ์ของตนเองแล้ว เขาจะมีความเชื่อมั่นและกล้าที่จะให้คุณค่าแก่ประสบการณ์ของผู้อื่น การให้เกียรตินับถือซึ่งกันและกันจะเกิดขึ้นผ่านกระบวนการร่วมมือ ผ่านความใส่ใจที่มีให้แก่กันและผ่านความรัก ความอาทร ดังนั้นนักวิจัย PAR จึงต้องเลิกพะวงถึงกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่จะให้ได้มาซึ่งคำตอบเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงการสร้างความรู้สึที่ดีที่เกิดขึ้นในประชาชนที่เราทำงานด้วย ให้เขาสามารถรู้จักตัวเองสะท้อนตัวเองออกมาโดยการยอมรับการวิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา เพราะการที่เราค้นหาตัวเอง

พบ จะทำให้เราสามารถยอมรับผู้อื่นได้และทำและคิดสิ่งต่างๆ ในลักษณะของกลุ่มของพวกเขา มากกว่าตัวเองคนเดียว นั่นก็คือ บุคคลและกลุ่มจะเกื้อหนุนกันในการเรียนรู้และการร่วมมือกันเปลี่ยนแปลงสังคมของเขา

8. สังคมนิเวศน์ (Ecological Society) ชุมชน (Community) เป็นแหล่งที่สำคัญที่สุดที่บุคคลจะสามารถโยกอดีตปัจจุบันและอนาคตของตนเข้าด้วยกันในการวางแผนที่จะควบคุมเป้าหมายชีวิตของตนโดย PAR จะช่วยสร้างสังคมนิเวศน์ (Ecological Society) ที่คนในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยกัน ล้มเลิกระบบเจ้านาย สร้างความผสมผสานกลมกลืนระหว่างมนุษยชาติกับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์ให้เกิดขึ้นใหม่ สังคมนิเวศน์จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกสังคมในลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยที่เท่าเทียมกันเท่านั้น

9. PAR เป็นการมองอนาคต (Future Oriented) ดังนั้นนักวิจัย PAR จะต้องรู้วิธีการสร้างฉากสำหรับการเรียนรู้ในชุมชน การจัดการในลักษณะที่ไม่มีมีการจัดทำโปรแกรมล่วงหน้า สำเร็จรูปหรือตายตัว การทำให้เกิดการช่วยตนเองของชุมชน การสร้างแนวทางสำหรับการกระทำแนวทางปฏิบัติที่ไม่เคยมีอยู่ก่อน การทบทวนการปรับเปลี่ยนการปรับปรุงระบบที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ การพัฒนาตัวอย่างโครงสร้างหรือภาพลักษณ์ที่จะปะติดปะต่อให้เกิดอนาคตที่ต้องการเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถที่จะฝันของบุคคลเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการพัฒนา ซึ่ง McNiff บอกว่า การพัฒนาบุคคลก็คือการฟื้นฟูความสามารถที่จะฝันของเขา (Revitalized Capacity to Dream)

10. PAR มองโลกในแง่ดี (Optimistic) ตามหลักการพื้นฐานของแนวคิดปลดปล่อยที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถที่จะจัดการเรื่องต่างๆ ในสังคมของเขาได้ ซึ่ง PAR เป็นวิธีการที่จะส่งเสริมศักยภาพด้านนี้ของบุคคล PAR เชื่อว่า อิศรภาพของมนุษย์มีความสำคัญที่สุดและมนุษย์มีสิทธิและอำนาจที่จะแสวงหาอิสรภาพแก่ตัวเองด้วยการปลดปล่อยตนเอง (Self-Emancipation) และการปลดปล่อยที่แท้จริงจะได้มาจากการที่ทุกคนมีส่วนร่วม ซึ่งจะนำไปถึงการสร้างสังคมใหม่ที่ประชาชนทุกคนเป็นผู้กระทำ โดยอาศัยความรู้ที่เขาสร้างขึ้นเอง การปลดปล่อยที่แท้จริงจะได้มาจากการที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมใหม่โดยบุคคลในสังคมนั้นเป็นผู้สร้างเองโดยใช้ความรู้ของเขาสร้างขึ้นเอง

กระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

พันธุทิพย์ รามสูตร (2545 : 72-73) ได้เสนอขั้นตอนกระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. เตรียมชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามีส่วนร่วมในการวิจัยระดับที่เสมอภาคในทุกขั้นตอนจึงต้องมีการเตรียมชุมชนก่อนโครงการวิจัยจะเริ่มในแง่ต่างๆ เช่น การสร้างบูรณาการของชุมชน การส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชนในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา หรือ ในการเลือกผู้แทน ผู้ร่วมโครงการ เป็นต้น

2. อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน ในฐานะเป็นนักวิจัยจากท้องถิ่นให้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้ทำหน้าที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่น การจัดองค์กรชุมชนรูปแบบของผู้นำ การสนับสนุนและมนุษยสัมพันธ์

3. กำหนดรูปแบบการวิจัย ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการวิจัย เช่น การแตกปัญหาทั่วไปที่ชุมชนเลือกแล้ว ลงเป็นปัญหาย่อยๆ ที่สามารถจะทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาได้ทีละส่วนต่อไปก็กำหนดวิธีการที่จะรวบรวมข้อมูลที่ต้องการเครื่องมือที่จะใช้ ผู้ที่จะให้คำตอบหรือให้ข้อมูล รวมทั้งขนาดของตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การกำหนดรูปแบบคำถามและวิธีถาม ฯลฯ

4. ลงมือเก็บข้อมูลโดยผู้ที่ได้รับการอบรมวิธีการเก็บข้อมูลมาแล้ว

5. ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล นักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันทำการประมวลผลและสรุปข้อมูล ให้ข้อสังเกตหรือข้อวิจารณ์สิ่งที่พบวิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงได้ข้อมูลเช่นนั้นเขียนสรุปสิ่งที่พบอย่างกว้างๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะประกอบ

6. การหาหรือผลการค้นพบกับชุมชน มีจุดมุ่งหมายที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเสนอกลับคืนต่อชุมชนให้มีโอกาสตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้อง ตลอดจนทำการวิเคราะห์สรุปประเด็นหรือชี้แนะแก่ทีมวิจัย กระบวนการหาหรือนี้อาจทำในรูปของการแสดงบทบาทสมมติ การประชุมกลุ่มหรือวิธีการอื่นๆ เช่น จัดแสดงข้อมูลในรูปภาพหรือกราฟแบบต่างๆ ในที่สาธารณะหรือที่ชุมชนของชุมชนแล้วกระตุ้นให้มีการออกความคิดเห็น การแสดงออกถึงความรู้สึกของชาวบ้าน การประเมินท่าทีและปฏิกิริยาต่อข้อมูลของชุมชนที่รวบรวมได้จากกระบวนการวิจัย ตลอดจนการตัดสินใจร่วมกันในเรื่องเหล่านี้

7. วางแผนชุมชน ดำเนินการอบรมที่วางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้รวมทั้งความสามารถในการจัดองค์กรชุมชนด้วย โครงการที่ที่วางแผนเขียนนี้จะต้องนำมาปรึกษาหารือกับชุมชนให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรองก่อนนำไปเสนอเพื่อขอทุนสนับสนุนต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง

8. นำแผนไปปฏิบัติโดยการระดมทรัพยากรทั้งบุคคลและชุมพลังตลอดจนองค์กรประชาชนต่างๆ ในชุมชนมาช่วยในการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้จากข้อมูลที่เป็นผลจากการศึกษา ร่วมกันโดยทีมนักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น

9. ติดตามกำกับและประเมินผลในชุมชน โดยที่มิจัยและชุมชนร่วมกัน

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการสร้างความรู้ของบุคคลในสังคมนั่นเอง เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมที่เขาอยู่ให้มีการพัฒนามากขึ้นโดยอาศัยการการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

เจดีย์ว บุรีภักดี และคณะ (2545 : 130-134) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นนั้นต้องอาศัยการจัดกิจกรรมที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของบุคคลนั้นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาผู้นำเครือข่ายเพื่อทำให้การมีส่วนร่วมของบุคคลดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้วยังต้องอาศัยเทคนิคการมีส่วนร่วมต่างๆ จึงขอเสนอวิธีการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. กระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control)

AIC เป็นแนวคิดในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางการพัฒนา โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เสียทุกฝ่ายมาร่วมกันคิดและเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์จากการปฏิบัติ เพื่อแสวงหาและบรรลุเป้าหมายที่เห็นชอบร่วมกันตามกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา AIC เป็นเทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เป็นการระดมสมองที่ทำให้เกิดความเข้าใจ สภาพปัญหา ชัดจำกัด ความต้องการและศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆ งานที่ได้จากการประชุมมาจากความคิดของคนทุกคน

2. ความหมายของ AIC

2.1 Appreciation-A คือ การยอมรับชื่นชม (Appreciate) ความคิดเห็น ความรู้สึกของเพื่อนสมาชิกในกลุ่มด้วยความเข้าใจในประสบการณ์ สภาพและขีดจำกัดของเพื่อนสมาชิก แต่ละคนจึงไม่รู้สึกต่อต้านหรือวิจารณ์เชิงลบในความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม มีโอกาสให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงเหตุผลความรู้สึกและการแสดงออกตามที่เป็นจริงเกิดการยอมรับซึ่งกันและกันมีความรู้สึกที่ดีมีเมตตาต่อกันเกิดพลังร่วมและความรู้สึกเป็นเครือข่ายเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสำหรับขั้นนี้เป็นการทำความเข้าใจ รับรู้ต่อสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ การแสดงออกกำหนดสภาพที่มุ่งหวังในอนาคตเป็นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) อันเป็น “พลัง” กำลังสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม ชุมชน องค์กร

2.2 Influence-I คือ การใช้ประสบการณ์/ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละคนที่มีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญ ยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มสมาชิกในกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันมาก มีการถกแถลงด้วยเหตุผลทั้งในประเด็นที่เห็นด้วยและเห็นแย้งจนได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันหรือขั้นนี้เป็นการทำความเข้าใจ รับรู้และยอมรับในบทบาท ผลประโยชน์ ความต้องการของแต่ละฝ่าย รูปแบบความสัมพันธ์ของฝ่ายต่างๆ

และผลกระทบของการกระทำของฝ่ายหนึ่งที่มีต่ออีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ช่วยกันกำหนดแนวทางดำเนินงานที่สำคัญ หรือยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่จะเป็นการปรับเปลี่ยนบทบาทของแต่ละฝ่ายที่มีต่อผู้อื่นเพื่อให้บรรลุสภาพการณ์ตามวิสัยทัศน์ร่วมหรือสภาพที่มุ่งหวังที่กำหนดไว้หากมีแนวทางดำเนินงานหรือยุทธศาสตร์หลายประการควรร่วมกันเลือกสรรยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุด ที่ดีที่สุด 1–3 ยุทธศาสตร์

2.3 Control-C คือ การนำยุทธศาสตร์ วิธีสำคัญมากำหนดแผนปฏิบัติการโดยละเอียด สมาชิกจะเลือกกว่าตนเองสามารถรับผิดชอบในเรื่องใดด้วยความสมัครใจทำให้เกิดพันธสัญญาข้อผูกพัน (Commitment) แก่ตนเองเพื่อควบคุมตนเอง (Control) ให้ปฏิบัติจนบรรลุผลตามเป้าหมายรวมของกลุ่มหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสำหรับขั้นนี้เป็นการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดข้อผูกพันให้แก่ตนเองเพื่อควบคุมตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรต่างๆ โดยผ่านการกระทำกิจกรรม โครงการต่างๆ ภายใต้ยุทธศาสตร์หรือแนวทางดำเนินงานที่กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุภาวะที่มุ่งหวังโดยร่วมกันกำหนดออกมาเป็นแผนปฏิบัติการ

3. หลักการของกระบวนการ AIC

กระบวนการ AIC เป็นการบริหารจัดการ การประชุมสัมมนาเพื่อการวางแผนงานและเป็นกระบวนการดำเนินงานที่เน้นจุดสำคัญ 4 เรื่อง คือ

3.1 เน้นการรวมพลังสร้างสรรค์เข้าด้วยกันและการรวมพลังจะทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์โดยปฏิบัติการร่วมกัน (Social Engagement) และใช้วิถีทางแห่งการทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ (Empowerment Approach)

3.2 เน้นความเป็นกระบวนการ (Process) และใช้วิธีการอันเป็นองค์รวม.(Holistic Method) คือ ในกระบวนการ AIC มีการใช้สมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวา มีการใช้ทั้งธรรมชาติวิทยาศาสตร์และการบริหารจัดการ

3.3 เน้นการคิดทางบวก (Positive Thinking) เน้นการเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านการปฏิบัติงานจริง (Interactive Learning Through Action) เป็นการคิดร่วมกันในทางสร้างสรรค์ การปฏิบัติการร่วมกันด้วยความรักหรือการเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน และการเรียนรู้ร่วมกันจากการกระทำจริงๆ จึงจะทำให้ระบบทั้งระบบเรียนรู้ และเกิดพลังสร้างสรรค์ได้อย่างเพียงพอที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความดี

3.4 เน้นเรื่องอนาคต หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีตหรือแม้กระทั่งสิ่งที่กำลังเกิดอยู่ในขณะนี้ เราเปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้อีกแล้ว แต่อนาคตเราสามารถเปลี่ยนแปลงได้และเมื่อเราทราบความปรารถนาในอนาคต เราเห็นคุณค่าในอนาคตร่วมกันแล้วพลังสร้างสรรค์ก็จะตามมา

กระบวนการ AIC คำนึงถึงหลักการดังกล่าวเบื้องต้น และสร้างวิธีการที่จะทำให้คนที่เกี่ยวข้องในระบบเข้ามาทำงานและเรียนรู้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงมิติทางสังคม จิตใจ วิทยาศาสตร์ และการบริหารจัดการ

การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) (พันธุทิพย์ รามสูตร. 2545 : 47-54)

เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการแต่ต้องการข้อมูลละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เองและต้องตั้งแนวคำถามอย่างกว้างๆ เตรียมไว้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยผู้สัมภาษณ์ต้องมีจุดสนใจอยู่แล้ว และพยายามหันความสนใจของผู้ให้สัมภาษณ์เข้ามาสู่จุดที่ตั้งไว้ซึ่งผู้วิจัยจะรู้อยู่ก่อนว่า ต้องการข้อมูลอะไร ชนิดใดจึงพยายามโยนเข้าหาประเด็นที่ตนต้องการในลักษณะที่จะล้วง (Probe) เอาข้อเท็จจริงออกมาเฉพาะจุดนั้นๆ อาจจะต้องใช้วิธีรุกผู้ตอบด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงปฏิกิริยาตอบออกมาแต่ต้องไม่ก้าวร้าวเกินไป ในการสัมภาษณ์แบบนี้ต้องกำหนดตัวผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ไว้เป็นการเจาะจงก่อนผู้วิจัยต้องรู้ว่าใคร คือ ผู้ที่ตนเองควรไปสัมภาษณ์เพราะรู้เรื่องที่ต้องการดีกว่าผู้อื่น เทคนิคที่สำคัญ คือ ศิลปะการฟังของผู้วิจัย ซึ่งต้องหัดฟังและจับใจความอย่างอดทน และถูกต้องเพราะคำตอบจากการสัมภาษณ์ แบบลึกจะไม่ใช่คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณและผู้สัมภาษณ์ต้องรู้และเข้าใจภาษาของผู้ให้สัมภาษณ์ดีพอจะสนทนากันได้ลึกซึ้ง นอกจากนี้ควรเพิ่มความตรงและความเชื่อถือได้ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ถามด้วยคำถามหลายๆ อย่าง สัมภาษณ์ซ้ำในสถานการณ์อื่นๆ กับผู้ให้สัมภาษณ์คนเดียวกัน

การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)

เป็นวิธีการหนึ่งในการเก็บข้อมูลเป็นลักษณะของการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระและกว้างขวางในกลุ่มคนที่ร่วมวงสนทนา ซึ่งจะเป็นผู้ถูกเลือกโดยนักวิจัยและต้องมีความรู้ในเนื้อหาของเรื่องที่สนทนาอย่างดีพอ การสนทนากลุ่มทำให้ได้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ในบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่เขาอยู่เกี่ยวกับประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาอยู่ในการเก็บข้อมูล ต้องสร้างแนวสนทนาโดยใช้ตัวแปรที่จะศึกษาเป็นแนวทางโดยจำแนกเป็นหัวข้อ จัดลำดับและผูกเป็นเรื่องราวนำการสนทนาให้เป็นขั้นตอนเป็นลำดับความคิด การเลือกผู้เข้าร่วมสนทนา ต้องศึกษาภูมิหลัง ความรู้ ความสนใจในเรื่องที่ศึกษาต้องยินยอมพร้อมใจ สถานที่ควรมีบรรยากาศเหมาะสม โดยนักวิจัยที่จะร่วมวงสนทนาจะต้องประกอบด้วยผู้นำและกำกับการสนทนา ผู้จัดบันทึกที่ทำหน้าที่บันทึกย่อ มีผู้ช่วยอำนวยความสะดวกแก่กลุ่มสนทนา และต้องจัดให้มีอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้การสนทนากลุ่ม ตลอดจน

อุปกรณ์เสริมการสนทนา เช่น เครื่องดื่ม ของคบเคี้ยว จะช่วยให้เกิดความเป็นกันเองทำให้บรรยากาศสนทนาผ่อนคลายและสิ่งสมนาคุณ ผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อตอบแทนการสละเวลาเข้าร่วมสนทนา อาจเป็นสิ่งของเล็กน้อยในอัตราไม่แพง ในการสนทากลุ่มนี้จะได้ข้อมูลที่มีความตรงและเชื่อถือได้แค่ไหน ขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของผู้นำการสนทนา รวมทั้งบุคลิกภาพของเขา ความสามารถในการสื่อสารและลักษณะของความเป็นเอกพันธ์ของกลุ่มที่สนทนา การเลือกผู้ร่วมสนทนาที่มีความเข้าใจ ความรู้ รวมถึงประสบการณ์และความสนใจในเรื่องที่สนทนา ก็มีผลต่อความตรงและความเชื่อถือได้ของข้อมูล ในการควบคุมความลำเอียงของข้อมูล จะกระทำโดยการที่ผู้นำสนทนาควรจะเป็นคนละคนกับผู้วิจัยหลักเพื่อไม่ให้มีอคติในการเลือกคำถามและเลือกผู้ตอบที่จะทำใหได้ข้อมูลสนับสนุนสมมุติฐานที่ตั้งไว้ บุคคลจะประเมินและวิเคราะห์ข้อมูล ควรเป็นกลางและร่วมในวงสนทนา

ในการวิจัยครั้งนี้จึงได้ดำเนินการศึกษาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนกับนักเรียนที่อยู่ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ที่เป็นสนามการวิจัยในภาคเรียนที่ 2 เป็นระยะเวลาที่นักเรียนต้องเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ที่ 4 ประวัติศาสตร์มีรายละเอียดของเนื้อหา ดังนี้

สาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 10-32) ได้กำหนดสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ไว้ดังนี้

การจัดการศึกษาการเรียนในช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 การจัดการเรียนรู้เริ่มเน้นเข้าสู่เฉพาะทางมากขึ้น มาเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษาเฉพาะทาง ตลอดจนการศึกษาต่อ การวัดและประเมินผล การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายของการประเมินระดับชั้นเรียน คือมาหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการคุณธรรม และค่านิยม อันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด แนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรในช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายภาค และกำหนดจำนวน

หน่วยกิตให้เหมาะสมกับมาตรฐานการเรียนรู้ ในการกำหนดหน่วยกิตของสาระการเรียนรู้ในช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ใช้เกณฑ์การพิจารณาที่เวลาจัดการเรียนรู้ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต โดยมีเนื้อหาสาระดังนี้

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 วิธีการทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย

1. หลักฐานทางประวัติศาสตร์
2. ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท
3. องค์ความรู้ใหม่ทางการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล

มีรายละเอียดของเนื้อหา ดังนี้

1. วิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง กระบวนการในการค้นหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ (Historical Facts) ซึ่งมี 4 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ

1.1 การรวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน นับเป็นขั้นตอนแรกที่ต้องเก็บรวบรวมหลักฐานที่มีความสอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการศึกษา รวบรวมหลักฐานทุกประเภทให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้โดยคำนึงถึงความหลากหลายของแหล่งข้อมูล ตลอดจนต้องคอยติดตามหลักฐานที่อาจมีการค้นพบใหม่หรือมีการตีความใหม่อยู่เสมอ

1.2 การวิเคราะห์และประเมินค่าหลักฐาน แบ่งออกเป็น

1.2.1 การวิเคราะห์ประเมินคุณค่าหลักฐานจากภายนอก คือ การวิเคราะห์เพื่อพิสูจน์ว่าหลักฐานนั้นเป็นของจริงหรือปลอม ซึ่งจะต้องอาศัยวิธีการเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่น แต่อย่างไรก็ตาม การพิสูจน์ว่าหลักฐานนั้นเป็นของจริงหรือไม่นั้น ในบางครั้งก็ต้องการได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญทางสาขาวิชาอื่น ๆ ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทาง ดังนั้นในขั้นนี้ผู้ศึกษาจึงต้องตรวจสอบหาข้อบกพร่องของข้อความในหลักฐาน ซึ่งอาจจะเกิดจากการคัดลอกหรือการแปลความหมายที่ผิดพลาดของผลงานทางวิชาการแขนงต่าง ๆ

1.2.2 การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าหลักฐานจากภายใน คือ การวิเคราะห์เพื่อหาความน่าเชื่อถือของหลักฐานนั้นๆ จะมีคุณค่าเพียงใดหรือไม่อย่างไรนั้น พิจารณาจากความสมบูรณ์ของหลักฐานและคุณสมบัติของความเป็นเหตุเป็นผล โดยเป็นหลักฐานที่ปราศจากอคติต่างๆ ซึ่งในขั้นนี้ผู้ศึกษาต้องอาศัยทักษะและความรู้ทางภาษาในการพิจารณาเป็นอย่างมาก เนื่องจากต้องวิเคราะห์ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงเจตนาและความมุ่งหมายที่แท้จริงของหลักฐาน โดยสังเกตจากสำนวนการใช้ภาษาของผู้เขียนประวัติศาสตร์เรื่องนั้นๆ เช่น

ข้อจำกัดของหลักฐานประเภทบันทึกความทรงจำ คือ ผู้เขียนมักจะยกย่องตนเองหรือหลักฐานที่เป็นประเภทรายงานของทางการ ส่วนใหญ่จะกล่าวอ้างความสำเร็จมากกว่าความบกพร่องเสียหายซึ่งผู้ศึกษาต้องตระหนักว่าหลักฐานบางอย่างอาจจะไม่ได้บอกความจริงไว้ทั้งหมด

1.3 การตีความหลักฐาน ประกอบด้วย การแปลความหมายการวิพากษ์วิจารณ์และการแสดงความคิดเห็นต่อข้อเท็จจริงที่ได้จากกระบวนการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของหลักฐาน การค้นหาความหมายและความสำคัญของหลักฐาน ต้องอาศัยการตีความหลักฐานอย่างมีระบบแบบแผนและเฉลียวฉลาด ตลอดจนพยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงทั้งหมด เพื่อประกอบกันขึ้นเป็นคำอธิบายประสบการณ์ของมนุษย์ภายใต้การเคลื่อนไหวของการตีความหลักฐานอาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1.3.1 การตีความในแนวตั้ง คือ การตีความประเด็นปัญหาของแต่ละเรื่องโดยไม่ยึดตามลำดับเวลาก่อนหลัง

1.3.2 การตีความในแนวนราบ เป็นการตีความหลักฐานโดยยึดลำดับความต่อเนื่องของกาลเวลา ไม่ได้สนใจที่จะหาสาเหตุของเหตุการณ์หรือปัญหานั้นๆ ในการตีความต้องอาศัยทั้ง 2 วิธีการผสมผสานกันอยู่เสมอตลอดเวลา

1.4 การสังเคราะห์หลักฐาน หมายถึง การจัดระเบียบและผสมผสานกันอย่างเป็นเหตุเป็นผลของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และตีความหลักฐาน การนำข้อมูลต่างๆ มาสังเคราะห์ จำต้องกระทำอย่างมีหลักเกณฑ์ มิใช่เพียงแต่นำมารวมกัน หรือปะติดปะต่อกัน การสังเคราะห์หลักฐานนอกจากจะอาศัยความสามารถและทักษะในการวางเค้าโครงเรื่อง ข้อสมมติฐานหลัก ข้อสมมติฐานรอง ตลอดจนเทคนิควิธีการสรุปเรื่องที่ดีแล้ว ข้อควรคำนึงในการพัฒนากระบวนการสังเคราะห์หลักฐาน ได้แก่ การนำความงดงามทางวรรณศิลป์มาประกอบการเขียนอธิบายความ มีความต่อเนื่องสมดุลและเป็นเอกภาพ และจำต้องยึดถือความเที่ยงธรรมและมีใจเป็นกลางในการอธิบายความเนื้อหาของข้อเท็จจริงที่ได้

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นระเบียบขั้นตอนและแบบแผนที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองเช่นเดียวกับวิชาอื่นๆ ดังนั้นความแตกต่างของวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์กับศาสตร์อื่นๆ จึงไม่ได้อยู่ที่วิธีการศึกษาแต่อยู่ที่ลักษณะของปรากฏการณ์ที่ประวัติศาสตร์มุ่งศึกษา กล่าวคือ ประวัติศาสตร์มุ่งศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ภายใต้มิติเวลาและสถานที่ที่ต่างกัน และความเข้าใจประวัติศาสตร์ก็เกิดจากการยอมรับฟังทัศนะและแง่มุมที่แตกต่างนำไปสู่การเกิด “วิธีคิดแบบประวัติศาสตร์ (Historical Thinking)” และ “วิธีเข้าใจแบบประวัติศาสตร์ (Historical Understanding)”

2. หลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นแหล่งของการค้นคว้าและแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันจะนำไปประกอบกับวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน มีความแตกต่างและหลากหลายมาก โดยสรุปประเภทและลักษณะของหลักฐานได้ดังนี้

2.1 หลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะยุคสมัย

2.1.1 หลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Pre-history Sources) หรือเรียกว่าหลักฐานทางโบราณคดี หลักฐานประเภทนี้เกิดขึ้นในยุคที่ยังไม่มีภาษาหรือการจดบันทึกอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งหลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์นี้ประกอบด้วยซากโครงกระดูกมนุษย์และสิ่งมีชีวิตต่างๆ รูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ การตั้งถิ่นฐาน รวมไปถึงการถ่ายทอดประสพการณ์ผ่านการบอกเล่าในรูปแบบของนิยาย นิทาน หรือปรัมปราคดี

2.1.2 หลักฐานสมัยประวัติศาสตร์ (Historic Sources) คือ หลักฐานที่มนุษย์ถ่ายทอดประสพการณ์ผ่านการขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากเกิดขึ้นในสมัยที่มนุษย์สามารถประดิษฐ์ตัวอักษรและบันทึกไว้บนวัสดุต่างๆ เช่น ดินเผา ศิลา หนังสัตรี ผ้าไหม ซีกไม้ไผ่ กระดาษและกระดูกสัตว์ ซึ่งต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นได้พัฒนาหลักฐานประเภทที่เป็นลายลักษณ์อักษรนี้ในรูปแบบของศิลาจารึก ตำนาน พงศาวดาร บันทึกจดหมายเหตุและประกาศทางราชการ เป็นต้น

2.2 หลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะการบันทึก

2.2.1 หลักฐานที่ไม่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร (Unwritten Sources) ได้แก่ หลักฐานทางโบราณคดีต่างๆ เช่น โครงกระดูก เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ อาวุธ และรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

2.2.2 หลักฐานที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร (Written Sources) ได้แก่ หลักฐานที่สังคมต่างๆ บันทึกความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมของตน ด้วยการบันทึกตัวอักษร ซึ่งรวมทั้งหลักฐานประเภทบอกเล่า (Oral Sources) เช่น นิทาน นิยายปรัมปราคดี เทพปกรณัม เพลงยาวและการแสดงต่างๆ

2.3 หลักฐานประเภทที่แบ่งตามเจตนาของผู้เกี่ยวข้อง

2.3.1 หลักฐานที่บันทึกหรือถ่ายทอดโดยไม่มีเจตนา (Unconsciously Transmitted Sources) ได้แก่ ซากกระดูกของมนุษย์และสัตว์ รวมทั้งรูปแบบการเขียนรายงานที่ต้องทำเป็นกิจวัตรหรือเป็นหน้าที่รับผิดชอบ เช่น รายงานธุรกิจ การทหาร ข้าราชการ ตลอดจน

ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี สถาบันการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมต่างๆ งานศิลปะสร้างสรรค์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น

2.3.2 หลักฐานที่บันทึกหรือถ่ายทอดโดยเจตนา (Consciously Transmitted Sources) ได้แก่ หลักฐานที่อยู่ในรูปแบบของจารึก ตำนาน พงศาวดาร จดหมายเหตุ บันทึกส่วนตัว บันทึกความทรงจำ ประวัติของตระกูล เพลงหรือนิยาย ข้อมูลการสัมภาษณ์ และงานศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เหรียญกษาปณ์ เหรียญตรา ภาพยนตร์ หรือภาพถ่าย เป็นต้น

2.4 หลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะและสภาพแวดล้อม

2.4.1 หลักฐานปฐมภูมิหรือหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) หมายถึง หลักฐานที่มีการสร้างขึ้นในขณะที่เกิดเหตุการณ์ใดๆ หรืออยู่ในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับ เหตุการณ์ที่กำลังศึกษา โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ชนิดย่อย ๆ คือ

2.4.1.1 ประเภทที่เกิดขึ้นโดยปัจจุบันหรือบันทึกไว้เป็นประจำทุกวัน เช่น โฉนด กฎหมาย บันทึกรัฐสภา หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว บันทึกส่วนตัว ภาพวาด ภาพถ่าย ภาพยนตร์ เทปโทรทัศน์ เป็นต้น

2.4.1.2 ประเภทที่สร้างขึ้นอย่างระมัดระวัง รอบคอบและมีแบบแผน หลังการเกิดเหตุการณ์เล็กน้อย โดยที่ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้ามากขึ้น เช่น พงศาวดาร จดหมายเหตุ อุตชีวประวัติ เป็นต้น

2.4.1.3 ประเภทสถิติ คือ หลักฐานที่เกิดจากการสรุปข้อมูลจาก หลักฐานปฐมภูมิอื่นๆ อย่างกว้างๆ (Inferential) ทำให้หลักฐานประเภทนี้ไม่ใช่หลักฐานปฐมภูมิ อย่างแท้จริง เพราะถึงแม้ว่าสถิติที่ได้ดูน่าเชื่อถือและมีความเป็นไปได้ แต่วิธีการรวบรวมอาจจะมี ความผิดพลาดได้ง่ายต่อลักษณะตัวเลขที่ทำการสำรวจ

2.4.1.4 ประเภทที่มักจะถูกมองข้าม คือ หลักฐานที่ไม่ใช่วัตถุที่ บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่เป็นการสร้างสรรค์ทางความคิด มโนธรรมและจินตนาการที่มี คุณค่า จะต้องศึกษาหลักฐานประเภทนี้ควบคู่ไปกับมโนทัศน์ (Concepts) ทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากหลักฐานประเภทนี้มีการผสมผสานระหว่างข้อเท็จจริงและสำนวนโวหารที่ถ่ายทอด อารมณ์ ทัศนคติ ความนึกคิดของคนในสมัยนั้นๆ ปัจจุบันยังไม่นิยมใช้หลักฐานประเภทนี้เนื่องจาก ความยากลำบากในการตีความ

2.4.2 หลักฐานทุติยภูมิหรือหลักฐานชั้นกลาง (Secondary sources) หมายถึงหลักฐานที่มีการสร้างขึ้นภายหลัง การเกิดเหตุการณ์ที่กำลังศึกษา เป็นการนำหลักฐานปฐมภูมิมาอธิบายเพิ่มเติมด้วยความคิดเห็นแห่งเหตุผลตลอดจนคำวินิจฉัย ดังจะเห็นได้จากหนังสือต่างๆ หรือบทความทางวิชาการ

2.4.3 หลักฐานตติยภูมิหรือหลักฐานชั้นสาม (Tertiary Sources) หมายถึงหลักฐานที่สร้างขึ้นจากการรวบรวมหลักฐานปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อนำมาใช้ในการอ้างอิงแหล่งที่มาของการศึกษา เช่น บรรณานุกรม สารานุกรม ตลอดจนหนังสือเรียนต่าง ๆ

หลักฐานทั้งสามประเภทดังกล่าวข้างต้นต่างก็มีประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ในลักษณะที่ต่างกันออกไป ผู้ศึกษาจึงต้องรู้จักความแตกต่างของลักษณะคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทเพื่อจะสามารถรู้ข้อดีและข้อจำกัดของหลักฐานประเภทต่างๆ

3. ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท

3.1 หลักฐานปฐมภูมิ โดยส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปแบบของหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งเป็นหลักฐานเกี่ยวกับร่องรอยโครงสร้างและวัฒนธรรมทางวัตถุ แต่ให้ข้อมูลทางสังคม ภูมิปัญญา ความเชื่อและศาสนาเพียงเล็กน้อย การใช้หลักฐานประเภทนี้จึงต้องมีความเชี่ยวชาญพิเศษ และต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างสูง โดยอาศัยการเปรียบเทียบโครงสร้างทางร่างกาย หมู่เลือด ภาษาและวัฒนธรรมทางวัตถุระหว่างมนุษย์สมัยโบราณกับปัจจุบันเพื่อจะได้มาซึ่งข้อความเพิ่มเติม แต่ในส่วนของหลักฐานปฐมภูมิที่มีความเชื่อถืออย่างสมบูรณ์และข้อมูลที่ได้จากหลักฐานประเภทนี้ไม่ใช่เพียงข้อเท็จจริงหรือข้อมูลบริสุทธิ์ แต่ยังประกอบไปด้วย “ความคิดเห็น” “เจตคติ” และ “ค่านิยม” ผู้ศึกษาต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ในการเข้าใจความหมายของคำและสำนวนที่ใช้ และเมื่อยังเป็นภาษาที่เก่าแก่มากเท่าใดก็ยิ่งจะเกิดปัญหาในการศึกษาอยู่มาก เนื่องจากผู้ศึกษาต้องใช้วิธีศึกษาภาษาโบราณนั้นๆ พร้อมทั้งศึกษาด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ในสมัยที่มีการสร้างหลักฐานและต้องเรียนรู้ที่จะแยกแยะความคิดเห็น ทัศนคติและค่านิยมออกจากข้อเท็จจริง ตลอดจนเปิดใจกว้างที่ทำความเข้าใจความคิดของผู้สร้างหลักฐานในสถานะและปัจจัยประกอบการคิดและการสร้างสรรค์ของยุคสมัยต่างๆ

3.2 หลักฐานทุติยภูมิ หลักฐานทุติยภูมินี้จะให้ข้อมูลที่ปรากฏในรูปแบบของข้อสรุป ข้อวินิจฉัย แนวความคิดและแนวทางที่จะทำการค้นคว้าต่อไปอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งมากขึ้น จึงนับได้ว่าเป็นผลงานประวัติศาสตร์ที่ให้คำตอบของเหตุการณ์หรือปัญหาใดๆ ว่ามีความเป็นมาหรือสาเหตุอย่างไร ซึ่งเกิดจากการคิดวินิจฉัยและตีความหลักฐานชั้นต้นมาก่อน ผู้ศึกษาหลักฐาน

ประเภทนี้จึงต้องเพิ่มความระมัดระวังในการตรวจสอบความพิถีพิถันและความเที่ยงธรรมของการอ้างอิงหลักฐานปฐมภูมิในงานเขียนหลักฐานตติยภูมิต้องแยกแยะความคิดเห็นออกจากข้อเท็จจริงและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐานโดยใช้วิธีการศึกษาเปรียบเทียบกับงานเขียนของผู้อื่นในขอบข่ายเนื้อหาเดียวกัน

3.3 หลักฐานตติยภูมิ นับเป็นหลักฐานที่อำนวยความสะดวกในการศึกษา ทำให้ศึกษาหลักฐานปฐมภูมิและทุติยภูมิได้ง่ายและประหยัดเวลาและสามารถคาดคะเนแนวทางย่อๆ ของเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้

4. องค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล

4.1 ความสัมพันธ์ของวิชาประวัติศาสตร์กับศาสตร์ต่าง ๆ

ประวัติศาสตร์เป็นวิชาหนึ่งของสังคมศาสตร์ที่มีลักษณะเด่นแตกต่างจากสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ คือ การขัดแย้งทางความคิดที่ถูกจารึกไว้ ซึ่งนักประวัติศาสตร์จะต้องพยายามค้นหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อหาข้อยุติของความขัดแย้งและประมวลความขัดแย้งมาสรุป ดังนั้นประวัติศาสตร์คือตัวเชื่อมวิชาการทุกแขนง โดยที่ประวัติศาสตร์จะให้ประโยชน์แก่วิชาการอื่นๆ ทั้งในแง่วิธีการศึกษาและเนื้อหาแต่ประโยชน์ที่สำคัญจะมีมากขึ้น ถ้ามีการเน้นวิธีการมากกว่าเนื้อหา เพราะประวัติศาสตร์จะมีความสำคัญถ้าสอนให้คนคิดเป็น เนื่องจากวิธีการทางประวัติศาสตร์จะปลูกฝังความคิด ให้คนคิดวิพากษ์วิจารณ์ต่อเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งมีความขัดแย้งมาตลอด

สรุปได้ว่า วิชาประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาประสบการณ์ของมนุษย์ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นวิชาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษาและเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ เช่น มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งนับเป็นรากฐานที่ดีของการศึกษาทุกวิชาชีพเนื่องจากวิชาประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานของการเข้าใจปัญหาอย่างมีเหตุมีผล ถ้าหากปราศจากการเข้าใจสาเหตุที่มาของปัญหาแล้ว การตัดสินใจในเรื่องใดๆ อาจเกิดความผิดพลาดได้ง่าย

แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยนับแต่อดีตถึงปัจจุบันมีผู้กล่าวว่าเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์แบบประเพณีดั้งเดิม ความคิดทางประวัติศาสตร์ยังไม่เจริญถูกมองว่าเป็นสิ่งคร่ำครึโบราณ การนำศาสตร์ต่างๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา มาใช้ในการศึกษามีส่วนในการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์มีไม่มากเพียงพอ ทั้งนี้เนื่องจากอุปสรรคและปัญหาที่สำคัญต่อการพัฒนาความก้าวหน้าของการศึกษาประวัติศาสตร์ยังไม่มี การเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ประวัติศาสตร์ไทยยังคงยึดหลักการแสวงหาความเป็นมาทางประวัติศาสตร์จากหลักฐานประเภทตำนาน พงศาวดาร ซึ่งยึดมั่นในหมู่ผู้มีอำนาจ หลักฐานดังกล่าวมุ่งจะตอบสนองความ

ต้องการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางประเภท เช่น พงศาวดารถูกเขียนขึ้นเพื่อเป็นแบบฉบับของข้าราชการเพื่อให้ปฏิบัติราชการเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจต้องการเพื่อแสดงอำนาจและความยิ่งใหญ่ ตัวอย่างสนับสนุนคำกล่าวข้างต้น คือ จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่มีการเริ่มให้ความสำคัญต่อการศึกษาระวัติศาสตร์ตั้งแต่ ค.ศ.1916 วิชาประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวพันเฉพาะแวดวงราชการที่รับใช้สังคมชั้นสูง ยังขาดประวัติศาสตร์สังคมที่พูดถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนธรรมดาโดยมีเหตุอ้างว่าไม่มีหลักฐานเพียงพอ ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นเพราะไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาลึกลงไปกว่า

แต่อย่างไรก็ตามผลงานประวัติศาสตร์ยังพอมีลักษณะที่ลดความสำคัญของการเกี่ยวพันกับราชการหรือแวดวงชนชั้นพิเศษมาสู่ความสนใจในวิถีการดำเนินชีวิตของสามัญชน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังเช่น ผลงานของพระยาประกายจักรวาลในพงศาวดารโยนกที่ได้นำเสนอปัญหาที่ถกเถียงมาประกอบการศึกษาและอธิบายประวัติศาสตร์ หรือผลงานของพระยาสุรยานิวัตติ เรื่อง ทรัพย์ศาสตร์ที่พยายามวิเคราะห์ปัญหาของชาวนาและกรรมกรผลงานของอาจารย์อศิน ระพีพัฒน์ ก็พยายามกล่าวถึงชนชั้นของประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์หรือผลงานด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของอาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ที่นำเอาประเด็นการวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแต่อย่างไรก็ตามงานทางประวัติศาสตร์ที่มุ่งจะศึกษาปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชนและปัญหาของสังคม เศรษฐกิจมีอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้นในปัจจุบัน

4.2 การศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

เมื่อปี พ.ศ. 2549 (ค.ศ.1916) พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลาภฤทธิยากรได้เสนอให้ใช้คำใหม่สำหรับคนไทย คือคำว่า “ประวัติศาสตร์” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายจากคำว่า History ในภาษาอังกฤษและ Historiai ในภาษาละตินและภาษากรีก แปลว่า “การเรียนโดยการสืบหาความจริง (Inquiry)” Jame Harvey Robinson นักประวัติศาสตร์อเมริกัน กล่าวว่า ประวัติศาสตร์เป็น “ทุกสิ่งซึ่งเรารู้เกี่ยวกับทุกสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำ ได้คิด ได้หวังหรือได้รู้สึก”

แต่อย่างไรก็ตาม คนไทยกลับมีความเข้าใจความหมายและสนใจต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ในอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างจากประเทศตะวันตก คือ มีลักษณะเป็นแบบตำนานแล้วจึงวิวัฒนาการมาเป็นพงศาวดารและประวัติศาสตร์

4.2.1 การเขียนประวัติศาสตร์แบบตำนาน หลักฐานประเภทบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรถือเป็นหลักฐานเก่าแก่ที่สำคัญที่สุดของไทย เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางพุทธศาสนา ผู้แต่งส่วนใหญ่มักจะเป็นพระภิกษุสงฆ์ นอกจากนั้นตำนานยังมี

การกล่าวถึงราชวงศ์ต่างๆ ตามคำบอกเล่าสืบต่อกันมา ซึ่งพอจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์อยู่บ้าง แต่ต้องใช้ความระมัดระวังและรอบคอบมากขึ้นในการประเมินคุณค่าอย่างมีวิจรรณญาณ ตัวอย่างตำนานที่สำคัญและเป็นที่ยึดกันทั่วไป ได้แก่ ตำนานสิงหนวัติกุมาร ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานมูลศาสตร์และชินกาลมาลีปกรณ์ ส่วนตำนานที่มีลักษณะเฉพาะของเรื่องที่แคบลง ได้แก่ ตำนานปุชนียวัตถุและปุชนียสถาน เช่น นิทาน พระพุทธสิหิงค์ และตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น

4.2.2 การเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารเดิมสันนิษฐานกันว่าเริ่มมีพงศาวดารขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 17 หรืออาจมีขึ้นในสมัยพระนารายณ์ โดยดูจากพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ แต่ต่อมาได้มีการค้นพบพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต พ.ศ.2182 (ค.ศ. 1640) The short History of the kings of Siam by Jeremias van Vliet ซึ่งเก่ากว่าพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ พงศาวดารฉบับนี้เขียนขึ้นจากคำบอกเล่าและพงศาวดารฉบับเก่าๆ และล่าสุดมีการค้นพบพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาอีกฉบับหนึ่ง คือ The 2/k 125. Alost Chronicle of Ayutthaya (พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เลขที่ 2/ก.125) โดย Michael Vickery จึงเห็นได้ว่าการเขียนพงศาวดารของไทยมีการคัดเลือกต่อกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งถ้ามีการสืบค้นหาหลักฐานประเภทนี้อย่างละเอียดแล้วก็อาจจะมีการค้นพบใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีก

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการชำระและเขียนพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ขึ้นใหม่ฉบับล่าสุดที่มีการชำระ คือ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ของพงศาวดารจะเน้นพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ ซึ่งแตกต่างจากหลักฐานประเภทตำนานที่นำเสนอเป็นประวัติศาสตร์โดยเน้นพุทธศาสนา

ต่อมาในช่วงหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19 การเขียนประวัติศาสตร์ไทยได้เข้าสู่หัวเลี้ยวหัวต่อตามแบบสากลสมัยใหม่ เช่น งานของพระเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ชื่อพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4 แต่ไม่เป็นที่นิยมมากนักเนื่องจากเป็นงานที่เขียนตามลำดับเวลา (Chronology) โดยเรียงเหตุการณ์จากรายงานราชการทัพ ปุ่มและจดหมายเหตุที่เกิดขึ้นแต่ละปี แต่ไม่ได้มีการอธิบายภูมิหลังทำให้งานเขียนนี้ไม่มีความต่อเนื่อง ของเหตุการณ์ จนต่อมาพระยาประจักษ์จักษ์ (แหม่ม บุนนาค) ได้พัฒนางานเขียนพงศาวดารขึ้นชื่อพงศาวดารโยนก โดยได้เพิ่มเติมในส่วนของการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวและได้ตรวจสอบ เทียบเคียงกับพงศาวดารฉบับอื่น

จนต่อมาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 งานเขียนประวัติศาสตร์ได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นสากลอย่างแท้จริง ผู้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้คือ กรมพระนราธิปพงศ์ประพันธ์ ซึ่งมีผลงานที่สำคัญคือ พงศาวดารไทยใหญ่และพงศาวดารพม่ากับสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งมีผลงานที่สำคัญคือ ไทยรบพม่าพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขา ตำนานพระพุทธเจดีย์ เป็นต้น ลักษณะเด่นของงานประวัติศาสตร์ในช่วงนี้คือ มีการเห็นความสำคัญของความเที่ยงแท้ของข้อเท็จจริง (Accurecy) เน้นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ตัวบุคคลเพราะเชื่อว่าปรากฏการณ์ใหญ่ๆ ในประวัติศาสตร์มักจะอธิบายด้วยการกระทำของบุคคล ตลอดจนมีการมองภาพประวัติศาสตร์ใน มุมกว้าง (Perspective)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเป็นอย่างมาก จนได้รับการยกย่องให้เป็นพระบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ไทย นอกจากนี้บุคคลสำคัญที่มีบทบาทต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยคือ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องต่อเติมผลงานประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้แก่ ก.ศ.ร.กุหลาบ กฤตศานนท์ และศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช

วิชาประวัติศาสตร์ไทย เริ่มมีการสอนในโรงเรียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2438 ส่วนในระดับมหาวิทยาลัยเริ่มมีการสอนครั้งแรกที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2466 แต่ต่อมาเริ่มมีการสอนประวัติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยอื่นๆ เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรและมหาวิทยาลัยศิลปากร รวมทั้งวิทยาลัยอีกหลายแห่ง

ในปัจจุบันมีความตื่นตัวและสนใจวิชาประวัติศาสตร์มากขึ้นทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยมีการจัดสัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีการจัดการสอนในโรงเรียนทั่วไป มีการจัดตั้งสมาคมประวัติศาสตร์ขึ้น ทั้งนี้ เพื่อนำประโยชน์จากการศึกษาประวัติศาสตร์มาใช้พัฒนาระบบความคิดและเสริมสร้างสำนึกแห่งความรับผิดชอบในสังคมและความรักชาติ

จากที่ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยมาแล้วก็พอจะเห็นได้ว่าการใช้หลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยยังอิงอยู่กับหลักฐานประเภทตำนานและพงศาวดาร ซึ่งหลักฐานเหล่านี้มีข้อจำกัดในการนำเสนอความจริงทางประวัติศาสตร์อยู่มาก ประกอบกับวิธีการสอนและการศึกษาประวัติศาสตร์ในประเทศไทยยังคงมีวิธีการสอนประวัติศาสตร์ของไทยที่ผิด สร้างความมึนงง มีอภินิหαρ เน้นสงคราม เน้นความจำแก่นักเรียน นอกจากนี้ ตำนาน พงศาวดารที่การศึกษาประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญนั้น ถือว่าไม่ใช่

ประวัติศาสตร์ที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ไม่สมควรจะเรียนรู้โดยขาดการตรวจสอบอย่างมี วิจารณ์ญาณ แต่เป็นหลักฐานประเภทหนึ่งทางประวัติศาสตร์ ซึ่งต้องตรวจสอบกับหลักฐานอื่น โดยมีการวิพากษ์วิจารณ์ แล้วสรุปออกมาเป็นคำอธิบายประวัติศาสตร์ที่สมเหตุสมผล

4.3 การศึกษาประวัติศาสตร์ตามแบบสากล

การศึกษาประวัติศาสตร์ตามแบบสากลนั้นมีความแตกต่างกับการศึกษา ประวัติศาสตร์ไทยเป็นอย่างมาก ทั้งวิธีการศึกษาและการใช้หลักฐาน ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษา ประวัติศาสตร์ตามแบบสากลมีความเคร่งครัดในการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) อยู่มาก ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นลักษณะของการวิจัย เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) ลักษณะของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ มีความแตกต่าง จากงานประวัติศาสตร์ที่เป็นการปะติดปะต่อเรื่องหรือที่เรียกว่า “การวิจัยเชิงพงศาวดาร (Chronological Research)” กล่าวคือ การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์นั้น ภายหลังจากมีการกำหนด เป้าหมายหรือสมมติเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการศึกษาแล้วจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการ รวบรวมหลักฐาน และแสวงหาข้อมูลที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันตามประเภทของ หลักฐานที่ได้นำเสนอไปแล้วเมื่อรวบรวมหลักฐานประเภทต่างๆ ให้ได้มากที่สุดแล้วก็เข้าสู่ขั้นตอน ในการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าหลักฐาน เพื่อคัดเลือกและคัดสรรหลักฐานที่มีระดับความเที่ยง แท้และความน่าเชื่อถือในเกณฑ์ที่พึงพอใจแล้วนำไปสู่ขั้นตอนในการตีความหลักฐานแล้ว สังเคราะห์ประมวลออกมาในลักษณะข้อเท็จจริงและข้อคิดจากเรื่องที่ได้ศึกษาโดยคำนึงถึงระดับ ความยากง่ายในการสื่อสารความหมายแก่ผู้อ่านทั่วไป ซึ่งถ้างานวิจัยของไทยจะพัฒนามาใน ทิศทางดังกล่าวนี้ได้ ผู้อ่านและผู้ศึกษาจะได้ประโยชน์จากงานวิจัยมาก เนื่องจากงานวิจัย ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษามองเห็นความต่อเนื่องของความคิดความเปลี่ยนแปลง หรือการต่อสู้อุทิศทางความคิดในสิ่งที่ทำในปัจจุบันกับอดีตที่เราสืบมา อันจะเป็นประโยชน์ในการก้าว ต่อไปในอนาคต

จากการอธิบายองค์ความรู้ใหม่ทางการศึกษาประวัติศาสตร์ข้างต้น จึงมีแนวทางที่จะ พัฒนาการใช้ประวัติศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการศึกษาด้านอื่นๆ ได้โดยจะต้องมีการปรับปรุง แนวทางการเรียนการสอนให้สนองตอบความต้องการของสังคมต้องใช้ประวัติศาสตร์เพื่อปลูกฝัง สิ่งที่สังคมไทยต้องการ เช่น ความมีน้ำใจ ความเสียสละ รักในสันติ ควรแก้ไขวิธีการสอน ประวัติศาสตร์แบบวิธีท่องจำเพราะทำให้ผู้เรียนมองไม่เห็นประโยชน์ของประวัติศาสตร์วิธีการสอน ประวัติศาสตร์ควรจะดึงนำความขัดแย้งต่างๆ มาวิเคราะห์วิจารณ์เพื่อหาข้อสรุปอย่างมีเหตุผล

งานวิจัยและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาพบว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของนักเรียน นักศึกษาคือ ด้านการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเรียนการสอนนั้น บัญญัติ คุ่มภัย (2542 : 49) พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูเปิดโอกาส ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนน้อย และสอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า ครูส่วนใหญ่ยังจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางนักเรียนยังทำกิจกรรมตามที่ครูบอกโดยมีกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย (ธรรมเกียรติ กันอริ. 2543 : 102-103 ; วิไลวรรณ เหมือนชาติ. 2540 : 1 ; วิทยากร เชียงกุล. 2544 : 9-10 , 115-116) จากการศึกษาพบว่านักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยมากทำให้นักเรียนขาดความสนใจในการเรียนการสอน (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. 2545 : 37-38) เป็นผลทำให้นักเรียนขาดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจในการเรียนการสอน จึงส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรม นักศึกษาในกิจกรรมการออกค่ายพัฒนาชนบทพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม คือ ค่านิยมต่อการออกค่ายพัฒนา ความคาดหวังผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม และความต้องการด้วยการทำตนให้เป็นประโยชน์ (วชิรสาร ศรีอรุณ. 2542) จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกศูนย์เยาวชน จำนวน 400 คน พบว่า เยาวชนที่มีเพศต่างกัน วุฒิการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งพบว่าความเป็นสมาชิกศูนย์เยาวชนที่แตกต่างกันทำให้มีส่วนร่วมไม่เท่ากัน โดยพบว่าเยาวชนมีระยะเวลาเป็นสมาชิกมากกว่า 4-6 ปี และ 6 ปีขึ้นไป และมีส่วนร่วมในกิจกรรมพลศึกษามากกว่ากลุ่มอื่น (วราภรณ์ อยู่วัฒนา. 2544) และได้มีการศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏจันทรเกษม พบว่า นักศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรม นักศึกษาไม่แตกต่างกัน แต่นักศึกษาชั้นปีต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษาต่างจากปีอื่น (ยุพิน จงเจริญทรัพย์. 2546) ส่วนพิมพ์พร จันทรดี (2545 : 105-106) ได้ศึกษาการใช้การเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระดับความสามารถทางภาษาของนักศึกษาระดับปริญญาโทคณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยอีสต์อีสต์ พบว่า นักศึกษาที่เลือกบทความสำหรับศึกษาเองน่าจะช่วยให้ศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษอย่างกระตือรือร้น ซึ่งการเรียนการสอนวิธีนี้จะช่วยเพิ่มระดับความรู้ความสามารถทางภาษาอังกฤษของนักศึกษาได้ ดังที่บังอร ภาณุสี (2544) พบว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

ได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สรุปผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง กล้าแสดงออก มีความมั่นใจในตนเอง มีการแก้ปัญหา ทำให้นักเรียนมีความสนใจและสนุกกับการเรียนสามารถ เข้าใจเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้และ วิลาสินี วิเชียรรัตน์ (2545 : 23-24) ได้ศึกษาการสอนแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พบว่า การพัฒนาตนเองของครูร่วมกับผู้เรียนคือ มีการร่วมคิดวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผนร่วมตรวจสอบ ร่วมปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่อง มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้สามารถร่วมวิเคราะห์เจาะลึกเกิด ผลึกแห่งการเรียนรู้ จากงานวิจัยที่ศึกษากันมีส่วนร่วมพบว่า เยาวชนที่เข้ามามีส่วนร่วมใน กิจกรรมหรือไม่เกี่ยวข้องกับค่านิยม ความคาดหวัง ผลประโยชน์ ความต้องการทำตนให้เป็น ประโยชน์ ระยะเวลาการเป็นสมาชิกของสถานที่หรือองค์กรนั้น ส่วนประโยชน์ของการมีส่วนร่วมใน กิจกรรม คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทำให้นักศึกษาอาชีพเกษตรพัฒนาตนเองด้านพฤติกรรม การตระหนักตนเอง เห็นใจผู้อื่น ภาคภูมิใจในตนเอง รับผิดชอบต่อสังคม มีการสร้างสัมพันธ์ภาพ มีการสื่อสารและการจัดการกับอารมณ์ (บรรชกร กล้าหาญและคณะ.2544) และนักศึกษาได้พัฒนา ตนเอง ด้านความสามารถ การจัดการด้านอารมณ์ การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่าง มีวุฒิภาวะในการพัฒนาเป้าหมายการพัฒนาบุรุษภาพ (ยุพิน จงเจริญทรัพย์.2546) ส่วนวิลาสินี วิเชียรรัตน์ (2545 : 23-24) ได้ศึกษาพบว่าทำให้นักเรียนมีความมั่นใจ ทุกคนมีโอกาส ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ ได้ปฏิบัติจริงได้อย่างมีความสุข รู้คุณค่าและสำนึก ในความเป็นไทยและท้องถิ่น

นอกจากนี้มีการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการที่ใช้เพื่อกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมมีส่วนร่วม เช่น เทคนิคการทบทวนความรู้ ได้แก่ การสืบค้นข้อมูล การนำเสนอความรู้ ด้วยผังกราฟฟิก การทำสติ๊กเกอร์ (จารุวรรณ พุพะเนียด.2542) การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้ โดยการรับใช้สังคม (สุริน คล้ายรามัญ.2543) และสุดท้าย คือ PRA, AIC การจัดกลุ่มสนทนาและการเปลี่ยนประสบการณ์และความคิด (บรรชกร กล้าหาญและคณะ.2544)

การมีส่วนร่วมของนักเรียนในโรงเรียน

ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (2545 : 5) มีสาระสำคัญ 8 สาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยสาระทุกหมวดมุ่งสู่การจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีจุดหมายให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ เป็น คนดี คนเก่ง และมีความสุข มีรายละเอียด ดังนี้

คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อ

เกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิตโดยมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถเฉพาะทาง เช่น ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถทางด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬามีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ และทำให้เกิดประโยชน์แก่ตน สังคมและประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพ ดีทั้งร่างกายและจิตใจเป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเพียงพอแก่อัตภาพ

นักเรียนที่มีคุณลักษณะข้างต้นได้ ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้อย่างมีความสุขเน้นประโยชน์ผู้เรียนเป็นสำคัญสอดคล้องกับความสนใจและทันสมัยตามสภาพจริง เน้นพัฒนากระบวนการคิด การปฏิบัติจริงเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทุกฝ่าย (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มี 2 ระดับ คือ หลักสูตรแกนกลาง กำหนดโดยคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและให้สถานศึกษากำหนดหลักสูตรที่พัฒนาจากข้อมูลสารสนเทศด้านต่างๆ ของสถานศึกษาและชุมชน ข้อมูลสารสนเทศนี้ประกอบด้วย

1. ข้อมูลทั่วไปของสถานศึกษา
2. สารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียน
3. สารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการ
4. สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ และ
5. สารสนเทศเพื่อการรายงาน

สารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนที่จำเป็น ได้แก่ “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน” “วิธีการเรียนของผู้เรียน” “กระบวนการทำงานของผู้เรียน” สารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการที่จำเป็น ได้แก่ “ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนการสอนของครู ผลการตอบสนองของผู้เรียนต่อการสอนของครู โอกาสที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการประเมินผลการเรียน” “ความสนใจของผู้เรียนในการเข้าร่วมกิจกรรม” สารสนเทศเพื่อการบริหารที่จำเป็น ได้แก่

“จำนวนผู้เรียนที่มารับบริการด้านสุขภาพอนามัย” เป็นต้น (กรมวิชาการ. 2545 : 4-5) จะเห็นว่าโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในหลายๆ ประเด็นอย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้กล่าวมาทั้งหมดอาจเป็นเพียงข้อความที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ถ้าโรงเรียนไม่มีกิจกรรมกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนด้วยความสมัครใจก็ไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้ยั่งยืนได้

จากการประมวลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนสามารถทำให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้คือนักเรียนเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมนั้นก็จึงมีความสำคัญเพราะเมื่อนักเรียนมีความรู้สึกที่มีส่วนร่วมก็จะรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียนโรงเรียนและสังคมไทยต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
3. การออกแบบการวิจัย
4. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
5. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1 โรงเรียน เป็นสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีประชากรทั้งสิ้น 285 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 240 คน ครูที่สอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน ผู้บริหาร จำนวน 5 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1 โรงเรียน ปีการศึกษา 2547

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

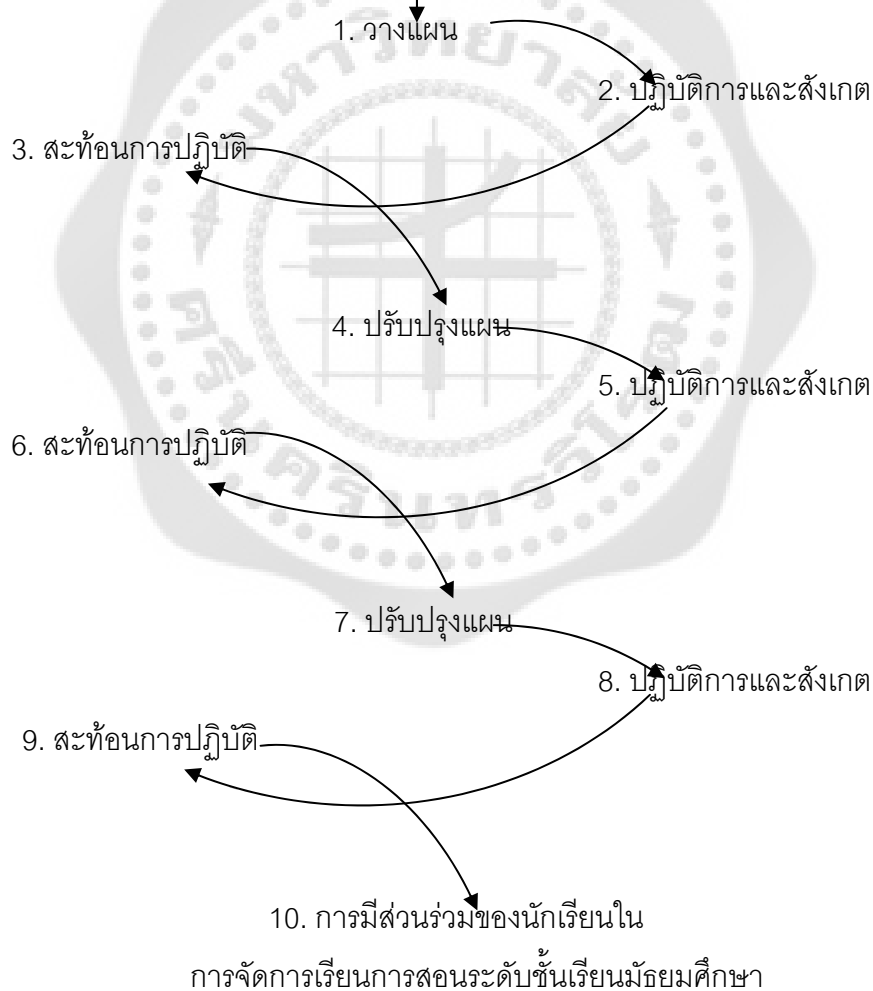
กลุ่มตัวอย่างผู้ร่วมการวิจัยครั้งนี้มีทั้งสิ้น 45 คน ได้มาจากรีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพราะเป็นโรงเรียนขนาดกลาง ผู้บริหารและครู มีความต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน โดยมีการส่งเสริมพัฒนาครูให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญและส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการจัดการและทำงานกับผู้อื่นได้ ประกอบด้วย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน ครูที่สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คนและผู้บริหาร จำนวน 2 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1 โรงเรียน ปีการศึกษา 2547 ผู้วิจัยเป็นผู้คัดเลือกโดยการสัมภาษณ์ เรื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนและสมัครใจยินดีให้ความร่วมมือเป็นผู้ร่วมวิจัย

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาและใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาโดยให้นักเรียน ครูและผู้บริหารมีส่วนร่วมในการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

ภาพประกอบ 1 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

1. **ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา** โดยเริ่มจากการจัดประชุมผู้ร่วมวิจัยนักเรียน ครูและผู้บริหารโรงเรียน ด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการสอนเรียนระดับมัธยมศึกษาในอดีต ปัจจุบันและความต้องการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในอนาคต และให้เกิดการยอมรับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษา ดังนี้

1.1 สภาพอดีตของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของ โดยเริ่มจากการใช้วิธีการแบ่งกลุ่มผู้ร่วมวิจัยแล้วให้แต่ละกลุ่มดำเนินการกำหนดสภาพที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน เพื่อกำหนดสภาพของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนในอดีตที่ผ่านมาด้วยวิธีการสนทนากลุ่มและนำเสนอภาพของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเรียนการสอนโดยมีการกำหนดข้อตกลงก่อนการสนทนากลุ่มดังนี้ สอบถามได้ แต่ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเปิดโอกาสให้รับฟัง รับรู้ จดจำข้อมูล ประสพการณ์ ความรู้สึกของผู้นำเสนอไว้และเพื่อให้เห็นภาพการมีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอนของนักเรียนที่ผ่านมา

1.2 สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในจัดการเรียนการสอนใช้วิธีการดำเนินการแบ่งกลุ่มแล้วใช้วิธีการสนทนากลุ่มโดยให้ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนเขียนบรรยายถึงสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนลงบนแผ่นกระดาษที่ผู้วิจัยแจกให้เสร็จแล้วให้ทุกคนได้เสนอวิธีการรวมสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน จากการทำนักเรียนช่วยกันเสนอวิธีการรวมสภาพปัจจุบันของกลุ่มใหญ่เป็นการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น โดยใช้วิธีการดังนี้ คือ ถ้าข้อความเหมือนกันให้นำมารวมกัน ถ้าข้อความเหมือนกันเป็นบางส่วนให้นำมาเขียนรวมกัน ถ้าข้อความไม่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมให้ตัดทิ้งไปแล้วนำข้อความที่รวบรวมได้มาปรับปรุงรายละเอียดแล้วแล้วเสนอต่อกลุ่มใหญ่เป็นความคิดเห็นที่ทุกคนได้เสนอมาทำให้ได้ข้อความของสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

1.3 สภาพที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนให้แต่ละกลุ่มดำเนินการการสนทนากลุ่ม การระดมพลังสมอง และการอภิปรายเพื่อสร้างสภาพที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนผู้ร่วมวิจัยระดมพลังสมองช่วยกันกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องการในอนาคตว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กติกาและวิธีการเหมือนกับสภาพอดีตและสภาพปัจจุบันที่ผ่านมา

2. พัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีขั้นตอนดังนี้

2.1 การวางแผน โดยผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ร่วมกันกำหนดโดยการใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมองและอภิปรายกลุ่ม เพื่อพัฒนาศักยภาพของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยสร้างความเข้าใจ ยอมรับในข้อเท็จจริง เรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลแล้วสร้างแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ได้แผนการสอนแล้วนำไปดำเนินการสอนจริง เพื่อให้ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยเริ่มจากการสำรวจปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เพื่อนำมาวางแผนการสอนโดยเริ่มจากการกำหนดจุดประสงค์ เลือกเนื้อหา วิธีสอน สื่อการสอนและการวัดผล ประเมินผล เป็นการวางแผนร่วมกันของผู้วิจัยเพื่อให้ได้แผนการสอนที่จะนำไปสอน การปฏิบัติและสังเกต เริ่มจากการดำเนินการสอนโดยครูผู้ร่วมวิจัยนำแผนการสอนที่ผู้ร่วมวิจัยสร้างขึ้นไปใช้สอน เริ่มตั้งแต่ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอนและการวัดผล ประเมินผลเป็นการร่วมมือระหว่างผู้วิจัยในการดำเนินการสอนให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดหรือไม่ ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมอย่างไร บทบาทในการเรียนการสอนของผู้ร่วมวิจัยเป็นอย่างไรในแต่ละองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมวิจัยเป็นอย่างไร ความพึงพอใจของผู้วิจัยเป็นอย่างไรในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

2.2 การสะท้อนการปฏิบัติ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันสะท้อนการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน ในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน การวัดผล ประเมินผล การเรียนของผู้ร่วมวิจัย

2.3 การปรับปรุงแผน เริ่มเข้าสู่วงจรที่ 2 ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันวางแผนแก้ปัญหาจากการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยได้ประชุมแล้วเสนอความต้องการในการแก้ไขปัญหาร่วมกันวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2.4 การปฏิบัติและสังเกต ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมดำเนินการวางแผนการสอนใหม่แล้วนำไปสอนโดยเริ่มจากการวางแผนการสอน การดำเนินการสอน การวัดผล ประเมินผลอีกครั้ง เพื่อพัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

2.5 การสะท้อนการปฏิบัติ ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสะท้อนปัญหาการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการวางแผนการสอน การดำเนินการสอน การวัดผล ประเมินผล ที่พบการดำเนินการเพื่อนำไปแก้ไขในวงจรที่ 3

2.6 การปรับปรุงแผน เมื่อเข้าสู่วงจรที่ 3 ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันวางแผนแก้ปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหา โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมอง และอภิปราย เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาแล้วนำมาวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาต่อไป

2.7 การปฏิบัติและสังเกต ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันวางแผนการสอนใหม่เริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน การวัดผล ประเมินผล เพื่อพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

2.8 การสะท้อนการปฏิบัติ ผู้วิจัยได้ร่วมกันสะท้อนปัญหาที่พบจากการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนที่ผ่านมาจนได้การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. สํารวจข้อมูลเบื้องต้นทั่วไป เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของโรงเรียน ครูและนักเรียน เพื่อคัดเลือกผู้ร่วมวิจัยที่มีความสนใจและสมัครใจ เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นประกอบด้วย

1.1 ทำการสนทนากลุ่ม (Focus groups interview) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ ละ 8 คน จำนวน 5 กลุ่ม เรื่อง ของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

1.2 ทำการสัมภาษณ์ ผู้บริหาร จำนวน 2 คน ครูที่สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คน เรื่องของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

2. เลือกแบบเจาะจงนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2547 รวมทั้งสิ้น 40 คน ครูที่สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 3 คน และผู้บริหาร จำนวน 2 คน ที่มีความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมรวมทั้งสิ้น 45 คน

3. ทดลองใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/3 จำนวน 40 คน และครูที่สอนชั้นมัธยมศึกษาจำนวน 1 คน และผู้บริหาร จำนวน 1 คน ที่ไม่ได้เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้เพื่อตรวจสอบปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการวิจัยในแต่ละขั้นตอนก่อนที่จะไปดำเนินการตามกระบวนการวิจัย โดยดำเนินการทดลองในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2547 เวลา 15.00 น.-17.00 น. ห้อง 202 ณ โรงเรียนสามจีน ผลการดำเนินการ พบว่า นักเรียน ครูและผู้บริหาร มีความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียน

การสอนน้อย นักเรียน ครู และผู้บริหาร มีความรู้ เรื่อง กระบวนการ AIC การทำวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่ขั้นการวางแผน ประกอบด้วย การจัดทำแผนการสอน การกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีสอน สื่อการสอน การวัดผล ประเมินผล ขั้นการปฏิบัติและสังเกต ประกอบด้วย การดำเนิน การสอน และการวัดและประเมินผลเวลา และขั้นการสะท้อนการปฏิบัติ น้อยมาก ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคในการทำวิจัย รวมถึงเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้นตอน ซึ่งจากปัญหาและอุปสรรคผู้วิจัยนำมาปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละขั้นตอนเป็นการวางแผนล่วงหน้าการให้ความรู้เรื่องกระบวนการ AIC การทำวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม การวางแผนการสอนกับการดำเนินการวิจัยในกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. วงจรการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

การศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนมีวิธีการคือกำหนดสภาพอดีต ปัจจุบันและกำหนดสภาพที่มุ่งหวัง วัดดูประสพธ์ของการดำเนินการเพื่อหาสภาพอดีต ปัจจุบันและกำหนดสภาพที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน วิธีการศึกษาสภาพอดีต ปัจจุบันและกำหนดสภาพที่มุ่งหวัง ผู้วิจัยประยุกต์กระบวนการ AIC มาใช้โดยมีวิธีการ ดังนี้

4.1 ขั้นสร้างความเข้าใจ (Appreciation) เป็นขั้นการรับรู้ เรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข้อเท็จจริง และประสพการณ์ของผู้ร่วมวิจัยโดยดำเนินการเริ่มตั้งแต่ การให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้ร่วมวิจัยเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้วิจัยได้บรรยายความหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้ร่วมวิจัยแล้วดำเนินการ ดังนี้

4.1.1 การรับรู้ถึงสภาพอดีตของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยดำเนินการแบ่งกลุ่มผู้ร่วมวิจัยแล้วให้แต่ละกลุ่มดำเนินการกำหนดสภาพที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีการสนทนากลุ่มโดยเริ่มกำหนดสภาพของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในอดีตที่ผ่านมา เพื่อช่วยให้เกิดการมองภาพการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันและอนาคตที่ชัดเจนขึ้นด้วยวิธีการสนทนากลุ่มและนำเสนอภาพของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเรียนการสอนโดยการกำหนดข้อตกลงก่อนการสนทนากลุ่มดังนี้ สอบถามได้แต่ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเปิดโอกาสให้รับฟัง รับรู้ จุดจำข้อมูล ประสพการณ์ ความรู้สึกของผู้นำเสนอไว้และเพื่อให้เห็นภาพการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา

4.1.2 การรับรู้ถึงสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนจัดการเรียนการสอนโดยดำเนินการให้แต่ละกลุ่มที่แบ่งไว้แล้วใช้วิธีการสนทนากลุ่มโดยให้ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนเขียนบรรยายถึงสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนลงบนกระดาษที่ผู้วิจัยแจกให้ทุกคนได้เสนอวิธีการรวมสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนจากการที่ผู้ร่วมวิจัยช่วยกันเสนอวิธีการรวมสภาพปัจจุบันของกลุ่มใหญ่เป็นการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ทำให้ได้วิธีการดังนี้ คือ ถ้าข้อความเหมือนกันให้นำมารวมกันถ้าข้อความเหมือนกันเป็นบางส่วนให้นำมาเขียนรวมกัน ถ้าข้อความไม่เกี่ยวข้องกับกรณีมีส่วนร่วมให้ตัดทิ้งไป แล้วนำข้อความที่รวบรวมได้มาปรับปรุงรายละเอียดแล้วแล้วเสนอต่อกลุ่มใหญ่เป็นที่ผู้เสนอได้รับการยอมรับจากคนอื่นดังเช่นความคิดเห็นที่ทุกคนได้เสนอมาซึ่งสามารถแสดงผลการหลอมรวมข้อความของสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

4.1.3 กำหนดสภาพที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนให้แต่ละกลุ่มดำเนินการการสนทนากลุ่ม การระดมพลังสมอง และการอภิปรายเพื่อสร้างสภาพที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ผู้ร่วมวิจัยระดมพลังสมองช่วยกันกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องการในอนาคตว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนให้เขียน

4.2 ชั้นสร้างแนวทางการปฏิบัติ (Influence) เป็นชั้นการกำหนดกิจกรรมการปฏิบัติจะนำไปสู่ความสำเร็จในภารกิจมีรายละเอียดดังนี้ เมื่อกำหนดสภาพที่มุ่งหวังแล้ว กำหนดให้แต่ละกลุ่มกำหนดแนวทางไปสู่การปฏิบัติ คือ กำหนดกิจกรรมการปฏิบัติเพื่อเป็นแผนการพัฒนabatบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการ การสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมอง และการอภิปราย เพื่อกำหนดเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยแต่ละผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนได้อภิปรายเพื่อสร้างเป้าหมายแล้วรวบรวมเป็นเป้าหมายของแต่ละกลุ่ม ให้ตัวแทนของกลุ่มออกมานำเสนอเป้าหมาย เพื่อนำมาสร้างเป็นแผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

4.3 ชั้นกำหนดแนวทางการปฏิบัติ (Control) เป็นขั้นตอนการนำกิจกรรมการปฏิบัติที่ยอมรับร่วมกันมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการมีรายละเอียดดังนี้ เมื่อกำหนดแนวทางการปฏิบัติคือ แผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนแล้ว การนำไปสู่การปฏิบัติคือ การสร้างแผนการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการสอนเป็นเป้าหมายในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมองและอภิปราย

เพื่อสร้างเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ผู้ร่วมวิจัยแต่ละกลุ่มสร้างแผนการสอนแล้วได้แผนการสอนของแต่ละกลุ่ม เมื่อแต่ละกลุ่มดำเนินการจัดทำแผนการสอนแล้วตัวแทนแต่ละกลุ่มได้นำเสนอแผนการสอนในที่ประชุม เมื่อพัฒนาปรับปรุงแผนการสอนสมบูรณ์แล้ว ผู้ร่วมวิจัยได้นำแผนการสอนไปใช้สอนจริง

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

การนำแผนการสอนมาสู่กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมีขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นวางแผน** กำหนดแผนการสอน โดยกำหนดรายละเอียดต่างๆ ของแผนการสอน เช่น กำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการสอน การดำเนินการสอน สื่อ และการประเมินผลเพื่อใช้ในการเรียนการสอนต่อไป
2. **ขั้นปฏิบัติและสังเกต** การปฏิบัติตามแนวดำเนินการตามแผนที่ได้วางแผนไว้ อย่างมีเหตุผลและมีการควบคุมอย่างเพื่อให้เป็นไปตามแผนที่วางเอาไว้พร้อมทั้งมีการเก็บบันทึกข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติงานไว้เพื่อนำมาใช้ต่อไป
3. **ขั้นสะท้อนการปฏิบัติ** เพื่อเป็นการทำให้เห็นถึงการกระทำที่ได้บันทึกไว้จากการสังเกต การเก็บข้อมูล เป็นการแสดงให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติซึ่งถือว่าเป็นการประเมินผลประเภทหนึ่ง ยังเป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการจริงการสะท้อนข้อมูลเป็นข้อเสนอแนะในการดำเนินงานต่อไปที่เป็นไปได้

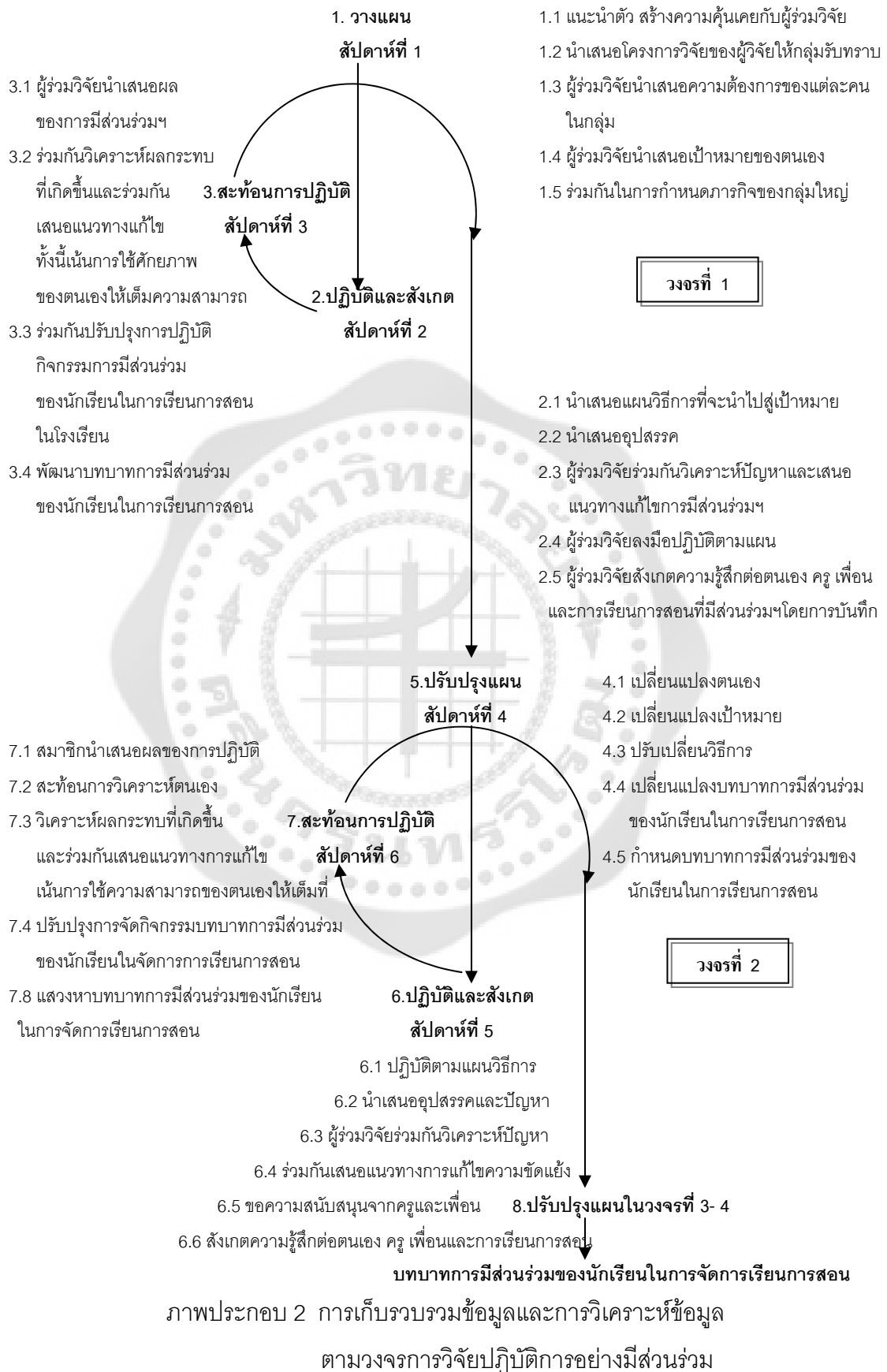
วิธีการสะท้อนการปฏิบัติ มีดังนี้

1. สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคนจากประเด็นข้อคิดเห็นตามแบบบันทึกการสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จขององค์ประกอบการพัฒนาบทบาทในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน จากประเด็นของคำถามเกี่ยวกับความเป็นระบบ ความเป็นเอกภาพ ความสมบูรณ์ครบถ้วน การร่วมตัดสินใจและร่วมมืออย่างใกล้ชิด เนื้อหาสาระ ความเข้าใจและความพึงพอใจ ทำการประเมินเมื่อเสร็จสิ้นในแต่ละองค์ประกอบของการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน
2. ประเมินความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ร่วมการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจ การมีส่วนร่วม ของผู้ร่วมการวิจัยว่า อยู่ในระดับใดมากหรือน้อย เช่น ผู้ร่วมวิจัยมีความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนอยู่ในระดับจำนวนร้อยละ 80 ของจำนวนผู้ร่วมวิจัยทั้งหมด

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งมีการเคลื่อนไหวในลักษณะของเกลียวสว่านระว่างการวางแผน การปฏิบัติและสังเกตและการสะท้อนเพื่อตอบสนองต่อข้อสงสัย ประเด็น ผลการวิจัยสามารถพัฒนาได้ผลผลิตตามต้องการก็ถือว่าสิ้นสุดแต่ถ้ายังพัฒนาได้ผลยังไม่เป็นไปตามความต้องการก็ต้องนำข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนใหม่

การพัฒนาบทบาทในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนเป็นการศึกษาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการร่วมกันจัดการเรียนการสอน 3 ประการ ดังนี้ คือ ประการที่ 1 การวางแผนการสอน ประกอบด้วย การกำหนดจุดประสงค์ เลือกเนื้อหา วิธีสอน สื่อการสอน และการวัดผล ประเมินผล ประการที่ 2 คือ การดำเนินการสอน ประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป/การวัดผล และประการที่ 3 คือ การประเมินผล โดยบทบาทการมีส่วนร่วมทั้ง 3 ประการนี้สามารถนำมากำหนดเป็นวงจรการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ดังภาพประกอบ 2

และสามารถนำมากำหนดเป็นขั้นตอนดำเนินการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนได้ดังตารางที่ 2

ตาราง 2 ขั้นตอนดำเนินการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

วัน/เดือน/ ปี/ เวลา	ขั้นตอน/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เทคนิค ที่ใช้	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
16 พ.ย. 47 16.00- 18.30 น.	ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียน ความหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน	เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความหมายของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน	1.การบรรยาย 2.การสนทนา 3.ศึกษาเอกสาร	นักเรียน ครูและผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจในความหมายและรูปแบบการมีส่วนร่วมฯ
23 พย. 47- 7 ธค. 47 16.00 – 18.40 น.	ศึกษาสภาพและกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน	1.เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน 2.เพื่อกำหนดความมุ่งหวังของการมีส่วนร่วมฯ 3.เพื่อให้ได้วิสัยทัศน์ที่จะนำไปสู่ความมุ่งหวังในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน	กระบวนการ AIC โดยใช้เทคนิค ดังนี้ 1.การสนทนา กลุ่ม 2.การระดม พลังสมอง 3.การอภิปราย	1.นักเรียนครูและผู้บริหารมีความเข้าใจในรูปแบบการมีส่วนร่วมฯ 2.ได้แนวทางความมุ่งหวังการมีส่วนร่วมฯ 3.ได้วิสัยทัศน์การมีส่วนร่วมฯ 4.นักเรียนและครูยอมรับบทบาทการมีส่วนร่วมฯ

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน/เดือน/ ปี/ เวลา	ขั้นตอน/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เทคนิค ที่ใช้	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ
		4. เพื่อให้เกิดการยอมรับในบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน 5. เพื่อได้วิธีสร้างเป้าหมายการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน 6. เพื่อได้แผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน		5. ได้เป้าหมายของการมีส่วนร่วมฯ 6. ได้แผนพัฒนาการมีส่วนร่วมฯ 7. ได้แผนการสอนตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้เพื่อนำไปปฏิบัติ
9-29 ธค.47	การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย	-เพื่อร่วมกันกำหนดแผนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในบทบาทและเกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน		-นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทและเกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน/เดือน/ ปี/ เวลา	ขั้นตอน/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เทคนิค ที่ใช้	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ
9 ธค.47 16.00 น.- 18.30 น.	1.การวางแผนมี การวางแผนการ สอนประกอบด้วย การกำหนด -จุดประสงค์ - เนื้อหา -วิธีสอน -สื่อการสอน -การวัดผล ประเมินผล	1.เพื่อพัฒนาบทบาท การมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการจัด การเรียนการสอน เกี่ยวกับการวาง แผนการสอน	1.1การสนทนา กลุ่ม 1.2การระดม พลังสมอง 1.3การอภิปราย 1.4การบรรยาย	1.นักเรียน มีบทบาทใน การมีส่วนร่วม ในการจัด การเรียนการ สอนเกี่ยวกับ การวางแผนการ สอนมากขึ้น
15 ธค.47 10.05 น.- 10.55 น.	2.การปฏิบัติการ และสังเกต มี การดำเนินการสอน ประกอบด้วย -ขั้นนำ -ขั้นสอน -ขั้นสรุป/วัดผล	2.เพื่อนำแผนการ สอน ที่กำหนดไป ปฏิบัติ	2.1การอภิปราย 2.2การบรรยาย 2.3การสนทนา	2.นักเรียนมี บทบาทใน การมีส่วนร่วม เกี่ยวกับ การดำเนินการ การสอนมากขึ้น
15 ธค.47 16.00 น.- 18.30 น.	3.สะท้อนการ ปฏิบัติ	3.เพื่อประเมินผล การมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการจัด การเรียนการสอน จากแผนการสอน ที่นำไปปฏิบัติ	3.1การอภิปราย 3.2การสนทนา กลุ่ม	3.นักเรียนมี บทบาทใน การมีส่วนร่วม เกี่ยวกับการ กำหนดการ เรียนการสอน มากขึ้น

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน/เดือน/ ปี/ เวลา	ขั้นตอน/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เทคนิค ที่ใช้	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ
17 ธค.47 16.00 น.- 18.30 น.	4.การปรับปรุง แผน มีการวาง แผนการสอน ประกอบด้วย การกำหนด -จุดประสงค์ - เนื้อหา -วิธีสอน -สื่อการสอน -การวัดผล ประเมินผล	4.เพื่อพัฒนาบทบาท การมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการจัด การเรียนการสอน	4.1การสอน กลุ่ม 4.2การระดม พลังสมอง 4.3การอภิปราย 4.4การบรรยาย	4.นักเรียน มีบทบาทใน การมีส่วนร่วม ในการจัด การเรียน การสอน มากขึ้น
22 ธค.47 10.05 น.- 10.55 น.	5.การปฏิบัติการ และสังเกต มี ดำเนินการสอน ประกอบด้วย -ขั้นนำ -ขั้นสอน -ขั้นสรุป/วัดผล	5.เพื่อนำแผนการ สอนที่กำหนดไป ปฏิบัติ	5.1การอภิปราย 5.2การบรรยาย 5.3การสอน กลุ่ม	5.นักเรียนมี บทบาทใน การมีส่วนร่วมฯ เกี่ยวกับ การดำเนิน การสอน มากขึ้น
22 ธค.47 16.00 น.- 18.30 น.	6.สะท้อนการ ปฏิบัติ	6.เพื่อประเมินผล การมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการจัด การเรียนการสอนจาก แผนการสอนที่นำไป ปฏิบัติ	6.1การอภิปราย 6.2การสอน กลุ่ม	6.นักเรียนมี บทบาทใน การมีส่วนร่วมฯ เกี่ยวกับการ กำหนดการสอน มากขึ้น

ตาราง 2 (ต่อ)

วัน/เดือน/ ปี/ เวลา	ขั้นตอน/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เทคนิค ที่ใช้	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ
24 ธค.47 16.00 น.- 18.30 น.	7. การปรับปรุง แผน มีการวาง แผนการสอน ประกอบด้วย การกำหนด -จุดประสงค์ - เนื้อหา -วิธีสอน -สื่อการสอน -การวัดผล ประเมินผล	7.เพื่อพัฒนาบทบาท การมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการจัด การเรียนการสอน	7.1การสนทนา กลุ่ม 7.2การระดม พลังสมอง 7.3การอภิปราย 7.4การบรรยาย	7.นักเรียนมี บทบาทใน การมีส่วนร่วม ในการจัด การเรียน การสอน มากขึ้น
29 ธค.47 10.05 น.- 10.55 น.	8.การปฏิบัติการ และสังเกต มีการ ดำเนินการสอน ประกอบด้วย -ขั้นนำ -ขั้นสอน -ขั้นสรุป/วัดผล	8.เพื่อนำแผนการ สอนที่กำหนดไป ปฏิบัติ	8.1การอภิปราย 8.2การบรรยาย 8.3การสนทนา	8.นักเรียน มีบทบาท ในการ มีส่วนร่วมฯ เกี่ยวกับ การดำเนิน การสอน
29 ธค.47 16.00 น.- 18.30 น.	9.สะท้อนการ ปฏิบัติ	9.เพื่อประเมินผล การมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการจัด การเรียนการสอนจาก แผนการสอนที่นำไป ปฏิบัติ	9.1การอภิปราย 9.2การสนทนา กลุ่ม	9.นักเรียน มีบทบาทใน การมีส่วนร่วมฯ เกี่ยวกับการ กำหนดการสอน มากขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่

- 1) ผู้วิจัย 2) เทปบันทึกเสียง 3) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล 4) แนวคำถามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม 5) แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้เข้าพบผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติการวิจัยแล้วแจ้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือในการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ระหว่างเดือนมิถุนายน–สิงหาคม 2547 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบททั่วไปของสภาพแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษาและสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่เป็นสนามวิจัย ด้วยการตรวจสอบเอกสาร การสนทนากับผู้บริหาร การสนทนา การสังเกตการณ์เรียนการสอนครูและนักเรียนทั่วไป พร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ในโรงเรียนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2547–กุมภาพันธ์ 2548 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติการภาคสนาม (Field Work) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องของขั้นตอน ที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นวิธีการ (Operation) เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของนักเรียนและครู การสัมภาษณ์กับผู้เข้าร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการในขณะพัก บันทึกข้อมูลด้วยแบบบันทึกการสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ บทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเมื่อการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมสำเร็จในแต่ละขั้นตอนการสัมภาษณ์ เป็นไปตามแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม มีขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อกับโรงเรียน ด้วยวาจาแล้วทำหนังสือแจ้งความประสงค์ในการทำวิจัย
2. การเข้าสู่สนามในการเข้าสู่สนามครั้งแรก ผู้วิจัยได้ไปรายงานตัวกับผู้ผู้อำนวยการโรงเรียน และศึกษาข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน ครู และนักเรียนแล้วได้เข้าไปดำเนินกิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งสัมภาษณ์ครู นักเรียนและผู้บริหาร

3. การสัมภาษณ์ระดับลึก (In- depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งต้องการข้อมูลละเอียดเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ผู้วิจัยจะเป็นผู้สัมภาษณ์ ตั้งแนวคำถามกว้างๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้แก่ นักเรียน ครู และผู้บริหาร

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการหนึ่งในการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยการแบ่งกลุ่มนักเรียน ครูและผู้บริหารออกเป็นกลุ่มประมาณกลุ่มละ 10 คน ต่อจากนั้นให้กลุ่มดำเนินการเลือกผู้ทำหน้าที่ต่างๆ ของกลุ่มเช่น ประธาน เลขานุการ และผู้ทำหน้าที่จับบันทึกการสนทนา ต่อจากนั้นดำเนินการสนทนาในหัวข้อการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้วิจัยทำหน้าที่ให้ความสะดวก ต่างๆ ในการดำเนินการสนทนา เช่น สร้างบรรยากาศ กระตุ้นผู้ที่ไม่สนทนาให้สนทนา เป็นต้น

5. การสังเกต (Observation) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การสังเกตโดยตรงโดยเข้าไปสังเกตการณ์ในการทำการเรียนการสอน หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อศึกษาเหตุการณ์และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงกิจกรรมเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของนักเรียนขณะทำกิจกรรมอยู่ในกลุ่มต่างๆ ควบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างของนักเรียน ครู กับผู้บริหาร นอกจากนี้ยังสังเกต คำพูด ภาษา สีหน้า ภาษากาย ความหมาย (meaning) สังเกต ความผูกพันระหว่างนักเรียน ครู และผู้บริหาร โดยมีการบันทึกทันทีเมื่อเห็นเหตุการณ์ พร้อมทั้งสังเกตบรรยากาศของเหตุการณ์

การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเสร็จสิ้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนแล้วผู้วิจัยจึงดำเนินการตรวจสอบดังรายละเอียด

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เพียงพอหรือยัง ข้อมูลตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่ และตรวจสอบข้อมูลว่าเป็นข้อมูลที่แท้จริงหรือไม่ ผู้วิจัยประยุกต์การตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภางศ์ จันทวานิช. 2539: 129-130 ; อ้างอิงจาก Dennis. 1970) มีวิธีการตรวจสอบ ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบแหล่งข้อมูลด้านเวลา โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากต่างเวลาจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งข้อมูล

ด้านสถานที่ โดยการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างสถานที่เหมือนกันหรือไม่และ
ด้านบุคคล โดยการตรวจสอบว่าบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ถ้าข้อมูลที่
ได้รับไม่มีความมั่นใจ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลโดยเปลี่ยนผู้สังเกตและตรวจสอบว่าข้อมูลที่
ได้เหมือนกันหรือไม่

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation)
เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่รับด้วยวิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีที่แตกต่างกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจาก
การสังเกต การสัมภาษณ์และการวิเคราะห์เอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย
จึงไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล (สุภางศ์ จันทวานิช. 2539 :
130-141) การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic
Induction) เป็นการสร้างข้อสรุปของข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เก็บรวบรวมได้ตลอดเวลาขณะที่
ปฏิบัติงานภาคสนาม มีดำเนินการดังนี้

1. การจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เป็นการจำแนกข้อมูลที่ได้จาก
การกระทำแบบแผนการกระทำ การให้ความหมาย ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และ
สภาพสังคมในแต่ละขั้นของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ที่ไม่ใช่ทฤษฎีโดยพิจารณาตาม
ความเหมาะสมและความสม่ำเสมอของข้อมูล

2. การเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ใหม่
ที่เกิดขึ้น โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน ทำการเปรียบเทียบลักษณะ และคุณสมบัติ
ของข้อมูล จำแนกข้อมูลออกเป็นประเภทต่าง ๆ แล้วทำการสร้างข้อสรุปของข้อมูลย่อยใน
แหล่งข้อมูลนั้นๆ เมื่อได้ข้อมูลมาใหม่และทำการเปรียบเทียบในลักษณะเดียวกัน แล้วนำผล
จากข้อสรุปของข้อมูลแรกมาเปรียบเทียบกับผลในครั้งต่อไป ทำเช่นนี้ไปจนกระทั่งเก็บข้อมูลครบ
สมบูรณ์ จึงนำผลที่ได้มาพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลทุกประเภท เพื่อนำมาสร้างเป็นข้อสรุป
ที่ใช้ตอบปัญหาของการวิจัย คือ การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน สามารถ
สร้างขึ้นได้หรือไม่ มีกระบวนการสร้างอย่างไร

3. รายงานผลข้อค้นพบในการวิจัย ในการรายงานผลการวิจัยครั้งนี้ได้รายงาน
เป็นความเรียง เชิงบรรยาย ประกอบกับข้อความสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ แบบสอบถามและ
การสังเกต

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาได้ดำเนินการศึกษาและพัฒนากระบวนการวิจัยปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วมมีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยทำให้ได้รูปแบบพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพโดยการผ่านการทดลองนำไปใช้จริงในการจัดการเรียนการสอน (การกำหนดแผนการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน) ภายในห้องเรียนจริงของนักเรียนมัธยมศึกษาและได้มีการปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เสมอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- บริบทของโรงเรียนที่ดำเนินการวิจัย
- คุณสมบัติของผู้ร่วมวิจัย

ตอนที่ 2 การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

1. การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา
2. การสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา
3. การวางแผนการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

ตอนที่ 3 การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

ตอนที่ 4 การสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาที่ได้จากผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 บริบทของโรงเรียนที่ดำเนินการวิจัย

1.1.1 ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวกับโรงเรียนที่ดำเนินการวิจัย

โรงเรียนสามจีน (นามสมมติ) ตั้งอยู่ในเขตหนึ่งของกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดกรุงเทพมหานคร เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของวัด โดยด้านตะวันออกเป็นโรงเรียนประถมศึกษาทางด้านตะวันตกติดกับศาลาวัดที่เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม การจัดการศึกษาของโรงเรียนสามจีนเป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้บริการการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2547 มีนักเรียนทั้งหมด จำนวน 1,263 คน ครู จำนวน 71 คน และครูอัตราจ้าง จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู : นักเรียนเท่ากับ 1 : 16 ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 4 คน นักการภารโรง จำนวน 8 คน ครูมีคาบสอนเฉลี่ย 19 คาบต่อสัปดาห์ถือว่าอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ที่ครูต้องสอนต่อสัปดาห์คือ 20 คาบ ต่อสัปดาห์

1.1.2 สภาพชุมชนรอบโรงเรียนสามจีน

โรงเรียนสามจีนตั้งอยู่ในเขตชุมชนชาวจีนที่มาอยู่ตั้งแต่โบราณซึ่งใช้ภาษาจีนในการสื่อสารมากเพราะบริเวณนั้นผู้ที่อาศัยอยู่ทำการค้าขายสินค้าต่างๆ ดังนั้นโรงเรียนจึงได้ดำเนินการสอนภาษาจีนให้กับนักเรียนและบุคคลภายนอกที่สนใจศึกษาภาษาจีนโดยการหาเหล่าซือในชุมชนนั้นมาดำเนินการสอนภาษาจีนนับว่าเป็นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเรื่องของการระดมทรัพยากรซึ่งชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและยังเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนให้ยืนยาวต่อไป อีกทั้งโรงเรียนได้ดำเนินการประสานงานกับมหาวิทยาลัยในประเทศจีนเพื่อขอความร่วมมือในการส่งครูภาษาจีนมาสอนในโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน ทำให้นักเรียนมีโอกาสได้เรียนกับเจ้าของภาษาจีนจัดว่าได้ภาษาที่ถูกต้องและยังเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศจีนในระดับบุคคล นอกจากนี้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากเจ้าของภาษาในลักษณะของวัฒนธรรมประเพณี ยังเป็นการยกคุณภาพของการเรียนการสอนเป็นการแลกเปลี่ยนวิธีสอนระหว่างครูอีกด้วย ครูชาวจีนที่แลกเปลี่ยนมาก็ยังมีโอกาสที่จะเข้าไปสัมผัสแหล่งต่างๆ ในชุมชนชาวจีนที่อาศัยมาแต่โบราณ จึงเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของโรงเรียนสามจีนในด้านคุณภาพของการเรียนการสอนและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชุมชนอีกด้วย เขตบริการของโรงเรียนสามจีน มีเนื้อที่น้อยจำกัดแต่นักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนมาจากชุมชนชาวจีนเพราะการคมนาคมสะดวกผู้ปกครองในชุมชนจึงนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนสามจีนเพราะอยู่ไม่ไกลจากบ้านสามารถเดินทางด้วยเท้ากลับบ้านได้

1.1.3 วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ในดำเนินการของโรงเรียน

โรงเรียนสามจีน มีวิสัยทัศน์ในการดำเนินการว่า เราสามจีน มุ่งมั่นพัฒนาเป็นเลิศทางภาษาก้าวหน้าเทคโนโลยี ดนตรี กีฬา มีคุณธรรม สัมพันธ์กับชุมชน สู่สากลโดยมีพันธกิจ คือ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียน ให้รู้จักใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข พัฒนา นักเรียนให้สามารถใช้ภาษาในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ พัฒนาสื่อและการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการเรียนการสอน สนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถอย่างหลากหลาย ทั้งในด้าน ดนตรี กีฬา และศิลปะ พัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะในสาขาวิชาที่สอน พัฒนาโครงสร้างการบริหารจัดการให้เป็นระบบที่เอื้อต่อการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 ส่งเสริมนักเรียนใช้คอมพิวเตอร์และสืบค้นข้อมูลอินเทอร์เน็ตได้อย่างชาญฉลาด ส่งเสริมให้ครูเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ส่งเสริมครูเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้ง ทางด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ การผลิตและการใช้สื่อที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านบุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของโรงเรียนสู่ชุมชนได้อย่างถูกต้องรวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมและจัดการศึกษาของโรงเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการจัดการและการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริตและการทำงานกับผู้อื่นได้ ได้กำหนดกลยุทธ์ของโรงเรียนในระดับกลยุทธ์ระดับองค์กร ส่งเสริมโรงเรียนให้มีระบบบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Base Management) และบริหารงานโดยมุ่งเน้นผลงาน (Performance Base Budgeting) พัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ พัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาตามที่โรงเรียนกำหนด พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีขีดความสามารถอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนได้กำหนดกลยุทธ์ระดับแผนงาน คือการบริหารจัดการและพัฒนาระบบการเรียนการสอนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาอาคารสถานที่ สื่อและเทคโนโลยีการศึกษาและการเสริมสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

1.1.4 โครงสร้างและมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน

โครงสร้างของโรงเรียนในการบริหารจัดการโรงเรียน แบ่งออกเป็น 5 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายบริการ และฝ่ายแผนงาน ขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าแต่ละฝ่ายดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการ ดูแลรับผิดชอบงานในแต่ละฝ่าย โดยผ่านการคณะกรรมการบริหารงานของแต่ละฝ่ายกำกับการดำเนินการตามแผนปฏิบัติงานประจำปีการศึกษา 2547 ให้บรรลุมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน

1.4.1 ด้านผลผลิตคือให้นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานตามหลักสูตร ชั้นพื้นฐานมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิสัยทัศน์ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา มีสุขนิสัย สุขภาพการและสุขภาพจิตที่ดี ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษมีทักษะในการจัดการและการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริตและทำงานร่วมกับ ผู้อื่นได้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและปฏิบัติตนตามวิถีประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

1.4.2 มาตรฐานการศึกษาด้านกระบวนการ คือ มีการบริหารและการจัดการ อย่างมีระบบ มีการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ มีการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพ อนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน มีการพัฒนาครูและบุคลากรอื่นให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้เต็มศักยภาพผู้เรียน ส่งเสริม ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนใน การจัดพัฒนาการศึกษา

1.4.3 มาตรฐานการศึกษาด้านปัจจัยคือ ครูมีความรู้ ความสามารถและ เชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอนและสามารถปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ผู้บริหารมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ มีภาวะผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์ และมีหลักสูตรที่ยืดหยุ่นเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ และตอบสนองตามความต้องการของครูทั้ง ด้านครุภัณฑ์ วัสดุกรรม และเทคโนโลยี ที่เอื้อต่อการเรียนรู้

เพื่อให้เกิดความสำเร็จโรงเรียนจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทั้งหมดของโรงเรียนในการวางแผน การปฏิบัติงาน และการประเมินผล
2. การติดตามและประเมินผลในรูปของคณะกรรมการดำเนินงานพร้อมทั้ง ประเมินผลการดำเนินงานทั้งก่อน ระหว่าง และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน
3. นำผลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนางานให้ดีขึ้น

1.2 คุณสมบัติของผู้ร่วมวิจัย

ผู้ร่วมวิจัยในการศึกษาค้างนี้ประกอบด้วย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน (จำนวน 1 ห้องเรียน) ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 3 คน ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ จำนวน 1 คน และผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน การศึกษาค้างนี้ ผู้ร่วมวิจัยที่เป็นนักเรียนมีอายุอยู่ระหว่าง 15-17 ปี เป็นเพศชาย ครูทั้ง 3 คน โดยครูคนที่หนึ่งมีอายุ 48 ปี ครูคนที่สองมีอายุ 45 ปี และครูคนที่สามมีอายุ 42 ปี เป็นเพศหญิง ทั้งหมด ส่วนผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ อายุ 48 ปี เป็นเพศชาย และผู้อำนวยการโรงเรียน อายุ 49 ปี เป็นเพศชาย

ตอนที่ 2 การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียน

การสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

เมื่อได้ผู้ร่วมวิจัยแล้วขั้นต่อมาเป็นการร่วมมือกันวางแผนในการวิจัยระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัยโดยเริ่มจากการให้ความรู้ผู้ร่วมวิจัยโดยการบรรยายเรื่องของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนกระบวนการ AIC รวมถึงการวางแผนและขั้นตอนการดำเนินงานและศึกษาเอกสารประกอบ มีดำเนินการดังนี้ คือ ประชุมผู้ร่วมวิจัยทั้งหมด แนะนำตัวแล้วแบ่งกลุ่มผู้ร่วมวิจัยที่เป็นนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่มๆ ละ 8 คน และกลุ่มครู และผู้บริหาร จำนวน 5 คน จำนวน 1 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 6 กลุ่ม ต่อจากนั้นดำเนินการศึกษาสภาพ รูปแบบ การสร้างรูปแบบ และการวางแผนการพัฒนามาบทบาทของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยการระดมพลังสมอง อภิปรายและการสนทนากลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

การศึกษาสภาพของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนเพื่อศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนที่มุ่งหวังโดยใช้กระบวนการ AIC ซึ่งประกอบด้วย A : สร้างความเข้าใจ I : การสร้างแนวปฏิบัติ C : กำหนดแนวทางปฏิบัติ โดยใช้เทคนิค การสนทนากลุ่มและการอภิปรายเพื่อค้นหาแบบการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนโดยมีการดำเนินการ ดังนี้

การกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้ประสานงานกับโรงเรียนเพื่อประชุมกับกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน จำนวน 40 คน ครู จำนวน 3 คน และผู้บริหารจำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 45 คน จากนั้นผู้วิจัยได้ให้นักเรียน แบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่มๆ ละ 8 คน และกลุ่มครูผู้บริหาร จำนวน 5 คน จำนวน 1 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 6 กลุ่ม ณ ห้องเรียน 202 ของโรงเรียน วันที่ 16 พฤศจิกายน 2547 เวลา 16.00-18.40 น. ได้ร่วมกันกำหนดขั้นตอนการกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยนักเรียน ครู ผู้บริหารและผู้วิจัยร่วมกันสนทนากลุ่มและอภิปรายเพื่อกำหนดแผนงานได้ขั้นตอนในการกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนได้ ดังตาราง 3

ตาราง 3 แผนการกำหนดขั้นตอนการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

สัปดาห์ ลำดับ	วัน/เดือน/ปี/ เวลา	เรื่อง	วัตถุประสงค์	เทคนิค ที่ใช้	ผลการ ดำเนินงาน
1	16 พ.ย. 47 16.00- 18.40 น.	ความหมาย ของการ มีส่วนร่วม ของนักเรียน ในการจัด การเรียน การสอน	1. เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจใน ความหมายของ การมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการจัด การเรียนการสอน	1. การ บรรยาย 2. การ สนทนา 3. ศึกษา เอกสาร	นักเรียน ครู และผู้บริหาร มีความรู้ ความเข้าใจใน การมีส่วนร่วมฯ
2-4	23 พย. 47- 7 ธค. 47 16.00 – 18.30 น.	รูปแบบ การมี ส่วนร่วมของ นักเรียนใน การจัด การเรียน การสอน	1. เพื่อให้เกิด ความเข้าใจ เกี่ยวกับ สภาพการมีส่วนร่วม ของนักเรียนในการจัด การเรียนการสอน	กระบวน การ AIC โดยใช้ เทคนิค ดังนี้	1. นักเรียนครู และผู้บริหาร มีความเข้าใจ ในรูปแบบ การมีส่วนร่วมฯ

ตาราง 3 (ต่อ)

สัปดาห์ ลำดับ	วัน/เดือน/ปี/ เวลา	เรื่อง	วัตถุประสงค์	เทคนิค ที่ใช้	ผลการ ดำเนินงาน
			2.เพื่อกำหนด ความมุ่งหวังของ การมีส่วนร่วมฯ	1.การ สนทนา กลุ่ม	2.ได้แนวทาง ความมุ่งหวัง ของ
			3.เพื่อให้ได้วิสัยทัศน์ ที่จะนำไปสู่ความ มุ่งหวังในการมีส่วนร่วม ของนักเรียนใน การจัดการเรียน การสอน	2.การ ระดมพลัง สมอง 3.การ อภิปราย กลุ่ม	การมีส่วนร่วมฯ 3.ได้วิสัยทัศน์ ในการมีส่วน ร่วมฯ 4.นักเรียน ครู มีการยอมรับ การมีส่วนร่วมฯ
			4.เพื่อให้เกิดการยอมรับ ในบทบาทของ การมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการจัด การเรียนการสอน		5.ได้เป้าหมาย ของ การมีส่วนร่วมฯ
			5.เพื่อให้ได้วิธีสร้าง การมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการจัด การเรียนการสอน		6.ได้ แผนพัฒนา ของ การมีส่วนร่วมฯ
			6.เพื่อให้ได้แผนการ พัฒนาการมีส่วนร่วม ของนักเรียนในการจัด การเรียนการสอน		

ผลจากการประชุมโดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม การระดมพลังสมองและการอภิปรายเพื่อดำเนินการวางแผนกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาได้ดังนี้

1.1 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

1.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียน

การสอน

ในการกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียน การสอน ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ทราบถึงความรู้ ความเข้าใจของผู้ร่วมวิจัยก่อนผลการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่านักเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่เข้าใจว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนคือ การเข้าไปช่วยครูจัดการเรียนการสอน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนยังไม่ชัดเจนในขณะที่ผู้ร่วมวิจัยได้แก่ ครูและผู้บริหารมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายลักษณะของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้บรรยายความหมายการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนแก่ผู้ร่วมวิจัย

1.1.2 รูปแบบในอดีตของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียน

การสอน

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการแบ่งกลุ่มผู้ร่วมวิจัยแล้วให้แต่ละกลุ่มดำเนินการกำหนดรูปแบบที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีการสนทนากลุ่มโดยเริ่มกำหนดสภาพของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในอดีตที่ผ่านมา เพื่อช่วยให้เกิดการมองภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันและอนาคตที่ชัดเจนขึ้นด้วยวิธีการให้ผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วยกลุ่มนักเรียน ครูและผู้บริหารสนทนากันภายในกลุ่มและนำเสนอภาพของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียน โดยมีการกำหนดข้อตกลงก่อนการสนทนากลุ่มดังนี้ สอบถามได้แต่ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเปิดโอกาสให้รับฟัง รับรู้ จดจำข้อมูล ประสพการณ์ ความรู้สึกของผู้นำเสนอไว้และเพื่อให้เห็นภาพการมีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอนของนักเรียนที่ผ่านมา ผู้วิจัยจึงขอให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคนคิดย้อนกลับถึงการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา โดยให้ทุกคนเขียนข้อความ หรือเขียนภาพสะท้อนความจริงตามที่ตนเห็น ตามมุมมองของตนลงบนกระดาษที่แจกให้และให้มีการสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มโดยให้ยึดถือกติกาของ

การทำงานกลุ่ม ซึ่งผู้ร่วมวิจัยทุกคนต่างก็ช่วยกันคิดอย่างจริงจัง ทำให้บรรยากาศเคร่งเครียดจนผู้วิจัยต้องบอกว่า “ให้ทำตัวสบายๆ” หลังจากนั้นบรรยากาศในที่ประชุมจึงได้ผ่อนคลายลงและเริ่มมีการปรึกษาหารือเกี่ยวกับรูปแบบในอดีตของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนและให้ทุกคนนำเสนอภายในกลุ่มเพื่อสมาชิกได้ร่วมกันอภิปรายภายในกลุ่มและสรุปข้อความหรือภาพที่วาดให้เป็นความคิดของกลุ่มลงในกระดาษที่แจกให้และให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอรูปแบบในอดีตของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนให้กลุ่มใหญ่พิจารณา โดยมีผู้ทำหน้าที่เลขานุการของกลุ่มใหญ่บันทึก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การนำเสนอรูปแบบในอดีตของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน	
ตัวแทนนักเรียนกลุ่มที่1	: การเรียนการสอนแบบนั้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมมีน้อย
	: การเรียนการสอนที่นักเรียนที่ต้องช่วยกันตอบคำถามของครู
	: ให้นักเรียนฟังแต่ที่ครูพูดและดูหนังสือตาม
ตัวแทนนักเรียนกลุ่มที่2	: การเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนไปสัมผัสกับ
	บรรยากาศจริง
	: ให้นักเรียนค้นคว้าเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนเพิ่มเติม
ตัวแทนกลุ่มครูและผู้บริหาร	: เป็นการสอนแบบโครงการให้นักเรียนคิดโครงการแล้วทำ
	: ให้แหล่งที่มาของเนื้อหาแล้วให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าแล้วจัดทำเป็น
	รายงานส่ง

จากการสังเกตของผู้วิจัยในการดำเนินการสอนของครูและ

การเรียนของนักเรียนก่อนดำเนินการวิจัย พบว่า

1) ชี้แนะ ครูจะมีบทบาทในการนำเข้าสู่บทเรียนที่จะเล่าเรียนหรือทำกิจกรรมตามที่ครูกำหนดไว้ในแผนการสอนเพื่อให้เกิดความเข้าใจแล้วเชื่อมโยงไปยังเนื้อหาในเรื่องที่จะสอน การเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาที่ครูกำหนดไว้ว่าสอนอะไรบ้างเป็นเวลาประมาณ 5 นาที ชี้แนะนี้ครูพูดว่า “เป็นการสำรวจความพร้อม ความเข้าใจเนื้อหาที่จะเรียนรู้” เมื่อครูคิดว่านักเรียนพร้อมแล้วก็จะนำไปสู่ขั้นสอน

2) ขั้นสอน ครูจะดำเนินการสอนตามเนื้อหา กิจกรรมต่างๆ ที่ได้ กำหนดหัวข้อเรื่องไว้ในแผนการสอนว่าเนื้อหามีอะไรบ้างที่นักเรียนต้องเรียนรู้เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะตามที่ตั้งจุดประสงค์ไว้

3) **ขั้นสรุป** ครูจะทบทวนเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ให้มีความกระชับขึ้นว่า นักเรียนได้เรียนรู้อะไรไปบ้าง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร

ส่วนการวัดผล ประเมินผลการสอนพฤติกรรมผู้เรียนว่าเกิดผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด หลังจากได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนแล้วว่าผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์หรือไม่ ครูเป็นผู้จัดการวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอนทั้งหมด ตั้งแต่วางแผนการวัดผล ประเมินผล ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวัดผล ประเมินผลของนักเรียน มีน้อยมาก หรือไม่มีเลย

จะเห็นได้ว่าการนำเสนอของนักเรียน ครูและผู้บริหาร พบว่า รูปแบบในอดีตของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ครูเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ จากการวิเคราะห์รูปแบบในอดีตของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทำให้เห็นถึงการจัดการเรียนการสอนของครูที่เป็นผู้กำหนดการเรียนการสอนทั้งหมดตั้งแต่การวางแผนการสอน ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ การเลือกเนื้อหา วิธีสอน สื่อการสอน และการวัดผล ประเมินผล ในขั้นนี้ผู้ร่วมวิจัยได้นำเสนอว่านักเรียนไม่มีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการกำหนดเลย ส่วนการดำเนินการสอนโดยครูเป็นผู้ดำเนินการสอนทั้งหมดรวมถึงการวัดและประเมินผลการเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนน้อยมาก เพราะครูเป็นผู้กำหนดการสอนทั้งหมด

1.1.3 รูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

ผู้วิจัยดำเนินการใช้การสนทนากลุ่มโดยให้ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนเขียนบรรยายถึงรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนลงบนกระดาษที่ผู้วิจัยแจกให้ ผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการด้วยความตั้งใจ ทำให้เกิดบรรยากาศของการมีส่วนร่วมมากขึ้น สังเกตได้จากการแสดงความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรม“จะเขียนบรรยายมากเท่าใด วาดรูปภาพแล้วบรรยายได้หรือไม่” “เขียนเป็นผังความคิดได้หรือไม่” ผู้วิจัยจึงชี้แจงให้ทราบว่า ผู้ร่วมวิจัยสามารถนำเสนอภาพของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนในปัจจุบันได้ตามความต้องการของนักเรียนได้แต่ต้องสามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้” ต่อจากนั้นผู้วิจัยก็ขอให้นักเรียนแต่ละคนนำเสนอรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนของตนเองให้สมาชิกในกลุ่มของตนเองฟัง ผู้วิจัยขอให้ทุกคนใช้กติกาเดิม คือ สอบถามได้แต่ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเปิดโอกาสให้รับฟัง รับรู้ จุดจำข้อมูล ประสบการณ์ ความรู้สึกของ ผู้นำเสนอ ผู้วิจัยให้ทุกคนนำข้อความที่เขียนบรรยายหรือภาพวาดของตนมาเขียน

รวมบนกระดาษแผ่นใหญ่ให้เป็นเรื่องหรือผังความคิดหรือภาพรวมเดียวกัน การรวมนี้นักเรียนในแต่ละกลุ่มได้พยายามนำเสนอจำนวนข้อความเพื่อให้เพื่อนในกลุ่มยอมรับในสิ่งที่ผู้พูดนำเสนอ พร้อมยกเหตุผลประกอบว่าสิ่งที่ตนเองเสนอนั้นเป็นเรื่องที่อยู่แล้วมีความสำคัญควรที่จะนำไปเขียนรวมเป็นความคิดของกลุ่มด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม คุณมีความภาคภูมิใจในสิ่งที่เสนอ ส่วนเพื่อนในกลุ่มก็มีสีหน้ายิ้มแย้มถ้าเห็นดีก็ยอมรับแล้วให้นำสิ่งที่ผู้นำเสนอรวมเป็นข้อความของรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มเป็นการแสดงข้อเท็จจริง เหตุผลและความรู้สึกของการสร้างการมีส่วนร่วมและยอมรับความคิดเห็นกันและกัน โดยจุดมุ่งหมายคือทำให้ได้ภาพรวมของรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่ม จากนั้นแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนกลุ่มมานำเสนอและนักเรียนที่เป็นตัวแทนกลุ่มที่จะมานำเสนอต้องเป็นนักเรียนคนใหม่มานำเสนอรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน จากนั้นตัวแทนกลุ่มได้เดินมาที่หน้าชั้นแล้วกล่าวแนะนำชื่อสมาชิกของกลุ่มแล้วแนะนำตนเองในฐานะตัวแทนกลุ่ม นักเรียนกลุ่มอื่นได้ปรบมือให้เกียรติ ต่อจากนั้นได้นำเสนอรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน นักเรียนกลุ่มอื่นตั้งใจฟังบางครั้งได้ยกมือถามแสดงความคิดเห็นกันอย่างสนุกสนาน รวมถึงครูและผู้บริหารร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกับนักเรียนอย่างเป็นกันเองโดยการเสนอข้อมูลเพิ่มเติมที่นักเรียนไม่ได้กล่าวถึง นักเรียนจึงได้กล่าวขอบคุณครูและผู้บริหารอย่างจริงใจ ผู้วิจัยสังเกตจากสีหน้าและแววตาที่แสดงออกของนักเรียนอย่างจริงใจ มีรายละเอียดของการนำเสนอรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

การนำเสนอรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

ตัวแทนกลุ่มที่ 1 : การมีส่วนร่วมในการจัดการสอนเรียนการครูยังเป็นผู้กำหนด

ของการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะชั้นวางแผนนั้น

ครูเป็นผู้จัดทำทั้งหมดนักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

ตัวแทนกลุ่มที่ 2 : นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นตอนของ

การสอน คือ ครูให้ออกไปรายงานหน้าชั้นเรียน เป็นกิจกรรมที่อยู่ในรูป

ของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนแบบที่ครูจัดขึ้น

ตัวแทนกลุ่มที่ 3 : ครูเป็นผู้จัดการเรียนการสอนเองทั้งหมด

: การสอนโดยวิธีการแบ่งกลุ่มนักเรียนเพื่อจัดทำโครงการที่เป็นการจัดการ

เรียนการสอนประเภทหนึ่งที่ได้ดำเนินการจัดทำโครงการ

ตัวแทนกลุ่มที่ 4 : การวัดผลประเมินผลความรู้ของตนเอง นักเรียนมีส่วนร่วมน้อยเพราะ
ครูเป็นผู้กำหนดการวัดผล ประเมินผลไว้ตั้งแต่การวางแผนการสอนแล้ว
ส่วนข้อสอบครูก็เป็นผู้จัดทำและกำหนดเกณฑ์การวัดผล ประเมินผล

ตัวแทนกลุ่มที่ 5 : นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยการออกไปรายงานหน้าชั้นร่วมกับเพื่อนและ
ร่วมกันจัดทำรายงานที่ครูให้ดำเนินการค้นคว้ามารายงานหน้าชั้น

เมื่อมีการนำเสนอรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนครบทุกกลุ่มแล้ว ผู้วิจัยได้กระตุ้นให้เกิดการแสดงออกของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการแสดงความคิดเห็นโดยกล่าวกับนักเรียน ครูและผู้บริหารว่า “เมื่อได้รูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่แต่ละกลุ่มนำเสนอแล้วจะทำอย่างไรจึงจะเห็นว่า รูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนโดยรวมจากรูปแบบในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนแต่ละกลุ่มที่นำเสนอออกมาพวกเราควรทำอย่างไรครับ” เมื่อพูดจบก็มีนักเรียนยกมือขึ้นแล้วตอบด้วยสีหน้าของภาคภูมิใจว่า “ครูครับถ้าต้องการเห็นรูปแบบในปัจจุบันโดยรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการสอนของนักเรียนต้องนำรูปแบบในปัจจุบันของแต่ละกลุ่มมารวมกัน” ผู้วิจัยตอบว่า “ถูกต้องแล้วต้องนำมารวมกัน” เพื่อนักเรียนตอบเมื่อให้เกียรตินักเรียนที่เป็นผู้ตอบ ผู้วิจัยจึงถามต่อไปอีกว่า “การรวมรูปแบบในปัจจุบันนั้นมีวิธีการอย่างไร” มีนักเรียนหลายคนยกมือรวมทั้งครูที่รีบยกมือเพื่อจะได้เป็นผู้ตอบคำถามเป็นความต้องการมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้วิจัยจึงบอกว่าทุกคนจะได้ตอบและคำตอบจะถูกบันทึกไว้เป็นวิธีการ ทุกคนจึงได้เสนอวิธีการรวมรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน จากการทำนักเรียนช่วยกันเสนอวิธีการรวมรูปแบบในปัจจุบันของกลุ่มใหญ่เป็นการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ทำให้ได้วิธีการดังนี้ คือ ถ้าข้อความเหมือนกันให้นำมารวมกัน ถ้าข้อความเหมือนกันเป็นบางส่วนให้นำมาเขียนรวมกัน ถ้าข้อความไม่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมให้ตัดทิ้งไป แล้วนำข้อความที่รวบรวมได้มาปรับปรุงรายละเอียดแล้วเสนอต่อกลุ่มใหญ่เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากคนอื่นดังเช่น ความคิดเห็นที่ทุกคนได้เสนอมาซึ่งสามารถแสดงผล การหลอมรวมข้อความของรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ได้ดังนี้

“ครูเป็นผู้จัดการเรียนการสอนเกือบทุกขั้นตอน นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยครูให้ไปค้นคว้าแล้วออกไปรายงานหน้าชั้นเรียน รวมถึงการจัดทำโครงการของนักเรียน ส่วนการวัดผลประเมินผลนักเรียนมีส่วนร่วมน้อยเพราะครูเป็นผู้กำหนด”

จะเห็นได้ว่า รูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียน การสอนของนักเรียนมีน้อยมากตั้งแต่การวางแผนการสอน การสอนและการวัดผล ประเมินผล เพราะครูเป็นผู้กำหนดในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอน นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ คือการร่วมในการค้นคว้าโดยนำรายงานที่ได้มารายงานหน้าชั้นเรียนที่เป็นกิจกรรมหนึ่งของการเรียนที่ครูให้นักเรียนไปดำเนินการ

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักเรียน ครู และผู้บริหาร ถึงรูปแบบ ในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน ผู้ร่วมวิจัยส่วนใหญ่มีความเห็น ว่าครูเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนมีส่วนร่วมบ้างในกิจกรรมการ เรียนการสอนโดยการค้นคว้าแล้วมารายงานหน้าชั้นเรียน

กลุ่มครู กล่าวถึงรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการจัดการ เรียน การสอนว่า เพื่อให้ประสบความสำเร็จครูจึงต้องจัดการสอนที่เน้นกิจกรรมกรรมที่สอดคล้อง กับจุดประสงค์ เนื้อหาที่กำหนดแล้ววัดผลว่านักเรียนบรรลุจุดประสงค์ตามหลักสูตรหรือไม่ ครูจึงเป็นผู้วางแผนการสอนทั้งหมดโดยผ่านการตรวจสอบจากผู้บริหาร ดังผลการสนทนากลุ่มกับ กลุ่มครู มีรายละเอียด ดังนี้

- ผู้วิจัย : การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ปัจจุบันเป็นอย่างไร ตามความคิดของท่าน
- ครูคนที่ 1 : คิดว่าการจัดการเรียนต้องเน้นที่กิจกรรม เพื่อให้ให้นักเรียนที่เรียนใน วิชานั้นได้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้จึงจะถือว่าแผนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ประสบความสำเร็จ
- ครูคนที่ 2 : การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูต้องพิจารณาถึงความสอดคล้องกับ จุดประสงค์ เนื้อหา เพราะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้นั้น จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้แล้วนักเรียนสามารถบรรลุจุดประสงค์ การเรียนรู้ที่ตั้งไว้ตามหลักสูตร
- ครูคนที่ 3 : ครูจะกำหนดว่าเมื่อเรียนรู้แล้วครูจะใช้เครื่องมืออะไรในการวัดการเรียนรู้อ ของนักเรียนว่า เกิดคุณลักษณะอะไรบ้างในตัวนักเรียน เช่นผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนครูใช้แบบทดสอบในการวัดเพราะจะทำให้ทราบคะแนน การเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนแล้วนำคะแนนเหล่านั้นมาให้ความหมาย ของคะแนนของนักเรียนแต่ละคนต่อไป

ครูคนที่ 1 : เมื่อเราได้กำหนดแผนการสอนไว้แล้วเราต้องดำเนินการการเรียนการสอนตามแผนที่เราได้กำหนดไว้แล้ว แผนการสอนนี้ครูต้องเสนอไปยังรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการเพื่อพิจารณาว่าแผนสามารถให้สอนได้หรือไม่ ต้องมีการปรับปรุงพัฒนาอย่างไร รองผู้อำนวยการจะเขียนข้อเสนอที่แผนการสอนนั้นต้องปรับปรุงหรือพัฒนาแล้ว ครูนำแผนการสอนที่ได้ผ่านการพิจารณาของฝ่ายวิชาการก่อนแล้วจึงจะไปดำเนินการสอนได้โดยต้องผ่านการตรวจสอบจากผู้อำนวยการโรงเรียนด้วยและต้องมีการอนุมัติจากผู้อำนวยการ เมื่อได้รับการอนุมัติให้สามารถนำไปสอนได้แล้วครูเจ้าของแผนการสอนนั้นจะนำแผนที่ได้รับอนุมัติไปสอนได้

กลุ่มนักเรียน ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนว่า ครูดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ โดยเริ่มจากการวางแผนการสอน ครูเป็นผู้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ครูเป็นผู้ดำเนินการสอนเกือบทั้งหมด นักเรียนมีส่วนร่วมบ้างในการจัดทำรายงานแล้วนำมาร่วมในกิจกรรมการรายงานหน้าชั้นเรียน ส่วนการวัดผลครูเป็นผู้กำหนดทั้งหมด ดังการสนทนากลุ่มกับนักเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

- ผู้วิจัย : การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนปัจจุบันเป็นอย่างไร ตามความคิดของนักเรียน
- นักเรียนคนที่ 1 : ผมคิดว่าการเรียนการสอนคุณครูเป็นผู้ทำเป็นส่วนใหญ่ตั้งแต่สอนจนถึงสอบครับ
- นักเรียนคนที่ 2 : ในการสอนมีบางครั้งครูให้ออกไปรายงานหน้าชั้นเรียนครับ
- นักเรียนคนที่ 3 : การสอบผมก็ไม่ได้มีส่วนร่วม เพราะครูเป็นผู้ออกข้อสอบเอง
- นักเรียนคนที่ 4 : ครูมีการแจ้งจุดประสงค์การเรียนก่อนเพื่อให้ทราบว่ามีจุดประสงค์ในการเรียนรู้เรื่องที่จะเรียนเป็นอย่างไรจะได้เรียนเพื่อให้ตามจุดประสงค์ส่วนใหญ่ครูสอนตั้งแต่เริ่มจนจบแล้วสอบ มีการให้ทำรายงานเพื่อมาอภิปรายในบางครั้งขึ้นอยู่เรื่องที่เรียนครับ

ผู้บริหาร ได้กล่าวถึงรูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนน้อยมากหรือไม่เลยเนื่องจากครูต้องดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้เสร็จก่อนเปิดเทอมเพื่อส่งให้ฝ่ายวิชาการตรวจสอบ ดังนั้นจึงไม่มีเวลาในการร่วมกับนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน แต่ครูก็ให้นักเรียนมีส่วนร่วม

ในการสอนโดยให้ทำกิจกรรมต่างๆ เช่นจัดทำโครงการ ให้ค้นคว้าแล้วมารายงานให้เพื่อนฟัง นักเรียนจึงมีส่วนร่วมในการสอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังรายละเอียดการสัมภาษณ์ ดังนี้

- ผู้วิจัย : การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน
ปัจจุบันเป็นอย่างไร ตามความคิดของท่าน
- ผู้บริหารคนที่ 1 : ครูเป็นผู้วางแผนการสอนทั้งหมดในทุกขั้นตอนเพราะครูจะต้องทำให้เสร็จก่อนเปิดเทอมเพื่อให้ฝ่ายวิชาการตรวจสอบก่อนนำไปสอนต่อไป
- ผู้บริหารคนที่ 2 : ผมว่าครูก็ให้นักเรียนมีส่วนร่วมการเรียนการสอนครับ คือ ให้นักเรียนทำกิจกรรมขณะที่ดำเนินการสอน เช่น การร่วมอภิปราย การค้นคว้าเพื่อนำรายงานหน้าชั้นในเรื่องที่เรียน หรือให้จัดทำโครงการโดยนักเรียนเป็นผู้จัดทำโครงการ ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกเป็นต้น แต่ครูเป็นผู้กำหนดทั้งหมดครับ

จะเห็นได้ว่ารูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน นั้น ครูและผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนของนักเรียนจึงไม่ได้ให้ความสนใจต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน เพราะครูต้องดำเนินการวางแผนการสอนให้เสร็จก่อนเปิดภาคเรียนเพื่อส่งให้ฝ่ายวิชาการตรวจสอบก่อนนำไปใช้สอนจริง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนมีน้อย ทำให้นักเรียนขาดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ขาดความสนใจ ความตั้งใจที่จะเรียน หรือทำกิจกรรมต่างๆ ในการเรียนการสอน ถึงแม้ว่าครูจะกำหนดให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสอน เช่น การอภิปราย การบรรยาย การค้นคว้า หรือการจัดทำโครงการ ซึ่งครูเป็นผู้กำหนดไว้ในแผนการสอน ทำให้ไม่สามารถตอบสนองของความต้องการในการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะครูเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรที่กำหนด และควรจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนที่ครูวางไว้ รวมถึงการกำหนดเนื้อหาที่นักเรียนจะเรียนนั้นส่วนใหญ่นั้นเป็นไปตามหลักสูตรที่มาจากส่วนกลาง ครูเป็นผู้กำหนดขอบเขตว่าจะเรียนอะไรแค่ไหนใช้เวลาเท่าไร ความลึกซึ้งขนาดไหน รูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนนี้ ครูเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนทั้งหมดทุกขั้นตอนครูเป็นผู้จัดทำเป็นผู้ดำเนินการทำให้การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนน้อย เมื่อได้รูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนใน

การจัดการเรียนการสอนแล้ว ผู้ร่วมวิจัยจึงได้ร่วมกันกำหนดรูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า รูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ครูยังเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอนตามหลักสูตรที่กำหนด ส่วนการดำเนินการสอนในชั้นนำครูยังเป็นผู้นำเข้าสู่การสอน ครูยังกำหนดกิจกรรมหลายรูปแบบเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนโดยทำกิจกรรม เช่น การจัดทำรายงาน การจัดทำโครงการ เป็นต้น เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่นักเรียนทำให้ได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ส่วนการวัดผล ประเมินผลนักเรียนมีส่วนร่วมน้อยเพราะครูส่วนใหญ่เป็นผู้กำหนด

จะเห็นได้ว่าจากรูปแบบในอดีตและปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนมีน้อย เพราะครูเป็นผู้กำหนดการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ตั้งแต่การวางแผนการสอนถึงการประเมินผลการสอน แต่มีความแตกต่างกันที่รูปแบบในปัจจุบันครูได้จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนบ้างเฉพาะในช่วงการดำเนินการสอน

2. การสร้างรูปแบบของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

2.1 รูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในจัดการเรียนการสอน

ผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่ม การระดมพลังสมองและการอภิปรายเพื่อสร้างรูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคนระลึกถึงรูปแบบปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนว่าทุกคนมีความรู้สึกพอใจหรือไม่ แล้วให้แต่ละกลุ่มร่วมกันระดมพลังสมองให้บอกถึงความรู้สึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งผลที่ได้รับรวบรวมมาของแต่ละกลุ่มพบว่า “ไม่พอใจ” ต่อจากนั้นผู้วิจัยถามผู้ร่วมวิจัยว่า “สิ่งที่ต้องการควรเป็นอย่างไร คิดว่าอย่างไร” ผู้ร่วมวิจัยแต่ละกลุ่มร่วมกันเสนอว่า “พวกเราควรมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น” ผู้วิจัยจึงให้ผู้ร่วมวิจัยระดมพลังสมองช่วยกันกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องการโดยผู้วิจัยขอให้ทุกคนนำความรู้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนมาประกอบการกำหนดความต้องการที่มุ่งหวังว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ทุกคนปรารถนาเป็นอย่างไร ให้ทุกคนจินตนาการถึงการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนเป็นรูปแบบที่ตนเองอยากให้เกิดขึ้นในอนาคตให้เขียนบรรยายแล้วนำมาอภิปรายในกลุ่มเพื่อให้ได้รูปแบบที่มุ่งหวังเป็นอย่างไร ผู้วิจัยขอให้ทุกคนใช้กติกาเดิมในการอภิปราย ต่อจากนั้นนักเรียนแต่ละคนได้รับนี้ภาพที่โต๊ะ บางคนนั่งหลับตาเสร็จแล้วเขียน

เป็นข้อความบ้าง เป็นรูป เป็นข้อความกับรูปร่วมกันอย่างตั้งใจลงในกระดาษที่ผู้วิจัยแจกให้ มีการพูดคุยกันน้อย รวมถึงกลุ่มครูและผู้บริหาร เมื่อเสร็จแล้วนักเรียนนำมาเสนอในที่ประชุมกลุ่ม ซึ่งในการนำเสนอมีบรรยากาศที่แสดงความเป็นประชาธิปไตย เช่น มีการอภิปราย การหาเหตุผล มาเสนอให้ที่ประชุมทราบว่าความเป็นมาเป็นอย่างไรมันเกิดการยอมรับในกลุ่ม ในที่สุดทุกกลุ่ม ก็ได้รูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนแล้ว ตัวแทนของแต่ละกลุ่มที่ไม่ใช่คนเดิมออกนำมาเสนอเป็นรูปแบบที่มุ่งหวังโดยรวมมีรายละเอียดดังนี้

การนำเสนอรูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

- ตัวแทนกลุ่มที่ 1 : ต้องให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสอนไม่ใช่เพียงคนเดียวควรนำสิ่งที่นักเรียนคิดว่าสามารถใช้ในการเรียนการสอนมาด้วยและแสดงความคิดเห็นให้แก่เพื่อนๆ หรือครูให้รู้ในตอนกำลังเรียนเวลาที่เรามีข้อมูล
- : นักเรียนควรรวมกลุ่มกันหาเรื่องที่มีในเทอมมาและจัดทำแผนการสอนกันเองและขอครูว่าให้นักเรียนสอนแทนครู
  - : ให้นักเรียนเป็น แกนกลางในการเรียนการสอนโดยอ่านหนังสือเพื่อนำมาเป็นคำถามและแข่งการถามตอบจะทำให้ได้รับความรู้มากมาย
- ตัวแทนกลุ่มที่ 2 : การเรียน การสอนประกอบด้วยนักเรียนเป็นคนนำหัวข้อให้ครูประกอบด้วยสื่อต่างๆ และหนังสือ เด็กตั้งใจมากขึ้น
- : มีส่วนเลือกหัวข้อว่าจะสอนหัวข้อไหน
  - : ครูจะเข้าใจเด็กว่าเด็กต้องการอะไร สุดท้าย การศึกษาที่ครูและนักเรียนมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน
- ตัวแทนกลุ่มที่ 3 : ให้ครูเสนอสิ่งที่ต้องการจะสอนแล้วให้นักเรียนร่วมกันคิดว่าต้องการเรียนสิ่งที่ครู สอนลึกตื้นเพียงใด หรือสนใจจุดใดมากที่สุดเป็นพิเศษ
- : ร่วมกันเสนอส่วนที่สนใจแล้วมาวิเคราะห์ร่วมกันว่าสิ่งนั้นสำคัญที่จะเรียนหรือไม่ร่วมกันกำหนดขอบข่ายการศึกษาเรื่องนั้น
  - : ครูเป็นผู้เสนอเนื้อหาทั้งหมดที่จะเรียน
- ตัวแทนกลุ่มที่ 4 : นักเรียนเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอนและเสนอให้ครูเป็นผู้ตรวจสอบว่าสมควรหรือไม่
- : ในปัจจุบันให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากกว่าเดิม
- ตัวแทนกลุ่มที่ 5 : ประชุมจัดเนื้อหาการเรียนในเทอมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากกว่าในปัจจุบันประชุมจัดเนื้อหาการเรียนแต่ละเทอม

จากรายละเอียดข้างต้น พบว่ารูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนมีทิศทางไปในแนวทางเดียวกัน คือ ต้องการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการเรียนการสอน และเพื่อให้เห็นภาพการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยได้เสนอว่า “*ควรที่จะรวมรูปแบบที่มุ่งหวังเป็นรูปแบบที่มุ่งหวังของทุกคน*” โดยการรวมข้อความที่เหมือนกันและต่อเติมข้อความใหม่ให้เป็นรูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาโดยรวม ดังนี้ “*การจัดการเรียนการสอนต้องให้ ทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้นโดยนักเรียนไปค้นคว้าหัวข้อที่จะเรียนมาก่อนแล้วนำมาประชุมเพื่อดำเนินการวางแผนการสอนโดยมีนักเรียนเป็นแกนกลางเพื่อเลือกหัวข้อที่จะเรียนแล้วร่วมคิดกับครู*” นักเรียนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นซึ่งได้แสดงออกมาในความมุ่งหวังในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่แต่ละคนแสดงออกมาจากการสัมภาษณ์ครู นักเรียน และผู้บริหาร ถึงรูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน ดังนี้

ครู ได้กล่าวถึง ความมุ่งหวังในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนว่า ต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกขั้นตอน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามความต้องการของนักเรียน นักเรียนได้เรียนตามความต้องการให้นักเรียนได้ค้นคว้า การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทำให้นักเรียนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ดังที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูถึงความต้องการรูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ที่ครูได้กล่าวไว้ดังนี้

รูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนของครู

ผู้วิจัย : การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องการ

รูปแบบที่มุ่งหวังควรมีลักษณะเป็นอย่างไร ตามความคิดเห็นของท่าน

ครูคนที่ 1 : พยายามให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเพราะนักเรียนจะได้เรียนตามความต้องการของนักเรียนในทุกขั้นตอนคือร่วมคิดกับครูว่าจะเรียนอะไรแล้วเอาไปสอน แล้วก็ร่วมกันตรวจสอบว่าเป็นไปตามที่ร่วมกันคิดหรือไม่ น่าสนุกดี คงทำได้นะคะ

ครูคนที่ 2 : ครูไม่มีประสบการณ์เรื่องนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน แต่ก็อยากให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนมากเพราะนักเรียนจะได้รู้สึกว่าตนเองสามารถจะเรียนรู้ด้วยตนเองได้ไม่ใช่ว่าคอยนั่งฟังรับความรู้จากครูอย่างเดียวนักเรียนสามารถที่จะเรียนรู้ได้เองโดยการศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่ต้องการเรียนเพื่อนำมาให้ครูสอนต่อพร้อมกับเพื่อนในห้องทำให้นักเรียนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง

ของการสอนด้วย ครูคงต้องเปลี่ยนจากผู้สอนหนังสือไปเป็นผู้อำนวยความสะดวก
และอำนวยความสะดวกแก่นักเรียน

นักเรียน ได้กล่าวถึงความมุ่งหวังที่มีต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนว่า ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกขั้นตอน มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน ร่วมคิดกับครูว่าควรเรียนเนื้อหาไหนหรือไม่ ร่วมกำหนดขอบเขตของเนื้อหาที่จะเรียน ร่วมกำหนดกิจกรรมต่างๆ ดังที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์นักเรียนถึงความต้องการรูปแบบที่มุ่งหวังในการมีส่วนร่วมของนักเรียน นักเรียนได้กล่าวว่า

รูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

- ผู้วิจัย : การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่ต้องการ
รูปแบบที่มุ่งหวังควรมีลักษณะเป็นอย่างไร ตามความคิดเห็นของนักเรียน
- นักเรียนคนที่ 1 : นักเรียนร่วมกำหนดการเรียนการสอนกับครูทุกขั้นตอน
- นักเรียนคนที่ 2 : นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดการเรียนในลักษณะครูเป็นมิตรต่อลูกศิษย์
- นักเรียนคนที่ 3 : ร่วมคิดกับครูว่าควรเรียนสิ่งนั้นหรือไม่และมีประโยชน์อย่างไร
- นักเรียนคนที่ 4 : นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดความดีเด่นของเนื้อหา
- นักเรียนคนที่ 5 : มีส่วนร่วมในการเลือกและให้การบ้านร่วมกับครู
- นักเรียนคนที่ 6 : นักเรียนเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอน

ผู้บริหาร ได้กล่าวถึงความมุ่งหวังที่มีต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนของครูว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน พิจารณาถึงศักยภาพของนักเรียนและครูว่ามีความพร้อมเท่าใด การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมทำอย่างไร การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนเป็นเรื่องดีเพราะทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม นักเรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนเองร่วมกำหนดจึงน่าจะมีความสุขเพราะได้เรียนในสิ่งที่ตนเองกำหนดคือ การวางแผนการสอน เนื้อหา รวมถึงการวัดผล ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้นแต่ละขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนเท่าที่เป็นไปได้ นักเรียนและครูจึงเปลี่ยนบทบาทไปจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก ส่วนนักเรียนเปลี่ยนบทบาทจากผู้เรียนที่เป็นผู้รับจากครูอย่างเดียวเป็นผู้ร่วมกับครูศึกษาค้นคว้าเพื่อมาจัดการเรียนการสอน

จะเห็นได้ว่านักเรียนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในทุกขั้นตอน เช่นเดียวกับครู และผู้บริหารต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น มีการยอมรับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนบทบาททั้งนักเรียนและครู คือครูปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ร่วมกับนักเรียนใน

การจัดการเรียนการสอน แต่นักเรียนยังให้ความสำคัญกับครูโดยให้ครูเป็นผู้ตรวจสอบ ดูแลความเหมาะสมในเรื่องต่างๆ ที่นักเรียนมีส่วนร่วมซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนจะเป็นประโยชน์แก่การจัดการเรียนการสอนมากที่สุด

สรุปได้ว่า รูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

1. ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เพราะการมีส่วนร่วมนั้นทุกคนต้องร่วมมือกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งจะไม่ร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนไม่ได้ ทุกคนที่เข้าร่วมจะต้องยอมรับในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเพราะต้องร่วมกันคิด ร่วมทำและร่วมประเมินผล ซึ่งหมายถึงทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเพราะต้องร่วมมือกันทำจะขัดแย้งกันไม่ได้ดังที่นักเรียนและครูร่วมมือกันในการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบที่ได้ร่วมกันพัฒนาบทบาทในการวิจัยครั้งนี้

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอนเป็นสิ่งจำเป็นเพราะการวางแผนเป็นเสมือนการกำหนดแนวทางในการดำเนินกิจกรรมเพื่อไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนการสอน นักเรียนจึงต้องมีส่วนร่วมเพราะเป็นการนำเอาความต้องการของนักเรียนไปกำหนดไว้ในแผนการสอนตามรูปแบบในความเป็นจริง เพื่อจะได้นำไปสู่การปฏิบัติคือ นำแผนการสอนไปสอน

3. มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการ เพราะนักเรียนเป็นผู้เรียนจึงต้องเรียนตามความต้องการของนักเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการในการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การเรียนการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนที่จะเรียนรู้และก่อให้เกิดความสุขและพึงพอใจในการเรียนรู้

4. ร่วมกันค้นคว้าหาข้อมูลที่ต้องการเรียน การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนนี้ นักเรียนต้องมีการจัดเตรียมการเรียนการสอนล่วงหน้าในการค้นคว้าหาความรู้เพื่อนำมาเรียน หรือนักเรียนมีความต้องการจะเพิ่มเติมเนื้อหาให้มากขึ้น การค้นคว้าเรื่องที่จะเรียนจึงเป็นหน้าที่ของนักเรียนที่ต้องร่วมกันในการค้นคว้าข้อมูลมาเพิ่มเติมที่จะเรียน

5. การจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นไปที่ตัวนักเรียนเป็นสำคัญ เพราะนักเรียนเป็นผู้ที่ต้องเรียนรู้ด้วยตนเองโดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกโดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดหัวข้อที่จะเรียนแล้วไปศึกษาค้นคว้าข้อมูลตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อมาเรียนรู้ร่วมกัน

6. การปรับเปลี่ยนบทบาทของนักเรียน ครูและผู้บริหาร เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในทุกขั้นตอน ครูและผู้บริหารต้องเปลี่ยนบทบาทไปจากผู้สอนเป็น

ต่อจากนั้นครูเริ่มให้ความรู้แก่นักเรียนโดยการให้ศึกษาเอกสารการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของเอกสารประกอบและบรรยายข้อสงสัยของนักเรียนในเรื่องของการสอนตั้งแต่เริ่มต้นจนจบแต่นักเรียนต้องนำไปศึกษาด้วยตนเอง

สรุปผลการอภิปรายกลุ่ม พบว่า การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนต้องดำเนินการกำหนดแผนการสอนและมีการนำไปปฏิบัติการสอนจริงเพื่อจะได้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามแผนที่กำหนดไว้ และได้ข้อสรุปเกี่ยวกับวิธีการสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา 2 ช่วงชั้นที่ 4 ประวัติศาสตร์และมีการปฏิบัติการสอนจริงโดยการสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อประเมินผลการเกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

3. การวางแผนการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

การกำหนดแผนการปฏิบัติการสร้างพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนนั้นเริ่มตั้งแต่การจัดทำแผนการสอนวิชาสังคมศึกษา 2 ช่วงชั้นที่ 4 ประวัติศาสตร์เพื่อเป็นสื่อในการสร้างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมองและการอภิปรายจัดทำแผนพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนแล้วให้นำมาวางแผนการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

ตาราง 4 แผนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

เรื่อง	วัตถุประสงค์	วิธีการ
1. การจัดทำแผนการสอน	1. ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการสอน 2. ทราบความหมาย ขั้นตอนของการจัดทำแผนการสอน	1. การบรรยาย 2. การค้นคว้าจากเอกสาร 3. การอภิปราย

ตาราง 4 (ต่อ)

ที่	เรื่อง	วัตถุประสงค์	วิธีการ
2	สำรวจความต้องการ/ ปัญหา	ร่วมกันกำหนดความต้องการ/ปัญหาของ ผู้เรียน	1.สนทนากลุ่ม 2.การอภิปราย 3.ระดมพลังสมอง
3	วางแผนการสอน ประกอบด้วย 3.1 การกำหนด วัตถุประสงค์ 3.2 การเลือกเนื้อหา 3.3 การกำหนดวิธีสอน 3.4 การกำหนดสื่อ 3.5 การกำหนด การวัดผล ประเมินผล	1.เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทาง การเรียน การสอน 2.เพื่อร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ 3.เพื่อร่วมกันกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ 4.เพื่อร่วมการกำหนดใช้วิธีการ ในการเรียนรู้ที่เหมาะสม 5.เพื่อร่วมกันกำหนดวิธีการวัดผล การเรียนรู้ ตรวจสอบผลการเรียนรู้	1.ระดมพลังสมอง 2.การอภิปราย 3.การสนทนากลุ่ม
4	การดำเนินการสอน ประกอบด้วย 4.1 ช้่นนำเข้าสู่บทเรียน 4.2 ช้่นสอน 4.3 ช้่นสรุป	1. เพื่อร่วมกันแสดงพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในขณะจัดการเรียนการสอน 2. เพื่อให้ผู้เรียนทราบเกี่ยวกับเนื้อหา เรื่องประวัติศาสตร์ที่ต้องเรียนรู้	1.การสนทนากลุ่ม 2.ระดมพลังสมอง
5	การวัดผล ประเมินผล	เพื่อร่วมกันประเมินกิจกรรมผลการเรียน วางบรรลจุดประสงค์ที่ร่วมกันกำหนดไว้	1.ระดมพลังสมอง 2.การอภิปราย
6	การประเมินผล การปฏิบัติ	เพื่อร่วมกันประเมินการพัฒนาบทบาท การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัด การเรียนการสอนที่ร่วมกันกำหนด เมื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอนจริง	1.ระดมพลังสมอง 2.การอภิปราย 3.การสนทนากลุ่ม

การร่วมกันกำหนดแผนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน จากการสังเกตว่านักเรียน ครู มีความตั้งใจในการร่วมกันกำหนดแผน เมื่อดำเนินการเสร็จแล้วทุกคนมีสีหน้าภูมิใจ มีสีหน้ายิ้มแย้มเมื่อได้แผนออกมาและผู้วิจัยได้แจกแผนให้กับทุกคนแล้วถามว่า “จากแผนที่จัดทำขึ้นมีความเหมาะสมหรือยังมีผู้ใดจะเสนอความคิดเพื่อปรับปรุงแผนที่โปรดแสดงความคิดเห็นด้วยครับ” จากความเห็นส่วนใหญ่บอกว่า “แผนที่ร่วมกันจัดทำขึ้นมีความเหมาะสมแล้ว” ผู้วิจัยจึงสรุปว่า ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

จากแผนพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงเสนอให้นำไปสู่การปฏิบัติคือการสร้างแผนการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการสอนซึ่งเป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนด้วยโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมองและการอภิปราย เพื่อสร้างเป้าหมายคือการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยการสร้างแผนการสอนวิชาสังคมศึกษา 2 ประวัติศาสตร์ ดังนี้ แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มโดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษารายละเอียดของวิชาสังคมศึกษา 2 ช่วงชั้นที่ 4 ประวัติศาสตร์แล้วครูอธิบายรายละเอียดและความสำคัญของเนื้อหาให้นักเรียนทราบอีกครั้งหนึ่ง พร้อมชี้แจงเหตุผลความจำเป็น ประโยชน์ รวบรวมข้อเสนอแต่ละคนจัดเป็นหมวดหมู่ โดยเป็นแนวทางที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นข้อเสนอของกลุ่มตัวแทนกลุ่มนำเสนอสมาชิกร่วมกันซักถามให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม นักเรียนและครูได้ร่วมกันวิเคราะห์เนื้อหาที่จะต้องเรียน โดยร่วมกันจำแนกเนื้อหาออกเป็น 3 ตอนด้วยกันแล้ว ร่วมกันพิจารณาว่าเรื่องใดมีความสำคัญมากกว่ากันเพื่อนำมาเรียนก่อนโดยแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่มเพื่อพิจารณาความสำคัญของเรื่องที่จะเรียน ต่อจากนั้นได้ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอเรื่องตามลำดับความสำคัญตามเหตุผลของแต่ละกลุ่มกำหนดไว้ให้ที่ประชุมทราบแล้วร่วมกันพิจารณาโดยตัวแทนกลุ่มคัดเลือกเนื้อหาไว้เป็นประเภทโดยรวมเรื่องที่เหมือนกันไว้ด้วยกันแล้วแต่ละคนพิจารณาว่าเรื่องใดสำคัญควรอยู่ลำดับใดโดยเขียนลำดับบนกระดาษแล้วรวมคะแนนว่าเรื่องใดสำคัญที่ได้คะแนนมากที่สุดให้เป็นลำดับหนึ่ง

เมื่อนักเรียนได้เลือกลำดับเรื่องที่จะเรียนแล้วให้นักเรียนเลือกที่จะทำเรื่องใดที่สามารถทำได้เองให้ตัดสินใจเลือกที่จะทำโดยการลงชื่อในกระดาษของเรื่อง แบ่งกลุ่มย่อยตามเรื่องออกเป็น 3 เรื่องตามหลักสูตรของวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 4 ในวิชาสังคมศึกษา 2 ประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 1) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ 2) ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท และ 3) องค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล แล้วนำมาจัดทำแผนการสอน นักเรียนได้ดำเนินการจัดแผนการสอนของแต่ละกลุ่ม

ทั้ง 3 กลุ่ม กลุ่มละหัวข้อ ดังนี้ แผนการสอนเรื่อง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท และ องค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล จำนวน 3 แผนการสอน เมื่อแต่ละกลุ่มดำเนินการจัดทำแผนการสอนแล้ว ตัวแทนแต่ละกลุ่มได้นำเสนอแผนการสอนในที่ประชุมโดยนำเสนอรายละเอียดต่างๆ ของแผนการสอนที่ประชุมได้มีการอภิปรายเพิ่มเติมและตกลงนำแผนการสอนไปใช้ในการสอนโดยให้ครูพิจารณาที่ว่าใช้สอนได้หรือไม่ ครูตรวจสอบแผนการสอนสักครู่แล้วพยักหน้า ตอบว่า “แผนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนนี้ใช้สอนได้แต่ต้องมีการปรับปรุงบางส่วน การปรับปรุงนั้นเราต้องช่วยกันปรับปรุงก่อนถึงจะสามารถไปใช้เป็นแนวการสอนได้” นักเรียนได้ยินแล้วก็ตบมือบางคนตะโกนว่าด้วยความดีใจว่า “พวกเราสามารถทำแผนการสอนได้แล้ว มีส่วนร่วมแล้วจริงๆ” ต่อจากนั้นที่ประชุมได้กำหนดวางแผนการสอนอีกครั้งเพื่อปรับปรุงแผนการสอนให้สมบูรณ์เพื่อครูจะได้นำแผนการสอนไปสอนในวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2547 เวลา 12.15–13.05 น. ณ ห้องเรียน 202 ของโรงเรียน

สรุปความต้องการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน พบว่า ความต้องการที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและมีการยอมรับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน มีความแตกต่างกับความต้องการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ในปัจจุบันบทบาทการจัดการเรียนการสอนเป็นของครูเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งยังขาดความรู้ความเข้าใจของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน มีการยอมรับมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนมีน้อย ดังนั้นนักเรียน ครู และผู้บริหารได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายว่านักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกชั้นตอน

ตอนที่ 3 การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

จากการประชุม AIC ทำให้เกิดความต้องการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ทุกคนเกิดการยอมรับร่วมกัน คือ นักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนทั้งหมดเริ่มตั้งแต่ นักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนมาประชุมกันโดยเริ่มศึกษาเกี่ยวกับการจัดแผนการสอนของครู จากการบรรยายของครูและค้นคว้าหาความรู้จาก

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนการสอน ซึ่งผลการศึกษาค้นคว้าทำให้ผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการสอน มีองค์ประกอบดังนี้

1. การสำรวจปัญหาและความต้องการ
2. วางแผนการสอน ประกอบด้วย
  - 2.1 จุดประสงค์การสอน
  - 2.2 เนื้อหา
  - 2.3 วิธีสอน
  - 2.4 สื่อการสอน
  - 2.5 การวัดผล ประเมินผล
3. การดำเนินการสอน ประกอบด้วย
  - 3.1 ขั้นนำ
  - 3.2 ขั้นสอน
  - 3.3 ขั้นสรุป/การวัดผลการเรียนรู้
4. ประเมินผล

การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนได้ดำเนินการพัฒนาบทบาทตามแผนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนที่ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดไว้แล้วจึงนำผลของการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนที่ได้ไปใช้ในการเรียนการสอนจริงแล้วยังใช้ในรูปของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ประชุมทำกระบวนการ AIC มีการปฏิบัติการประกอบด้วยการวางแผน ซึ่งนักเรียน ครู และผู้บริหารได้ร่วมวางแผนการสอนซึ่งมีกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การสำรวจปัญหาและความต้องการ การกำหนดจุดประสงค์ กำหนดเนื้อหา กำหนดวิธีสอน กำหนดสื่อการสอน กำหนดวิธีการวัดผลประเมินผล ขั้นปฏิบัติการและสังเกต เป็นการดำเนินการสอน ประกอบด้วยขั้นนำ ขั้นสอนและขั้นสรุป การประเมินผล เป็นการวัดผล ประเมินผลการเรียน การสอนและการปรับปรุงแก้ไข มีการดำเนินการ ดังนี้

วงจรถูกที่ 1

1. การวางแผน

1.1 การสำรวจปัญหาและความต้องการ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดให้มีการสำรวจปัญหาและความต้องการในการเรียนของนักเรียนเป็นวิธีที่จะทำให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการของนักเรียนที่แท้จริง ในขั้นตอนนี้ได้ดำเนินการแล้วแต่จะมาทบทวนอีกครั้งเพื่อเป็นการยืนยันความต้องการที่แท้จริง โดยเริ่มจากการแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม โดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาเนื้อหาของเรื่องที่จะเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 4 ในวิชาสังคมศึกษา 2 ประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย หลักสูตรทางประวัติศาสตร์ ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทและองค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล ให้นักเรียนเลือกเรื่องราวที่จะเรียนเรื่องใดก่อนจำนวน 3 เรื่อง นักเรียนได้เลือกเรื่อง หลักฐานทางประวัติศาสตร์เพราะเป็นเรื่องที่ตรงกับความสนใจของผู้ร่วมวิจัยเป็นส่วนใหญ่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครู : จะเริ่มเรียนเรื่องใดเป็นลำดับแรก

นักเรียนคนที่ 1 : การที่จะศึกษาทางประวัติศาสตร์นั้นจะต้องทราบถึงยุคที่เกิดของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก่อนจะสามารถที่จะนำมาศึกษาได้จึงควรที่จะศึกษาเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่นได้

นักเรียนคนที่ 2 : ผมมีความตั้งใจที่อยากเรียนในเรื่องที่ต้องการก่อนเพราะบริเวณนี้มีโบราณวัตถุมากมายที่ผมต้องการเรียนรู้ ...ชุมชนแห่งนี้มีของเก่าให้ศึกษาจำนวนมากผมจึงเห็นควรว่าน่าจะศึกษาว่าเป็นของเก่าในอยู่ในยุคใดเป็นหลักฐานประเภทใดก่อน

ครู : การศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อให้ความรู้เรื่องราวภูมิหลังนั้นต้องมีการสร้างความรู้และความเข้าใจในเหตุการณ์ ต้องทราบถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ว่าอยู่ในยุคใดก่อนเพราะหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้นมีหลากหลายมากมายจึงต้องสรุปประเภทและลักษณะของหลักฐานตามยุคสมัย

ผู้บริหารโรงเรียน : การจะเรียนเรื่องใดก่อนหลังนั้นผู้เรียนควรมีส่วนร่วมกำหนดร่วมกับครู เพราะผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนได้รู้ว่าต้องเรียนอะไร ตรงกับความต้องการหรือไม่ ควรรู้เรื่องใดมาก่อนเรียน เมื่อได้ร่วมเลือกเรื่องที่จะเรียนร่วมกับครูทำให้รู้แนวทางการเรียน นักเรียนต้องหาความรู้ในเรื่องนั้นก่อนเรียน อีกทั้งตัวครูก็ต้องช่วยแนะนำนักเรียนด้วยถึงจะไปกันได้

สรุปได้ว่าการแบ่งกลุ่มอภิปรายถึงความต้องการในการเรียนของผู้ร่วมวิจัยว่ามีความต้องการจะเรียนประวัติศาสตร์เรื่องใดก่อน พบว่าผู้ร่วมวิจัยมีความต้องการที่จะเรียนรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นลำดับแรก โดยครูทำหน้าที่ผู้แนะนำอธิบายถึงความสำคัญของเรื่องแต่ละเรื่องที่นักเรียนจะต้องเรียน นักเรียนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจเลือกที่จะเรียน ต่อจากนั้นครูกับนักเรียนร่วมกันวางแผนการสอน เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยการกำหนดจุดประสงค์ เลือกเนื้อหา วิธีสอน สื่อการสอน และการวัดผล ประเมินผลเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการสอน

1.2 การวางแผนการสอน

1.2.1 จุดประสงค์

การจัดการเรียนการสอนนั้นต้องมีการวางแผนเพื่อสร้างแผนการสอน ในการวางแผนการสอน ต้องกำหนดจุดประสงค์เป็นสิ่งแรกเพราะเป็นการกำหนดทิศทางของการสอนว่าครูจะสอนให้นักเรียนบรรลุผลในสิ่งใดบ้าง ดังนั้นในการสอนต้องกำหนดจุดประสงค์ให้ครอบคลุมพฤติกรรม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะและด้านเจตคติและค่านิยม สำหรับการกำหนดจุดประสงค์ ที่ประชุมซึ่งประกอบไปด้วยนักเรียน ครูและผู้บริหารมีมติเลือกเรื่อง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตามที่นักเรียนได้เสนอ โดยที่ประชุมได้ยกมือตกลงเกือบทั้งชั้นเรียนว่า ให้เรียนเป็นลำดับแรก ต่อจากนั้นครูได้แบ่งกลุ่มนักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยนักเรียนแต่ละคนในกลุ่มได้ศึกษาเอกสารและเนื้อหาเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ครูแจกให้อย่างตั้งใจโดยไม่คุยกันทำให้ในห้องเรียนเงียบลงนักเรียนแต่ละกลุ่มได้ใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามากำหนดวัตถุประสงค์มาอภิปรายเพื่อวางแผนการสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยนักเรียนแต่ละคนนั่งคิดเพื่อกำหนดจุดประสงค์ของตนเองแล้วนำมาเสนอในกลุ่มที่ละคน โดยนักเรียนที่เป็นผู้เสนอขึ้นเพื่ออภิปรายจุดประสงค์ของแต่ละคนอย่างตั้งใจจนครบทุกคน โดยเลขานุการกลุ่มทำหน้าที่จดบันทึกจุดประสงค์ของผู้นำเสนอแต่ละคนอย่างละเอียดเพื่อให้ได้จุดประสงค์ของกลุ่มจากการอภิปรายภายในกลุ่มเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของกลุ่ม จำนวน 3 ข้อแล้วส่งให้ครูตรวจสอบ ครูรับจุดประสงค์จากนักเรียนไปตรวจสอบสักครูจากนั้นก็ส่งคืนให้นักเรียนแล้วครูพยักหน้าแล้วพูดกับนักเรียนว่า “ใช้ได้ สามารถนำไปเสนอในที่ประชุมได้” นักเรียนในกลุ่มต่างดีใจจับมือกันในกลุ่ม ต่อจากนั้นแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมานำเสนอจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มโดยนักเรียนทั้งหมด ครู และผู้บริหารร่วมกับนักเรียนแต่ละกลุ่มได้ส่งตัวแทนมานำเสนอจุดประสงค์ของกลุ่มแล้วให้เหตุผลในการคัดเลือกจุดประสงค์อย่างหลากหลาย นักเรียนกลุ่มที่ 1 ได้ออกไปนำเสนอจุดประสงค์ของกลุ่มตนเองแล้วบอกที่ละด้านว่าอยู่ในด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะ และด้านเจตคติและค่านิยม นักเรียนที่

นั่งอยู่ในที่ประชุมโดยได้ยกมือขึ้นแล้วถามว่า “ทางกลุ่มสามารถแบ่งจุดประสงค์เป็นที่ละด้านได้อย่างไร ของกลุ่มของผมยังไม่ได้แบ่งเลยยังรวมกันอยู่ช่วยแบ่งให้กลุ่มของผมบ้าง” ตัวแทนกลุ่มได้มองไปที่นักเรียนที่ถามแล้วยิ้มพร้อมกับกล่าวว่า “การแบ่งนั้นมีอยู่ในเอกสารที่ครูแจกให้แล้วขอให้ศึกษาให้ละเอียดครับจะพบเอง” เมื่อตัวแทนกลุ่มพูดจบครูก็เดินไปที่หน้าห้องแล้วพูดว่า “การเขียนจุดประสงค์และแบ่งเป็นด้านมีอยู่ในเอกสารที่แจกให้ศึกษาอยู่แล้วขอให้นักเรียนนำขึ้นมาศึกษาจะได้เข้าใจ” จากนั้นครูก็บอกให้นักเรียนตบมือให้ตัวแทนกลุ่มที่ออกไปนำเสนอเพราะกลุ่มนี้มีความละเอียดรอบคอบมากและได้นำเสนอได้ถูกต้อง นักเรียนทั้งหมดและครูได้ตบมือ นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลุ่มก็มึนศีรษะลงแล้วกล่าวขอบคุณพร้อมทั้งขอให้ผู้จัดบันทึกเขียนจุดประสงค์ไว้ที่กระดานดำโดยจุดจุดประสงค์เป็นด้าน ต่อจากนั้นตัวแทนแต่ละกลุ่มได้นำเสนอแต่ละหัวข้อจนครบจุดประสงค์ทั้งหมดได้เขียนไว้บนกระดานดำเพื่อพิจารณา ผู้วิจัยได้ถามถึงวิธีการในการรวมจุดประสงค์ให้เป็นจุดประสงค์ในการสอนของที่ประชุม ได้มีนักเรียนลุกขึ้นแล้วเสนอว่าให้มึนคัดเลือกจุดประสงค์ที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปก่อน มีการคัดเลือกจุดประสงค์ที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปจำนวน 2 จุดประสงค์ และเสนอให้รวมจุดประสงค์ที่คล้ายกันให้อยู่ด้วยกัน ครูได้ลุกขึ้นแล้วพูดว่าวิธีการนี้ใช้ได้ขอสนับสนุน ทำให้นักเรียนที่เสนอมีสีหน้าทีภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนเองเสนอ ในที่ประชุมจึงดำเนินการรวมจุดประสงค์เข้าด้วยกันเหลือ 3 จุดประสงค์ นักเรียนจึงไม่ได้คัดเลือกเพราะจำนวนเท่ากับที่ต้องนำเสนอไว้ 3 จุดประสงค์ ต่อจากนั้นครูเป็นผู้ช่วยแนะนำอภิปรายว่าจุดประสงค์ใดควรอยู่ในด้านใดในแต่ละด้านจำนวน 3 ด้าน เมื่อนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจแล้วนักเรียนทั้งหมดช่วยกันเขียนจุดประสงค์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ผลที่ได้จากการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ของแผนการสอน เรื่อง หลักฐานหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือจุดประสงค์ 3 ด้าน ที่มาจากนักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมกำหนดรวมถึงครูด้วยสามารถกำหนดจุดประสงค์ได้ ดังนี้ ด้านความรู้นักเรียนสามารถแบ่งยุคจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ ด้านทักษะและกระบวนการนักเรียนมีความพยายามและเกิดทักษะกระบวนการในการศึกษา ค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์นักเรียนเกิดความรักและหวงแหนโบราณวัตถุของชาติ

เมื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์ความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ นักเรียน ครู และผู้บริหารมีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการกำหนดวัตถุประสงค์เป็นเรื่องที่ดีเพราะนักเรียนสามารถที่จะกำหนดความต้องการในการเรียนได้ทำให้ทราบถึงความต้องการในการเรียน ผู้ร่วมวิจัยส่วนใหญ่เห็นด้วย แต่นักเรียนยังไม่กล้าแสดงออก

ครู กล่าวถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของนักเรียนในการกำหนดจุดประสงค์ว่าเป็นครั้งแรกที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์และยังเป็นการเรียนรู้ให้ในเรื่องของสร้างแผนการสอนทำให้นักเรียนแสดงออกไม่เต็มที่ แต่นักเรียนสามารถร่วมกำหนดจุดประสงค์ได้เป็นสิ่งที่ดีเพราะนักเรียนได้แสดงความสามารถของเขาออกมาให้เห็นว่านักเรียนมีศักยภาพมากซึ่งครูมองข้ามไป นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้เร็วและปฏิบัติได้จากความรู้จากที่ครูให้เรียนรู้ในเรื่องการจัดทำแผนการสอน ดังนั้นนักเรียนสามารถในการร่วมกำหนดจุดประสงค์ตามความต้องการของเขาได้

นักเรียน ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ว่าเป็นครั้งแรกตั้งแต่เรียนมาที่ได้ร่วมกำหนดความต้องการของตนเองที่จะเรียนเป็นจุดประสงค์เพื่อให้ตนเองเรียน โดยนำความรู้เรื่องการวางแผนการสอนที่ครูสอนมาใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์ โดยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายกลุ่มต่อจุดประสงค์ของสมาชิกในกลุ่ม ถ้าไม่แน่ใจว่าความคิดของตนถูกต้องก็ถามครู เพื่อขอคำแนะนำในการกำหนดจุดประสงค์ครูเป็นผู้ให้คำแนะนำแก่นักเรียนจึงมีบรรยากาศเป็นกันเองเพราะทุกคนมีโอกาสที่เสนอความคิดเห็นของตนเองให้เพื่อนทราบ และแสดงความคิดเห็นต่อจุดประสงค์ของเพื่อน ดังที่นักเรียนกล่าวถึงความรู้สึกในการมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ว่า

- นักเรียนคนที่ 1 : ผมรู้สึกดีใจมีส่วนร่วมกำหนดจุดประสงค์ในการเรียนหลักฐานทางประวัติศาสตร์
- นักเรียนคนที่ 2 : ผมได้ร่วมกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ทำให้ผมรู้ว่าจะต้องเรียนอย่างไรที่จะทำให้บรรลุ
- นักเรียนคนที่ 3 : จุดประสงค์ที่ผมกำหนดขึ้นเอง ทำให้ผมมีการเตรียมตัวไว้ก่อนที่จะถึงเวลาเรียน...
- นักเรียนคนที่ 4 : ทำให้ผมมีความรู้สึกภูมิใจที่ได้ร่วมกำหนดจุดประสงค์ร่วมกับเพื่อนและครูซึ่งเป็นความต้องการของตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่น่าไปสอน”

ผู้บริหาร ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของการมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ของนักเรียนว่า นักเรียนมีความสามารถที่เราต้องยอมรับว่าเรียนรู้ได้เร็วจากการสอนของครูเรื่องการจัดทำแผนการสอน ซึ่งนักเรียนได้ร่วมกันกำหนดจุดประสงค์ของการสอนจากความต้องการของเขา สามารถนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์ได้ดี แต่ยังใช้เวลานานมาก การเขียนยังไม่ราบรื่น ครูยังแนะนำอยู่บ้างแต่ทุกคนก็ได้แสดงความคิดเห็นในกลุ่มแล้วนำมาวมกันในกลุ่มใหญ่

แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของนักเรียน ส่วนผู้บริหารเป็นเพียงผู้ดูแลว่าจุดประสงค์ที่นักเรียนมีส่วนร่วมกำหนดนั้นอยู่ในกรอบที่โรงเรียนกำหนดไว้หรือไม่ จุดประสงค์ที่นักเรียนร่วมกำหนดนั้นอยู่ในขอบเขตที่โรงเรียนกำหนดไว้แต่จะต่างกันในระยะยืดหยุ่นเท่านั้น

สรุปได้ว่าการกำหนดจุดประสงค์เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางการสอน ดำเนินการโดยใช้วิธีการ การเรียนรู้ ระดมพลังสมอง และอภิปรายกลุ่ม นักเรียนได้นำความรู้จากการเรียนรู้จากครูและศึกษาค้นคว้ามาร่วมกันคิดแล้วกำหนดเป็นจุดประสงค์ในการวางแผนการสอนทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์เป็นครั้งแรก ซึ่งก่อนทำการศึกษาค้นคว้ามีส่วนร่วมในการจัดเรียนการสอนของนักเรียนไม่พบว่านักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์การจัดทำแผนการสอนที่เปรียบเสมือนการกำหนดทิศทางของการเรียนรู้ เพราะโรงเรียนยังไม่ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนเลย ในการกำหนดจุดประสงค์ครั้งนี้มีครูทำหน้าที่ช่วยแนะนำ วิธีการ แหล่งเรียนรู้ หนังสือที่เกี่ยวข้องทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดได้จุดประสงค์ 3 ด้านที่มาจากนักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมกำหนดรวมถึงครูด้วยสามารถกำหนดจุดประสงค์ได้ ดังนี้ ด้านความรู้นักเรียนสามารถแบ่งยุคจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ ด้านทักษะและกระบวนการนักเรียนมีความพยายามและเกิดทักษะกระบวนการในการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์นักเรียนเกิดความรักและหวงแหนโบราณวัตถุของชาติ ซึ่งต้องใช้เวลากำหนดจุดประสงค์เวลามากพอสมควร

1.2.2 เนื้อหา

ขั้นต่อไปจากการกำหนดวัตถุประสงค์ เป็นการเลือกเรื่องที่จะเรียน แต่ก่อนการเลือกเรื่องที่จะเรียนครูแนะนำหนังสือและแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์แก่นักเรียนให้ไปศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมากำหนดเนื้อหามาก่อนแล้ว เมื่อครูได้แบ่งกลุ่มแล้วนักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมอภิปรายร่วมกันเพื่อกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้จากหลักสูตรจากเอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย หลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะยุคสมัย หลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะการบันทึก หลักฐานประเภทที่แบ่งตามเจตนาของผู้เกี่ยวข้องและหลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะและสิ่งแวดล้อม ก่อนที่นักเรียนจะเลือกเรื่องที่จะเรียนรู้ครูอธิบายถึงความสำคัญของเนื้อหาในแต่ละเนื้อหา นักเรียนแต่ละกลุ่มได้เลือกเนื้อหาที่จะเรียนแล้วอภิปรายกันในกลุ่ม พร้อมทั้งนำมาจัดเรียงลำดับเนื้อหาของการเรียนรู้แล้ว นำเสนอต่อที่กลุ่มใหญ่พร้อมทั้งให้เหตุผลต่อที่กลุ่มใหญ่ที่ประชุมลงความเห็นในการเรียงลำดับเนื้อหาที่จะเรียนก่อนหลัง ผลการประชุมนักเรียนได้เลือก

เรียนเรื่อง หลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะยุคสมัยก่อนเนื้อหาอื่น เนื่องจากนักเรียนมีเหตุผลว่ายุคสมัยเป็นเรื่องสำคัญสามารถเรียนรู้ได้ง่ายเพราะเป็นการนับตามระยะเวลา เมื่อเรียนรู้เรื่องนี้แล้วจะทำให้เข้าใจเนื้อหาการแบ่งยุคแบบอื่นได้ง่ายขึ้น การเรียงลำดับเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นไปตามเอกสารที่หลักสูตรกำหนดไว้ นักเรียนเสนอให้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาจากหลักสูตรโดยนักเรียนคิดว่าเนื้อหาจากหนังสือหลายเล่มตามคำแนะนำของครู ซึ่งครูก็ยิ้มแล้วตอบตกลงให้ทำการเพิ่มเนื้อหาตามความต้องการของนักเรียน เนื้อหาจึงมีความครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น

ผู้วิจัยสังเกตว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกเรื่องที่จะเรียน โดยเริ่มจากการศึกษาเนื้อหาของเรื่องที่จะเรียนทั้งหมดก่อนด้วยตนเองแล้วครูบรรยายเนื้อหาและความสำคัญของเรื่องที่จะเรียนแต่ละเรื่องแล้ว นักเรียนร่วมกันศึกษาเนื้อหาของแต่ละเรื่องแล้วกำหนดความสำคัญของเรื่องที่ต้องการจะเรียนในแต่ละเรื่องเป็นการจัดลำดับเรื่องที่จะเรียนเมื่อจัดลำดับแล้วนักเรียนก็จะเลือกเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกมาเรียนก่อน จากนั้นนักเรียนจะเพิ่มเติมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยการค้นคว้าเพิ่มเติมจากเนื้อหาที่กำหนดเพื่อนำมากำหนดเป็นเรื่องที่จะเรียนก่อน

จากการสัมภาษณ์ผู้ร่วมวิจัยในการมีส่วนร่วมในการเลือกที่จะเรียนของนักเรียน

ครู กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการเลือกเรื่องที่จะเรียนของนักเรียนว่าจากการทำหน้าที่บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องที่จะเรียนแก่นักเรียนฟังก่อนนั้นเป็นการให้นักเรียนได้มีข้อมูลเพื่อตัดสินใจด้วยตนเองว่าจะเรียนเนื้อหาเรื่องใดก่อน เมื่อนักเรียนได้ทราบถึงความสำคัญของแต่ละเนื้อหาของเรื่องที่จะเรียนแล้วนักเรียนก็จะศึกษาถึงความสำคัญแล้วว่ามี ความสำคัญเพียงใดเพียงพอหรือไม่ในการเรียนรู้ เมื่อนักเรียนนำข้อมูลไปตัดสินใจเลือกแล้ว นักเรียนต้องคิดถึงเพื่อนของเขาอีกว่าเห็นด้วยหรือไม่ นักเรียนต้องทำอย่างไรให้เพื่อนยอมรับการเลือกเรื่องที่จะเรียนของเขา ดังนั้นการที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเลือกเรื่องที่จะเรียนนั้นทำให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน ดังการสนทนาของครูว่า “การที่นักเรียนได้ไปค้นคว้า เนื้อหาเรื่องของหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาเพิ่มเติมเพื่อมาร่วมกำหนดเป็นเนื้อหาในการเรียน การสอนนั้นทำให้นักเรียนได้มีความรู้เพิ่มขึ้นเป็นสิ่งที่ดีต้องใช้ความพยายามและความใฝ่รู้อย่างทำให้นักเรียนคนอื่นสามารถที่จะเรียนรู้เพิ่มขึ้นก็เป็นวิธีหนึ่งการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในการร่วมกำหนดเนื้อหา เมื่อนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอนโดยร่วม กำหนดเนื้อหาแล้ว ”

นักเรียน ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการเลือกเรื่องที่จะเรียนว่ารู้สึก ดีใจมากที่สุดที่ได้ร่วมเลือกเรื่องที่จะเรียน เพราะจะได้ทราบถึงเรื่องที่จะเรียนเพื่อนำไปค้นคว้าถึงรายละเอียดของเรื่องและนำสิ่งที่ค้นคว้ามานำเสนอในการเรียนการสอนในชั่วโมงที่จะเรียน ดังที่นักเรียน กล่าวไว้ว่า “จากเอกสารที่ได้รวบรวมมาเพื่อกำหนดเป็นเนื้อหาเพื่อจะเรียนพวกเราช่วยกันหามาแล้วนำมาประกอบกับหนังสือเรียนทำให้พวกเราทราบว่าเนื้อหาเรื่องของหลักสูตรทางประวัติศาสตร์ข้างนอกที่ลึกซึ้งมากกว่าที่หนังสือเรียนมากพวกเราจึงช่วยกันนำมากำหนดไว้ในเนื้อหาที่จะให้พวกเราเรียน เพื่อที่จะได้เรียนรู้ได้มากขึ้นตามที่เรากำลังจะเรียนรู้อีกในเรื่องของหลักสูตรทางประวัติศาสตร์อีกด้วย พวกเราดีใจที่ครูให้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาและชมพวกเราว่ามีความพยายามในการค้นคว้าและใฝ่รู้มาก”

ผู้บริหาร ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการเลือกเรื่องที่จะเรียนของนักเรียนว่านักเรียนจะได้เรียนในเรื่องที่เลือกทำให้นักเรียนรู้สึกว่าได้เรียนในสิ่งที่ต้องการที่ให้นักเรียนรู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการเลือกเรื่องที่จะเรียนและตรวจสอบว่าเป็นไปตามขอบเขตที่กำหนดหรือไม่อย่างไร เพราะเป็นเรื่องของนโยบายด้านการเรียนการสอน

สรุปว่า การกำหนดเรื่องที่จะเรียนนั้นนักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเรื่องร่วมกับครูโดยเรื่องที่จะเรียนนั้นเป็นไปตามหลักสูตรและเอกสารการสอน ซึ่งกำหนดไว้แล้ว ส่วนนักเรียนที่ต้องการในการกำหนดเรื่องที่จะเรียนมากขึ้น ครูเป็นแนะนำนักเรียนดำเนินการเลือกเนื้อหาเรื่องหลักสูตรทางประวัติศาสตร์ มีเนื้อหา 4 ตอน คือ หลักสูตรประเภทที่แบ่งตามลักษณะยุคสมัย หลักสูตรประเภทที่แบ่งตามลักษณะการบันทึก หลักสูตรประเภทที่แบ่งตามเจตนารมณ์ของผู้เกี่ยวข้องและหลักสูตรประเภทที่แบ่งตามลักษณะและสิ่งแวดล้อม หลักสูตรประเภทที่แบ่งตามลักษณะยุคสมัย หลักสูตรประเภทที่แบ่งตามลักษณะการบันทึก หลักสูตรประเภทที่แบ่งตามเจตนารมณ์ของผู้เกี่ยวข้องและหลักสูตรประเภทที่แบ่งตามลักษณะและสิ่งแวดล้อม นักเรียนขอเพิ่มเนื้อหาขึ้นตามความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง โดยมีเพื่อนและครูเป็นผู้ร่วมพิจารณาว่าสามารถกำหนดเนื้อหาที่จะเรียนรู้เพิ่มขึ้นได้หรือไม่ ครูยังเป็นผู้อำนวยการควบคุมและให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนเพื่อกำหนดเรื่องที่จะเรียนรู้

1.2.3 วิธีสอน

นักเรียนได้มีการระดมพลังสมอง การสนทนากลุ่ม ในการเลือกวิธีสอน โดยเริ่มจากครูปรรยายถึงวิธีสอนต่างๆ ให้นักเรียนฟังโดยการยกวิธีสอนหลายแบบมาให้นักเรียนได้เรียนรู้พร้อมยกตัวอย่างวิธีสอนแบบต่างๆ ที่นักเรียนมีประสบการณ์มาแล้ว เช่น การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบสาธิต การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบแก้ปัญหา การสอนแบบจัดทัศนศึกษา เป็นต้น นักเรียนกล่าวว่า “เราเคยผ่านวิธีสอนแล้วแต่เราไม่รู้” แล้วครูให้นักเรียน

ดำเนินการศึกษาเอกสารประกอบการอธิบายทำให้นักเรียนได้ทราบถึงวิธีสอนแล้วทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการสอนแบบต่างๆ มากขึ้น ต่อจากนั้นครูให้นักเรียนได้เสนอให้ใช้วิธีสอนแบบอภิปรายโดยนักเรียนต้องไปค้นคว้าข้อมูล เนื้อหาที่จะเรียนมาประกอบการอภิปรายโดยครูแนะนำให้ไปสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่ครูได้ไปสำรวจมาก่อนแล้วรวมถึงสืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาดำเนินการอภิปรายและไปทัศนศึกษาสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นักเรียนจึงได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนแบบอภิปรายโดยกำหนดให้นักเรียนแต่ละกลุ่มไปค้นคว้าข้อมูลในแต่ละเรื่องที่ได้รับผิดชอบมาแล้วจัดทำรายงาน ครูให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนผู้ออกมาอภิปรายในแต่ละเรื่องตามเนื้อหาที่ได้รับมอบหมาย กลุ่มหรือตัวแทนที่ออกไปอภิปรายจะต้องตอบคำถามของผู้ฟังและครู ซึ่งเป็นหัวข้อที่กำหนดไว้แล้ว จำนวน 4 เรื่อง ครูและนักเรียนได้ร่วมกันกำหนดวิธีการเลือกเรื่องของแต่ละกลุ่มโดยเริ่มจากให้แต่ละกลุ่มเลือกรายการที่จะนำมาอภิปราย ตามความพอใจก่อน ถ้านักเรียนตกลงด้วยการเลือกรายการที่จะอภิปรายตามความพอใจไม่ได้ก็ใช้วิธีจับฉลาก เมื่อนำเสนอวิธีการนี้นักเรียนทุกคนเห็นด้วย แล้วครูได้กำหนดขั้นตอนต่อมาคือนักเรียนต้องทำคือให้กลุ่มไปอ่านหนังสือและทำความเข้าใจดำเนินการค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต ศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่ไปทัศนศึกษาจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สอบถามจากผู้รู้ในเรื่องนั้น แล้วไปศึกษาจากตำนานประวัติ เรื่องราว ในห้องสมุดในชั้นวิธีสอนนี้นักเรียนและครูได้ร่วมกันกำหนดวิธีสอนส่วนด้านกิจกรรมการเรียนการสอนนักเรียนได้กำหนดการจัดการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนครั้งนี้ครูเสนอให้กิจกรรมการเรียนการสอนให้ยึดความสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดขึ้นมา นักเรียนต้องดำเนินการค้นคว้าศึกษาเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต การไปทัศนศึกษาเพื่อให้เกิดประสบการณ์จริงเพื่อให้เกิดความรักและความห่วงใยในโบราณวัตถุ เกิดความรู้ ความเข้าใจแล้วนำมารายงานและการอภิปรายแสดงความคิดเห็นจากความรู้ที่เกิดจากการศึกษา

สรุปได้ว่าการระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม นักเรียนสามารถเลือกวิธีสอนได้โดยครูบรรยายให้นักเรียนฟังก่อนว่าวิธีสอนคืออะไร มีอะไรบ้าง เมื่อนักเรียนเข้าใจแล้วจึงนำมาเลือกวิธีสอนโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ในขั้นการเลือกวิธีสอน ครูเป็นผู้แนะนำความรู้ให้กับนักเรียนที่ไม่เข้าใจเรื่องการสอน เพื่อให้ นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการบรรยายและการค้นคว้าจากเอกสารประกอบการบรรยายไปเลือกวิธีสอนที่มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์และต้องการของตนเอง เมื่อนักเรียนได้เลือกวิธีสอนแบบอภิปรายและ

การสอนแบบทัศนศึกษา รวมถึงกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนไปสืบค้น ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต มาใช้ในการเรียนรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ครู ได้กล่าวถึงการเลือกวิธีสอนว่า ครูเป็นผู้ให้รายละเอียดของการสอนแบบต่าง ๆ โดยเป็นผู้บรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนเรื่องนี้ นักเรียนมีความตั้งใจฟังเพื่อจะได้นำไปใช้ในการมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีสอนให้มีความเหมาะสมในการสอน ครูได้กล่าวว่า “นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีสอนว่ามีอะไรบ้าง วิธีสอนวิธีใดที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อจะเลือกวิธีสอนนั้น...”

นักเรียน ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนว่าจากการเรียนรู้เรื่องวิธีสอน นั้นได้นำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการเลือกวิธีสอนที่ให้เลือกวิธีสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมไปแล้ว

นักเรียนคนที่ 1 ได้กล่าวว่า “เราได้ทราบถึงวิธีสอนแบบต่างๆ เพื่อนำไปกำหนดในการวางแผนการสอนเพื่อจะได้กำหนดวิธีสอนให้เหมาะสมกับความต้องการในการเรียนรู้ของเราในการเรียนรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์จะทำให้เราเข้าใจได้ง่ายขึ้น”

นักเรียนคนที่ 2 ได้กล่าวว่า “ผมอยากจะเลือกวิธีสอนโดยการอภิปรายเพื่อให้เพื่อนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากๆ จึงต้องใช้วิธีสอนนี้ซะใหม่ครับครูเพราะนักเรียนได้รับฟังและสอนกันเองให้เข้าใจในเนื้อหา”

ผู้บริหาร ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีสอนว่า การเลือกวิธีสอนของนักเรียนมีความเหมาะสมกับเนื้อหาที่นักเรียนเลือกแล้ว เป็นการนำความรู้ที่เรียนรู้มาใช้ในการเลือกวิธีสอน คือ ให้นักเรียนสามารถวางแผนการสอนได้เพราะต้องมีการค้นคว้าเนื้อหาที่จะเรียนมาเตรียมการอภิปราย

จากการสังเกตของผู้วิจัย จากการเข้าร่วมในการประชุมกลุ่ม นักเรียนได้ร่วมเลือกวิธีสอนโดยนักเรียนได้นำความรู้ความเข้าใจจากการเรียนรู้ การอภิปรายและระดมพลังสมองมาใช้ในการเลือกวิธีสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ การสอนแบบอภิปรายกับการสอนแบบทัศนศึกษา ในขณะที่เลือกวิธีสอนนั้น นักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจมากพอสมควร ครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ ตรวจสอบความเป็นไปได้ในการเลือกวิธีสอนเพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่นักเรียนได้ร่วมกันกำหนดไว้

1.2.4 สื่อการสอน

ปัจจุบันการเรียนการสอนต้องมีสื่อการสอนประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้นในการวางแผนการสอนนักเรียนแต่ละกลุ่มได้ระดมพลังสมอง อภิปรายภายในกลุ่มเพื่อ

กำหนดสื่อการสอนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยการจัดทำเอกสารประกอบการสอนที่เป็นเนื้อหาของการเรียนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ค้นหารูปภาพที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ครูยังเป็นผู้แนะนำแหล่งเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ไปค้นคว้าข้อมูลมาจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอนและหารูปภาพมาประกอบการนำเสนอและประสานงานการสอนแบบทัศนศึกษาเพื่อได้รับประสบการณ์จริงจากการได้เห็นของจริง ซึ่งครูก็เห็นด้วยในการกำหนดให้มีการสอนแบบทัศนศึกษาเพราะนักเรียนจะได้รับประสบการณ์จริงโดยการไปศึกษากับของจริงที่เป็นโบราณวัตถุ

จากการสังเกตของผู้วิจัยนักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดสื่อการสอนนั้น นักเรียนสามารถกำหนดสื่อการสอนออกมาเป็น เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับความรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และรูปภาพที่เกี่ยวข้องและโบราณวัตถุที่จะเห็นจากการไปทัศนศึกษาเป็นผลจากการระดมพลังสมอง การอภิปรายกลุ่ม มีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก

1.2.5 การวัดผล ประเมินผล

การวัดผล ประเมินผลครั้งนี้ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาจุดประสงค์ ที่ได้กำหนดไว้แล้วเพื่อกำหนดวิธีการวัดผลให้มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ นักเรียนได้ขอให้ครูอธิบายเรื่องการวัดผล ประเมินผล ครูจึงอธิบายถึงความหมายของการวัดผล ประเมินผล เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ร่วมกันระดมพลังสมองจนสามารถยกตัวอย่าง กำหนดวิธีการวัดผล ประเมินผลได้ ครูได้ช่วยแนะนำการวัด ประเมินผลเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์แก่นักเรียนร่วมกันกำหนดการวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ ดังนี้

1.2.5.1 วัดความรู้ความเข้าใจของนักเรียนในการเรียนรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากรายงานการค้นคว้าของนักเรียน

1.2.5.2 ประเมินความรักและความห่วงใยโบราณวัตถุหลังจากการไปทัศนศึกษาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จากการสอบถาม การสังเกต

1.2.5.3 วัดความรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนหลังเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

1.2.5.4 ประเมินการกระบวนกรทางประวัติศาสตร์จากการอภิปราย รายงานสอบถาม

สรุปว่าจากการเรียนรู้ ระดมพลัง และการอภิปราย ของนักเรียนในเรื่องการวัดและประเมินผลสามารถนำมากำหนดการวัดผล การประเมินผลการเรียนการสอนเรื่องหลักฐาน

ทางประวัติศาสตร์ ได้วิธีการวัด ประเมินผลการเรียนจำนวน 4 ข้อ เป็นการวัดผล ประเมินผลในเรื่องการวัดความรู้ ความเข้าใจ ความรัก ความห่วงใย กระบวนการทางประวัติศาสตร์ตามแนวคิดประสงค์ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ นักเรียนสามารถแบ่งยุคจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ ด้านทักษะและกระบวนการนักเรียนมีความพยายามและเกิดทักษะกระบวนการในการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์นักเรียนเกิดความรักและห่วงใย โบราณวัตถุของชาติ โดยการประเมินจากรายงาน การอภิปราย แบบทดสอบการสอบถาม การสังเกต มีครูช่วยเหลือ แนะนำ ให้ความรู้ทำให้นักเรียนกำหนด การวัดผลและประเมินผลครั้งนี้

2. ขั้นตอนการปฏิบัติและการสังเกต

2.1 การดำเนินการสอน

เมื่อเข้าสู่ช่วงเวลาของการเรียนการสอนเป็นการนำแผนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนไว้แล้วไปปฏิบัติหรือทำการสอนตามขั้นที่ร่วมกันกำหนดโดยนักเรียนและครู ซึ่งการดำเนินการตามแผนการสอนนี้ครูผู้สอนต้องยึดเป็นแนวทางในการสอน การดำเนินการสอนตามแผนการนั้นมี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการสอนและขั้นสรุปในการดำเนินการสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ในขั้นนำเข้าสู่บทเรียนครูนำห่อกระดาษห่อหนึ่งมาให้ให้นักเรียนพิจารณา แล้วให้นักเรียนทายสิ่งที่อยู่ในห่อว่าเป็นอะไรโดยครูห่ออย่างมิดชิดโดยให้นักเรียนมาจับแล้วให้ทายแล้วให้บอกเหตุผลในการทายสิ่งของนั้นว่าเป็นอะไร นักเรียนมีหลักเกณฑ์อย่างไร ในการทายมีนักเรียนตอบคำถามกันมาก เช่น นักเรียนบางคนตอบว่า เป็นก้อนหิน เพราะรู้สึกว่ามีน้ำหนักมาก มีลักษณะกลม เป็นต้น ครูบอกกับนักเรียนว่าวันนี้จะเรียนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ต่อจากนั้นครูดำเนินการแจกแบบทดสอบความรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก่อนเรียนให้นักเรียนทำโดยให้เวลา 10 นาที ครูกล่าวการสอนครั้งนี้เป็นการสอนตามแผนการสอนที่นักเรียนกับครูร่วมกันกำหนดว่าน่าจะดำเนินการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผน แล้วครูนำเข้าสู่บทเรียนโดยอธิบายว่าการที่บอกลักษณะของวัตถุนั้นต้องใช้เหตุผล ต้องมีหลักเกณฑ์ที่เชื่อถือได้ต้องมีกระบวนการตรวจสอบที่เป็นระบบเชื่อถือได้ นักเรียนได้กล่าวการทายสิ่งของนั้นตนก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของตนเองในการทายสิ่งของที่ครูนำมาให้ทายนั้นแต่เป็นหลักเกณฑ์ที่ตนกำหนดขึ้น ครูอธิบายว่าการสร้างหลักเกณฑ์ต้องเป็นสากลตรวจสอบได้ มีการศึกษาอย่างเป็นระบบเป็นกระบวนการในการศึกษา และครูได้ดำเนินการตามแผนการสอนโดยเริ่มจากเตรียมการอภิปรายในหัวข้อเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยใช้การอภิปรายแบบซิมโพเซียม

(Symposium) เพราะนักเรียนได้ค้นคว้ามาแล้วล่วงหน้าแล้ว แล้วให้แบ่งกลุ่มตามแผนการสอน ออกเป็น จำนวน 4 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มออกมารายงานที่ละกลุ่มโดยแต่ละกลุ่มออกมาดำเนินการอภิปรายที่หน้าชั้นโดยกำหนดเวลาได้ 6 นาที ในดำเนินการอภิปรายเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในหัวข้อหลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะยุคสมัย จากการสังเกตพบว่านักเรียนได้เลือกเรื่องที่จะอภิปรายและจัดลำดับการอภิปรายกันได้โดยไม่ต้องจับฉลากเพราะนักเรียนตกลงกันได้ สอบถามนักเรียนตอบว่า

“มีความพอใจในการดำเนินการขั้นตอนนี้ของครูเพราะเป็นไปตามแผนการสอนที่ได้ร่วมกันวางแผนไว้ครูดำเนินการสอนได้ดีเป็นไปอย่างราบรื่นไม่รู้สึกว่าจะเป็นไปตามที่เราช่วยกันกำหนดไว้เลยแต่เป็นไปตามที่กำหนดไว้...”

ส่วนนักเรียนได้เตรียมตัวอภิปรายมาแล้วล่วงหน้าและได้ส่งรายงานให้ครูแล้ว พร้อมทั้งนักเรียนได้ร่วมกันจัดห้องเรียนเพื่อการอภิปรายโดยจัดโต๊ะหน้าชั้นให้ผู้อภิปรายนั่งจำนวน 3 ตัว และโต๊ะนั่งสำหรับครู นักเรียนแต่ละกลุ่มได้เตรียมเอกสารประกอบการอภิปรายสำหรับแจกผู้ฟัง และได้เขียนหัวข้อในการอภิปรายไว้ที่กระดานดำ แต่ละกลุ่มได้เตรียมผู้จัดบันทึกการอภิปรายไว้แล้วเพื่อดำเนินการจดการอภิปรายเพื่อนำมาสรุปผลการอภิปรายของแต่ละกลุ่ม

ในขั้นตอนนำเข้าสู่บทเรียนนี้ ก่อนที่นักเรียนแต่ละกลุ่มจะอภิปรายได้ร่วมกันค้นคว้าศึกษาข้อมูลเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อมาจัดทำรายงานและเอกสารประกอบการอภิปราย ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นการเตรียมพร้อมก่อนอภิปราย เป็นการแบ่งหน้าที่ของนักเรียนในแต่ละกลุ่มเพื่อไปรวบรวมข้อมูลมาจัดทำรายงาน และเอกสารประกอบการอภิปราย ทำให้ได้รายงานและเอกสารประกอบการอภิปราย ส่วนครูจะทำให้หน้าที่ให้ความสะดวกและคำแนะนำแก่นักเรียน เช่นหาวิธีการนำเข้าสู่บทเรียน ทดสอบความรู้ก่อนเรียน ร่วมจัดทำเอกสารประกอบการสอน รูปภาพ เพื่อให้การนำเข้าสู่บทเรียนเป็นไปอย่างเรียบร้อย

สรุปว่าขั้นนำเข้าสู่การสอนนั้นนักเรียนได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ครูสามารถหาวิธีการมาทำให้พวกเราเกิดความสนใจที่จะเรียนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์” ดังนั้น ครูจึงผู้นำเข้าสู่การสอนโดยเป็นผู้อำนวยความสะดวกด้วย เช่น แนะนำแหล่งเรียนรู้ให้ไปศึกษาค้นคว้ามาก่อนเรียน ทำให้นักเรียนได้ร่วมกันศึกษาค้นคว้ามาจัดทำรายงานและนำข้อมูลมาอภิปรายในกลุ่มก่อน เป็นการเตรียมความพร้อมในการศึกษาทำให้นักเรียนแต่ละกลุ่มจัดทำรายงานได้

2.1.2 ชั้นสอน

ครูถามนักเรียนถึงรายละเอียดของเรื่องที่ศึกษาในช่วงโมงที่ผ่านมาว่างานที่มอบหมายให้นักเรียนไปค้นคว้าเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ นักเรียนทำงานมาหรือยังนักเรียนตอบว่าได้ไปค้นคว้ามาแล้ว ครูถามต่อไปอีกว่าใครมีปัญหาอะไรในการค้นคว้าหรือไม่ถ้าไม่มีจะให้แต่ละที่แบ่งไว้แล้วออกมาอภิปรายจะเริ่มการอภิปรายโดยกลุ่มที่ 1 ออกมาดำเนินการอภิปรายที่หน้าชั้นโดยกำหนดเวลาได้ 6 นาที เพื่อดำเนินการอภิปรายเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในหัวข้อหลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะยุคสมัย นักเรียนกลุ่มที่ 1 ออกมาอภิปรายหน้าชั้นเรียนเริ่มดำเนินการอภิปรายโดยแนะนำผู้ร่วมอภิปรายและตนเองแล้วเริ่มรายงานเรื่องการแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์แล้วโดยเริ่มจากการแจ้งจุดประสงค์ว่า ต้องการให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ ในการแบ่งยุค และแจ้งหลักเกณฑ์ในการอภิปรายคือจะให้ผู้ร่วมอภิปรายได้ดำเนินการอภิปรายในเวลาคนละ 2 นาที ใช้เวลาทั้งหมด 6 นาที รวมถึงการสรุปผลการอภิปรายโดยแล้วจึงเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามเมื่อดำเนินการอภิปรายจบลง ดังนั้นเมื่อนักเรียนที่เป็นผู้ดำเนินการอภิปรายได้อภิปรายจบลงจึงได้เชิญชวนให้ผู้ฟังซักถาม ปรากฏว่ามีผู้ฟังซักถามจำนวน 3 คน โดยถามว่า “พระพุทธรูปทองคำเป็นหลักฐานประเภทใด” ผู้อภิปรายตอบว่า “เป็นหลักฐานสมัยประวัติศาสตร์ เพราะเป็นหลักฐานที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น ซึ่งเป็นหลักฐานที่เป็นงานศิลปะแขนงประติมากรรม” นักเรียนคนที่ 2 ถามว่า “หลักฐานชั้นต้น หมายถึงอะไรขอให้อธิบายด้วยครับ” ผู้อภิปรายตอบว่า “หลักฐานที่มนุษย์สร้างขึ้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น เช่น ภาพวาด พงศาวดาร เป็นต้น” การอภิปรายดำเนินต่อไปโดยมีกลุ่มนักเรียนออกมาอภิปรายอีก 3 กลุ่ม เมื่อแต่ละกลุ่มมีการดำเนินการสรุปผู้อภิปรายเป็นผู้สรุปโดยครูเป็นผู้ช่วยสรุปแล้วได้ดำเนินการให้แต่ละกลุ่มอภิปรายจนครบ 4 กลุ่ม จากการสังเกตพบว่า นักเรียนได้ถามคำถามเพิ่มขึ้น เป็น 5,7 และ 8 คน และนักเรียนทุกคนตั้งใจที่จะฟังการอภิปรายของทุกกลุ่ม ต่อจากนั้นครูได้แจ้งนักเรียนว่า “การไปทัศนศึกษาสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินั้นไม่สามารถจัดการเรียนการสอนเพราะไม่สามารถเดินทางไปได้ทันเวลาจะดำเนินการแก้ไขอย่างไรเพราะไม่เป็นไปตามแผนการสอนที่วางไว้” ดังนั้นเราจะร่วมกันแก้ไขอย่างไรให้ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ นักเรียนจึงได้ร่วมกันหาทางแก้ไขโดยนักเรียนคนหนึ่งเสนอแนวทางการแก้ไขว่า “ให้ไปศึกษาที่พิพิธภัณฑ์ของวัดที่อยู่ในบริเวณโรงเรียนแทนแล้วจัดทำเป็นรายงานเพื่อนำมาอภิปราย” นักเรียนทุกคนในชั้นเรียนมีความยินดีที่หาแหล่งเรียนรู้มาทดแทนได้ถึงแม้จะไม่ดีเท่าแต่ทุ่นเวลาและระยะทางไม่ไกล เป็นการแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและครูก็เห็นชอบด้วยเพราะเป็นผลให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นและไม่ต้อง

เสียเงินค่าบริการเข้าชมเพราะทางวัดให้นักเรียนเข้าชมโดยไม่เก็บเงิน นักเรียนได้เรียนรู้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ได้การค้นคว้าจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์จริง เมื่อนักเรียนไปศึกษาที่พิพิธภัณฑ์ของวัดเวลาไม่พอ ครูให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า “ควรทำอย่างไร” นักเรียนเสนอว่า “เพื่อให้ครบตามแผนการสอนจะต้องไปทัศนศึกษาที่พิพิธภัณฑ์แต่เวลาไม่พอนักเรียนจะไปเข้าชมเอง เมื่อมีเวลาว่างโดยครูต้องออกหนังสืออนุญาตทางวัดให้เข้าชม โดยนักเรียนจะไปรับใบขออนุญาตจากครูโดยรวมกันเป็นกลุ่มไปตาม เวลาที่ทางวัดเปิดให้เข้าชม” ครูเห็นด้วยเพราะว่า “เป็นทางแก้ที่ทำให้ครบกระบวนการของแผนการสอน” แล้วบอกว่า “จะแจ้งให้ผู้บริหารโรงเรียนทราบเพื่อขออนุญาตให้นักเรียนเข้าไปชมพิพิธภัณฑ์พร้อมกับแจ้งให้ทางวัดทราบต่อไปด้วย”

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ร่วมวิจัยในขั้นตอนการสอนนี้มีความเห็นว่านักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนมากขึ้น เช่นได้อภิปราย การแก้ไขปัญหาในการสอน ทำให้นักเรียนพอใจในการมีส่วนร่วมในการสอน

นักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนโดยการนำข้อมูลที่นักเรียนร่วมกันศึกษาค้นคว้ามาการอภิปราย จัดทำเอกสารประกอบการอภิปราย การซักถาม การตอบคำถามของกลุ่มที่อภิปราย ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาการไปทัศนศึกษาได้สำเร็จ

ครู เป็นผู้อำนวยความสะดวกโดยให้ความรู้ แนะนำ แหล่งเรียนรู้อื่นๆ เพื่อให้ให้นักเรียนได้ไปค้นคว้าข้อมูลมาใช้ในการเรียนการสอน มีส่วนร่วมในการสอน คือเป็นผู้ซักถาม ให้ความรู้เพิ่มเติมจากเนื้อที่สอน อภิปรายเพิ่มเติมจากที่นักเรียนอภิปรายไปแล้วเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหาและยังเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนแก้ไขปัญหาการไปทัศนศึกษาได้สำเร็จ

ผู้บริหาร เป็นผู้ติดตามนิเทศว่าการสอนเป็นไปตามแผนการสอนที่กำหนดหรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดจะแสดงความคิดเห็นเพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างเรียบร้อย

สรุปในขั้นการสอนนั้นครูได้ดำเนินการสอนแบบอภิปรายโดยนักเรียนแต่ละกลุ่มได้ดำเนินการอภิปรายตามที่ได้วางแผนร่วมโดยใช้การสอนแบบอภิปรายและการสอนแบบทัศนศึกษาที่ไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้เพราะไม่ได้คำนึงถึงเวลาและการประสานงาน การติดต่อและระยะทาง งบประมาณที่จะใช้ แต่นักเรียนก็สามารถแก้ปัญหาได้โดยเปลี่ยนการไปทัศนศึกษาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติมาเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัดที่อยู่ในโรงเรียนแทนที่ให้ได้ แก้ไขสถานการณ์ไปได้ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนแผนการสอนให้ดำเนินการไปด้วยดีจาก

ความร่วมมือของนักเรียนกับครู ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดสถานที่ในการทัศนศึกษาใหม่ เพื่อให้เป็นไปตามแผนการสอนที่กำหนดไว้

2.1.3 ชั้นสรุป

เมื่อนักเรียนที่เป็นตัวแทนกลุ่มอภิปรายเรื่องที่ได้รับมอบหมายเสร็จแล้ว นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลุ่มสรุปผลการอภิปราย เปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามโดยผู้อภิปรายและเพื่อนในกลุ่มช่วยกันตอบคำถาม ครูร่วมถามคำถามผู้อภิปรายในบางส่วนที่เป็นสาระสำคัญที่นักเรียนได้รับความรู้ และยังช่วยบางกลุ่มอธิบายเนื้อหาเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความกระจ่างชัดขึ้นในเนื้อหาบางตอน ในการสรุปบทเรียนนั้นครูและนักเรียนได้ร่วมกันสรุปเนื้อหาสาระที่สำคัญที่ได้จากการอภิปรายเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยครูเขียนสรุปบนกระดานดำเพื่อให้ นักเรียนมีความเข้าใจชัดเจนและบันทึกไว้ นักเรียนจดบันทึกเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ครูถามนักเรียนว่ามีปัญหาเรื่องการทำรายงานหรือไม่ นักเรียนบอกว่าไม่มีปัญหาเรื่องการทำรายงานแต่ขอปรับปรุงรายงานเพราะมีบางส่วนไม่ครบ ครูคืนรายงานให้นักเรียนเพื่อให้ไปปรับปรุง แล้วนำมาส่งใหม่โดยให้นักเรียนกำหนดวันส่งรายงาน นักเรียนได้กำหนดวันส่งรายงานที่ปรับปรุงเป็นวันจันทร์ในชั่วโมงเรียนครั้งต่อไป ครูตกลงและได้ให้นักเรียนทำแบบทดสอบความรู้หลังเรียน ในขั้นตอนการสรุปบทเรียนนี้ผู้วิจัยสังเกตพบว่า

ครู ยังมีบทบาทสูงในการสรุปเพราะนักเรียนยังสรุปผลการอภิปรายไม่ครอบคลุมในเนื้อหาที่ได้รับไปอภิปราย ครูจึงต้องช่วยถามคำถาม และช่วยสรุปเพื่อทำให้การสรุปมีเนื้อหาสาระสมบูรณ์ขึ้น แสดงให้เห็นว่าครูยังมีบทบาทมากในขั้นตอนการสรุป และการที่ครูช่วยนักเรียนสรุปเนื้อหานี้มีเรื่องของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะเวลาในการสรุปการอภิปรายของนักเรียนเพื่อให้ทันต่อเวลาทำให้นักเรียนได้มีโอกาสในการสรุปผลการอภิปรายน้อยลงและเป็นไปตามความคิดของครูเป็นส่วนใหญ่ ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในรูปแบบของการช่วยเหลือโดยการถามคำถามและร่วมอภิปรายในฐานะครูเป็นผู้ฟังการอภิปรายเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียนกับครู

นักเรียน เมื่อพิจารณาการสรุปเนื้อหาที่เรียนของนักเรียนพบว่านักเรียนยังไม่ได้นำผลการอภิปรายมาสรุป เป็นประเด็นสำคัญและแนวคิดหลัก ในขั้นตอนการสรุปทำให้ครูต้องช่วยแนะนำเป็นลักษณะของการซักถาม ช่วยสรุป นักเรียนมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันอภิปรายทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่เรียน โดยอภิปราย การซักถาม และตอบคำถามในการอภิปรายทำให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

2.2 การวัดผลและการประเมินผลการเรียน

จากแนวผลการเรียนรู้ ระดมสมอง และการอภิปรายของนักเรียนที่ร่วมกัน กำหนดการวัดผล การประเมินผลการเรียนที่กำหนดไว้ในแผนการสอนด้านการวัดผล ประเมินผล ได้กำหนดไว้ ได้ผลดังนี้

2.2.1 วัดความรู้ความเข้าใจของนักเรียนในการเรียนรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ นักเรียนได้ส่งรายงานการค้นคว้า และรายงานการไปพิพิธภัณฑสถาน พบว่า นักเรียนส่งรายงานจำนวน 40 ฉบับ มีจำนวนหน้า 1-2 หน้าเป็นส่วนใหญ่ ส่งรายงานทันเวลาจำนวน 30 คน ส่วนที่ส่งรายงานเลยเวลาไป 1 วัน จำนวน 8 คน และอีก 2 คนส่งรายงานเลยเวลาไป 2 วัน

2.2.2 การประเมินความรักและความห่วงใยโบราณวัตถุหลังจากการไปทัศนศึกษาที่พิพิธภัณฑสถานแล้ว จากการสอบถามพบว่า นักเรียนรู้สึกว้าโบราณวัตถุต่างๆ ที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถาน นั้นมีความเก่าแก่ มีความสวยงาม เป็นสิ่งที่หายากถ้าเสียหายแล้วไม่สามารถที่จะสร้างทดแทนขึ้นมาได้ รู้สึกภูมิใจว่าในชุมชนของเรามีสิ่งที่มีค่าทุกคนต้องรักษาไว้เพื่อสืบทอดให้คนรุ่นต่อไปได้ภาคภูมิใจในวัตถุโบราณเหล่านี้ จากการสังเกตพบว่านักเรียนซักถามผู้นำชมพิพิธภัณฑสถานด้วยความสนใจ และจดบันทึกด้วยความตั้งใจ

2.2.3 ด้านการวัดความรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนหลังเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน นักเรียนทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังเรียนพบว่าทุกคนมีคะแนนหลังการสอบสูงกว่าคะแนนก่อนสอบ จากการสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับแบบทดสอบก่อนเรียน หลังเรียน มีดังนี้

ผู้วิจัย : คะแนนหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนเป็นเพราะอะไร

นักเรียนคนที่ 1 : ผมว่าแบบทดสอบที่สอบไปนั้นเป็นข้อสอบที่ต้องใช้ความคิดในการตอบ แต่ก็ต้องใช้ความจำบ้างเพื่อมาวิเคราะห์เข้าจัดว่าอยู่ในยุคใดสมัยใด ก่อนเรียนไม่รู้ว่าจะตอบอย่างไร หลังเรียนก็พอทำข้อสอบได้บ้างนำความรู้ที่ได้เรียนมาทำข้อสอบครับ...

นักเรียนคนที่ 2 : ผมพอทำข้อสอบได้ครับเพราะทราบแนวทางมาแล้วจากจุดประสงค์ที่

รวม

กำหนดจะต้องสอบตามจุดประสงค์จึงได้สนใจในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์แล้วก็ดูหนังสือตามนั้นครับ

2.2.4 ด้านจุดประสงค์การประเมินการกระบวนการทางประวัติศาสตร์

จากการประเมินจากคำถามโต้ตอบของนักเรียนในการอภิปรายเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้ง 4 กลุ่ม ครูมีความเห็นว่า

“การโต้ตอบยังมีไม่มากนักอาจเป็นเพราะเวลาน้อยเนื้อหาหนักนักเรียนจึงต้องเร่งเวลาไม่ให้เกินเวลาที่กำหนดไว้ซึ่งมีน้อยมากอยู่แล้ว จึงทำให้การอภิปรายโต้ตอบกันมีน้อยและคำถามซ้ำกันทำให้ไม่ค่อยเห็นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ เช่น วิธีการรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อเท็จจริง นักเรียนพูดถึงตรงนี้น้อยมาก ไม่เห็นว่านักเรียนมีกระบวนการทางประวัติศาสตร์”

การวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอนโดยส่วนใหญ่การเรียนการสอนเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนที่นักเรียนร่วมกันกำหนดเป็นนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ทำให้สามารถทราบแนวทางการเรียนต้องเป็นไปตามจุดประสงค์ ครูต้องออกข้อสอบ การวัดผล ประเมินผลเป็นไปตามจุดประสงค์ แต่มีจุดประสงค์บางจุดประสงค์ที่ไม่เป็นไปตามที่ตั้งไว้ เช่น นักเรียนเกิดกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ยังไม่เป็นไปตามจุดประสงค์ อาจเป็นผลมาจากเวลาน้อยทำให้นักเรียนไม่มีเวลาที่แสดงถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ออกมาเพราะให้การศึกษาเรียนรู้กระบวนการทางประวัติศาสตร์ต้องใช้เวลา จึงจะเกิดกระบวนการทางประวัติศาสตร์ในตัวนักเรียน นักเรียนยังมีการเรียนรู้น้อย ครูจึงสังเกตกระบวนการทางประวัติศาสตร์ได้ยากจึงควรปรับปรุงในด้านการสร้างกระบวนการทางประวัติศาสตร์ให้มากขึ้น

3. ขั้นตอนการสะท้อนการปฏิบัติ

แนวทางประเมินผล ผู้วิจัยได้ติดตามสังเกต สัมภาษณ์ สทนากลุ่มกับผู้ร่วมวิจัยในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนการพัฒนานาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ที่ผู้วิจัยร่วมกันสร้างขึ้น โดยการเรียนรู้ ระดมพลังสมอง อภิปรายและสทนากลุ่มจนสร้างแผนการสอนได้เพื่อนำไปใช้สอนได้ พบว่า การเรียนการสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ในแผนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้สามารถแก้ปัญหาให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น มีส่วนร่วมกำหนดการวัดผลการเรียนรู้แต่ละจุดประสงค์ ผลการวัดเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ครูมีส่วนร่วมในการเสนอแนะความรู้ วิธีการเรียน การศึกษาค้นคว้าเพื่อให้นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติ และกำหนดความต้องการในสิ่งที่ตนเองจะเรียนได้ ทำให้นักเรียน

มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าก่อนดำเนินการวิจัย ซึ่งผู้ร่วมวิจัยได้ให้การยอมรับ โดยการจัดทำแผนการสอน แล้วนำมาให้ครูดำเนินการสอนว่าแผนการสอนสามารถดำเนินการสอนได้ทราบถึงผลที่มีต่อนักเรียนและครู

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า การเรียนการสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ นั้นเป็นไปตามแผนการสอนที่วางไว้ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนใด ครูและนักเรียนมีความรู้สึกต่อ กระบวนการเรียนการสอนตามที่ได้ดำเนินการเรียนการสอนไปแล้วตามแผนการสอนที่นักเรียน และครูร่วมกันกำหนดไว้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ร่วมวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียน การสอนเรื่อง หลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าผู้ร่วมวิจัยมีความพอใจในการมีส่วนร่วมการเรียนการสอนของ นักเรียน เพราะผู้ร่วมวิจัยทุกคนได้ร่วมกันกำหนดขั้นตอนต่างๆ ในการจัดการเรียน การสอนตั้งแต่ การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน และวัดผล การประเมินผลการสอน ซึ่งได้รับคำแนะนำ จากครู ผู้บริหารและผู้วิจัย

นักเรียน ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนว่ามีความพึงพอใจ ในการเรียนการสอนเพราะได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน การดำเนินการสอนและการวัดผล ประเมินผล มีความตั้งใจในการเรียนการสอนมาก เพราะรู้สึกว่าเป็นผู้กำหนดสิ่งต่างๆ ที่เรียนเอง จึงสนใจฟัง ชักถาม อภิปรายในเวลาที่ดำเนินการอภิปรายของเพื่อนนักเรียนที่หน้าชั้น แต่เวลาในการจัดการเรียนการสอนมีน้อยไม่เพียงพอต่อเนื้อหา ส่วนกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การไป ทำศนศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงสถานที่ในการศึกษาโดยนักเรียนได้ร่วมกันเสนอสถานที่ในการ ทำศนศึกษา รวมถึงร่วมกันกำหนดเวลาโดยใช้เวลานอกชั่วโมงเรียนเพื่อให้ครบตามแผน การสอนที่ร่วมกันวางเอาไว้ นักเรียนมีความคิดเห็นว่าเป็นการเพิ่มภาระแก่นักเรียน แต่เมื่อถึงเวลา ไปชมนักเรียนก็ร่วมกันไปชมพิพิธภัณฑ์ของวัดอย่างพร้อมเพียงเพราะนักเรียนทุกคน มีความรับผิดชอบในแผนที่กำหนดไว้

นักเรียนได้กล่าวว่าในการดำเนินการสอนต้องวางแผนใหม่ให้เวลาเหมาะสมขอให้ เพื่อนนักเรียนได้พยายามที่จะรักษาเวลาในการอภิปราย ดังที่นักเรียนพูดกับเพื่อนนักเรียนว่า

นักเรียนคนที่ 1 : พวกเราช่วยกันสรุปหน่อยเพราะเหลือเวลาน้อยแล้ว จะไม่ทันเพราะ พวกเรากำหนดเนื้อหาและกิจกรรมในแผนที่ช่วยกันกำหนดมากไป

นักเรียนคนที่ 2 : พวกเราช่วยกันรักษาเวลาหน่อยครับ เดี่ยวจะไม่ทันเวลาเรื่องที่จะเรียน ยังมีอีกพวกเราช่วยกัน

นักเรียนคนที่ 3 : ครูครับช่วยสรุปอภิปรายให้กลุ่มที่ 3 ด้วยกลุ่มที่ 4 ยังไม่ได้อภิปราย

เลยครับ

นักเรียนจึงต้องร่วมมือกันให้การเรียนการสอนทันเวลาดังที่แผนการสอนกำหนดไว้ เพื่อจะได้ไปสู่จุดหมาย

ครู ได้กล่าวถึงการสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า ครูมีบทบาทมากในการสอนเพราะทุกครั้งที่คุณซักถามนักเรียนจะมีปฏิกิริยาที่มีความเกรงใจและยอมรับในการอภิปรายของคุณ ไม่มีการโต้ตอบกลับหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างกับครูไม่เหมือนกับการตอบคำถามของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน คุณยังเป็นผู้อำนวยความสะดวกและยังได้รับการยอมรับจากนักเรียนในบทบาทของผู้สอนมากกว่า และได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนว่า นักเรียนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการจัดการเรียนการสอนโดยเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการสอนในทุกขั้นตอนโดยสามารถร่วมจัดทำแผนการสอนร่วมกับครูจนได้แผนการสอนที่เป็นแนวทางในการสอนออกมาใช้ในการสอนซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมากที่นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดสิ่งที่นักเรียนต้องการเรียนนักเรียนมีความสุขมากขึ้น ครูได้กล่าวถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนดังนี้

“บทบาทของครูในการสอนแบบอภิปรายครั้งนี้ครูเป็นผู้ฟังเหมือนกับนักเรียนคนหนึ่งจึงต้องเข้าไปซักถามเพื่อให้นักเรียนที่อภิปราย แต่นักเรียนอภิปรายตรงกับเนื้อหาบ่อยมากครูจึงต้องซักถามและอภิปรายให้ตรงประเด็นเนื้อหามากขึ้น ถือเป็นกรให้คำแนะนำแก่นักเรียนซึ่งค่อนข้างเกร็งเพราะคิดว่าจะทำตามที่วางแผนไว้ได้หรือไม่ และอีกอย่างเป็นครั้งแรกที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเอง ครูจึงต้องช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการจัดการสอนครั้งนี้ก่อนเพราะถ้าล้มเหลวนักเรียนก็จะขาดกำลังใจจึงต้องมีการช่วยอภิปรายมากหน่อย ครั้งต่อไปคงน้อยลง เพราะนักเรียนเริ่มรู้จักแล้วว่าต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง การสรุปก็สำคัญนะเพราะจะได้ประเด็นและหลักการเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ นักเรียนต้องสรุปจากการอภิปรายไม่ใช่ลอกมาจากหนังสือแบบนั้นไม่เกิดความรู้ความเข้าใจจริงไหมคะ ในครั้งต่อไปนักเรียนคงมีส่วนร่วมมากขึ้นเพราะครูจะลดการถามคำถามของคุณให้น้อยลงเอาที่จำเป็นจริงและเนื้อหาที่ขาดหายไปเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในเรื่องที่เรียนเท่านั้นดีไหม”

ผู้บริหาร ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมกับการสอนว่า ได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน ผู้บริหารมีส่วนร่วมในการดูแลให้การเรียนการสอนเป็นไปตามนโยบายของโรงเรียน และตรวจสอบการวางแผนการสอนให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้แต่การสอนเป็นหน้าที่ของ

ครู เมื่อผู้บริหารให้นโยบายและครูนำไปปฏิบัติแล้วผู้บริหารจะทำหน้าที่กำกับ ติดตามนโยบายเมื่อได้ร่วมในการวางแผนการสอนแล้วผู้บริหารก็จะดำเนินการติดตามการสอนวางแผนไปไปตามแผนหรือไม่ จึงเข้ามาร่วมนิเทศด้วย

จากผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหารโดยใช้คำถามว่าการเรียนการสอนเป็นไปตามแผนการสอนที่ร่วมการวางแผนหรือไม่ ผู้บริหารกล่าวว่า

“การสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ครั้งนี้เป็นการสอนแบบอภิปรายทำให้ นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนครั้งนี้ ในบางขั้นตอนการนำเข้าสู่บทเรียนนักเรียนมีส่วนร่วม โดยการแบ่งกลุ่ม การจัดลำดับการรายงาน ขั้นตอนการสอนนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการอภิปราย ชักถามแต่การชักถามมีน้อย การอภิปรายยังไม่ตรงประเด็นนักทำให้ครูต้องช่วยในการชักถามและร่วมอภิปรายมากในส่วนนี้ครูมีบทบาทมากที่ไปลดบทบาทของนักเรียน ส่วนขั้นตอนการสรุปนั้นครูช่วยนักเรียนสรุปเนื้อหาสาระหลักการเพราะนักเรียนขาดทักษะในการสรุปครูจึงต้องช่วยสรุป ต่อไปนักเรียนคงสรุปได้ดีขึ้นจากการอภิปราย ด้านการสอนเป็นไปตามแผนการสอนที่วางเอาไว้บางส่วนแต่บางส่วนยังไม่ได้ดำเนินการคือการไปทัศนศึกษาออกสถานที่นั้นเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการจัดการไม่สามารถทำได้เลยเพราะต้องมีการประสานงานก่อน เช่น เตรียมการขออนุญาตโรงเรียน ผู้ปกครอง ติดต่อสถานที่จัดเตรียมพาหนะที่ใช้เดินทาง เป็นต้น ทำให้ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ได้ นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้โดยการเปลี่ยนสถานที่มาเป็นพิพิธภัณฑสถานซึ่งอยู่ในบริเวณโรงเรียนต้องดำเนินการนอกเวลาแต่ก็สามารถปฏิบัติได้ตามแผนที่วางเอาไว้ทำให้เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ได้ร่วมกันวางเอาไว้ในแผนการสอน ดังนั้นแผนการสอนที่ดีจึงต้องมีความยืดหยุ่นได้เมื่อเกิดปัญหาที่สามารถแก้ไขถ้าทุกฝ่ายร่วมมือการแก้ปัญหา ดังที่ครูและนักเรียนได้ร่วมกันแก้ไข...”

ผู้ร่วมวิจัยให้ความสนใจและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความตั้งใจและสนุกสนาน จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า นักเรียนแต่ละกลุ่มให้ความร่วมมือในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มตนเอง มีการแบ่งหน้าที่ แบ่งงานกันทำ ปรัชญาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระดมพลังสมอง แต่ยังมีทักษะการพูด การนำเสนอความคิดเห็นในกลุ่มใหญ่ สังเกตได้จากการอภิปราย การนำเสนอหน้าชั้นเรียน นักเรียนยังตกลงกันไม่ได้ว่าใครจะออกมารายงาน ครูต้องกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกล้าที่จะเป็นตัวแทนออกมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน มีนักเรียนบางกลุ่มยังคุยกัน ไม่ตั้งใจฟังการอภิปราย ผู้อภิปรายยังใช้การอภิปรายแบบอ่านอยู่ทำให้บรรยากาศการอภิปรายไม่ดีเท่าที่ควร ครูต้องคอยกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนโดยการให้

นักเรียนซักถามผู้อภิปรายและคอยแนะนำถามผู้อภิปรายถ้าตอบไม่ตรงคำถามหรือใจความน้อย นอกจากนี้นักเรียนอาจจะคุ้นเคยการสอนแบบบรรยายของครูที่นักเรียนเป็นผู้รับอย่างเดียว เมื่อครูช่วยกระตุ้นนักเรียนจึงมีการอภิปรายและแสดงความคิดของตนเองทำให้บรรยากาศในการอภิปรายดีขึ้น โดยครูเป็นผู้แนะนำ การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน จึงเกิดตั้งแต่เริ่มจัดทำแผนการสอนจนถึงการวัดผลการเรียนการสอน

วงจรถี 2

1. การปรับปรุงแผน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการแบ่งกลุ่มเพื่อจัดการสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมอง เพื่อแก้ไขปรับปรุงวงจรถี 1 โดยนักเรียน ครู ผู้บริหาร และผู้วิจัยได้ร่วมกันสนทนากลุ่มโดยนำข้อมูลที่ได้จากวงจรถี 1 นักเรียนได้นำเสนอแผนการสอนที่สร้างขึ้นไว้แล้วมาพิจารณาใหม่อีกครั้งก่อนนำไปสอน โดยอาศัยข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแผนการสอนใหม่ ดังนั้นจึงได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยมีนักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนโดยร่วมกันวิเคราะห์การวางแผนการสอนที่แล้วมารวมถึงการปฏิบัติการสอนและการวัดและประเมินผล สามารถสรุปได้ดังนี้ การวางแผนการสอนนั้น การมีส่วนร่วมของนักเรียนมีมากแต่ขาดความรู้ ความชำนาญในการวางแผนการสอนทำให้การกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมมากไปไม่ทันต่อเวลาการเรียนการสอน ดังนั้นทุกฝ่ายจึงต้องลดเนื้อหา กิจกรรมลงเพื่อให้ทันต่อเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอน ในการสอนแบบอภิปรายต้องใช้เวลาเพราะมีจำนวนกลุ่มที่ต้องอภิปรายมากถึง 4 กลุ่มและเนื้อหาที่แต่ละกลุ่มนำมาอภิปรายมากต้องเปลี่ยนมาใช้การสอนแบบอื่น แต่นักเรียนยังมีส่วนร่วมกับครูอยู่ไม่ใช่ครูสอนคนเดียว นักเรียนยังมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางทำให้ต้องให้มีการจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนให้มากขึ้นเพราะมีนักเรียนที่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนไม่มากนัก ทำให้นักเรียนมีระดับความพึงพอใจน้อย จึงต้องปรับหาวิธีการให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมและมีการยอมรับในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเพราะจะได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในการเรียนการสอนต่อไป และมีความรู้สึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น นักเรียนยังมีการแสดงออกในการมีส่วนร่วมในการอภิปรายน้อย เพราะนักเรียนไม่กล้าแสดงออกทำให้มีส่วนร่วมในการสอนน้อย นักเรียนต้องเตรียมข้อมูลให้มากขึ้นเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจในการอภิปราย และตอบข้อซักถามของเพื่อนต้องศึกษาเนื้อหาที่จะเรียนมาก่อนเพื่อจะได้ซักถามสิ่งที่นักเรียนไม่เข้าใจในการอภิปราย นักเรียนขาดกระบวนการทางประวัติศาสตร์ เพื่อจะได้เกิดการยอมรับจากข้อสังเกตเหล่านี้จึงได้มีการปรับปรุงการวางแผนการสอนในเนื้อหาใหม่เรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละ

ประเภท คือครูจึงต้องปรับปรุงสอดแทรกกระบวนการทางประวัติศาสตร์ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนทีละเล็กทีละน้อยให้เกิดการซึมซับเข้าสู่ตัวนักเรียน แม้จะไม่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน แต่เพื่อประโยชน์ของนักเรียนได้นำไปใช้ในชีวิตรประจำวันและครูต้องตรวจสอบกระบวนการทางประวัติศาสตร์ว่าเกิดขึ้นในตัวนักเรียนแล้วหรือยังโดยการทดสอบความรู้ มอบหมายงานให้นักเรียน สังเกตพฤติกรรมนักเรียน อันเป็นหน้าที่ของครู และดำเนินการตามแนวทางแก้ไขที่นักเรียนได้ร่วมกันเสนอไว้ข้างต้น

1.1 การกำหนดจุดประสงค์

จากผลการสนทนากลุ่มระหว่างนักเรียน ครู และผู้บริหารได้ร่วมกันโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม การอภิปราย และการระดมพลังสมอง มาดำเนินการกำหนดจุดประสงค์ในการวางแผนการสอนการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาใหม่ในวิชาสังคมศึกษา 2 ประวัติศาสตร์ นักเรียนได้เลือกเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท เป็นหนึ่งในสองเรื่องที่นักเรียนต้องเรียนตามหลักสูตร นักเรียนได้แบ่งกลุ่มของนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มศึกษารายละเอียดของเนื้อหาของเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทจากเอกสาร หนังสือต่างๆ ที่นักเรียนนำมาเพื่อศึกษาค้นคว้า เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มากำหนดจุดประสงค์ นักเรียนแต่ละคนในกลุ่มแต่ละกลุ่มได้ดำเนินการกำหนดจุดประสงค์โดยวิธีการสนทนา อภิปรายร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้กัน อย่างสนุกสนานต่างจากบรรยากาศการกำหนดจุดประสงค์ครั้งแรก จนได้จุดประสงค์ของแต่ละคนต่อจากนั้นได้ อภิปรายในกลุ่มได้มีการซักถามกัน ให้เหตุผลว่าทำไมจึงกำหนดจุดประสงค์ออกเป็นอย่างนี้ แสดงความคิดเห็นว่าจุดประสงค์ของใครไม่ตรงกับเนื้อหาเพราะเหตุใด ในที่สุดก็ร่วมสรุปจนได้จุดประสงค์ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกันรู้จักการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นตามที่ตนคิดได้ เสนอความต้องการของตนต่อส่วนรวมอย่างมีเหตุผลต่อส่วนรวมเป็นการร่วมมือกันในการทำงานเป็นกลุ่มแล้วหาข้อตกลงร่วมกันออกมาเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทของแต่ละกลุ่ม จำนวน 3 ข้อแล้วแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมานำเสนอจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มโดยที่ประชุมนักเรียนได้คัดเลือกจุดประสงค์ที่สมาชิกนำเสนอไว้ 3 จุดประสงค์ โดยวิธีการนำจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มที่เสนอนำมาเขียนในกระดานทุกกลุ่มต่อจากนั้นให้นักเรียนร่วมกันคัดเลือกโดยจัดรวมจุดประสงค์ร่วมกันอภิปรายว่าจุดประสงค์ใดควรอยู่ในด้านใดในแต่ละด้านจำนวน 3 ด้าน นักเรียนทั้งหมดได้เลือกจุดประสงค์ที่คล้ายกันเอาไว้ด้วยกัน ส่วนที่ไม่เข้ากับเนื้อหาให้ตัดออกไป แล้วช่วยกันพิจารณาแล้วนำมาเขียนรวมกันเป็นจุดประสงค์ใหม่อีกครั้งหนึ่งได้จุดประสงค์ 3 ด้าน ที่มาจากนักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมกำหนด

จุดประสงค์ด้านความรู้คือ นักเรียนได้เรียนรู้ถึงหลักฐานที่เกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์ ด้านทักษะ และกระบวนการนักเรียนได้รู้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาในบทเรียนและนำมาอภิปราย ด้านคุณธรรม จริยธรรมและคุณสมบัติอันพึงประสงค์ นักเรียนได้รับวัฒนธรรมจากการศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผลการสัมภาษณ์นักเรียน มีดังนี้

ผู้วิจัย : การมีส่วนร่วมการวางแผนการสอนในกำหนดจุดประสงค์ของการวางแผนการสอนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทเป็นอย่างไร

นักเรียนคนที่ 1 : ผมว่าผมมีส่วนร่วมกำหนดจุดประสงค์ในการเรียนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทมากขึ้นกว่าครั้งแรกเพราะมีความรู้ขึ้นจากการปฏิบัติในครั้งแรกได้แสดงความคิดในการกำหนดจุดประสงค์ยังมีความเข้าใจว่าการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ไม่ใช่เพียงแต่ตัวเราเท่านั้นทุกคนก็มีความสามารถในการกำหนดจุดประสงค์เหมือนกันต้องรวมกันเพื่อให้เป็นจุดประสงค์ของทุกคน

นักเรียนคนที่ 1 : ครูแนะนำการกำหนดวัตถุประสงค์ของนักเรียนน้อยลงแต่ยังคงยอให้คำแนะนำในส่วนที่ยังขาดไปทำให้สมบูรณ์เพื่อจะให้นักเรียนได้เรียนครบตามหลักสูตร”

สรุปได้ว่าในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ใช้วิธีการศึกษา คือ การสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมอง และการอภิปรายกลุ่ม ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนการสอนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท โดยมีความรู้ควรจะมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ที่ผ่านมาแล้วเมื่อนำมารวมกับกลุ่มแล้วต้องมีเหตุผลที่ชี้แจงได้ว่ามีความเป็นมาอย่างไร คิดอย่างไร มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอย่างไร สามารถประเมินผลออกมาได้ มีวิธีการต่างๆ โดยศึกษาค้นคว้าจากหลักสูตรและเอกสารประกอบในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ นำมาวิเคราะห์พบว่า ในการกำหนดจุดประสงค์นักเรียนใช้ประสบการณ์จากการกำหนดจุดประสงค์ในครั้งที่ผ่านมาแล้วนำมากำหนดจุดประสงค์ในเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ได้จุดประสงค์ จำนวน 3 ด้าน คือด้านความรู้คือ นักเรียนได้เรียนรู้ถึงหลักฐานที่เกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์ ด้านทักษะและกระบวนการนักเรียนได้รู้ถึงวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาในบทเรียนและนำมาอภิปราย ด้านคุณธรรมจริยธรรมและคุณสมบัติ

อันพึงประสงค์ นักเรียนได้รับวัฒนธรรมจากการศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์หลักฐานทางประวัติศาสตร์

1.2 เนื้อหา

ในการเลือกเนื้อหาที่จะเรียน นักเรียนได้นำหนังสือและแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท โดยการแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการกำหนดเนื้อหาให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันกำหนดเนื้อหาในการเรียนรู้ตามเป็นสาระการเรียนรู้ เอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่อง ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ประกอบด้วย หลักฐานปฐมภูมิ หลักฐานทุติยภูมิและหลักฐานตติยภูมิ นักเรียนได้เลือกเนื้อหาที่จะเรียนรู้เพื่อนำมาจัดลำดับเนื้อหาของการเรียนรู้ตามรายละเอียดของหลักฐาน โดยเลือกเนื้อหาหลักฐานปฐมภูมิก่อนเนื้อหาอื่นเนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าควรจะทราบถึงหลักฐานในเบื้องต้นก่อนเพราะจะเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาในระดับต่อไป เนื้อส่วนใหญ่ที่นักเรียนเลือกเป็นไปเนื้อหาเป็นตามเอกสารการเรียนการสอนตามที่หลักสูตรกำหนด ยังมีนักเรียนที่นำเนื้อหามาจากหนังสือเรียนหลายเล่ม และเนื้อหาที่ค้นคว้ามาจากอินเทอร์เน็ต ทำให้มีเนื้อหาครอบคลุมตามจุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ประกอบด้วย หลักฐานปฐมภูมิ หลักฐานทุติยภูมิ และหลักฐานตติยภูมิที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น ดังที่นักเรียนให้สัมภาษณ์ว่า

- ผู้วิจัย : นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาเป็นอย่างไร
- นักเรียนคนที่ 1 : ผมได้รับประสบการณ์จากการวางแผนการสอนครั้งแรกทำให้รู้ต่อไปว่า จะต้องเตรียมตัวอย่างเพื่อกำหนดเนื้อหาซึ่งเราต้องค้นคว้าเนื้อหาเพิ่มเติมจากเอกสาร หนังสือต่าง ๆ และทางอินเทอร์เน็ต มากำหนดเป็นเนื้อหาเพื่อจะเรียน เพราะการเรียนเนื้อหาในหนังสือสมัยนี้ไม่เพียงพอแล้วยังทำให้ผมมีความรู้สึกได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเพราะเนื้อหาบางส่วนนั้นผมได้ค้นหา ถึงแม้เนื้อหาจะไม่มากนักก็ให้ประโยชน์กับเพื่อนให้ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นครับ ถ้าผมไม่ค้นคว้าเนื้อหามาเพื่อกำหนดเนื้อหาในการวางแผนการสอน ผมรู้สึกที่ไม่มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเลย ไม่สนุกเป็นการเอาเปรียบเพื่อนที่ค้นคว้ามา
- ครู : ในการกำหนดเนื้อหานั้นนักเรียนได้ไปค้นคว้าเนื้อหาใหม่เรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท มากกว่าที่มีในหนังสือ นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้เร็วจากประสบการณ์ตรงในครั้งแรกและใช้เวลาน้อย วางแผนการสอนน้อยลงแต่มีความรับผิดชอบมากขึ้นในการ

ค้นคว้าเนื้อหาเพิ่มเติม นักเรียนนำเนื้อหาที่จะเรียนมาเพิ่มเกือบทุกคน
 เลยถึงแม้ว่าเนื้อหาที่นำมาเพิ่มจะซ้ำกับบ้างน้อยไปบ้างแต่ก็เรียน
 พยายามที่จะให้เนื้อหาของตนได้ถูกกำหนดให้เพื่อนเรียนนะคะ

จะเห็นได้ว่าการกำหนดวิธีการศึกษาโดยการแบ่งกลุ่ม ระดมพลังสมอง
 อภิปรายเพื่อเลือกเนื้อหาเรื่องที่จะเรียนนั้น นักเรียนได้ร่วมกันดำเนินการตามวิธีการที่กำหนดขึ้น
 เป็นการมีส่วนร่วมในการกำหนดเรื่องที่จะเรียนมากขึ้น

นักเรียน เนื้อหาที่จะเรียนมาร่วมกันกำหนดเนื้อหาเพิ่มเติมให้ทุกคนใน
 ชั้นเรียนได้เรียนแสดงถึงทุกคนต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา เห็นประโยชน์เนื้อหาที่จะ
 เรียนต้องการให้มีเพิ่มมากขึ้น

ครู ลดบทบาทในการกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้นักเรียนมีบทบาทใน
 การกำหนดเนื้อหาเพิ่มขึ้นรู้จักค้นหาเนื้อหาด้วยตนเอง และต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา
 ที่จะเรียนโดยการนำเสนอเนื้อหาที่ตนค้นคว้ามาเพิ่มเติมลงในเนื้อหาที่จะเรียน

ผู้บริหาร ร่วมกับครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน
 และทำหน้าที่ตรวจสอบดูแล้วว่าเนื้อหาที่นักเรียนเลือกเป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

1.3 วิธีสอน

นักเรียนได้เลือกวิธีการสอนเอง เรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่
 ละประเภท นักเรียนแต่ละกลุ่มได้นำเสนอวิธีสอนสอนหลายหลายวิธีให้ที่ประชุมเลือกโดยแต่ละ
 กลุ่มได้ส่งตัวแทนออกมาเสนอวิธีสอนที่กลุ่มของตนเลือกพร้อมเหตุผลที่เลือกอย่างสนุกสนาน
 โดยบางกลุ่มเลือกวิธีการศึกษาแบบจัดทัศนศึกษา บางกลุ่มเลือกวิธีสอนแบบสาธิต บางกลุ่มเลือก
 การสอนแบบอภิปราย จากการนำเสนอเหตุผลการใช้วิธีสอนของตนเสนอนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า
 การสอนแบบอภิปรายทำให้ทุกคนมีส่วนร่วม ได้ทำงานเป็นกลุ่มได้ค้นคว้าหาความรู้แล้วนำมา
 เผยแพร่แก่บุคคลอื่น ในการสอนแบบนี้เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น แต่ข้อเสียคือต้องใช้เวลา
 มากในการอภิปรายหาข้อสรุป จึงได้ปรับวิธีการโดยให้ผู้อภิปรายและผู้ร่วมอภิปรายเป็นผู้บรรยาย
 ในเนื้อหาทั้งหมดก่อนแล้วจึงให้ผู้ฟังซักถาม แล้วร่วมกันสรุปโดยครูช่วยสรุปในรายละเอียดขาดไป
 ให้ครบถ้วน

จะเห็นได้ว่าวิธีการที่ใช้มีการสนทนากลุ่ม ระดมพลังสมองและอภิปราย
 เพื่อให้ได้วิธีสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะเรียนและเป็นไปตามความต้องการ ทำให้ผู้ร่วมวิจัย
 มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีสอนมากขึ้นนักเรียนได้ร่วมกันเลือกวิธีสอนแบบอภิปรายแล้วนักเรียน
 ได้ร่วมกันปรับปรุงระยะเวลาในการอภิปรายซึ่งใช้เวลามากมาเป็นการให้ตัวแทนออกไปบรรยาย
 แล้วให้มีการซักถามด้วย

นักเรียน ทำหน้าที่เตรียมเลือกวิธีสอนที่จะนำมาสอน โดยร่วมกันศึกษาวิธีสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาโดยใช้การอภิปรายเพื่อให้นักเรียนในแต่ละกลุ่มร่วมเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะเรียนตามความต้องการของตนเองและเนื้อหาที่จะเรียน ซึ่งผู้ร่วมวิจัยได้เลือกวิธีการสอนแบบอภิปรายร่วมกับการบรรยายของนักเรียน

ครู เริ่มเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก จะเข้าไปช่วยเหลือเมื่อนักเรียนต้องการให้ช่วยเหลือ ดูแลการเรียนการสอนให้ดำเนินการไปตามแผนการสอน ในครั้งนี้ครูไม่ต้องแนะนำวิธีสอน การให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถร่วมกันกำหนดวิธีการสอนเนื้อหาเองได้เช่นเดียวกัน

ผู้บริหาร มีส่วนร่วมในการให้ความสะดวกและให้การนิเทศ ดูแลวิธีสอนเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาให้เป็นไปตามในเรื่องนโยบาย ตรวจสอบให้คำแนะนำในการสอนถ้าครูและนักเรียนต้องการ

1.4 สื่อการสอน

ในการเรียนการสอนนั้นควรมีสื่อการสอนประกอบการสอนเมื่อนักเรียนได้ร่วมกันเลือกวิธีสอนแบบอภิปรายดังนั้นต้องมีสื่อการสอนประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนได้ร่วมกันคิดว่าควรจะใช้สื่อการสอนอะไร นักเรียนแต่ละกลุ่มจึงได้ดำเนินการอภิปรายกลุ่มโดยแต่ละได้ร่วมกันจัดทำสื่อการสอน ได้ดังนี้ เอกสารประกอบการบรรยายเพื่อแจกให้ผู้ฟังทำความเข้าใจก่อนถึงชั่วโมงเรียนเพื่อเป็นการประหยัดเวลาและเพื่อให้การบรรยายเป็นไปด้วยความรวดเร็วและผู้ฟังมีความรู้เรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทแผ่นป้ายประกอบการบรรยายให้แสดงถึงรายละเอียดหัวข้อเรื่องที่จะบรรยายเพื่อให้เพื่อนได้ติดตามได้ทันว่าดำเนินการบรรยายถึงไหนแล้ว รูปภาพโบราณวัตถุ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่านักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน โดยการมีส่วนร่วมในการเลือกสื่อการสอนที่จะมาใช้ในเรื่องที่จะเรียนได้ โดยผู้ร่วมวิจัยร่วมกันดำเนินการค้นหาข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำเป็นเอกสารมาประกอบการสอนเพื่อแจกให้เพื่อนศึกษาเพื่อเป็นการสร้างความรู้ให้กับเพื่อนทำให้ประหยัดเวลาในการสอนที่มีน้อย ครูและผู้บริหารช่วยแนะนำการเลือกข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำเป็นสื่อประกอบการสอน ให้ความสะดวกในการค้นหาข้อมูลที่นำมาทำสื่อประกอบการอภิปราย

1.5 การวัดผลและประเมินผล

จากประสบการณ์เรื่องการวัดผล ประเมินผลการเรียนครั้งนี้ นักเรียนทำการศึกษาจากจุดประสงค์เพื่อนำมากำหนดวิธีการวัดผลให้มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์

ในการวางแผนการเรียนการสอนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ที่เป็นเนื้อหาใหม่โดยแต่ละกลุ่มใช้วิธีการ ระดมพลังสมอง อภิปราย เพื่อให้ได้การมีส่วนร่วมในการวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งแต่ละกลุ่มได้ดำเนินการอภิปรายภายในกลุ่มแล้วนำผลที่ได้มานำเสนอกลุ่มใหญ่ นักเรียนได้เสนอว่ามีส่วนร่วมกับครูในการประเมินผลการเรียนของตนเองโดยแบ่งผู้ประเมินออกเป็น 3 ส่วน คือ ตนเอง เพื่อน และครู โดยจะประเมินจากชิ้นงาน คือ รายงาน ความตั้งใจเรียน การรายงานหน้าชั้นเรียน โดยแบ่งคะแนนเป็น 3 ส่วน แล้วหาร 3 ทั้งหมด ออกมาเป็นคะแนน และแบบทดสอบให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาที่จะสอบว่าจะสอบเนื้อหาใดและคะแนนที่ผ่านการวัดความรู้ต้องสูงกว่าเกณฑ์คือ ร้อยละ 50 ทุกครั้งแล้วต้องแจ้งให้นักเรียนทราบว่าผ่านข้อใดผ่าน หรือข้อใดไม่ผ่านถ้าข้อใดไม่ผ่านให้นักเรียนไปศึกษาข้อนั้นแล้วได้กำหนดการวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทได้ดังนี้

1.5.1 วัดความรู้เกี่ยวกับหลักฐานที่เกิดขึ้นทางประวัติศาสตร์จากรายงาน การค้นคว้าของนักเรียน แบบทดสอบก่อนการเรียนและหลังเรียน

1.5.2 ประเมินว่านักเรียนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์หลักฐานทางประวัติศาสตร์จากการสอบถาม และการสังเกต

1.5.3 ประเมินการกระบวนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จากการอภิปราย รายงาน และสอบถาม

สรุปว่า การกำหนดการวัดผล การประเมินผลการเรียนการสอนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดการวัดผล ประเมินผล โดยการประเมินจุดประสงค์แต่ละข้อ จากรายงาน การอภิปราย แบบทดสอบ การสอบถามและการสังเกต จำนวน 3 ข้อ

นักเรียน ได้เสนอว่าในการวัดผล ประเมินผลขอมีส่วนร่วมกับครูในการประเมินผลการเรียนของตนเองโดยแบ่งผู้ประเมินออกเป็น 3 ส่วน คือ ตนเอง เพื่อน และครู โดยจะประเมินจากชิ้นงาน คือ รายงาน ความตั้งใจเรียน การรายงานหน้าชั้นเรียน โดยแบ่งคะแนนเป็น 3 ส่วน แล้วหาร 3 ทั้งหมด ออกมาเป็นคะแนน และแบบทดสอบให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาที่จะสอบว่าจะสอบเนื้อหาใดและคะแนนที่ผ่านการวัดความรู้ต้องสูงกว่าเกณฑ์คือ ร้อยละ 50 ทุกครั้งแล้วต้องแจ้งให้นักเรียนทราบว่าผ่านข้อใดผ่าน หรือข้อใดไม่ผ่านถ้าข้อใดไม่ผ่านให้นักเรียนไปศึกษาข้อนั้น

ครู ได้กล่าวการมีส่วนร่วมในการวัดผล ประเมินผลนักเรียนควรมีส่วนร่วม เพราะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นก็ต้องมีสิทธิในการกำหนดวิธีการวัดผล ประเมินผลด้วย เพราะนักเรียนก็มีความรู้ความเข้าใจในการวัดผล ประเมินผล อีกทั้งมีผู้ประเมินร่วมอีก 2 คน เป็นการร่วมตรวจสอบด้วยและสิ่งที่นักเรียนนำเสนอ ก็มีเหตุผล

สรุปได้ว่าในการวางแผนการสอน นักเรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางแผน เพราะการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมวางแผน ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีการยอมรับ สามารถประเมินผล การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน จึงสามารถกำหนดความต้องการของนักเรียนในการมีส่วนร่วมในการจัดการสอนของนักเรียน

2. ขั้นตอนปฏิบัติและการสังเกต

2.1 การดำเนินการสอน

เป็นการนำเอาแผนที่นักเรียนมีส่วนร่วมไปใช้ในการสอนของครูเมื่อถึงชั่วโมงของการสอนวิชาสังคมศึกษา 2 ประวัติศาสตร์ เรื่อง ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ครูได้ดำเนินการตามแผนการสอน ที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำขึ้นเป็นแนวทางในการสอน การดำเนินการสอนตามแผนการนั้นมี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการสอน และขั้นสรุปในการดำเนินการสอนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ครูถามนักเรียนถึงการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ได้เรียนไปแล้วว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้นสามารถแบ่งได้หลายอย่าง การแบ่งนั้นขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นการแบ่งทำให้เราทราบถึงยุคที่หลักฐานนั้นเกิดขึ้น แต่เมื่อกล่าวถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยังต้องศึกษาไปถึงลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงต้องมีการจัดประเภทของหลักฐาน ต่อจากนั้นครูดำเนินการแจกแบบทดสอบความรู้เรื่อง ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ก่อนเรียนให้นักเรียนทำโดยใช้เวลา 10 นาที ต่อจากนั้นให้เริ่มการอภิปรายในหัวข้อเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท โดยใช้การอภิปรายแบบซิมโพเซียม (Symposium) เพราะนักเรียนได้ค้นคว้ามาแล้วให้แบ่งกลุ่มตามแผนการสอนออกเป็น จำนวน 3 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มออกมารายงานที่ละกลุ่มโดยตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมาดำเนินการบรรยายหน้าชั้นโดยกำหนดเวลาเป็นเวลา 5 นาที ดำเนินการบรรยายเรื่อง ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ประกอบด้วย หลักฐานปฐมภูมิ หลักฐานทุติยภูมิ และหลักฐานตติยภูมิ นักเรียนได้ดำเนินการเลือกเนื้อหาและจัดลำดับการอภิปรายเองได้สอบถามนักเรียนได้รับคำตอบว่า

“จากประสบการณ์ครั้งที่แล้วเราทำได้ดีในการจัดกลุ่มและลำดับที่ในการออกไปอภิปรายใน ครั้งนี้เราจึงใช้วิธีการเดิมเพราะครั้งที่แล้วมีความเรียบร้อย ทุกกลุ่มพอใจ ในครั้งนี้ทุกกลุ่มก็มีความพอใจในขั้นตอนการดำเนินการเราคิดว่าทำได้รวดเร็วกว่าเดิมและดีกว่าเดิมด้วยจาก ประสบการณ์ไม่ต้องให้ครูเป็นผู้จัดการเราสามารถร่วมกันได้ครับ...”

เมื่อนักเรียนเริ่มออกมาอภิปรายเพราะจัดลำดับการออกไปอภิปรายมาแล้วล่วงหน้าและพร้อมทั้ง ส่งรายงานให้ครูแล้ว ผู้แทนแต่ละกลุ่มจะได้บรรยายที่โต๊ะหน้าชั้นให้ผู้อภิปรายนั่งจำนวน 3 ตัว และโต๊ะนั่งสำหรับครู นักเรียนแต่ละกลุ่มได้นำเอกสารประกอบการบรรยายที่ได้รับแจกขึ้นมาและ ผู้แทนได้นำแผ่นประกาศที่เขียนหัวข้อในการบรรยายมาติด เจ้าหน้าที่บันทึกการบรรยายได้เตรียม บันทึกการบรรยายเพื่อนำมาสรุปทั้งหมดนี้นักเรียนได้จัดเตรียมกันเอง

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าในขั้นนี้ครูทำหน้าที่นำเข้าสู่บทเรียน และ ดำเนินการสอบถามนักเรียน นักเรียนร่วมกันจัดเตรียมการอภิปราย โดยแจกเอกสารประกอบการ อภิปราย และติดป้ายหัวข้อที่จะบรรยาย จัดเตรียมโต๊ะเพื่อดำเนินการอภิปราย

2.1.2 ขั้นสอน

ต่อจากนั้นนักเรียนที่เป็นตัวแทนของกลุ่มที่ 1 ออกมาดำเนินการ บรรยายหน้าชั้นโดยกำหนดเวลาเป็นเวลา 5 นาที เรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละ ประเภท ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท หัวข้อหลักฐานปฐมภูมิ ตัวแทน นักเรียนกลุ่มที่ 1 ออกมาบรรยายหน้าชั้นเรียนเริ่มดำเนินการบรรยายโดยแนะนำผู้ร่วมอภิปราย และตนเอง แล้วได้เริ่มรายงานเอง หัวข้อหลักฐานปฐมภูมิ แล้วแจ้งจุดประสงค์ว่าต้องการให้ทราบ ถึงรายละเอียดของหลักฐานปฐมภูมิ โดยแจ้งถึงหลักเกณฑ์ในการบรรยาย คือจะให้ผู้ร่วม อภิปรายได้ดำเนินการอภิปรายในเวลาคนละใช้เวลาทั้งหมด 5 นาที เสร็จแล้วเปิดโอกาสให้ผู้ฟัง ชักถามเมื่อบรรยายจบ นักเรียนที่เป็นผู้บรรยายได้เชิญชวนให้ผู้ฟังซักถาม มีผู้ฟังถามจำนวนหนึ่ง การบรรยายดำเนินการจนครบ 3 กลุ่ม จากการสังเกตพบว่า นักเรียนได้ถามคำถามเพิ่มขึ้น นักเรียนทุกคนตั้งใจที่จะฟังการอภิปราย ของทุกกลุ่ม จากการสอบถามพบว่า

“ผมต้องการความรู้ที่ได้จากเพื่อนไปใช้ในการให้คะแนนเพื่อเพราะทราบว่าต้องมีมาให้ คะแนนการรายงานแก่เพื่อนถ้าไม่ฟังจะทำให้ไม่ได้ความรู้และให้คะแนนเพื่อนผิดทำให้เพื่อน เสียโอกาสเพราะคะแนนออกมาผิดจากความจริง แล้วจะเรียกว่ามีส่วนร่วมใน การประเมินผลได้อย่างไรถ้าปฏิบัติไม่ดีจะเป็นผลเสียแก่ทุกฝ่ายครูขาดความเชื่อถือถ้าเราให้ คะแนนเพื่อนผิดจากความจริงเพราะครูก็ร่วมเป็นผู้ฟังอยู่ด้วยครับ...”

ในชั้นการสอน นักเรียนได้ดำเนินการตามแผนการสอนที่ได้ร่วมกันวางไว้ โดยการแบ่งกลุ่มแล้วออกไปอภิปรายหน้าชั้นเรียนตามเนื้อหาที่ได้ร่วมกันค้นคว้ามาจัดทำรายงานร่วมกัน โดยแต่ละกลุ่มออกไปรายงานตามหัวข้อที่ได้รับ ในขณะที่อภิปรายแต่ละกลุ่มมีการซักถามโดยสมาชิกแต่ละกลุ่มจะสามารถตอบข้อซักถามแทนตัวแทนที่อยู่หน้าชั้นเรียนได้เป็นการร่วมกันในการตอบคำถาม ซึ่งได้ดำเนินการจนครบทุกกลุ่มเป็นไปตามแผนการสอน เกือบทั้งหมด นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการเอง ครูให้ความช่วยเหลือน้อยลงส่วนนักเรียนดำเนินการทำให้เกิดความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นที่ไปตามแผนการสอนเพราะต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมมีความตั้งใจในการบรรยายให้เพื่อนนักเรียนให้ได้รับความรู้จากการบรรยายของตนโดยใช้การสอนแบบอภิปราย

2.1.3 ชั้นสรุป

เมื่อแต่ละกลุ่มดำเนินการอภิปรายเสร็จแล้วนักเรียนที่เป็นตัวแทนกลุ่มบรรยายเรื่องที่ได้รับมอบหมายเสร็จแล้ว นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลุ่มสรุปการบรรยายเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามโดยผู้อภิปรายและเพื่อนในกลุ่มช่วยกันตอบคำถามในการสรุปบทเรียนนั้นนักเรียนได้ร่วมกันสรุปเนื้อสาระที่สำคัญที่ได้จากการบรรยายเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท โดยเขียนหัวข้อการสรุปบนกระดานดำเพื่อให้เพื่อนนักเรียนมีความเข้าใจชัดเจนและบันทึกไว้ ครูให้นักเรียนทำแบบทดสอบความรู้หลังเรียน

จากการสังเกตของผู้วิจัยในชั้นตอนการสรุปบทเรียนนี้ ครูมีบทบาทน้อยลงในการสรุปเพราะนักเรียนสรุปเนื้อหาได้ครอบคลุมจากเนื้อหาที่ได้รับไปบรรยาย ครูช่วยสรุปเพื่อให้เนื้อหาสาระสมบูรณ์ขึ้น เวลาการอภิปรายของนักเรียนทันเวลา การสรุปเนื้อหาที่เรียนของนักเรียนพบว่านักเรียนยังได้นำผลการบรรยายมาสรุปเป็นประเด็นสำคัญและแนวคิดหลักในชั้นตอนการสรุปครูทำหน้าที่สอนน้อยลงได้เปลี่ยนเป็นผู้อำนวยความสะดวกเป็นส่วนใหญ่ในลักษณะของการซักถาม ช่วยสรุป นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการสอนมากขึ้น ครูมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนในรูปแบบของการช่วยเหลือและอยู่ในฐานะผู้ฟังการอภิปรายเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียนกับครู

2.2 การวัดผลและการประเมินผลการเรียน

จากแนวทางการประเมินผลการเรียนที่กำหนดไว้ในแผนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดการวัดผล ประเมินผลเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทที่กำหนดไว้ดังนี้

2.2.1 การวัดความรู้เกี่ยวกับหลักฐานที่เกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์จากรายงานการค้นคว้าของนักเรียนพบว่านักเรียนส่งรายงานจำนวน 40 ฉบับ มีจำนวนหน้า 2-3 หน้า เป็นส่วนใหญ่ ส่งรายงานทันเวลาจำนวน 40 คน มีคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 ทุกคนส่วนคะแนนจากการทำแบบทดสอบก่อนการเรียนและหลังเรียนพบว่าทุกคนมีคะแนนหลังการสอนสูงกว่าคะแนนก่อนสอบ

2.2.2 การประเมินว่านักเรียนว่าเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์หลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยการสอบถามว่ามีความรู้สึกอย่างไรต่อหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลังจากเรียนแล้วนักเรียนส่วนใหญ่ตอบว่าควรมีการรักษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไว้ให้ดีที่สุด เพราะไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้เป็นสมบัติของชาติต้องช่วยกันรักษาเอาไว้ยาวนานที่สุด

2.2.3 ผลการประเมินกระบวนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จากการอภิปรายและการอ่านรายงาน พบว่านักเรียนได้กล่าวถึงการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์นั้นมีวิธีการใดบ้าง วิธีการพิสูจน์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การประเมินคุณค่าภายนอกการตีความและสังเคราะห์ การนำเสนอข้อมูลมากขึ้น และนักเรียนได้รายงานถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ว่ามีขั้นตอนอย่างไร บอกวิธีการนำเอาวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การวิเคราะห์ข่าวประจำวัน

สรุปว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในการวัดผล การประเมินผลเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ในแผนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ และคะแนนด้วยตัวของนักเรียนเองทำให้นักเรียนรู้สึกมีส่วนร่วมในการวัดผล ประเมินผลมากขึ้น สามารถผ่านจุดประสงค์ที่ได้ร่วมกันตั้งไว้ได้หลังจาก การวางแผนการสอน

3. ขั้นตอนการสะท้อนการปฏิบัติ

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า การเรียนการสอนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทเป็นไปตามแผนการสอนที่วางไว้ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนใด นักเรียนได้มีส่วนร่วมการเรียนการสอนมากขึ้นเป็นไปตามแผนการสอนที่นักเรียนได้ร่วมกำหนดมีการกำหนดความต้องการให้เป็นจุดประสงค์ การดำเนินงานต่างๆ ในการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการสอน รวมถึงวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอน นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาในการวัดผล เกณฑ์ในการวัดผล ประเมินผล นักเรียนจึงมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกขั้นตอน

นักเรียน ได้กล่าวถึงจัดการเรียนการสอนครั้งนี้ว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการวางแผนการสอนนักเรียนมีส่วนร่วมมีการนำเสนอความต้องการของตนเองให้เกิดการยอมรับในกลุ่มและที่ประชุมโดยการร่วมนำเสนอความคิดให้ได้รับการยอมรับด้วยการใช้เหตุผลทำให้เกิดการยอมรับในลักษณะต่าง ๆ คือการกำหนดจุดประสงค์ เลือกเนื้อหา วิธีสอน สื่อการสอน กำหนดการวัดผล ประเมินผล การดำเนินการสอนทุกขั้นตอน และกำหนดวิธีและกำหนดเกณฑ์ในการวัดผล ประเมินผลการเรียนรู้ดังที่นักเรียนกล่าวว่า

นักเรียนคนที่ 1 : การเรียนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ผมรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนการสอนจนถึงการประเมินครูให้คำแนะนำพวกผมน้อยลง แต่พวกผมก็ต้องการคำแนะนำของครูบ้างเพราะครูเป็นผู้นำแผนการสอนมาสอนพวกผมถึงพวกผมจะค้นคว้าเนื้อหาต่าง ๆ มาได้เองแต่ยังต้องพึ่งครูอยู่ แต่การเรียนเรื่องนี้พวกผมมีอิสระในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น

นักเรียนคนที่ 2 : พวกเรามีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้นเพราะพวกเราช่วยกันคิดช่วยกันทำในการจัดการเรียนการสอนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท สามารถเรียนได้ทันเวลาไม่เหมือนชั่วโมงที่แล้วไม่ทันเวลา ครั้งนี้ครูช่วยเราน้อยมากเรามีความภูมิใจมากครับที่สามารถจัดการเรียนการสอนได้และดีด้วย

ครู ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทว่า ครูมีบทบาทน้อยลงในการช่วยเหลือให้นักเรียนร่วมดำเนินการสอน บทบาทของครูเริ่มเปลี่ยนไปจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก

จากสัมภาษณ์ครูของผู้วิจัยโดยถามว่าบทบาทในการสอนของครูในเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทเป็นอย่างไรมีบทบาทมากหรือน้อยอย่างไร ครูตอบว่า

“บทบาทของครูในการสอนครั้งนี้เป็นเพียงผู้ฟังนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นเพราะนักเรียนมีประสบการณ์มากขึ้น ครูช่วยแนะนำนักเรียนให้ประสบความสำเร็จในการจัดการสอนน้อยลง เพราะนักเรียนมีกำลังในการมีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอนมากขึ้นเริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอนเรื่อยไปจนถึงการวัดผล ประเมินผล การเรียน การเรียนการสอนครั้งนี้ผลที่ออกมาพอใช้ได้โดยดูจากการวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอน”

ผู้บริหาร เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยอยู่ในฐานะผู้นิเทศการสอนครั้งนี้ แสดงความคิดเห็นต่อการสอนครั้งนี้ว่าโดยรวมการสอนครั้งนี้ผลการสอนพอใช้ได้ นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นในทุกชั้นตอน สังเกตว่านักเรียนพอใจเป็นส่วนใหญ่ แต่งานที่นักเรียนทำนั้นมากเพราะต้องเตรียมข้อมูลโดยต้องศึกษาค้นคว้าก่อน และต้องร่วมกับครูวางแผนการสอน ดังนั้นควรจะลดเวลาให้น้อยลงโดยใช้วิธีการการต่างๆ เช่น ส่งตัวแทนเข้ามาช่วยวางแผนโดยสลับกันไป การเขียนแผนการสอนให้ครูเป็นผู้เขียนตามแนวทางที่นักเรียนร่วมกันกำหนดไว้ การทำรายงานควรทำเป็นกลุ่ม แต่ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก

วงจรถี 3

1. การปรับปรุงแผน

จากผลการประเมินการสอนครั้งที่ 2 ผ่านมา นักเรียนแต่ละกลุ่มระดมพลังสมองอภิปรายแล้วได้นำเสนอแผนการสอนที่สร้างขึ้นแล้วนำมาพิจารณาใหม่อีกครั้งก่อนนำไปสอน โดยอาศัยข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแผนการสอนใหม่ ดังนั้นจึงต้องมีการดำเนินการประชุมกลุ่มโดยมีนักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนโดยร่วมกันวิเคราะห์การวางแผนการสอนที่แล้วมา รวมถึงการดำเนินการสอนและการวัด ประเมินผล สามารถสรุปได้ ดังนี้

การวางแผนการสอนพบว่านักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น เป็นไปตามความต้องการของนักเรียน ไม่พบปัญหาเรื่องเวลาเพราะการสอนพอดีกับเวลา นักเรียนยังมีความพึงพอใจเพิ่มขึ้นในอยู่ในระดับมาก นักเรียนได้มีส่วนร่วมมากขึ้นโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกสร้างแบบทดสอบและมีส่วนร่วมในกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินการผ่านระดับของการทดสอบก่อนและหลังเรียนเป็นการเพิ่มการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของนักเรียนที่มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากทำให้นักเรียนเกิดการยอมรับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นและเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนและมีความรู้สึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น เพื่อจะได้เกิดการยอมรับจากครูทำให้กระบวนการทางประวัติศาสตร์จากการเรียนการสอนเกิดขึ้นในตัวนักเรียนชัดเจน ข้อสังเกตเหล่านี้จึงนำมาปรับปรุงการวางแผนการสอนใหม่ เรื่อง องค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย และสากล

1.1 การกำหนดจุดประสงค์

จากผลการประชุมร่วมกันระหว่างนักเรียน ครู และผู้บริหารได้ร่วมกันกำหนดจุดประสงค์ในการวางแผนการสอนการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาใหม่ในวิชาสังคมศึกษา 2 ประวัติศาสตร์ เรื่อง องค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากลเป็นเรื่องสุดท้าย นักเรียนที่ต้องเรียนตามหลักสูตร นักเรียนได้แบ่งกลุ่มของนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้ใช้วิธีการระดมพลังสมอง การอภิปราย ให้แต่ละกลุ่มศึกษารายละเอียดของเนื้อหาของเรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล จากเอกสาร หนังสือต่างๆ ที่นักเรียนนำมาเพื่อศึกษาค้นคว้า เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามากำหนดจุดประสงค์ นักเรียนแต่ละคนในกลุ่มแต่ละกลุ่มได้ดำเนินการกำหนดจุดประสงค์โดยวิธีการสนทนา ระดมพลังสมอง อภิปราย แลกเปลี่ยนความรู้กัน เพื่อนำมากำหนดจุดประสงค์ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกันว่ามีความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นตามที่ตนคิดได้เสนอความต้องการของตนต่อส่วนร่วมอย่างมีเหตุผลต่อส่วนร่วมเป็นการร่วมมือกันในการทำงานเป็นกลุ่มแล้วหาข้อตกลงร่วมกันออกมาเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องเรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล จำนวน 3 ข้อแล้วแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมานำเสนอจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มโดยที่ประชุมนักเรียนได้คัดเลือกจุดประสงค์ที่สมาชิกนำเสนอไว้ 3 จุดประสงค์ โดยวิธีการนำจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มที่เสนอนำมาเขียนในกระดานดำทุกกลุ่มต่อจากนั้นให้นักเรียนร่วมกันคัดเลือกโดยจัดรวมจุดประสงค์ ร่วมกันอภิปรายว่าจุดประสงค์ใดควรอยู่ในด้านใดในแต่ละด้านจำนวน 3 ด้าน นักเรียนทั้งหมดได้เลือกจุดประสงค์ที่คล้ายกันเอาไว้ด้วยกัน ส่วนที่ไม่เข้ากับเนื้อหาให้ตัดออกไป แล้วช่วยกันพิจารณาแล้วนำมาเขียนรวมกันเป็นจุดประสงค์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง ได้จุดประสงค์ 3 ด้าน ที่มาจากนักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมกำหนด

สรุปได้ว่าการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทของแต่ละกลุ่ม นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการวางแผนการสอนมากขึ้น ทำให้มีความรู้มากขึ้น นักเรียนควรจะมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์และตนเองได้กำหนดขึ้นมาแล้วเมื่อนำมารวมกับกลุ่มแล้วต้องมีเหตุผลที่ชี้แจงได้ว่ามีความเป็นมาอย่างไร คิดอย่างไร จึงได้จุดประสงค์ที่เป็นความต้องการของนักเรียนออกมาเพื่อให้เพื่อนสามารถยอมรับได้ มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอย่างไร สามารถประเมินผลออกมาได้ มีวิธีการต่างๆ โดยศึกษาค้นคว้าจากหลักสูตรและเอกสารประกอบในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้นำมาใช้ในการวิเคราะห์ พบว่า นักเรียนสามารถกำหนดจุดประสงค์ได้โดยใช้ประสบการณ์จากการกำหนดจุดประสงค์ครั้งที่แล้วมาใช้กำหนดจุดประสงค์ เรื่อง ลักษณะและ

คุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทที่เป็นเนื้อหาใหม่เพื่อการวางแผนการสอน จำนวน 3 จุดประสงค์ คือ ด้านความรู้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านเมืองในอดีตกาล ด้านทักษะและกระบวนการนักเรียนได้ทักษะและการหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ด้านคุณธรรมจริยธรรมและคุณสมบัติอันพึงประสงค์ นักเรียนได้เรียนรู้อดีตมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันและอนาคต

1.2 เนื้อหา

นักเรียนได้นำหนังสือและแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่ององค์ความรู้ใหม่ ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล นักเรียนได้แบ่งกลุ่มดำเนินการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดเนื้อหาให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันกำหนดเนื้อหาในการเรียนรู้ตามเป็นสาระการเรียนรู้ เอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล ประกอบด้วย การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย ศึกษาวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยก่อน และนำสิ่งที่เรียนรู้จากภายนอกมาประยุกต์ นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ร่วมกันเลือกเนื้อหาที่จะเรียนรู้เพื่อนำมาจัดลำดับเนื้อหาของการเรียนรู้ตามโดยกลุ่มใหญ่ได้เลือกเนื้อหาการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยเป็นเรื่องที่จะเรียนก่อนเนื้อหาอื่นเนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า “ควรจะทราบถึงนักเรียนเป็นคนไทยต้องเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยก่อนจะเรียนรู้ประวัติศาสตร์อื่น ๆ” เนื้อหาที่เลือกมาจากหนังสือเรียนหลายเล่ม และเนื้อหาที่ค้นคว้ามาจากอินเทอร์เน็ต ทำให้มีเนื้อหาความครอบคลุมตามจุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย การกำหนดเรื่องที่จะเรียนนั้น ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเรื่องมากขึ้นเพราะนักเรียนทุกคนในชั้นเรียนได้แสดงให้เห็นว่าทุกคนต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาเพิ่มขึ้นจากหลักสูตรที่กำหนดไว้มากขึ้นและเพราะจะได้รับประโยชน์จากการเพิ่มเติมเนื้อหาที่ตนเองมีความต้องการจะเรียนเพิ่มมากขึ้น ครูแสดงบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก มีบทบาทในการกำหนดแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการเรียนรู้เป็นของนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนค้นคว้าเนื้อหาด้วยตนเองและมีความต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาที่จะเรียนโดยการนำเสนอเนื้อหาที่ตนค้นคว้าเพิ่มเติมลงในเนื้อหาที่จะเรียน

1.3 วิธีสอน

จากการการระดมสมอง การอภิปรายกลุ่มแล้ว นักเรียนได้ร่วมกันเลือกใช้วิธีสอนเรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล โดยที่ประชุมเลือกการสอนแบบอภิปรายโดยเสนอเหตุผลว่า “เป็นวิธีสอนที่ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วม ได้ทำงานเป็นกลุ่มได้ ค้นคว้าหาความรู้แล้วนำมาเผยแพร่แก่บุคคลอื่น ในการสอนแบบนี้เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น แต่ข้อเสียคือต้องใช้เวลามากในการอภิปรายหาข้อสรุป จึงได้ปรับวิธีการโดย

ให้ผู้อภิปรายและผู้ร่วมอภิปรายเป็นผู้บรรยายในเนื้อหาทั้งหมดก่อนแล้วจึงให้ผู้ฟังซักถามแล้วร่วมกันสรุป"

1.4 สื่อการสอน

เมื่อเลือกเนื้อหา วิธีการสอนได้แล้ว นักเรียนแต่ละกลุ่มจัดทำเอกสารประกอบการบรรยาย แจกผู้ฟังเพื่อให้ผู้ฟังทำความเข้าใจก่อนชั่วโมงเรียนเพื่อเป็นการประหยัดเวลาและเพื่อให้การบรรยายเป็นไปด้วยความรวดเร็วและให้แต่ละกลุ่มทำแผนป้ายประกอบการบรรยายให้แสดงถึงรายละเอียดหัวข้อเรื่องที่จะบรรยายเพื่อให้เพื่อนได้ติดตามได้ทันว่าดำเนินการบรรยายได้

1.5 การวัดผลและประเมินผล

นักเรียนได้กำหนดวิธีการวัดผลให้มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการวางแผนการเรียนการสอนเรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากลเป็นเนื้อหาใหม่ นักเรียนได้มีส่วนร่วมกับครูในการประเมินผลการเรียนของตนเอง โดยจะประเมินจากชิ้นงาน คือ รายงาน ความตั้งใจเรียน การรายงานหน้าชั้นเรียน และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาที่จะสอบว่าจะสอบเนื้อหาใดและกำหนดเกณฑ์ นักเรียนได้กำหนดการวัดประเมินผลการเรียนไว้ ดังนี้

1.5.1 วัดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านเมืองในอดีตจากรายงานการค้นคว้าของนักเรียน แบบทดสอบก่อนการเรียนและหลังเรียน

1.5.2 ประเมินผลการมีทักษะและกระบวนการนักเรียนได้ทักษะและการหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ จาการสังเกต และสอบถาม

1.5.3 วัดความรู้จากอดีตมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและอนาคตวัดความรู้เกี่ยวกับหลักฐานที่เกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์ จากการอภิปราย รายงาน และสอบถาม

สรุปว่า การกำหนดการวัดผล การประเมินผลการเรียนการสอนเรื่องความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล นักเรียนมีส่วนร่วมกันกำหนดวิธีการวัดผล ประเมินผล โดยการประเมินจุดประสงค์แต่ละข้อ จากรายงาน การอภิปราย แบบทดสอบ การสอบถามและการสังเกต และกำหนดเนื้อหาที่จะสอบว่าจะสอบเนื้อหาใดและกำหนดเกณฑ์ นักเรียนได้กำหนดการวัด ประเมินผลการเรียนไว้

2. ขั้นตอนการปฏิบัติและการสังเกต

2.1 การดำเนินการสอน

เมื่อถึงเวลาการสอนวิชาสังคมศึกษา 2 ประวัติศาสตร์ เรื่อง ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล ครูได้ดำเนินการตามแผนการสอนที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำขึ้นเป็นแนวทางในการสอน การดำเนินการสอนตามแผนการนั้นมี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการสอน และขั้นสรุปในการดำเนินการสอน เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ในขั้นนี้ ครูกล่าวถึงความเป็นมาของชนชาติไทยว่านักเรียนคนใดออกมาเล่าให้เพื่อนฟังได้บ้าง นักเรียนได้มาเล่าถึงความเป็นมาของชนชาติไทยอย่างย่อ ครูได้ทบทวนเรื่องวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยการถามนักเรียนนักเรียนสามารถตอบคำถามได้ ครูถามต่อไปอีกว่ามีเหตุผลอะไรมายืนยันว่าคุณไทยมาจากเมืองจีน นักเรียนได้ตอบคำถามอย่างมากมายพร้อมทั้งอธิบายถึงเหตุผลต่างๆ ครูดำเนินการแจกแบบทดสอบความรู้เรื่องความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล ก่อนเรียนให้นักเรียนทำโดยใช้เวลา 10 นาที ต่อจากนั้น ให้เริ่มการอภิปรายในหัวข้อเรื่องความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล โดยใช้การสอนแบบอภิปราย ซึ่งนักเรียนได้เตรียมการค้นคว้ามาแล้วแล้ว แล้วให้แบ่งกลุ่มตามแผนการสอนออกเป็น จำนวน 3 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มออกมารายงานที่ละกลุ่มโดยตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมาดำเนินการบรรยายหน้าชั้นโดยกำหนดเวลาเป็นเวลา 5 นาที ในดำเนินการบรรยายเรื่องความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล

2.1.2 ขั้นสอน

นักเรียนที่เป็นตัวแทนของกลุ่มที่ 1 ออกมาดำเนินการบรรยายหน้าชั้น โดยกำหนดเวลาเป็นเวลา 5 นาที เรื่องความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล ตามเนื้อหาที่ได้รับมาตัวแทนนักเรียนกลุ่มที่ 1 ออกมาบรรยายหน้าชั้นเรียนเริ่มดำเนินการบรรยายโดยแนะนำผู้ร่วมอภิปรายและตนเอง แล้วได้เริ่มรายงานเอง หัวข้อหลักฐานปฐมภูมิแล้วแจ้งจุดประสงค์ว่าต้องการให้ทราบถึงรายละเอียดของเนื้อหา โดยแจ้งถึงหลักเกณฑ์การบรรยาย คือ จะให้ผู้ร่วมอภิปรายได้ดำเนินการอภิปรายในเวลาคนละใช้เวลาทั้งหมด 5 นาที เสร็จแล้วจะเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามเมื่อบรรยายจบ นักเรียนที่เป็นผู้บรรยายได้เชิญชวนให้ผู้ฟังซักถาม มีผู้ฟังถามจำนวนหนึ่ง การบรรยายดำเนินการจนครบ 3 กลุ่ม จากการสังเกตพบว่า นักเรียนได้ถามคำถามเพิ่มขึ้น นักเรียนทุกคนตั้งใจที่จะฟังการอภิปราย ของทุกกลุ่ม เป็นไปตามแผนการสอน

ที่ต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วม นักเรียนมีความตั้งใจในการฟังการบรรยาย มีการซักถาม อภิปราย และตอบคำถาม

ในขั้นนี้นักเรียนได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง เพราะมีส่วนร่วมในการดำเนินการสอนเพราะเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายตั้งแต่เริ่มจนจบทุกกลุ่ม ครูเป็นผู้แนะนำและซักถาม

2.1.3 ชั้นสรุป

ตัวแทนกลุ่มบรรยายเรื่องที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้สรุปการบรรยายและการสรุปบทเรียนนั้นนักเรียนได้ร่วมกันสรุปเนื้อหาสาระที่สำคัญที่ได้จากการบรรยายเรื่องความรู้ใหม่ ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล โดยเขียนหัวข้อการสรุปบนกระดานดำเพื่อให้เพื่อนนักเรียนมีความเข้าใจชัดเจนและบันทึกไว้ และครูให้นักเรียนทำแบบทดสอบความรู้หลังเรียน

สรุปในขั้นตอนการสรุปบทเรียนนี้ นักเรียนในแต่ละกลุ่มสรุปได้ครอบคลุมในเนื้อหาที่อภิปราย การสรุปของนักเรียนได้นำมาจากการอภิปรายมาสรุปเป็นประเด็นสำคัญและแนวคิดหลัก

2.2 การวัดผลและการประเมินผลการเรียน

จากแนวทางการประเมินผลการเรียนที่กำหนดไว้ในแผนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดการวัดผล ประเมินผลเรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล ที่กำหนดไว้ดังนี้

2.2.1 การวัดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านเมืองในอดีต และการวัดความรู้เกี่ยวกับหลักฐานที่เกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์ จากรายงานการค้นคว้าของนักเรียน พบว่านักเรียนส่งรายงานจำนวน 40 ฉบับ มีจำนวนหน้า 2-3 หน้าเป็นส่วนใหญ่ส่งรายงานทันเวลาจำนวน 40 คน มีคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 ทุกคน ส่วนคะแนนจากการทำแบบทดสอบก่อนการเรียนและหลังเรียนพบว่าทุกคนมีคะแนนหลังการสอนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน

2.2.2 การประเมินผลการใช้ทักษะและกระบวนการนักเรียนได้ทักษะและการหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ จากการสังเกตพบว่านักเรียนสามารถบอกถึงวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ได้มากขึ้นและยังบอกวิธีการใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.2.3 การนำความรู้จากอดีตมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและอนาคต จากการสอบถามโดยให้นักเรียนยกตัวอย่างวีระบุรุษของชาติไทยแล้วให้นักเรียนบอกถึงความสามารถของวีระบุรุษแล้วถามว่าจะนำข้อดีของเขาเหล่านั้นไปใช้อย่างไรกับชีวิตประจำวัน

เช่น ชาวบ้านบางระจันมีความกล้าหาญ มีความสามัคคีกัน ดังนั้นในเวลาประเทศชาติคับขัน เราต้องความสามัคคีกันไว้

สรุปว่า การวัดผล การประเมินผล เรื่อง องค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษา ประวัติศาสตร์ไทยและสากล เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ในแผนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วม ในการกำหนดเกณฑ์ และคะแนนด้วยตัวของนักเรียนเองทำให้นักเรียนรู้สึกมีส่วนร่วมในการวัดผล ประเมินผลมากขึ้น สามารถผ่านจุดประสงค์ที่ได้ร่วมกันตั้งไว้ได้หลังจากการเรียนรู้เรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากลได้

3. ขั้นตอนการสะท้อนการปฏิบัติ

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า การเรียนการสอนเรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากลเป็นไปตามแผนการสอนที่วางไว้ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนใด นักเรียนได้มีส่วนร่วมการเรียนการสอนมากขึ้นเป็นไปตามแผนการสอนที่นักเรียนได้ร่วมกำหนดมี ว่าการกำหนดความต้องการให้เป็นจุดประสงค์ การดำเนินงานต่างๆ ในการเรียนการสอน การได้รับความรู้ของนักเรียนโดยการมีส่วนร่วม รวมถึงการมีส่วนร่วมในการวัดผล ประเมินผล การเรียนการสอน นักเรียนมีส่วนร่วมกำหนดทุกขั้นตอน

นักเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น โดยเฉพาะการวางแผนการสอนนักเรียนมีส่วนร่วม นักเรียนได้นำเสนอความต้องการในการเรียนของตนเองให้เกิดการยอมรับในระดับกลุ่มและในระดับ ห้องเรียนมากขึ้น จนเป็นที่ยอมรับ ด้วยการชี้เหตุผลมาทำให้เกิดการยอมรับในรูปของการกำหนดจุดประสงค์ เลือกรูปแบบ วิธีการสอน สื่อการสอน การดำเนินการสอน กำหนดการวัดผล ประเมินผล

ครู ได้เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก จากการสังเกตของผู้วิจัยได้สังเกตการสอนเรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากลพบว่า ครูไม่ได้ให้การช่วยเหลือนักเรียนในดำเนินการสอนในทุกขั้นตอน

ผู้บริหาร เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยอยู่ในฐานะ ผู้นิเทศการสอนครั้งนี้ แสดงความคิดเห็นต่อการสอนครั้งนี้ว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นในทุกขั้นตอน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การดำเนินการเรียนการสอนจากการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นนั้น นั้นเป็นไปตามแผนการสอนโดยมีขั้นตอนมีความต่อเนื่อง นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกขั้นตอนเริ่มตั้งแต่

การวางแผนการสอน ประกอบด้วย การกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีสอน สื่อการสอน และการวัดผล ประเมินผล การดำเนินการสอน ประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุปและการวัดผล ประเมินผล ต้องตอบสนองต่อความต้องการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องมีความสอดคล้องของความต้องการระหว่างนักเรียนกับครูที่ร่วมกันจัดการเรียนการสอนซึ่งส่งผลถึงบทบาทของครูกับนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปโดยครูจะเปลี่ยนจากผู้สอนไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน ส่วนนักเรียนเปลี่ยนจากผู้รับความรู้อย่างเดียวไปเป็นผู้มีส่วนร่วมเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

ตอนที่ 4 การสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาที่ได้จากผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาที่ได้มาจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งแต่ละชั้นตอนมีความต่อเนื่องกันทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงขอนำเสนอผลการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ดังนี้

ส่วนจากการสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาได้ผลดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เมื่อนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในทุกขั้นตอนแล้ว การทำกิจกรรมใด ๆ จะต้องดำเนินการไปตามแผนการสอนที่ร่วมกันวางไว้ และเมื่อไม่สามารถปฏิบัติตามแผนที่ได้ร่วมกันได้นักเรียนก็มีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนแผน ดังเช่น การตัดสินใจเปลี่ยนการไปทัศนศึกษาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติมาเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัดนักเรียนก็มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงแม้จะได้ร่วมกันกำหนดไว้ในแผนการสอนแล้วก็ตามสามารถที่จะตัดสินใจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อร่วมกันตัดสินใจเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

2. การร่วมวางแผน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ต้องมีการวางแผนการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการสอนแผนการสอนที่เหมาะสมกับความต้องการในการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อนำความต้องการในการเรียนรู้ของนักเรียนมาร่วมกันกำหนดเป็นแผนการสอน

3. การร่วมกำหนดความต้องการ เป็นการร่วมกันเสนอความต้องการในการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อนำมากำหนดเป็นแผนการสอนที่มีความเหมาะสมกับนักเรียนดั่งที่นักเรียนแต่ละคนได้นำเสนอความต้องการในการกำหนดจุดประสงค์ ร่วมกันเลือกเนื้อหา กำหนดว่าจะเรียนเนื้อหาใดก่อน การกำหนดเป้าหมายในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

4. การร่วมปฏิบัติ เมื่อนักเรียนได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนแล้ว การที่จะบรรลุเป้าหมายนั้นจะต้องนำเป้าหมายคือแผนการสอนไปสอนและประเมินผลว่าเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ซึ่งการนำแผนการสอนทั้ง 3 แผน ไปดำเนินการสอนแล้วประเมินผลออกมาพบว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันกำหนดไว้ในแผนการสอน นักเรียนสามารถผ่านเกณฑ์การประเมินได้ทุกคน

5. การเปลี่ยนแปลงบทบาท เพื่อให้ นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกขั้นตอนบทบาทของครูและผู้บริหารจะเป็นไปจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนเพราะนักเรียนมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นครูจึงมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนน้อยลงบทบาทของครูและนักเรียนจึงเปลี่ยนไป

6. การร่วมประเมินผล ครูเป็นผู้กำหนดการวัดผลจะไม่ตรงกับแผนการสอนที่นักเรียนร่วมกำหนด ดังนั้นในการที่นักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการวัดผล ประเมินผลโดยมีนักเรียน ครูและเพื่อนเป็นผู้ร่วมประเมินเพื่อให้ผลการประเมินใกล้เคียงกับความสามารถที่นักเรียนเรียนรู้จากการเรียนการสอนที่ได้ร่วมกันกำหนด

ผลจากการสังเคราะห์ของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนจากการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนได้องค์ประกอบดังนี้ การร่วมวางแผน การร่วมกำหนดความต้องการ การร่วมปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงบทบาท และการร่วมประเมินผล

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนและสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาที่ได้จากผลการวิจัย แหล่งข้อมูลที่ทำการศึกษาและพัฒนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 1 โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งสิ้น 45 คน ประกอบด้วยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คนอายุอยู่ระหว่าง 15-17 ปี เป็นเพศชายทั้งหมด ครูสอนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 3 คน อายุ 48 ปี อายุ 45 ปี และ อายุ 42 ปี เป็นเพศหญิงทั้งหมด ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน อายุ 49 ปี เป็นเพศชาย และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ จำนวน 1 คน อายุ 48 ปี เป็นเพศชาย ได้มาจากวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยความสมัครใจเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้และยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินการทุกขั้นตอนของการวิจัยใช้ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ตลอดปีการศึกษา 2547

ขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติและสังเกต การสะท้อนการปฏิบัติ

โดยเริ่มวงจรโดยการวางแผนซึ่งเริ่มต้นด้วยการประชุมผู้ร่วมวิจัยที่ประกอบด้วย นักเรียน ครูและผู้บริหาร เพื่อหาแนวทางการวิจัยการสร้างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยเริ่มจากการให้ความรู้แก่นักเรียน ครูและผู้บริหาร ใช้กระบวนการ AIC เพื่อให้เกิด การยอมรับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนอยู่บนสภาพของความเป็นจริง แล้วช่วยกันกำหนดสภาพอนาคตของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนแล้วหาวิธีการในการพัฒนาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนแล้วช่วยกันกำหนดวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดการสร้างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนจนสามารถวางแผนการสอนได้

การปฏิบัติและการสังเกต ดำเนินการโดยนักเรียนและครูสร้างแผนการสอนแล้วนำแผนการสอนที่สร้างขึ้นไว้ไปสอนนักเรียน ผู้วิจัยทำหน้าที่สังเกต แล้วนำแผนมาปรับปรุงโดยผู้วิจัย นักเรียนและครู ร่วมกันศึกษาข้อมูลที่ได้มาจากการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน

การสะท้อนผลการปฏิบัติ ดำเนินการโดยผู้วิจัย นักเรียนและครูร่วมกันประเมินจากข้อมูลที่ได้การวางแผนการสอนและการนำไปปฏิบัติแล้วว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้หรือไม่

นำเข้าสู่วงจรที่ 2 และ 3 มีการปรับแผนการวิจัยโดย นักเรียน ครูและผู้บริหาร เพื่อศึกษาความต้องการแก้ไขปัญหา นำไปสู่การปฏิบัติและสังเกตขณะครูและนักเรียนดำเนินการสอนตามแผนที่วางไว้เพื่อพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา การวิจัยนี้เป็นการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา แต่ละชั้นตอนมีความต่อเนื่องกันทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงขอเสนอผลการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา

1.1 รูปแบบในอดีตของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

ครูเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนเป็นทั้งหมด โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอนครูเป็นผู้กำหนดทั้งหมด ส่วนการสอนครูดำเนินการสอนตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กิจกรรมที่นักเรียนต้องเรียนรู้เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ และการวัดผล ประเมินผลครูเป็นผู้จัดการทั้งหมดตั้งแต่การวางแผนการวัดผล ซึ่งครูมีบทบาทมากในการกำหนดในทุกขั้นตอนของการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางจึงส่งผลทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนน้อยมาก

1.2 รูปแบบในปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

ครูยังมีบทบาทเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอนตามหลักสูตรที่กำหนด ส่วนการดำเนินการสอนในชั้นนำครูมีบทบาทเป็นผู้นำเข้าสู่การสอน ครูยังมีบทบาทเป็นผู้สอนและกำหนดกิจกรรมหลายรูปแบบเพื่อให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนโดยทำกิจกรรม เช่น การจัดทำรายงาน การจัดทำโครงการ เป็นต้น เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่นักเรียนทำให้ได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ส่วนการ

วัดผล ประเมินผลครูมีบทบาทในการกำหนดวิธีการและกิจกรรมการวัดผลทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมน้อยเพราะครูมีบทบาทมากเพราะเป็นผู้กำหนดรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับการวัดผล

จากสภาพอดีตและปัจจุบันการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนมีน้อยเพราะครูเป็นผู้กำหนดการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ตั้งแต่การวางแผนการสอนถึงการวัดผล การประเมินผลการสอน แต่มีความแตกต่างกันที่สภาพปัจจุบันครูได้จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมของนักเรียนในระหว่างดำเนินการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ

1.3. รูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียน

การสอน

รูปแบบการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในอนาคตนักเรียนและครูได้กำหนดว่ามีความต้องการในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น ครูให้การยอมรับและสนองความต้องการของนักเรียนมากขึ้น โดยมีลักษณะดังนี้

- 1.3.1 ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้อง
- 1.3.2 มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน
- 1.3.3 มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการ
- 1.3.4 มีส่วนร่วมในการค้นคว้าหาข้อมูลที่ต้องการเรียน
- 1.3.5 จัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ
- 1.3.6 ปรับเปลี่ยนบทบาทของนักเรียน ครูและผู้บริหาร

2 ผลการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมโดยเริ่มตั้งแต่

2.1 การวางแผน มี

2.1.1 การสำรวจปัญหา

นักเรียน ได้แสดงความต้องการของตนเองในการเลือกเรื่องที่ตนเองต้องการจะเรียน

จัดเตรียมข้อมูลเรื่องที่จะเรียนเพื่อนำมาเรียงลำดับตามความสำคัญพร้อมที่จะดำเนินการตัดสินใจเลือกที่จะเรียน

ตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะเรียนจากการที่เรียงลำดับเนื้อหาไว้แล้ว ได้อธิบายเนื้อหาที่จะเรียนก่อนเรียนหลัง

ครู ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยให้แนะนำเรื่องที่จะเรียนแหล่งเรียนรู้ในเรื่องที่จะเรียน

ผู้บริหาร ให้ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นในการวางแผนการสอน

2.1.2 การกำหนดจุดประสงค์

จุดประสงค์

นักเรียน กำหนดความต้องการในการมีส่วนร่วมในการกำหนด

ครู เป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยให้คำแนะนำ ให้ความรู้

วัตถุประสงค์

ผู้บริหาร ทำหน้าที่ดูแล ให้ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นในการกำหนด

2.1.3 เนื้อหา

ความต้องการของนักเรียนที่จะเรียน

ที่จะเรียน

ตรวจสอบเนื้อหา

นักเรียน แสดงความต้องการในการโดยการกำหนดเนื้อหาที่จะเรียน

เป็นผู้เลือกเนื้อหาที่จะเรียน โดยการเรียงลำดับเนื้อหาที่จะเรียน

ตัดสินใจเลือกเนื้อหา เป็นการกำหนดเนื้อหาที่จะเรียนจาก

ครู เป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยการให้รายละเอียดของเนื้อหา

ผู้บริหาร ตรวจสอบเนื้อหาว่ามีความเหมาะสม เสนอความคิดเห็น การ

2.1.4 วิธีสอน

เนื้อหาและความสามารถของนักเรียนจากการค้นคว้าข้อมูลเรื่องวิธีสอน

การสอนแบบอภิปราย

ครู เป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยให้ความรู้เรื่องวิธีสอนให้นักเรียนเกิด
ความรู้ความเข้าใจแล้วนำมาใช้เลือกวิธีสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา

ผู้บริหาร ให้คำแนะนำ ตรวจสอบ

2.1.5 สื่อการสอน

นักเรียน ตัดสินใจเลือกสื่อการสอน โดยการกำหนดว่าเป็นเอกสาร
ประกอบการอภิปรายและรูปภาพของตัวอย่างที่ใช้ในการอภิปราย

ประกอบการอภิปราย

จัดเตรียมสื่อ โดยค้นคว้าข้อมูลมาจัดทำเป็นเอกสารและรูปภาพ

ครู เป็นผู้อำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำ ข้อสังเกตในการจัดทำสื่อ
ประกอบการอภิปราย

ผู้บริหาร ให้ความสะดวก ข้อคิดเห็น ในการจัดทำสื่อการสอน

2.1.6 การวัดผล ประเมินผล

นักเรียน ร่วมกำหนดวิธีการวัดผล โดยกำหนดเกณฑ์ วิธีการ ขอบเขต
ของการวัดผล ประเมินผล

ครู เป็นผู้อำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำ ในการวัด ประเมินผล

ผู้บริหาร ให้ข้อคิดเห็น ในการวัดผล ประเมินผล

2.2 การปฏิบัติและการสังเกต มี

2.2.1 ขั้นนำ

นักเรียน ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน โดยทำกิจกรรมตามที่นำเสนอ
จัดเตรียมการอภิปราย โดยแบ่งหน้าที่ การจัดสถานที่ อุปกรณ์
ประกอบการอภิปราย

ครู เป็นผู้นำเข้าสู่บทเรียน โดยจัดกิจกรรมเพื่อโยงเข้าสู่บทเรียนโดยใช้
วิธีการต่างๆ

2.2.2 ขั้นสอน

นักเรียน เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย โดยการอภิปรายแบบซิมโพเซียม
(Symposium) ตามที่ได้ค้นคว้าข้อมูลล่วงหน้ามาเพื่ออภิปราย

มีส่วนร่วมในการดำเนินการสอน โดยมีการอภิปราย ชักถาม ตอบ
คำถามในการอภิปราย

ครู เป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยให้คำแนะนำ ชักถามในเรื่องที่
อภิปรายขาดไปหรือให้คำอธิบายให้เนื้อที่อภิปรายมีความชัดเจนขึ้น

ผู้บริหาร ให้คำแนะนำ โดยการชักถามในการอภิปราย

2.2.3 ขั้นสรุป

นักเรียน ช่วยกันสรุปผลการเรียนการสอน โดยการชักถาม ร่วมกันสรุป

ครู ให้ความช่วยเหลือในการสรุปผล โดยการชักถาม และช่วยสรุป

2.2.4 การวัดผล

นักเรียน มีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาที่สอบและกำหนดเกณฑ์
การประเมิน และผู้ประเมินเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

ครู เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และการดำเนินการวัดผลตามเนื้อหา เกณฑ์ที่กำหนดร่วมกับนักเรียน

3. การสะท้อนปัญหา

นักเรียน ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองว่า มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น

ครู ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเองไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือนักเรียนในการเรียนการสอนทุกด้าน

ผู้บริหาร เปลี่ยนแปลงบทบาทเป็นผู้ให้บริการต่างๆ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนอย่างมีส่วนร่วมดำเนินการเป็นตามแผนที่กำหนด

จากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนครูและนักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยครูเปลี่ยนจากบทบาทผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก และนักเรียนเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นความสำเร็จในการพัฒนาจนครูและนักเรียนมีความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยได้ให้ความร่วมมือตลอดการดำเนินการพัฒนา

3. การสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

ผลจากการสังเคราะห์ของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนจากการพัฒนา มีองค์ประกอบดังนี้

1. ร่วมตัดสินใจ ในขั้นของการวางแผนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการสิ่งต่างๆ เพื่อนำมาวางแผนการสอนการจะนำสิ่งต่างๆ มาวางแผนการสอนจะต้องมีการเลือกสิ่งเหล่านั้นมาใช้ทุกคนจึงต้องมีการร่วมกันตัดสินใจเลือกสิ่งต่างๆ มากำหนดเป็นแผนการสอน

2. ร่วมวางแผน การวางแผนการสอนนักเรียน ครู และผู้บริหารได้ร่วมกันกำหนดแผนการสอนออกมาโดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มดำเนินการอภิปราย สนทนากลุ่มและระดมพลังสมอง

3. ร่วมกำหนดความต้องการในขั้นของการวางแผนนักเรียน ครูและผู้บริหารได้เสนอความต้องการของตนในขั้นของการกำหนดจุดประสงค์ กำหนดเนื้อหา วิธีสอน สื่อการสอน การวัดผล ประเมินผลออกมาเป็นการแสดงถึงความต้องการของทุกคนในรูปของแผนการสอนเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของทุกคนที่ร่วมกันนำความต้องการของตนมากำหนดลงในแผนการสอน

4. ร่วมกันปฏิบัติ เมื่อวางแผนการสอนเรียบร้อยแล้วนักเรียนและครูก็นำแผนการสอนไปดำเนินการสอนโดยดำเนินการเป็นขั้นตอน ซึ่งเป็นการปฏิบัติและสังเกต โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นนำเข้าสู่บทเรียนไปสู่ขั้นสอนและขั้นสรุป/วัดผล

5. การเปลี่ยนแปลงบทบาท เมื่อนำแผนไปสอนแล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูโดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติและการสังเกต และการสะท้อนการปฏิบัติ ครูจะเริ่มเปลี่ยนจากผู้สอนไปเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือแก่นักเรียน

6. ร่วมประเมินผลในการวางแผนการสอนได้มีการกำหนดเกณฑ์ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดผู้ประเมินและเนื้อหาที่จะทดสอบด้วยตนเอง

ทั้ง 6 องค์ประกอบจะทำให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข ความพึงพอใจ และสนองตอบความต้องการของตนเองเพราะตนเองเป็นผู้กำหนด

5.2 การอภิปรายผล

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาจากวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมสามารถที่พัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาได้จริง โดยนำไปทดลองสอนกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในสถานศึกษา ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาโดยให้โอกาสนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาได้เข้าร่วมในการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เข้าร่วมพัฒนาบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนได้พบการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยเริ่มจากการยอมรับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนและเข้าไปมีบทบาทในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนทุกขั้นตอน ซึ่งผลที่ได้นั้นสามารถตอบสนองความพึงพอใจและความต้องการของนักเรียน รายละเอียดดังนี้

ผลการศึกษา รูปแบบของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา มีดังนี้

1. รูปแบบในอดีตของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนพบว่า ครูเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนทั้งหมด โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน และการวัดผล ประเมินผล นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนน้อยมาก สอดคล้องกับบัญญัติ คุ้มภัย (2542 : 49) พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนน้อย และยังคงสอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่าครูส่วนใหญ่ยัง

จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางนักเรียนยังทำกิจกรรมตามที่ครูบอกโดยมีกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย (ธรรมเกียรติ กัณฉริ. 2543 : 102-103 ; วิไลวรรณ เหมือนชาติ. 2540 : 1 ; วิทยากร เชียงกุล. 2544 : 9-10 , 115-116)

2. รูปแบบปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน พบว่าครูเป็นผู้กำหนดการจัดการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอน ส่วนการดำเนินการสอน ครูกำหนดกิจกรรมหลายรูปแบบเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เช่น การทำรายงาน การจัดทำโครงการ เป็นต้น และการวัดผล ประเมินผลนักเรียนไม่ได้มีส่วนร่วมเนื่องจากครูเป็นผู้กำหนด

จากรูปแบบในอดีตและปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน มีน้อยเพราะครูเป็นผู้กำหนดการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ตั้งแต่การวางแผนการสอนถึงการประเมินผลการสอน แต่มีความแตกต่างกันที่สภาพปัจจุบันครูได้จัดกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมของนักเรียนในระหว่างดำเนินการเรียนการสอน จากรูปแบบทั้งสองทำให้นักเรียน ครู และผู้บริหารได้ร่วมกันกำหนดรูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

3. รูปแบบที่มุ่งหวังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน พบว่านักเรียน ครูและผู้บริหารได้กำหนดว่ามีความต้องการในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น เป็นที่ยอมรับและสนองความต้องการของนักเรียนมากขึ้น โดยมีลักษณะดังนี้

3.1 ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการได้รับความรู้เรื่องของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนทำให้เกิดการยอมรับการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน นักเรียนจึงมีความต้องการมีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับแนวคิดของอลิศรา ชูชาติ (2545 : 148) ที่กล่าวว่าแท้จริงแล้วนักเรียนทุกคนมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์แล้ว นักเรียนแต่ละคนยังมีศักยภาพในการคิด มีความสามารถในการเรียนรู้ มีแนวคิด ค่านิยมและความเชื่อที่เป็นของตนเอง การเรียนรู้ซึ่งกันและกันจะช่วยขยายโลกทัศน์ของทุกคนได้เป็นอย่างดี ครูต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดี มีการสื่อสารที่แท้จริง มีความเคารพ นับถือและศรัทธาต่อกัน โดยยอมรับความรู้สึก และความคิดเห็นซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความรัก ความอาทร และความหวังดี

3.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอนทำให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าได้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน ทำให้เกิดความพึงพอใจ เพราะการมีบทบาทในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เริ่มจากร่วมกันกำหนด

วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้เป็นการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการแสดงออกของนักเรียน สอดคล้องกับเจเลีย บูร์กัตตีและคณะ (2545 : 114) ได้เสนอว่า บุคคลสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาอันเป็นกระบวนการขั้นต้นของการวางแผนในการพัฒนา หลังจากที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอนของนักเรียนเป็นบทบาทหนึ่งของการมีส่วนร่วมของนักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน เพื่อกำหนดแนวทางการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เรียนรู้อย่างมีความสุข ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพตามมาตรา 6 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2545)

3.3 การมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการ การที่นักเรียนเข้าไปมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนนั้น เริ่มจากร่วมกันกำหนดจุดประสงค์ ครูต้องส่งเสริมและสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการแสดงออกของนักเรียนโดยพยายามลด หลีกเลี่ยงการครอบงำหรือเปิดโอกาสให้มีบุคคลครอบครองการพูดหรือแสดงออกมากกว่าคนอื่น ๆ อลิศรา ชูชาติ (2545 : 147) สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ของ โนลส์ (Knowles) ที่กล่าวว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้มากหากมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการภายในอยู่ในความควบคุมของผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนจะนำประสบการณ์ ความรู้ ทักษะและค่านิยมต่างๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของตนและจะเรียนรู้ได้ดีหากมีอิสระที่จะเรียนในสิ่งที่ตนต้องการและด้วยวิธีการที่ตนพอใจ คนทุกคนมีลักษณะเฉพาะตน จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกสิ่งที่เรียนและวิธีเรียนด้วยตนเองด้านกระบวนการเรียนการสอนครูควรเข้าใจและส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคล ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณสมบัติเฉพาะตน ไม่ควรปิดกั้นเพียงเพราะเขาไม่เหมือนคนอื่น ในกระบวนการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตัวเองลงมือกระทำและยอมรับผลของการตัดสินใจหรือการกระทำนั้น (ทิสนา แคมมณี. 2545 : 69-78)

3.4 การร่วมกันค้นคว้าหาข้อมูลที่ต้องการเรียน การค้นคว้าข้อมูลนั้นทำให้นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาตรงกับความต้องการของนักเรียนทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจซึ่งสอดคล้องกับ มาตรา 24 (1) ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2545) ว่า ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้นการที่ร่วมกันค้นคว้าหาข้อมูลที่ต้องการเรียน จึงเป็นการตอบสนองต่อความสนใจและความถนัดของนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน

3.5 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ นักเรียนต้องเป็นผู้ที่เริ่มค้นคว้า เรียนรู้ร่วมกันทุกคนเป็นผู้สอน ทุกคนเป็นผู้เรียน มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ โดยการปฏิบัติโดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นตามทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers) ที่เสนอว่ามนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองได้ดีหากอยู่ในสภาพการณ์ที่ผ่อนคลายและเป็นอิสระ การจัดบรรยากาศการเรียนที่ผ่อนคลายและเอื้อต่อการเรียนรู้ (Supportive Atmosphere) และ การสอนเน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Teaching) โดยครูใช้วิธีการสอนแบบไม่กำกับควบคุม (Non-Directive) และ ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ให้แก่ผู้เรียน (Facilitator) สามารถที่นำมาใช้ในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียน การสอน (ทีศนา แชมมณี. 2545 : 69-78) สอดคล้อง มาตรา 22 ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ. พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2545) ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียน มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ซึ่งการจัด การเรียนการสอนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา ดังนั้นจึงต้องเน้นนักเรียนเป็นสำคัญเช่นกัน

3.6 การปรับเปลี่ยนบทบาทของนักเรียน ครูและผู้บริหารเนื่องจากเมื่อนักเรียนเข้ามา มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นทำให้บทบาทของของครูลดลงการลดบทบาทของครู ในการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงไปผู้อำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน และผู้บริหารเป็นผู้บริการสิ่งต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนของครูและนักเรียน ซึ่งการปรับเปลี่ยนบทบาทมาตรา 24 (5) ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2545) ว่า ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้...ทั้งนี้ผู้สอน และผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ ซึ่งตามทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers) ที่เสนอว่า ครู ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการ เรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (Facilitator) สามารถที่นำมาใช้ในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัด การเรียนการสอน เพราะนักเรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้ว ครูจึงทำหน้าที่คอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล

2. ผลการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียน การสอน มีดังนี้

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้คือ นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียน การสอนทุกขั้นตอนเพราะนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกขั้นตอนโดยเริ่ม

ตั้งแต่การวางแผนการสอนซึ่งประกอบด้วย การกำหนดจุดประสงค์นักเรียนได้ร่วมกันกำหนดจุดประสงค์ตามที่ตนต้องการเรียนรู้ทำให้ตอบสนองความต้องการของนักเรียนในการเรียนรู้ ต่อจากนั้นได้เลือกเนื้อหาที่เรียนตามความต้องการของตนแล้วยังมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีสอนและการวัดผล ประเมินผลด้วยตนเองทำให้นักเรียนมีบทบาทในการส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มส่งผลต่อการเรียนของนักเรียนเพราะได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น เกิดความพึงพอใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสอดคล้องกับบังอร ภาณุสี (2544) พบว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สรุปผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง กล่าวแสดงออกมีความมั่นใจในตนเอง มีการแก้ปัญหา ทำให้นักเรียนมีความสนใจและสนุกกับการเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้และ วิลาสินี วิเชียรรัตน์ (2545 : 23-24) ได้ศึกษาการสอนแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พบว่า การพัฒนาตนเองของครูร่วมกับผู้เรียนคือ มีการร่วมคิดวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผนร่วมตรวจสอบร่วมปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่อง มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้สามารถร่วมวิเคราะห์เจาะลึกเกิดผลึกแห่งการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมทำให้ครูและนักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยครูเปลี่ยนจากบทบาทผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกและนักเรียนเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

3. จากการสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา ได้อภิปรายผลดังนี้

3.1 การที่นักเรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนการเรียนการสอนและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองทำให้มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของบังอร ภาณุสี (2544) ได้วิจัย พบว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สรุปผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง กล่าวแสดงออก มีความมั่นใจในตนเอง มีการแก้ปัญหา ทำให้นักเรียนมีความสนใจและสนุกกับการเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้เช่นเดียวกับการศึกษาของ บรรชกร กล่าวหาญและคณะ(2544) ที่ศึกษาพบว่าการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทำให้นักศึกษาอาชีวเกษตรพัฒนาตนเองด้านพฤติกรรมกระตือรือร้นตนเอง เห็นใจผู้อื่น ภาคภูมิใจในตนผิชอบต่อสังคม การสร้างสัมพันธภาพ

3.2 การร่วมวางแผนการเรียนการสอนระหว่างครูกับนักเรียน อาจเป็นส่วนที่สำคัญในการเรียนการสอนของนักเรียน เพราะจากอดีตและปัจจุบันนักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอนเลยทำให้ขาดส่วนร่วมในส่วนนี้ไป ทำให้นักเรียนรู้สึกว่าการเรียนการสอนไม่ได้มาจากความต้องการของตนเอง

3.3 การร่วมกำหนดความต้องการในการเรียนการสอน การที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาของเรื่องที่จะเรียนรู้มากขึ้นจากความต้องการของนักเรียนเองทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ จึงมีความสนใจในการเรียนรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับอรรถฎยานี เชื้อไทย (2541) พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนโดยผ่านการระดมพลังสมองการใช้บทบาทสมมติและการใช้ตัวแบบทำให้ผู้เรียนมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับสูง

3.4 การร่วมปฏิบัติการดำเนินการสอน เป็นการนำแผนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนไว้แล้วไปปฏิบัติหรือทำการสอนตามขั้นที่ร่วมกันกำหนดโดยนักเรียนและครู ซึ่งการดำเนินการตามแผนการสอนนี้ครูผู้สอนต้องยึดเป็นแนวทางการดำเนินการสอนตามแผนการสอนนั้น ซึ่งสอดคล้องกับพิมพ์พร จันทรีดี (2545 : 105-106) ได้ศึกษาการใช้การเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระดับความสามารถทางภาษาของนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะบริหารธุรกิจมหาวิทาลัยอัสสัมชัญ พบว่านักศึกษาที่เลือกบทความสำหรับศึกษาเอง น่าจะช่วยให้ นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษอย่างกระตือรือร้น ดังนั้นการเรียนการสอนวิธีนี้จะช่วยเพิ่มระดับความรู้ความสามารถทางภาษาอังกฤษของนักศึกษาได้

3.5 การเปลี่ยนแปลงบทบาท การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ครูจะเปลี่ยนแปลงจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้บริหารเป็นผู้บริการและนักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการจัดเรียนการสอนมากขึ้นโดยมีแนวทางในการศึกษาตามความต้องการของตนเอง ด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมที่เรียนให้สอดคล้องตามความต้องการของนักเรียนตามเรื่องที่จะเรียน โดยต้องมีการประสานกันทั้ง 3 ฝ่าย ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ต้องการให้ครูเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกและแนวคิดมนุษยวิทยาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้และมีความสุขในการเรียนรู้

3.6 การร่วมประเมินผล การเรียนตามแนวทางการประเมินผลการเรียนที่กำหนดไว้ในแผนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดการวัดผลและประเมินผล ดังนี้ จากผลการวิจัยพบว่า เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ในแผนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ มีส่วนร่วมกำหนดการวัดผลการเรียนรู้ กำหนดการวัดผลแต่ละ

จุดประสงค์ ผลการวัดเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้สอดคล้องกับความเป็นจริงและจากการวิจัยของวิลาลินี วิเชียรรัตน์ (2545 : 23-24) พบว่าการพัฒนาตนเองของครูร่วมกับผู้เรียน คือ มีการร่วมคิดวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผน ร่วมตรวจสอบ ร่วมปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่อง มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้สามารถร่วมวิเคราะห์เจาะลึกเกิดผลึกแห่งการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนการวัดและประเมินผลก็มีความสำคัญมาก

ผลจากการสังเคราะห์ของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนจากการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน ได้องค์ประกอบดังนี้ การร่วมวางแผน การร่วมกำหนดความต้องการ การร่วมปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลง และการร่วมวัดผล ประเมินผล

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนในระดับชั้นมัศึกษานั้นเป็นไปตามแผนการสอนโดยมีขั้นตอนมีความต่อเนื่องครูให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยเริ่มตั้งพบว่านักเรียนทุกส่วนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เริ่มจากการวางแผนการสอน ประกอบด้วย จุดประสงค์ เนื้อหา วิธีสอนสื่อการสอน และการวัดผล การดำเนินการสอนประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุปและการวัดผล นั้นต้องตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ความสอดคล้องของความต้องการระหว่างนักเรียนกับครู ส่วนบทบาทของครูกับนักเรียนโดยครูจะเปลี่ยนจากผู้สอนไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนและการวัดผล ครูไม่ได้เป็นผู้กำหนดเพียงผู้เดียวต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมเป็นผู้กำหนดในการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลายในการวัดและประเมินผลเพื่อให้ผลที่ได้จากการวัดและประเมินใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุด

5.3 ข้อเสนอแนะ

ปัญหา อุปสรรคในการวิจัย

ผู้วิจัยมีปัญหา อุปสรรคในการวิจัย ดังนี้

1. เวลาในการวิจัยไม่เพียงพอต่อการดำเนินเนินการวิจัย การปฏิบัติการสอนทำให้ต้องนัดหมายกับผู้ร่วมวิจัยนอกเวลาเรียนโดยใช้เวลา 16.00 – 18.30 น. ของวันจันทร์และวันอังคาร
2. ผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนน้อย กระบวนการ AIC การวางแผนการสอน วิธีการสอน จึงต้องดำเนินการให้ความรู้ ความเข้าใจ โดยการบรรยาย ให้เอกสารค้นคว้า และแหล่งข้อมูลในการศึกษา

3. การนัดเวลาผู้ร่วมวิจัยที่เป็นครูและผู้บริหาร ให้ตรงกับนักเรียนในการสนทนากลุ่ม การปฏิบัติการสอนเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ทำให้บางครั้งต้องเลื่อนการนัดสนทนากลุ่มออกไป และผู้ร่วมวิจัยบางคนมีเวลาน้อย จึงต้องมีการปรับเวลาในการดำเนินการวิจัยในบางครั้ง

4. ความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัย บางครั้งบางเวลาไม่ยอมรับร่วมมือ บางครั้งไม่เข้าใจในบทเรียน การนำเสนอ เป็นต้น ผู้วิจัยต้องสร้างบรรยากาศให้เกิดความร่วมมือ โดยนำเอากิจกรรม เข้าสวดแทรก เช่น การเล่นเกมต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศเพื่อให้เกิดความร่วมมือ หรือการใช้วิธีการแจกขนมสลับกัน

5. ผู้วิจัยต้องมีความอดทนในการดำเนินการวิจัยนั้นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมวิจัยและต้องรอผลการวิจัย เช่น ต้องรอผู้ร่วมวิจัยมาประชุมกลุ่มตามที่ได้กำหนดไว้ บางครั้งผู้ร่วมวิจัยบางคนไม่เข้าใจในวิธีการวิจัยก็ต้องอธิบายให้ผู้ร่วมวิจัยเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความพยายามมากและยังต้องเข้มข้มสัมพันธ์กับผู้ร่วมวิจัยและครู นักเรียน และผู้บริหารในโรงเรียนในโรงเรียนอย่างมากเพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านต่างๆ ดังนี้

ระดับนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาควรให้นโยบายในการกำหนดรูปแบบวิธีการสอนแบบมีส่วนร่วมโดยมีโรงเรียนนำร่อง เข้าร่วมโครงการ การพัฒนาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง

2. กระทรวงศึกษาธิการควรดำเนินการพัฒนาครูให้มีความรู้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ระดับโรงเรียน

1. ควรดำเนินการส่งเสริมให้ความรู้แก่ครูในเรื่องการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนก่อนของแล้วสอบถามความคิดเห็นของครูว่ามีความเต็มใจปฏิบัติในการนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมมาใช้หรือไม่เพราะการจัดการเรียนการสอนแบบให้ให้นักเรียนมีส่วนร่วมนั้นต้องใช้เวลาอดทนและเวลามากในการเตรียมนักเรียน จึงต้องมีการสำรวจความต้องการของทุกฝ่ายก่อน

2. ควรสร้างแรงจูงใจให้กับครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมจนถึงขั้นเกิดความตระหนักและยอมรับ

ระดับปฏิบัติการ

1. ควรดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยเริ่มเป็นขั้นตอนในระยะเริ่มต้นไม่ต้องใช้เต็มรูปแบบทั้งหมด เริ่มต้นสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนให้กับนักเรียนก่อนดำเนินการในส่วนต่างๆ เพราะนักเรียนจะได้เข้าใจบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและเห็นคุณค่า ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะพัฒนาบทบาทให้นักเรียนและครูได้ร่วมกันในการจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรดำเนินการอบรมครูให้เข้าใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเสียก่อนจะนำไปปฏิบัติจริงในแต่ละพื้นที่
3. ครูร่วมกันสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนก่อนนำไปปฏิบัติจริง

ด้านการศึกษา

1. เขตพื้นที่การศึกษาควรมีหน่วยงานที่จัดหลักสูตรพัฒนาการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายเพื่อค้นหา ศึกษาวิธีการสอนที่ดีเพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น เพราะนักเรียนจะได้เข้าใจถึงบทบาทและโอกาสที่เหมาะสมในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม
2. ควรมีการนำวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมาใช้ในการวิจัยด้านการศึกษาในโรงเรียนให้มากขึ้นเพื่อให้โรงเรียนสามารถแก้ไขปัญหาตามบริบทด้วยตนเองอย่างเหมาะสม

ด้านการวิจัย

1. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนแยกตามระดับชั้นแตกต่างกันไป เช่น ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับปริญญาตรี เป็นต้น
2. ควรติดตามผลเพื่อศึกษาพฤติกรรมความร่วมมือของนักเรียนภายหลังจากการได้รับการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมแล้ว
3. ควรมีการศึกษาค้นคว้าการมีส่วนร่วมให้ครบรอบวงจรทั้งระบบทุกวงจร เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ในเรื่องดังกล่าว
4. ควรมีการศึกษากับเนื้อหาวิชาที่ครูกับนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่างกันออกไป เช่น วิชาคณิตศาสตร์ เพราะการวิจัยครั้งนี้ศึกษากับเนื้อหาวิชาที่ครูกับนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2545). รายงานการวิจัย เรื่อง วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความรู้และความสุขของผู้เรียน. กรุงเทพฯ ; โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมวิชาการ. (2545). รายงานการวิจัย เรื่อง วิธีการเรียนของนักเรียนดีและวิธีการสอนของครูดี ระดับประถมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ ; โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). แกนหลักแนวคิดการปฏิรูปการเรียนรู้และเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ เอกสารปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ลำดับที่ 40 . กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). หัวใจปฏิรูปการศึกษาตามแนว พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). กรุงเทพฯ : การทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถียมมนุษย์ เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : สมาคมคทาทอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2546). ฐานข้อมูลการวิจัยการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.thairesearch.org/result/Index.php>. วันที่สืบค้น 6 สิงหาคม 2546.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาการศึกษา.
- จันทร์เพ็ญ ทองย่น. (2544). การศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบชิปปา ในวิชาวิทยาศาสตร์ ว 203 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และเปรียบเทียบผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนก่อนเรียนและหลังเรียน. ปทุมธานี : โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน.

- จารุวรรณ พุฒะเนียด. (2542). ผลของการใช้เทคนิคบททวนความรู้เดิมแบบต่าง ๆ ที่มีต่อความพึงพอใจการมีส่วนร่วมในการเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. ปรินฎยานิพนธ์ คม. (การศึกษาวิทยาศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2527). การระดมประชาชนเพื่อพัฒนาชนบท. การบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- เฉลียว บุรีภักดี, และคณะ. (2545) ชุมติวิชาการวิจัยชุมชน. Community Research Study. กรุงเทพฯ : เอส. อาร์. พรีนติ้ง แมสโปรดักส์ .
- ชนาธิป พรกุล. (2543). แคลทส์: รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2526). เอกสารประกอบการสอนวิชาประสบการณ์วิชาชีพศึกษาศาสตร์ (หน่วยที่ 4). พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : ชวนการพิมพ์.
- ฐิติ วิทยธรณะ. (2540). การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนกับความรู้ทัศนคติและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัย. ปรินฎยานิพนธ์. นศ.ม. (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ทิตินา แชมมณี. (2545). ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธรรมเกียรติ กันอริ. (2543). รายงานสภาวะการศึกษาไทยปี 2542 พลิกสถานการณ์บนพื้นฐานกฎหมายปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา .
- นงคราญ กาญจนประเสริฐ. (2543). การพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้วิธีสอนสตอรี่ไลน์ในการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย. พิษณุโลก : สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- บรรชกร กล้าหาญ และรุ่งทิพย์ กล้าหาญ. (2544). การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อทักษะชีวิต ด้านสารสนเทศของนักศึกษาอาชีวเกษตร. เชียงใหม่ : วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี-เชียงใหม่.
- บังอร ภาณุสี (2544). การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.(วิทยาศาสตร์ศึกษา). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บัญญัติ คุ่มภัย. (2542). พฤติกรรมการสอนของครู : ศึกษากรณีโรงเรียนลาดทิพรสวิทยา. นครสวรรค์ : โรงเรียนลาดทิพรสวิทยา.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

- ยุพิน จงเจริญทรัพย์. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม
นักศึกษากับการพัฒนาตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏจันทรเกษม. ปรินญาณิพนธ์
กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูตร. (2545). การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. นครปฐม :
สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิมพ์พร จันทรดี. (2543. ธันวาคม). การเรียนการสอนแบบให้นักศึกษาเป็นศูนย์กลาง
และการใช้การเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาระดับความสามารถ
ทางภาษาของนักศึกษา : การพินิจศึกษาเฉพาะรายโดยการศึกษากับนักศึกษา
ปริญญาโทคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. สอว.ประเทศไทย. 5(2) : 105-121.
- วชิรสาร ศรีอรุณ. (2542). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในกิจกรรม
การออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท : ศึกษากรณี ชมรมบำเพ็ญประโยชน์มหาวิทยาลัย
รังสิต. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหารองค์การ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกริก.
- วราภรณ์ อยู่วัฒนา. (2544). การศึกษาการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรม
การศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร. ปรินญาณิพนธ์.
ค.ม. (การศึกษานอกโรงเรียน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทยากร เชียงกุล. (2544). รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2543/2544 ปฏิรูปการศึกษาไทย
อย่างไร เพื่อใคร เพื่ออะไร. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา .
- วิลาสินี วิเชียรรัตน์. (2545). “ร่วมปฏิรูปการเรียนรู้กับครูต้นแบบ” การปฏิรูปการเรียนรู้
ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนแบบ “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม”. กรุงเทพฯ :
ดับบริว. เจ. พร็อบเพอตี .
- วิไลวรรณ เหมือนชาติ. (2540). การศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้ : การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์ : สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2545). รายงานสภาวะการศึกษาไทยปี 2544/2545 ฝ่าวิกฤติ
การปฏิรูปการศึกษาสู่สังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้. กรุงเทพฯ :
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนาศึกษาศาสตร์) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศิริบุรณ์ ณัฐพันธ์. เข้าวันนี้. สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5. 6 มกราคม 2543.

สุภาวศ์ จันทวานิช. (2539). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริน คล้ายรามัญ. (2543). *การพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้*

*แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้
เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี*. วิทยานิพนธ์. คด.
(หลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สวัสดิ์ ระวาดชัย. (2540). *ความต้องการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียน*

มัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตชัยมงคล จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.

(การบริหารการศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ไสว พักขาว. (2544). *หลักการสอนสำหรับการเป็นครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ : เอกพันธ์ .

อकिन รพีพัฒน์. และคณะ. (2539). *การศึกษาและการวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ*.

ใน คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2 . หน้า 99-100. กรุงเทพฯ :
ด้านสุทธากการพิมพ์.

อลิศรา ชูชาติ. (2545). *การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม*.

ประมวลบทความนวัตกรรมการเรียนรู้สำหรับครูปฏิรูปการศึกษา เล่ม 1

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรัญญาณี เชื้อไทย. (2541). *การใช้ทักษะชีวิตในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมป้องกันยาบ้า*

ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ สค.ม.

(สังคมศาสตร์). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Buch, M.B. (1973). *Review of Research on Theory of Teaching*. Baroda: Centre of
Advanced Study of Baroda.

Carlson, R.V. (1996). *Reforming & Deform : Perspectives of Organization, Leaders
and School Change*. New York : Longman Publishers.

Dewey, J. (1963). *Experience and Education*. New York: Macmillan Publishing
Company.

Kemmis, S. and McTaggart, R. (1990). *The Action Research Planner*. 3 rd ed. Victoria :
Deakin University.

Kom and Crossley. (2003). (Online). Available: [http //writing Fsu.edu/tym/tguide/p4/
Part. 4g. htm](http://writing.Fsu.edu/tym/tguide/p4/Part.4g.htm). Retrieved August 5.

Mc Taggart, R. (1991, Spring). "Participation, Equity and Action Research,"

Adult Education Quarterly. 8(1) : 168-187.

Stumpf,S.E. (1994). *Philosophy: History and Problems*. New York: McGraw-Hill.

ภาคผนวก ก

1.แบบสัมภาษณ์

2.แบบบันทึกการสังเกต

3.แบบบันทึกการมีส่วนร่วม

4.แบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์ครูและผู้บริหาร

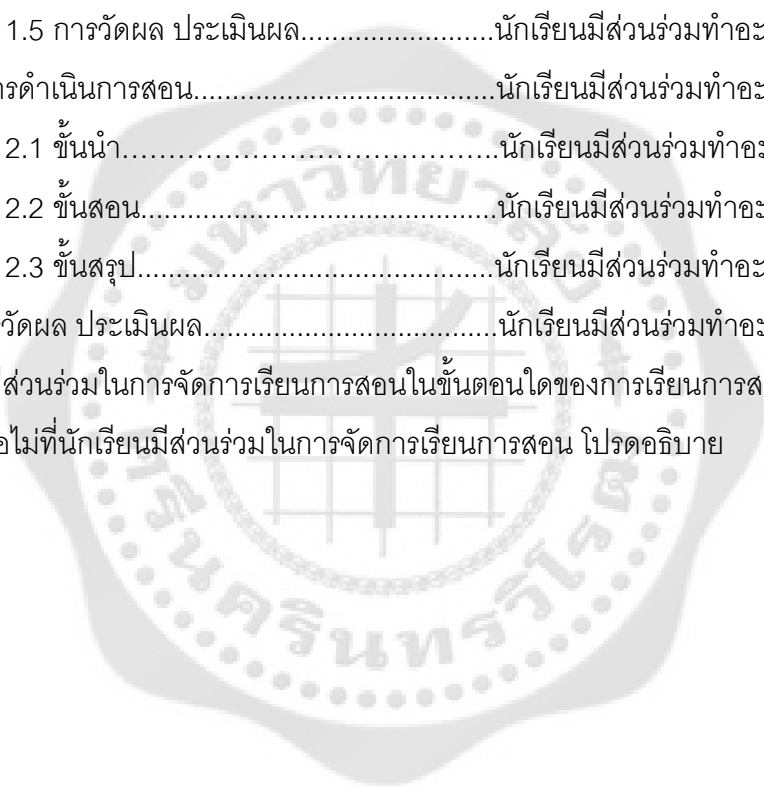
- การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนตามความคิดของท่านเป็นอย่างไร โปรดอธิบาย

- การดำเนินการจัดการเรียนการสอนของท่านนักเรียนมีส่วนร่วมอย่างไร

1. การวางแผนการสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
  - 1.1 การกำหนดจุดประสงค์.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
  - 1.2 การเลือกเนื้อหา.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
  - 1.3 การเลือกวิธีสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
  - 1.4 สื่อการสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
  - 1.5 การวัดผล ประเมินผล.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
2. การดำเนินการสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
  - 2.1 ช้้นนำ.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
  - 2.2 ช้้นสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
  - 2.3 ช้้นสรุป.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง
3. การวัดผล ประเมินผล.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

- นักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในขั้นตอนใดของการเรียนการสอน

- ท่านพอใจหรือไม่ที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน โปรดอธิบาย

แบบสัมภาษณ์นักเรียน

- การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนตามความคิดของนักเรียนเป็นอย่างไร
ช่วยอธิบาย

- การดำเนินการจัดการเรียนการสอนของคุณ นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างไร

1. การวางแผนการสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

1.1 การกำหนดจุดประสงค์.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

1.2 การเลือกเนื้อหา.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

1.3 การเลือกวิธีสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

1.4 สื่อการสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

1.5 การวัดผล ประเมินผล.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

2. การดำเนินการสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

2.1 ช้้นนำ.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

2.2 ช้้นสอน.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

2.3 ช้้นสรุป.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

3. การวัดผล ประเมินผล.....นักเรียนมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง

- นักเรียนต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในขั้นตอนใดของการเรียนการสอน

- นักเรียนพอใจหรือไม่ ที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เพราะอะไร

แบบบันทึกการสังเกต

การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เรื่อง.....
2. ชั้นตอน.....
3. วันที่ .....เดือน.....พ.ศ.....
4. สถานที่.....
5. ผู้ถูกสังเกต นักเรียน..... ครู..... ผู้บริหาร.....
6. สภาพทั่วไป

7. ข้อมูลในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

7.1 การร่วมคิด

7.2 ร่วมทำ

7.3 ร่วมประเมิน

แบบบันทึกการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน
ประวัติส่วนตัว

ชื่อ.....ชื่อเล่น.....

เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

มีพี่น้อง.....คน

เป็นบุตรคนที่ .....

อยู่บ้านเลขที่..... ซอย .....

ถนน.....แขวง.....เขต.....

กรุงเทพฯ .....

โทรศัพท์..... e-mail .....

การศึกษา (ระบุชื่อโรงเรียนด้านหลัง)

อนุบาล .....

ประถมศึกษา .....

มัธยมศึกษาตอนต้น .....

มัธยมศึกษาตอนปลาย .....

แบบบันทึกของนักเรียน

การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน

เรื่อง.....

การวางแผนการสอน

1. ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อเรียนรู้แล้ว

1.1 การกำหนดผลที่จะเกิดจากการเรียนรู้ของนักเรียนเรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์

เพื่อให้เกิดผลอย่างไรต่อตัวนักเรียน

.....
.....
.....

1.2 นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดผลที่จะเกิดจากการเรียนรู้ของนักเรียน

เรื่อง.....อย่างไร

.....
.....
.....

1.3 ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

1.4 พอใจหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....

2. เนื้อหาของการเรียนรู้เรื่อง.....มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

3. นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดข้อบ่งชี้เนื้อหาของการเรียนรู้เรื่อง.....

ตามความต้องการของนักเรียนมีอย่างไร มีส่วนร่วมส่วนใดบ้าง

.....
.....
.....

3.1 ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

3.2 พอใจหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....

4. การมีส่วนร่วมในการกำหนดการเรียนรู้ของนักเรียนเรื่อง.....
(ได้แก่ การวิเคราะห์, การพัฒนา เป็นต้น) เช่น วิเคราะห์.....
ของชุมชนของนักเรียน มีอะไรบ้าง มีรายละเอียด วิธีการอย่างไร

.....
.....
.....

4.1 ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

4.2 พอใจหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....

5. การกำหนดการเรียนรู้และเลือกรายละเอียดที่จะเรียนรู้

5.1 การกำหนดการเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียนร่วมกันกำหนดรายละเอียดการเรียนรู้ในแต่ละ
ข้อที่นักเรียนจะปฏิบัติจริงเป็นนำความรู้มาบูรณาการทำให้เกิดประสบการณ์แล้วไปใช้ใน

สภาพจริงที่นักเรียนร่วมกำหนดนักเรียนสามารถปฏิบัติได้หลากหลายเป็นอย่างไร
มีรายละเอียด วิธีการและ ผลที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

5.2 ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

5.3 พอใจหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....

6. การเลือกการเรียนรู้ตามความต้องการในการเรียนรู้หนึ่งจะมีหลายชิ้นงาน ครูและนักเรียน
ร่วมกันทำการเลือกชิ้นงานที่เน้นการนำไปปฏิบัติจริง เพราะต้องใช้ความสามารถและทักษะใน
การจัดทำจึงต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติและการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิต
จริงเป็นอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร

.....
.....
.....

6.1 การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเลือกชิ้นงานทำอย่างไร

.....
.....
.....

6.2 ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

6.3 พอใจหรือไม่ เพราะอะไร

.....

.....

.....

7. การประเมินผล

7.1 กำหนดกรอบการประเมินในส่วน

7.1.1 ผลงาน ได้แก่

.....

.....

.....

.....

7.1.2 กระบวนการทำงาน ได้แก่

.....

.....

.....

7.1.3 ลักษณะนิสัยการทำงาน ได้แก่

.....

.....

.....

(การกำหนดคะแนนแต่ละส่วน ครูและนักเรียนต้องตกลงร่วมกันว่าจะให้คะแนนในแต่ละส่วนเป็นเท่าใด)

7.2 การกำหนดรายการประเมิน หมายถึงการจัดรายละเอียดกรอบการประเมินแต่ละเรื่อง เช่น ผลงาน มีรายละเอียดอะไรที่จะประเมินบ้าง เช่น ความสมบูรณ์ ความถูกต้อง เป็นต้น กระบวนการทำงานมีรายละเอียดที่ต้องประเมินคือ การวางแผน การประสานงาน การดำเนินงานตามแผน เป็นอย่างไร รายละเอียด วิธีการ ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

7.2.1 การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการกำหนดเกณฑ์การประเมินเป็นอย่างไร

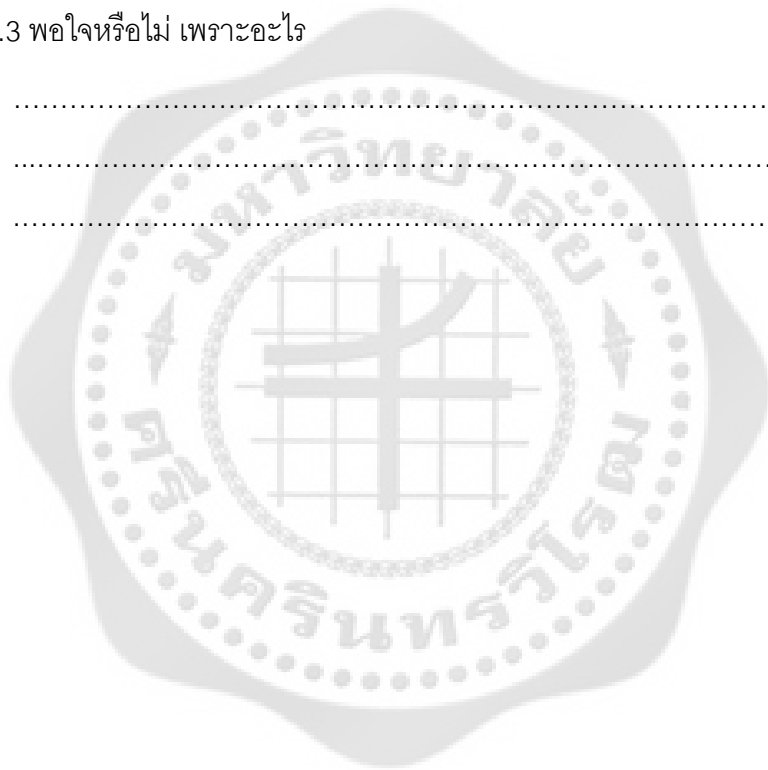
.....
.....
.....

7.2.2 ความคิดเห็นข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

7.2.3 พอใจหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....

8. การสะท้อนความคิดเห็นเป็นการแสดงความรู้สึกต่อการทำงานว่ามีจุดเด่น จุดด้อย ได้
ประสบการณ์อย่างไร มีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ)

.....
.....
.....

8.1 ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

8.2 พอใจหรือไม่ เพราะอะไร

.....

.....

.....

การเรียนการสอน

1. กระบวนการเรียนรู้เป็นอย่างไรบ้าง มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

2. กิจกรรมการเรียนรู้ มีอะไรบ้าง มีขั้นตอน วิธีการอย่างไร

.....

.....

.....

3. ลำดับชั้นการเรียนการสอน

3.1 ชั้นนำ

.....

.....

.....

3.2 ชั้นสอน

.....

.....

.....

3.3 **ขั้นสรุป**

.....
.....
.....

4. **ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ**

.....
.....
.....

5. **พอใจหรือไม่ เพราะอะไร**

.....
.....
.....

สื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ มีอะไรบ้าง ใช้ประกอบการเรียนการสอนอย่างไร

.....
.....
.....

การวัดผลประเมินผล

1. **การเรียนการสอนเป็นไปตามแผนหรือไม่ อย่างไร**

.....
.....
.....

2. **ใครเป็นผลประเมิน**

.....
.....
.....

3. **ผลการประเมินเป็นอย่างไร**

.....
.....
.....

4. ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

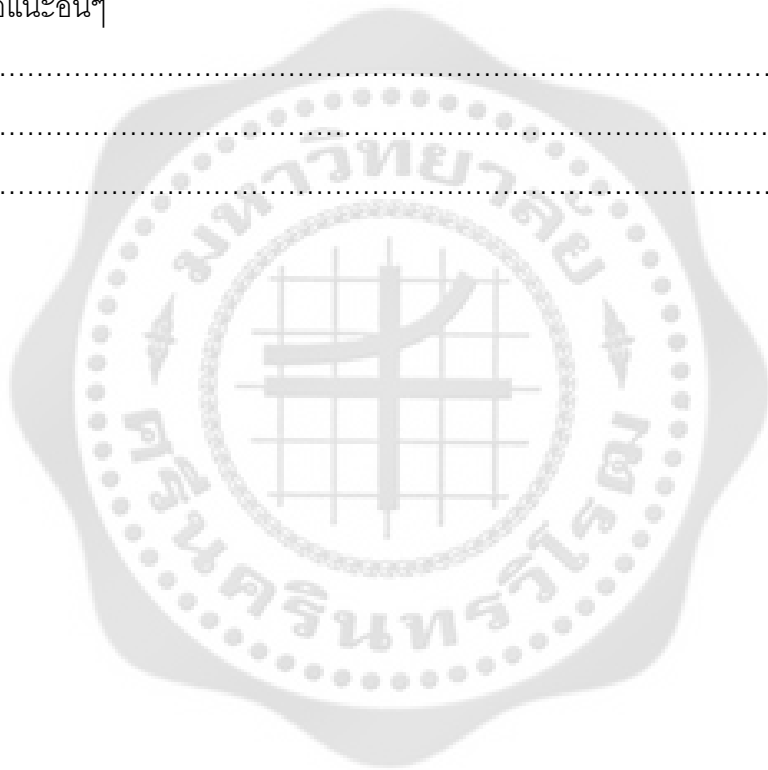
.....
.....
.....

5. พอใจหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....

6. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....
.....
.....

แบบสอบถาม

การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

1. นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา 2

เรื่อง (หลักฐานทางประวัติศาสตร์/ ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท/
องค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล) ที่ได้ดำเนินการสอนไปแล้ว มีดังนี้

1.1 นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนอย่างไร (โปรดอธิบายมีขั้นตอน วิธีการ
อย่างไร)

1.1.1 การวางแผนการสอน

.....
.....
.....

1.1.2 การกำหนดจุดประสงค์

.....
.....
.....

1.1.3 การเลือกเนื้อหา

.....
.....
.....

1.1.4 การเลือกวิธีสอน

.....
.....
.....

1.1.5 การเลือกสื่อการสอน

.....
.....
.....

1.1.6 การวัด ประเมินผลการเรียน

.....
.....
.....

1.1.7 มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ เป็นอย่างไร มีสาเหตุจากอะไร

.....
.....
.....

1.2 นักเรียนคิดว่าควรจะดำเนินการแก้ไข ปัญหา อุปสรรค ในการจัดการเรียนการสอนครั้งต่อไป
อย่างไร

.....
.....
.....

2. การมีส่วนร่วมการเรียนการสอน

2.1 วิธีการ ขั้นตอนการเรียนการสอนเป็นไปตามที่นักเรียนกับครูช่วยกันกำหนดไว้ใน
แผนการสอนหรือไม่ ..... มีวิธีการ ขั้นตอนดำเนินการอย่างไร

2.1.1 ขั้นเตรียมการสอน

.....
.....
.....

2.1.2 ขั้นสอน

.....
.....
.....

2.1.3 ขั้นสรุป

.....
.....
.....

2.2 ถ้ามีการเรียนการสอนที่ไม่เป็นไปตามแผนการสอนที่นักเรียนกับครูช่วยกันกำหนดไว้หรือไม่

.....

2.2.1 เรื่องอะไร

.....
.....
.....

2.2.2 นักเรียนคิดว่ามีสาเหตุมาจากอะไร

.....
.....
.....

2.2.3 นักเรียนคิดว่าควรจะดำเนินการแก้ไขในการจัดการเรียนการสอนครั้งต่อไปอย่างไร

.....
.....
.....

3. การมีส่วนร่วมการประเมินผลการเรียนการสอน นักเรียนมีส่วนร่วมหรือไม่
เพราะอะไร

.....
.....
.....

3.1 การมีส่วนร่วมการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในแผนหรือไม่
เพราะอะไร

.....
.....
.....

3.2 นักเรียนคิดว่าควรจะดำเนินการแก้ไขในการจัดการเรียนการสอนครั้งต่อไปอย่างไร

.....
.....
.....

4. นักเรียนมีความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา 2
เรื่องที่ได้ดำเนินการไปแล้ว

4.1 การร่วมทำแผนการสอนนักเรียนมีพึงพอใจมากน้อยเพียงใด .....เพราะเหตุใด

.....
.....
.....

4.2 การปฏิบัติการสอนจริงนักเรียนมีพึงพอใจมากน้อยเพียงใด .....เพราะเหตุใด

.....
.....
.....

4.3 การประเมินผลนักเรียนมีพึงพอใจมากน้อยเพียงใด .....เพราะเหตุใด

.....
.....
.....

5. นักเรียนคิดว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษา 2
เรื่องที่ได้ดำเนินการเรียนการสอนเสร็จสิ้นไปแล้วนั้น ส่งผลต่อตัวนักเรียนเอง คือ

5.1 การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดี คือ

.....
.....
.....

5.2 วิธีการ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนที่สามารถนำไป
ปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้คือ

.....
.....
.....

ภาคผนวก ข
แผนการสอน

แผนการสอนที่ 1

วิชาสังคมศึกษา

เรื่อง หลักฐานทางประวัติศาสตร์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

จำนวน 1 ชั่วโมง

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547

*****

1.จุดประสงค์

1.1 ด้านความรู้

นักเรียนสามารถแบ่งยุคจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้

1.2 ด้านทักษะและกระบวนการ

นักเรียนมีความพยายามและเกิดทักษะกระบวนการในการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์

1.3 ด้านคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

นักเรียนเกิดความรักและห่วงแหนโบราณวัตถุของชาติ

2.เนื้อหา

เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย

2.1 หลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะยุคสมัย

2.2 หลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะการบันทึก

2.3 หลักฐานประเภทที่แบ่งตามเจตนาของผู้เกี่ยวข้อง

2.4 หลักฐานประเภทที่แบ่งตามลักษณะและสิ่งแวดล้อม

3.กระบวนการเรียนรู้

3.1 การสอนแบบอภิปราย

3.2 การสอนแบบทัศนศึกษา

4.กิจกรรมการเรียนรู้

- 4.1 ค้นคว้าจากหนังสือที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบเรียน
- 4.2 ค้นคว้าอินเทอร์เน็ต
- 4.3 จาก CD โทรทัศน์ วิทยุ
- 4.4 ไปทัศนศึกษาในสถานที่จริง

5.การดำเนินการสอน

ขั้นนำ

1.ครูให้นักเรียนค้นหาหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของหลักเกณฑ์การแบ่งยุค โดยให้นักเรียนคาดคะเนสิ่งที่ไม่เห็นแล้วให้บอกเหตุผลในการคาดคะเน

2. สอบก่อนเรียน

ขั้นสอน

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม ให้นักเรียนแต่ละคนเลือกกลุ่มด้วยความสมัครใจ
2. ให้ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารายงานเรื่องที่ได้รับมอบหมายไปแล้ว
3. นำนักเรียนไปทัศนศึกษาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

ขั้นสรุป

นักเรียนและครูช่วยกันสรุป

6.สื่อการสอน

- 6.1 แบบเรียนประวัติศาสตร์
- 6.2 หนังสืออ่านประกอบ ประวัติศาสตร์ชาติไทย ประวัติศาสตร์สากล
- 6.3 แหล่งข้อมูล WWW.google.com เพื่อหาเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องต่อไป
- 6.4 บุคคลหรือภูมิปัญญา ครู พระ
- 6.5 สถานที่ วัด พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ
- 6.6 วัสดุหรือเอกสาร เอกสารประกอบการเรียนหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากการจัดทำของนักเรียนและครู หรือจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

7. การวัดผล ประเมินผล

ครูกับนักเรียนร่วมกันกำหนด

7.1 วัดความรู้ความเข้าใจของนักเรียนในการเรียนรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากรายงานการค้นคว้าของนักเรียน

7.2 ประเมินความรักและความห่วงใยโบราณวัตถุหลังจากการไปทัศนศึกษาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จากการสอบถาม การสังเกต

7.3 วัดความรู้เรื่องหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนหลังเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

7.4 ประเมินการระบวนการทางประวัติศาสตร์จากการอภิปราย รายงาน
สอบถาม

แผนการสอนที่ 2

วิชาสังคมศึกษา 2

เรื่อง ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท

จำนวน 1 ชั่วโมง

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547

*****

1.จุดประสงค์

1.1 ด้านความรู้

นักเรียนได้เรียนรู้ถึงหลักฐานที่เกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์

1.2 ด้านทักษะและกระบวนการ

นักเรียนได้รู้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาในบทเรียนและนำมาอภิปราย

1.3 ด้านคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

นักเรียนได้รับวัฒนธรรมจากการศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้

2.เนื้อหา

เรื่องลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท ประกอบด้วย

2.1 หลักฐานปฐมภูมิ

2.2 หลักฐานทุติยภูมิ

2.3 หลักฐานตติยภูมิ

3.กระบวนการเรียนรู้

3.1 การค้นคว้า

3.2 การสอนแบบอภิปราย

4. กิจกรรมการเรียนรู้

- 4.1 ค้นคว้าจากหนังสือที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบเรียน เอกสารประกอบการเรียน
- 4.2 ค้นคว้าอินเทอร์เน็ต
- 4.3 จาก CD โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ

5. การดำเนินการสอน

ขั้นนำ

1. ครูทบทวนเนื้อหาและบทเรียนที่ศึกษาไปแล้ว
2. สอบก่อนเรียน

ขั้นสอน

1. นักเรียนแบ่งกลุ่มเป็น 3 กลุ่ม ให้นักเรียนแต่ละคนเลือกกลุ่มด้วยความสมัครใจ
2. ให้ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารายงานเรื่องที่ได้รับมอบหมายไปแล้ว
3. นักเรียนอภิปราย ซักถาม ตอบคำถาม

ขั้นสรุป

1. นักเรียนสรุป
2. ครูแนะนำซักถาม แนะนำ

6. สื่อการสอน

- 6.1 แบบเรียนประวัติศาสตร์
- 6.2 หนังสืออ่านประกอบ ลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท
- 6.3 แหล่งข้อมูล WWW.google.com เพื่อหาเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องต่อไป
- 6.4 บุคคลหรือภูมิปัญญา ครู
- 6.5 วัสดุหรือเอกสาร เอกสารประกอบการเรียนลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภทจากการจัดทำของนักเรียนจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

7. การวัดผล ประเมินผล

ครูกับนักเรียนร่วมกันกำหนด

7.1 วัดความรู้เกี่ยวกับหลักฐานที่เกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์ จากรายงานการค้นคว้าของนักเรียน แบบทดสอบก่อนการเรียนและหลังเรียน

7.2 ประเมินการเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของนักเรียน จากการสอบถาม การสังเกต

7.3 ประเมินการกระบวนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จากการอภิปราย รายงานสอบถาม

แผนการสอนที่ 3

วิชาสังคมศึกษา

เรื่อง องค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล

จำนวน 1 ชั่วโมง

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547

*****

1. จุดประสงค์

1.1 ด้านความรู้

นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านเมืองในอดีตกาล

1.2 ด้านทักษะและกระบวนการ

นักเรียนมีทักษะและการหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์

1.3 ด้านคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

นักเรียนได้เรียนรู้อดีตมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและอนาคต

2. เนื้อหา

เรื่ององค์ความรู้ใหม่ ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล ประกอบด้วย

2.1 การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย

2.2 ศึกษาวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยก่อน

2.3 นำสิ่งที่เรียนรู้จากภายนอกมาประยุกต์

3. กระบวนการเรียนรู้

3.1 การค้นคว้า

3.2 การสอนแบบอภิปราย

4. กิจกรรมการเรียนรู้

4.1 ค้นคว้าจากหนังสือที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบเรียน เอกสารประกอบการเรียนการสอน

4.2 ค้นคว้าอินเทอร์เน็ต

4.3 จาก CD โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์

5.การดำเนินการสอน

ขั้นนำ

- 1.ครูและนักเรียนทบทวนสิ่งที่เรียนมาแล้ว
2. สอบก่อนเรียน

ขั้นสอน

1. นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม ด้วยความสมัครใจ
2. ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารายงานเรื่องที่ได้รับมอบหมาย
3. นักเรียนอภิปราย ชักถาม ตอบคำถามเรื่องที่อภิปราย

ขั้นสรุป

1. นักเรียนสรุปจากผลการอภิปรายแล้วสรุปรวม
2. ครูตรวจสอบผลการสรุปของนักเรียน

6.สื่อการสอน

- 6.1 แบบเรียนประวัติศาสตร์
- 6.2 หนังสืออ่านประกอบ ประวัติศาสตร์ชาติไทย ประวัติศาสตร์สากล
- 6.3 แหล่งข้อมูล WWW.google.com เพื่อหาเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องต่อไป
- 6.4 บุคคลหรือภูมิปัญญา ครู
- 6.5 วัสดุหรือเอกสาร เอกสารประกอบการเรียนประวัติศาสตร์ไทยและสากลจากการจัดทำของนักเรียน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

7. การวัดผล ประเมินผล

นักเรียนร่วมกันกำหนดวิธีการ เกณฑ์ และเนื้อหา ที่ใช้ในการวัดผล

- 7.1 วัดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านเมืองในอดีตจากรายงานการค้นคว้าของนักเรียน แบบทดสอบก่อนการเรียนและหลังเรียน
- 7.2 ประเมินผลการมีทักษะและกระบวนการนักเรียนได้ทักษะและการหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ จากการสังเกต และสอบถาม
- 7.3 วัดความรู้จากอดีตมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและอนาคตวัดความรู้เกี่ยวกับหลักฐานที่เกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์ จากการอภิปราย รายงาน สอบถาม

ภาคผนวก ค
แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

ชื่อ.....เลขที่.....

แบบทดสอบหลักฐานทางประวัติศาสตร์

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกตัวเลขหน้าหลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านี้แล้วนำไปใส่
ตามประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่ละประเภทให้ถูกต้อง

หลักฐานทางประวัติศาสตร์

- 1.คำบอกเล่า, 2.ศิลาจารึก, 3.จดหมายเหตุของ เดอ ลา ลูแบร์, 4.บันทึกการเดินทาง,
- 5.เอกสาร, 6.วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร, 7.เสมาหินเมืองโบราณฟ้าแดงยาง,
- 8.พระพุทธรูปทองคำ, 9.ตำนาน,10.พงศาวดาร,11.วิทยานิพนธ์,12.ภาพวาด,13.นาฏศิลป์,
- 14.คำบอกเล่า,15.ภาพวาดผนังโบสถ์,16.วัดพระแก้ว,17.วัดอุโบสถบ้านเชียง,
- 18.ภาพวาดที่ผาแต้ม,19.กฎหมายตราสามดวง, 20.โบราณ, 21.คูเมืองรอบจังหวัดเชียงใหม่,
- 22.ขวานหิน, 23.กลองมโหระทึก, 24.ปิรามิด, 25.ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง,26.พระธาตุดอยสุเทพ,
- 27.ตำรายาผีบอก, 28.จารึกตัวอักษรปัลลวะ, 29.แผนที่, 30.กระดูกไดโนเสาร์ที่ภูเวียง ,
- 31.รอยเท้าไดโนเสาร์, 32.เมืองภูกามยาว, 33.สภาพผังเมือง, 34.เมล็ดพืช,35.หุ่นกระบอก

ประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

1.หลักฐานชั้นต้น (Primary sources) ได้แก่

.....
.....

2.หลักฐานชั้นรอง (Secondary sources) ได้แก่

.....
.....

3.หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Written sources) ได้แก่

.....
.....

4.หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Unwritten sources) ได้แก่

.....
.....

(2)

5.หลักฐานที่มนุษย์ตั้งใจสร้างขึ้น (Artifact) ได้แก่

.....

.....

6.หลักฐานซึ่งมิได้เป็นผลผลิตที่มนุษย์สร้างหรือตั้งใจสร้าง(Non-Artifact) ได้แก่

.....

.....

ชื่อ.....เลขที่.....

แบบทดสอบลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามลงในช่องว่างที่กำหนดให้

1. จงอธิบายความหมายพร้อมทั้งยกตัวอย่างลักษณะและคุณสมบัติของหลักฐานแต่ละประเภท
ดังนี้

1.1 หลักฐานปฐมภูมิ

.....
.....
.....
.....

1.2 หลักฐานทุติยภูมิ

.....
.....
.....

1.3 หลักฐานตติยภูมิ

.....
.....
.....

2. จงอธิบายวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่นักเรียนสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันมาพอเข้าใจ

.....
.....
.....
.....

ชื่อ.....เลขที่.....

แบบทดสอบเรื่ององค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและสากล

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามลงในช่องว่างที่กำหนดให้

1. วิชาประวัติศาสตร์กับวิชาพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันอย่างไร

.....
.....
.....

2. การที่คนไทยมีความเข้าใจความหมายและความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์อีกลักษณะหนึ่งคือ มีลักษณะเป็นแบบตำนานแล้วจึงวิวัฒนาการมาเป็นพงศาวดารและประวัติศาสตร์ จึงแตกต่างจากประเทศตะวันตกที่ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นลักษณะการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) นักเรียนมีความเห็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

2. ให้นักเรียนนำเสนอเรื่องที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ไทย จำนวน ๑ เรื่อง พร้อมทั้งแนวคิด วิธีการที่จะศึกษาเรื่องดังกล่าวมาด้วยสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายนิรศวร์ ประรามย์
วันเดือนปีเกิด	4 มิถุนายน 2503
สถานที่เกิด	ตำบลบางเสา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	2291 ถนนประชาสงเคราะห์ เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10400
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	นักวิชาการศึกษา ระดับ 6
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2519	ประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนชลราษฎรอำรุง อำเภอมือทอง จังหวัดชลบุรี
พ.ศ.2521	ประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพิชัยรัตนาคาร อำเภอมือทอง จังหวัดระนอง
พ.ศ.2524	ประกาศนียบัตรการศึกษาระดับสูง วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาคลองกรณ์ อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
พ.ศ.2527	การศึกษาระดับบัณฑิต (ชีววิทยา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ
พ.ศ.2539	วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ
พ.ศ.2548	วิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ